

ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLAR ARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ORTAK GÜVENLİK VE SAVUNMA POLİTİKASI PERSPEKTİFİNDEN
NATO VE TÜRKİYE

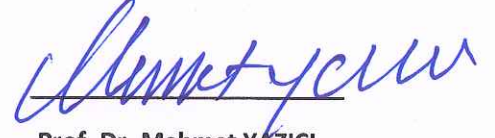
GAMZE NUR SEFEROĞLU

EYLÜL , 2019

Tez Başlığı: **Ortak Güvenlik ve Savunma Perspektifinden NATO ve Türkiye**

Tezi Hazırlayan: **GAMZE NUR SEFEROĞLU**

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı



Prof. Dr. Mehmet YAZICI

Sosyal Bilimler Enstitü Müdürü

Bu tezin yüksek lisan derecesi elde etmek için gerekli koşulları sağladığını onaylıyorum.

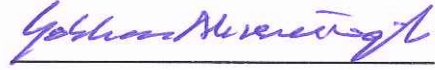


Prof. Dr. Hasan Bahadır TÜRK

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler

Anabilim Dalı Başkanı

Bu tez, tarafımdan incelenmiş olup yüksek lisans tezi olarak uygun bulunmuştur.



Doç. Dr. Gökhan AKŞEMSETTİNOĞLU

Tez Danışmanı

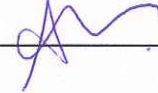
Tez Jüri Tarihi : 11.09.2019

Tez Jüri Üyeleri:

Prof. Dr. Tefvik ERDEM(Hacı Bayram Veli Üniversitesi)

Doç Dr.Gökhan AKŞEMSETTİNOĞLU(Çankaya Üniv.)

Doç.Dr. C.Akça ATAÇ (Çankaya Üniv.)



ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, tez çalışmamda bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları bilimsel etik kurallar gözeterek ifade ettiğimi ve kaynağımı gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. 11.10.2019

Adı, Soyadı: GAMZE NUR SEFEROĞLU

İmza:



ÖZET

ORTAK GÜVENLİK VE SAVUNMA POLİTİKASI PERSPEKTİFİNDEN

NATO VE TÜRKİYE

GAMZE NUR SEFEROĞLU

Yüksek Lisans Tezi

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler

Tez Yöneticisi: Doç.Dr. Gökhan Akşemsettinoglu

Eylül 2019, 208 Sayfa

İkinci Dünya Savaşı ile büyük bir çöküş yaşayan Avrupa savaş sonrasında barış ortamı oluşturma çabaları ile yeniden ayağa kalkmıştır. Uluslararası sistemde kendine özgü ulus üstü yapısıyla küresel bir aktör olarak dünya sisteminde yer almaya çalışan Avrupa Birliği bir medeniyet projesi olarak yer edinmektedir. Avrupa Birliği günümüzde ulus devletler arasında birlik anlamında kurulabilecek en ileri yapı olarak görülmektedir. Dünyada ekonomik anlamda devleşen bu model siyasi anlamda ise aynı başarıyı gösterememiştir. Avrupa Birliği'ni oluşturan üye devletler arasında güvenlik ve savunma alanında var olan görüş ayrılıkları bu durumu derinleştirmiştir. Özellikle Soğuk Savaş sonrasında güvenlik anlamında eksik kalması ve bu eksik NATO üzerinden giderilmesi Avrupa Birliği'ni Soğuk Savaş sonrasında yeni arayışlar içerisine girmeye itmiştir.

Soğuk Savaş süresince NATO, müttefiki olan topraklarının korunmasını sağlarken Soğuk Savaş sonrasında küresel barışın sağlanmasına hizmet etmektedir.

BM ve AB gibi uluslararası örgütlerin savunma alanında yetersiz kalması NATO'ya duyulan ihtiyacı da artırmaktadır. Bu çalışmada NATO'ya duyulan ihtiyacın artması ile birlikte bu durumun Avrupa Birliği'nin güvenlik tesis etme konusunda yeni oluşumlar içerisine girmesini analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Çalışmada dünya jandarma görevini üstlenen NATO'nun Soğuk Savaş süresince düşmanı olan Varşova Paktı'nın yok olması ile birlikte Avrupa'dan yola çıkarak tüm dünyada demokrasi ve güvenlik yapılanmasının sağlanması kapsamında attığı adımlar yer almıştır. Bununla birlikte yeni güvenlik yapılanması içerisinde olan Avrupa Birliği ile güvenlik alanında kurmakta olduğu ilişki üzerinden analiz yapılmıştır.

Nihaî olarak Avrupa Birliği ile kuruluşundan bu yana ilişki içerisinde olan Türkiye'nin bu güvenlik çalışmaları içerisindeki önemi ve konumu üzerinden incelemeyi amaçlayan bu çalışma, giriş ve sonuç bölümleri haricinde beş temel bölümden oluşmaktadır. İlk olarak güvenlik tanımı yapılmıştır. İkinci bölümde Soğuk Savaş öncesi Avrupa güvenlik yapılanması için önemli kabul edilen gelişmeler açıklanmıştır. Üçüncü bölümde ise Soğuk Savaş sonrasında oluşan Avrupa Güvenlik yapılanması oluşumu ve bu kapsamda kurulan kurumsal yapı analiz edilmiştir. Dördüncü bölümde NATO'nun kurulması, Avrupa ve Türkiye Güvenlik yapılanması içerisindeki önemi ve ilişkileri OGSP kapsamında açıklanmıştır. Son bölümde ise 11 Eylül sonrası oluşan yeni güvenlik yapılanması üzerinden AB'nin ve NATO'nun mevcut durumda güvenlik konularında karar alma sistemi ve bu alan kapsamında oluşan birimlerin Türkiye perspektifinden analizi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Güvenlik, Soğuk Savaş, Avrupa Birliği, Avrupa Güvenlik Yapılanması, AGSP, OGSP, ODGP, NATO, Amerika Birleşik Devletleri, Türkiye

ABSTRACT

NATO AND TURKEY FROM THE PERSPECTIVE OF COMMON SECURITY AND DEFENCE POLICY

GAMZE NUR SEFEROĞLU

Master Thesis

Political Science and International Relations

Supervisor: Assoc. Prof. Gökhan Akşemsettinoglu

September 2019, 208 Pages

Europe experienced a great downturn with The Second World War and could recover through efforts to make a peaceful environment after the war. European Union that emerged as a global actor in world system with its unique supra-national structure has gained ground as a civilization project. Today European Union is seen as the headmost union structure that can be established between nation states. This model growing prodigiously in economic terms in the world has not been able to succeed the same in political terms. The differences of opinion between the member states constituting the European Union in the area of security and defence has deepened this situation. Especially after the Cold War, being insufficient in terms of security and overcoming this through NATO, European Union has searched for new solutions.

While NATO was trying to preserve the territory of its allies during the Cold War, after the Cold War it has served for providing the global peace. The international organisations such as UN and EU are insufficient in the area of defence so this increases the need for NATO. This study aims to analyse the efforts of European Union to establish new formations for security with the increase in need for NATO.

In this study the steps taken by NATO that has taken the task of world gendarmerie during the Cold War following the collapse of its enemy Warsaw Pact, for ensuring democracy and security structuring in the world starting from Europe have taken place. In addition to this European Union in the new security structuring and its relations in the area of security has been analysed. As a result this study, which aims to examine the importance and position of Turkey that has relations with European Union since its establishment in terms of this security issues, is constituted of five parts except for the introduction and conclusion. Firstly the concept of security has been defined. In the second part the important improvements for European security structuring before the Cold War has been explained. In the third part the formation of European Security structuring after the Cold War and the institutional structure in this framework has been analysed. In the fourth part the establishment of NATO, its importance in Europe and Turkey's Security structuring and their relations in the context of Common Security and Defence Policy has been explained. In the last part the decision making system of NATO and EU in the issues of security over the new security structuring developed after September 11 and the units constituted within this framework has been analysed from the perspective of Turkey.

Key Words: Security, Cold War, European Union, European Security Structuring, European Security and Defence Policy, Common Security and Defence Policy, Common Foreign and Security Policy, NATO, United States of America, Turkey.

TEŞEKKÜR

Öncelikle tez konusunu seçerken isteklerimi göz önünde bulundurup bana yardımcı olan tez danışmanım Doç. Dr. Gökhan Akşemsettinoğlu'na teşekkürlerimi sunarım. Kaynak taramak aramak için yardım talep ettiğim kurum ve kuruluşlara ve bu zorlu tez sürecinde benden desteğini bir an için bile esirgemeyen değerli kardeşim Kübra Ermiş ve eşi Ali Ermiş'e tüm eğitim hayatım boyunca benden maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen her zaman yanımda olan sevgili aileme teşekkürlerimi bir borç bilirim.



İÇİNDEKİLER

İntihal Bulunmadığına İlişkin Sayfa	iii
Özet	iv
Abstract	vi
Teşekkür Sayfası	viii
İçindekiler	ix
Kısaltmalar	xiii
Giriş	1

BİRİNCİ BÖLÜM

GÜVENLİK VE SAVUNMA KONULARININ KAVRAMSALLAŞTIRILMASI VE KURAMSAL BOYUTU

1.1. Kavramlar	7
1.1.1. Güvenlik Kavramı	7
1.1.2. Savunma Kavramı	10
1.2. Tarihsel Gelişim	11
1.2.1. Soğuk Savaş Döneminde Güvenlik Kavramı Algısı	11
1.2.2. Soğuk Savaş Sonrası Dönemi Güvenlik Ve Savunma Algısı	14

1.3. Kuramlar	15
1.3.1. Realizm	15
1.3.2. Liberalizm	18
1.3.3. Dünya Sistem Teorisi	22
1.3.4. Güvenlik Topluluğu	24
1.3.5. Uluslararası İttifaklar Ve Küreselleşme	29

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA TOPLULUĞU VE AVRUPA BİRLİĞİ'NİN GÜVENLİK VE SAVUNMA POLİTİKALARI

2.1. Soğuk Savaş Döneminde Avrupa Topluluğu'Nda Güvenlik Ve Savunma	29
2.1.1. Brüksel Antlaşması	32
2.1.2. Avrupa Savunma Topluluğu	33
2.1.3. Avrupa Siyasi İşbirliği	34
2.1.4. Fouchet Planları	37
2.1. 5. Batı Avrupa Birliği.....	40
2.1.6. Avrupa Tek Senedi.....	43
2.2. Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Avrupa Birliği'nde Güvenlik Ve Savunma.....	44
2.2.1. Maastricht Antlaşması.....	44
2.2.2. Amsterdam Antlaşması	48

2.2.3. Nice Antlaşması	55
2.2.4. Lizbon Anlaşması.....	58
2.3.Ortak Güvenlik Ve Savunma Politikası (Ogsp).....	63
2.3.1.Ogsp`Nin Kurumsal Yapısı.....	67

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

OGSP PERSPEKTİFİNDEN NATO-AB İLİŞKİLERİ

3.1 Nato`Nun Kuruluşu Ve Amacı	70
3.2. Nato`Nun Dönüşüm Süreci	76
3.3. Yeni Stratejik Konseptin Kabulü	77
3.3.1. Barış İçin Ortaklık Programı (Bio)	79
3.3.2.Madrid Ve Washington Zirvesi.....	79
3.4. Ab-Abd İlişkileri Çerçevesinden Nato.....	80
3.5. Ogsp Ve Nato.....	84
3.6. Nato Ve Türkiye.....	89
Iv. Bölüm Ogsp Kapsamında Türkiye –Ab İlişkileri	94
4.1.Türkiye-Ab İlişkileri	94
4.2. Türkiye`De Güvenlik Politikaları Kapsamında Ab	110
4.3. Ogsp -Türkiye	117

4.1.1. Berlin Artı Düzenlemeleri Ve Ankara Mutabakatı	121
4.1.2. Türkiye`Nin Ovsp`Ye Yapabileceği Katkılar	124

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

OGSP PERSPEKTİFİNDEN NATO VE TÜRKİYE

5.1. 2002`Den Sonra Ovsp`De Yaşanan Gelişmeler Nato Ve Türkiye.....	128
5.1.1. 11 Eylül Saldırıları	128
5.1.2. 2003 Irak Savaşı.....	137
5.1.3. Gerçekleştirilen Zirveler Ve Yansımaları	142
5.1.4. Operasyonlar	146
5.2. Ovsp Çerçevesinden Nato Ve Türkiye.....	158
Genel Değerlendirme Ve Sonuç	168
Kaynakça.....	179

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ACA	: Silahlanmayı Denetleme Ajansı
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı
AGS	: Avrupa Güvenlik Stratejisi
AGSK	: Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği
AGSP	: Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası
AKÇT	: Avrupa Kömür Çelik Topluluğu
AKKA	: Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Antlaşması
AOGSP	: Avrupa Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası
ASİ	: Avrupa Siyasi birliği
AST	: Avrupa Savunma Topluluğu
AT	: Avrupa Topluluğu
BAB	: Batı Avrupa Birliği
BMGG	: Birleşmiş Müşterek Görev Gücü
BİO	: Barış İçin Ortaklık
BOP	: Büyük Ortadoğu Projesi
BM	: Birleşmiş Milletler
DSACEUR	: Deputy SACEUR
EP	: Avrupa Topluluğu
EURATOM	: Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu
EUPM	: European Union Police Mission
EUFOR	: European Union Force Althea
EULEX	: European Union Rule of Law Mission in Kosovo
GB	: Gümrük Birliği
GKRY	: Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
ISAF	: Uluslararası Güvenlik Yardım Gücü
KAİK	: Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi
KİS	: Kitle İmha Silahları

NATO	: North Atlantic Treaty Organization
ODGP	: Ortak Dış ve Güvenlik Politikası
OGSP	: Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası
SB	: Sovyet Birliği
SBF	: Siyasal Bilgiler Fakóltesi
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyet Birliği
Vol	: Volume
S	: Sayı
s.	: Sayfa





TEŞEKKÜR

Öncelikle tez konusunu seçerken isteklerimi göz önünde bulundurup bana yardımcı olan tez danışmanım Doç. Dr. Gökhan Akşemsettinoglu'na teşekkürlerimi sunarım. Kaynak taramak aramak için yardım talep ettiğim kurum ve kuruluşlara ve bu zorlu tez sürecinde benden desteğini bir an için bile esirgemeyen değerli kardeşim Kübra Ermiş ve eşi Ali Ermiş'e tüm eğitim hayatım boyunca benden maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen her zaman yanımda olan sevgili aileme teşekkürlerimi bir borç bilirim.

GİRİŞ

Çalışmada Uluslararası ilişkiler içerisinde yer alan teorik çerçeveden yararlanılarak İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa Savunma ve Güvenlik kavramları incelenmiştir. Bu dönem içerisinde oluşan yeni yapı içerisinde birçok bilim adamı tarafından güvenlik, savaş, müzakere konuları ele alınarak açıklama getirilmiştir. Uluslararası ilişkilerin temelini oluşturan bu kavramlar üzerinde uzlaşma, görüş birliği sağlanmaya çalışılmıştır. ABD'nin bu dönem içerisinde bir dünya gücü olarak yer edinmesiyle beraber ciddi çalışmalar ortaya konulmuştur.

Güvenlik kavramının tanımlamaları yapılarak, sınırları değerlendirilmiş, güvenlik sınıflandırılmıştır. Güvenlik askerî, ekonomik, siyasal, toplumsal ve çevresel olarak kategorize edilmiştir. İnsan toplulukları bu beş başlık kapsamında güvenliği incelemektedirler. Bu metodolojik ayırım ile birlikte güvenliğin katı ve yumuşak olarak ayrıldığı görülmektedir.

Soğuk Savaş sonrası özellikle AB öncelikli olmak üzere tüm dünyada etkili olan yumuşak güç (soft security) savaş öncesi etkili olan katı güvenlik (hard security) karşısı olarak ortaya çıkmıştır.

Bu çalışmanın tezi şudur; Soğuk Savaş'ın ardından Avrupa Güvenlik Mimarisi içerisinde yer alan NATO başta olmak üzere diğer örgütler hızlı bir uyum süreci içerisine girmişlerdir. Bu süreçte önemli role sahip zirveler ve görüşmeler yapılmıştır. Bu çalışmaların ana noktası ise güvenliğin tekrardan şekillendirilmesi üzerine olmuştur.

Bu süreç içerisinde Dünya üzerinde etkin bir güce sahip olan NATO, genişleme ile beraber yeni etkin olacak yerler üzerinde çalışmalarını yürütürken AB, kendi siyasî birliğini oluşturma ve NATO üzerinden devam etmekte olan güvenliğinde etkin role sahip olmak için stratejik konularda aktif rol üstlenmeye çalışmıştır.

AB özellikle NATO'ya bağımlı bir güvenlik yapılanmasından uzaklaşmak istemektedir. AB'nin savunma alanının gelişimi BAB ile başlayan ve BAB-NATO işbirliği ile gelişen süreçte oluşmuştur. Bu süreçle oluşan yapı, AB ve NATO Zirvelerinde alınan kararlar ve AB Kurucu Antlaşmalarında yapılan değişiklikler çerçevesinde devam etmiştir.

AB, Avrupa güvenliğini ve savunmasını kendi bünyesinde geliştirilmekte olan AGSP ile gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Soğuk Savaş sonrası ortamda Avrupa güvenlik yapısı ciddi değişikliğe uğramıştır. Savaş öncesi benimsemiş olduğu Güç Dengesi güvenlik anlayışı, savaş sonrası oluşan yapı ile uyumsuzdur. Bu yüzden yeni bir güvenlik stratejisi geliştirme çabası içinde girmiştir. Bu güvenlik stratejisini AGSP üzerinden gerçekleştirmek için anlaşmalar yapmıştır.

NATO üzerinde etkin rol oynayan ABD, AB'nin bağımsız bir Avrupa Savunması oluşturmasını istememektedir. NATO üzerinden askerî ve siyasî olarak kontrolü sağlayan ABD, AB üzerinde herhangi bir söz hakkına sahip olamayacağı, askerî anlamda küresel bir güç haline gelerek aktif bir rol üstlenecek olan Avrupa'nın rakip olarak karşısına çıkmasını istememektedir. Bu nedenden ötürü Avrupa Savunmasının önünü açan Berlin-artı prensipleri ile birlikte, Kosova'da gerçekleştirilen harekât da Avrupa'nın lider konuma gelmesi ABD tarafından iyi karşılanmamıştır.

2001 yılından sonra NATO ile işbirliği içerisinde olan AB savunma politikasının değişen Dünya sistemi ve AB'nin bu anlamda kendisini revize etmesi ile birlikte, ABD'nin Avrupa kıtası içerisindeki görevlerini AB'ye devretmesine ve özellikle 11 Eylül 2001'de yaşanan terör olayları sonrasında dikkatini diğer bölgeler üzerine yoğunlaştırmasına neden olmuştur.

NATO içerisinde önemli bir yere sahip olan Türkiye, AB'nin oluşturmakta olduğu AGSP içerisinde beklentilerini karşılayamamıştır. Bu oluşumun içerisinde yer almamasının yanı sıra geçmişten günümüze Türkiye - AB ilişkilerinde bir çıkmaz olan Kıbrıs ve Ege sorunlarında AB ordusu Türkiye'ye karşı tehdit niteliği taşımaktadır.

Türkiye Soğuk Savaş sonrasında Avrupa güvenliğinin sağlanması konusunda önemli bir aktör olarak yerini almaktadır. Özellikle ABD’de yaşanan terör olayları ile birlikte Türkiye NATO üyesi olarak stratejik önemini korumuş ve güçlendirmiştir.

Özellikle jeostratejik konumu sebebi ile Türkiye Avrupa güvenliği için önem teşkil etmektedir. Türkiye açısından bakıldığında NATO üyeliği ve NATO’nun sahip olmuş olduğu savunma gücü önemlidir. İttifakın büyümesi ve yeniden yapılanması Türkiye’nin ittifak içerisindeki konumunu sağlamlaştırmalıdır. AGSP içerisinde özellikle karar alma mekanizmasında yer almayan Türkiye sadece çevresinde gerçekleşen olaylara reaksiyon veren bir ülke değil, bu anlamda politika belirleyen bir güce ve otoriteye sahip olmak istemektedir.

Özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde yaşanan istikrarsız ortamda Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasının oluşturulması ile birlikte AB güvenlik anlamında NATO’dan bağımsız olarak hareket etmek istemiştir. Bölgesinde siyasi ekonomik ve güvenlik anlamında önemli bir konuma sahip olan Türkiye Avrupa Birliği’nde yer almak istemesiyle birlikte oluşan bu güvenlik yapılanması içerisinde de aktif rol almak istemiştir. Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası içerisinde AB ile ilişkileri önemli olmak ile birlikte NATO üyesi olan Türkiye’nin oluşan bu iki güvenlik yapılanması içerisindeki konumu ve edindiği yer ve ilişkileri incelenmeye çalışılmıştır.

Yukarıda ifade edilen konular kapsamında bu çalışma 5 bölümden oluşmaktadır. Öncelikle çalışmanın amacı doğrultusunda içeriğine değinilerek çalışmanın yöntemi ve genel hatları ortaya konulacaktır.

Birinci bölümde güvenlik kavramından bahsedilmiştir. Kavramların tanımı yapılarak oluşan yeni güvenlik sistemine etkilerinden bahsedilerek, kolektif güvenlik, bölgesel ve küresel güvenlik kavramlarından bahsedilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde Soğuk Savaş ile birlikte oluşan güvenlik algılayışı AB’nin yaklaşımları, uluslararası kapsamda yapılan değişikliklerle AB’nin AGSP yolunda gerçekleştirmiş olduğu altyapı çalışmaları incelenmiştir. Ayrıca bu bölümde

Türkiye'nin AB ile olan ilişkileri ve oluşan yeni AB güvenlik yapısı içerisinde konumu incelenmiştir.

İkinci Dünya Savaşı ile birlikte oluşmaya başlayan yeni güvenlik yapılanmasının Avrupa Savunma altyapısının oluşumu ve arka planı incelenecektir. Ayrıca Avrupa Savunmasının kurumsal yapılanması ile birlikte etkilenen dünya sistemi incelenecektir.

Üçüncü bölümde Avrupa Savunmasının NATO ve ABD tarafından etkilenmesi, Soğuk Savaş sonrası BAB, NATO, AB ve ABD değişim dönüşümleri ve bu ilişkiler çerçevesinden Türkiye ile olan ilişkileri incelenecektir.

Dördüncü bölümde Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası üzerinden Türkiye AB ilişkileri geçmişten günümüze kadar geçen sürece yer verilmiştir.

Beşinci bölümde ise 21 yy'da yaşanan terör saldırıları sonucu değişen güvenlik stratejileri NATO, AB'nin gerçekleştirmiş oldukları operasyonlara değinilmiştir. Bu operasyonlarda Türkiye'nin üstlenmiş olduğu misyona yer verilmiştir. Yeni güvenlik algılamaları içerisinde yaşanan gelişmeler ve bu gelişmeler kapsamında AB - ABD, AGSP -NATO ilişkilerine ve üstlenmiş oldukları misyonlarına gelecekteki durumlarına ilişkin öngöründe bulunulmuştur.

Sonuç bölümünde ise yapılan bu incelemeler sonucunda bir ana çerçeve çizilerek geleceğe yönelik bir değerlendirme kapsamında Türkiye'nin konumu üzerine değerlendirme yapılmıştır.

Yapılan araştırmalar sonucunda belirli bir amaç doğrultusunda oluşturulmaktadır. Yani araştırma bir problemi yansıtmaktadır. Araştırmada temel amaç ve alt amaç olarak çalışma ayrıntılandırılmıştır.

Çalışmamızda AB kapsamında Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasının özellikle son yıllarda Türkiye ve NATO ile olan ilişkileri çerçevesinden incelemeye çalışmaktır.

Araştırmanın alt amaçları yapılacak olan çalışmanın çerçevesinin çizilmesi açısından büyük öneme sahiptir. Güvenlik ve savunma kavramlarının teorik boyutunu tarihsel perspektiften özümseyerek incelenmeye çalışılmaktadır. Soğuk Savaş öncesi ve sonrasında AB çerçevesinde oluşturulan Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasının tarihsel oluşum sürecinin incelenmeye çalışılmıştır. Bununla birlikte NATO çerçevesinden oluşturulan güvenlik yapılanmasının ve Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası kapsamında AB ile ilişkileri üzerinden Türkiye-NATO bağlantısı üzerinden bir değerlendirme yapılmıştır. AB ile Türkiye İlişkilerinin Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası kapsamında incelenmeye çalışılmıştır. Sonuç olarak OGSP perspektifinden özellikle yakın döneme ait değişen güvenlik algılayışları çerçevesinden NATO ve Türkiye ilişkileri ve geleceğine yönelik bir değerlendirilmede bulunulmaya çalışılmıştır.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmada Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasından yola çıkarak literatür çalışması yapılmıştır.

Literatür taraması ilgilenilen konu ile ilgili ilgilenilen konuya ilişkin bilgiler bulmayı araştırmaya kuramsal bir nitelik kazanmasını ve benzer sonuçların görülmesini sağlamaktadır. Seçilen konunun önceki çalışmalar incelenerek araştırma konusunun daha önce cevap bulup bulmadığı görülebilir. Araştırmada birincil ve ikincil kaynak taraması yapılmıştır

ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

-Araştırma Avrupa Topluluğu daha sonra ise Avrupa Birliği'nin oluşum süreçleri ve bu süreç içerisindeki oluşturmaya çalıştığı Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasını kapsamaktadır.

-Araştırma NATO'nun Avrupa Birliği kapsamında gerçekleştirdiği operasyonlarla ve zirvelerle sınırlıdır

- Araştırmada Türkiye'nin Avrupa Birliği ile OGSP çerçevesinde gerçekteştirilen gelişmeler NATO ile ortak eylemler çerçevesinde sınırlandırılmıştır.

-Araştırma Avrupa Birliği kapsamında gerçekteştirilen Brexit ile sınırlandırılmıştır.

-Araştırma literatür taraması sonucu ulaşabildiğimiz kaynaklardan elde edilen verilerle sınırlıdır .

ARAşTIRMANIN VERİ TOPLAMA TEKNİKLERİ

Araştırma ilgili yazılmış kitap rapor makaleler incelenmiştir. Bununla birlikte basın-yayı ve düşünce kuruluşlarında yer alan haber ve makaleler incelenmiştir. Resmi kurum ve açık kaynaklarda yer alan konu ile ilgili değerlendirmeler incelenmiştir. Sayılan materyallere ulaşım için kütüphane ve arşiv çalışmaları yapılarak, basın yayın ve düşünce kuruluşları ile resmi kurumların sitelerinden faydalanılmıştır.

Araştırmanın tespit ettiği veriler ile bulunan sonuçlara nasıl ulaşılmıştır sorusuna yönelik tespit edilen verilerin doğru mu anlaşılmıştır? Yapılan araştırmada yeterli literatür taraması yapılmış mıdır? Hangi kıstaslara göre bu araştırma geçerlidir gibi sorulara Şeffaf ve net cevaplar verilemiyorsa bu araştırmanın kalite ve doğruluğundan Şüphe edilebilir. Bu neden dolayı araştırmanın güçlü bir temellendirme ve yapılandırma sağlanmış olmalıdır. Literatürde belirlenmiş olan belirli doğrulama ltleri ile araştırmanın sonuçlarının değerlendirilmesi olanaklıdır.

BÖLÜM I

GÜVENLİK VE SAVUNMA KONULARININ KAVRAMSALLAŞTIRILMASI VE KURAMSAL BOYUTU

1.1. KAVRAMLAR

1.1.1. GÜVENLİK KAVRAMI

Güvenlik kavramı insanoğlunun varoluşundan itibaren sürekli kullanılarak yaşamsal bir zorunluluğu ifade etmektedir.¹

Türk dil kurumuna göre; güvenlik toplumsal yaşamda var olan devam eden yaşantının yasal anlamda bozulmaması, bireylerin korkusuzca yaşayabilmesini ifade etmektedir.²

Güvenlik Latince “*securitas securus*” olarak ifade edilebilir. Köken olarak “*sine cura*” sözcüğünden türetilmiştir. “*Sine*” sözcüğü anlam bakımından “*hariç olmadan*” manası taşımaktadır, cura ise sıkıntı ve tedirginlik veren anlamını taşımaktadır.³ Güvenlik kavramı hissedilen güvensizliğin engellenmesini ifade eder.⁴ Güvenlik kavramının tam karşıtı olan güvensizlik kendi içinde “*belirsizlik*” anlamı içermektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde güven elde edilmeye çalışılan bir

¹ Dedeoğlu, B., (2014). *Uluslararası Güvenlik ve Strateji* (3.Baskı), İstanbul: Yeni Yüzyıl Yayınları, s.27

² Güvenlik. Erişim tarihi: 28 Haziran 2019, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5c065d8402cd02.43813791

³ Mantar, İ., (2010). *Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasının Gelişimi ve Genişleme Sürecinde Transatlantik Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, s.3.İstanbul.

⁴ Dedeoğlu,B., (2014). *Uluslararası Güvenlik ve Strateji* (3.Baskı), İstanbul: Yeni Yüzyıl Yayınları, s.29

değerin korunmasından emin olma ve hedeflenen konumun birleşmesinden meydana gelmektedir. Bu bakımdan güvenlik kavramı iki ayrı durumun yani “*emin olma*” ve “*hedef edilen*” birleşiminden oluşmaktadır. Bu durumda güvenlik varılmak istenenin değerini koruma, anlama ve amaç edinilen durumunda kaybedilecek ihtimaline karşı karşılaştırma sonucunda ölçülmektedir.⁵

Tarihsel olarak güvenlik sorunsalı ele alındığında karşımıza ne ve nelerin tehdit unsuru olarak algılandığı ve bu sorunların kim tarafından oluşturulduğu ve hangi yöntemlerle güvenliğin sağlanması gerektiği ortaya konulmalıdır.⁶

Güvenlik kavramı uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde önemli yer teşkil etmektedir. Uluslararası düzlemde güvenlik ulusal egemenlik ve bütünlüğün korunması şeklinde açıklanmaktadır. Bu tanım tanımın eksikliği olmakla birlikte bir devletin başka bir devletten tehdit almaması güvenlikte olması anlamına da gelmektedir.⁷

Uluslararası ilişkilerde önemli bir yere sahip olan güvenlik kavramını ilk ele alan kişi Arnold Wolfers’e göre güvenlik; var olan değerlere yönelik herhangi bir tehdidin olmamasını ifade eder. Güvenlik kavramına yeni açılım getiren⁸ Buzan, güvenliğin “*sevgi, güç, özgürlük*” kavramları gibi subjektif ve tartışmaya açık olduğunu ifade etmektedir. Bu yüzden kavram üzerine birçok tartışmanın ve çözülememiş karşıt görüşlerin var olduğunu ifade etmektedir.⁹ Buzan güvenlik kavramını beş boyuta ayırmıştır. Askerî güvenlik, siyasî güvenlik, ekonomik, çevre ve toplumsal güvenlik şeklindedir.¹⁰

⁵ Demiray, M., İşcan, İ., H., (2008). Uluslararası Sistemde Güvenlik Kavramının Değişimi Ekonomik ve Jeopolitik Arka Plan. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 21, s.150

⁶ Tangör, B., 21. Yüzyılda BM, NATO AB ve AGİT’İN Balkanlarda’ki Güvenlik Yaklaşımı: Güvenlik Yönetişimi s.42

⁷ Çakmak, H., (2014). *Uluslar arası İlişkiler: Giriş, Kavramlar* (1. Baskı), Teoriler. Doğu Kitabevi, s.65

⁸ Yiğittepe, L., (2017). Avrupa Birliği’nin Güvenlik Politikaları. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, Vol 4 No 7. 12-27, s.14

⁹ Tangör, B., 21. Yüzyılda BM, NATO AB ve AGİT’İN Balkanlardaki Güvenlik Yaklaşımı: Güvenlik Yönetişimi s.42

¹⁰ Yiğittepe, L., (2017). Avrupa Birliği’nin Güvenlik Politikaları. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, Vol 4 No 7. 12-27, s.14

McSweeney güvenlik kavramının tanımının yapılmasının zor olduğunu söyleyerek “*savaş, adalet*” gibi kavramlarla arasında bağ kurulabileceğini fakat tam bir tanım yapılmasının mümkün olmadığını ifade etmiştir.¹¹

Brauch ise güvenliği uluslararası ilişkilerin özü gereği geleceğe duyulan kaygılar ile açıklamaktadır.¹²

Baldwin güvenlik kavramının açıklanmasının tam olarak mümkün olmadığını, genel olarak temel inanç ve değerlere yönelik herhangi bir tehdit durumunun olmaması şeklinde tanımlamaktadır. Baldwin aynı zamanda güvenliği nesnel ve öznel olmak üzere iki ayrı boyuta ayırmaktadır. Nesnel olarak güvenliği herhangi bir duruma karşı var olan tehlikenin yokluğunu, öznel güvenliği ise bu değere karşı var olan korkunun yokluğu şeklinde tanımlamaktadır.¹³

Ulusal güvenlik siyaseti anlamında güvenlik, hükümetin güvenliğe yaklaşım şekli ve bu güvenliği nasıl gerçekleştireceği ile şekillenir. Bu siyaset, devletin iç ve dış güvenliği etkileyecek güvenlik sektörünü de ortaya koymaktadır. Veriler sonucu oluşan bir güvenlik sistemini ve askerî doktrinin ilkelerini oluşturmaktadır. Devletin taraf olduğu uluslararası ve bölgesel anlaşmalar sonucu oluşur. Ulusal güvenlik siyaseti aynı zamanda devletin anayasasında yer alan ilkelerle uyumlu olmalıdır.¹⁴

Güvenlik uluslararası ilişkilerin temel olgusudur.¹⁵ Güvenlik anlayışını Uluslararası İlişkilere göre tanımlayacak olursak uluslararası sistemde var olan aktörler amaçlarına var oldukları coğrafya ve büyüklüklerine göre farklı güvenlik algılayışına sahiptirler. Beril Dedeoğlu uluslararası güvenlik kavramının birkaç şekilde ifade edileceğini öne sürmektedir:

- Var olan bütün veya bütününe yakın Uluslararası sistemin güvenliği

¹¹ Baysal B., Lüleci, Ç., (2011). *Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi*. Güvenlik Stratejileri, Sayı: 22, s.64

¹² Yiğittepe, L., (2017). *Avrupa Birliği'nin Güvenlik Politikaları*. Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi, Vol 4 No 7. 12-27, s.14

¹³ David A., B., (1997). *The Concept of Security. Review of International Studies*, Vol 23, s.13-14

¹⁴ Born, H., DCAF, (2013). *Güvenlik Sektörünün Parlamenter Gözetimi, ilkeler, mekanizmalar ve uygulamalar*. Parlamenterler İçin El Kitabı, TESEV Yayınları, s.27

¹⁵ Sancak, K., (2013). Güvenlik Kavramı Etrafındaki Tartışmalar ve Uluslararası Güvenliğin Dönüşümü. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 6, s.125

- Bölgelerin ya da coğrafyanın güvenliği
- Devletlerin kendi güvenliği
- Toplumun güvenliği
- Toplumda var olan diğer alt grupların güvenliği
- Toplumun içinde yer alan bireylerin güvenliği

Birbirleri ile bağlantılı olan bu unsurlar güvenlik açısından aynı anlamları paylaşmamaktadır.¹⁶

1.1.2. SAVUNMA KAVRAMI

Savunma kelime anlamı olarak "saldırıya karşı koyma" ve "müdafaa" şeklindedir.¹⁷Savunma ve güvenlik aynı ihtiyaçlar doğrultusunda ortaya çıkmıştır. Toplumlar ve bireylerin savunma ve güvenlik öncelikli ihtiyaçları içerisinde yer almaktadır.

Savunma kavramı tarihi olaylara paralel olarak değişim göstermektedir. Savunma gerçekleştirilirken ülkeler planlamaları üç başlık altında gerçekleştirmektedirler. Savunma sağlanmasında Kadro, yetenek ve tehdit temelli ve son olarak da gerçekleşen küresel terör olaylarından sonra senaryo uzayı yaklaşımı ortaya çıkmıştır. Savunmaya farklı açıdan yaklaşan görüşler savunmayı bütçe temelli, görev temelli, caydırıcılık temelli, hedef temelli olarak ayırtmışlardır.

Her dönemde savunma gerçekleşen siyasi, ekonomik ve askeri gelişmelere göre değişiklik gösterse yeni uygulanan savunma sistemiyle birlikte diğer yaklaşımlar tamamen terk edilmemiştir.¹⁸

¹⁶ Dedeoğlu, B., (2014). *Uluslararası Güvenlik ve Strateji* (3. Baskı). İstanbul: Yeni Yüzyıl Yayınları, s.36

¹⁷ <http://sozluk.gov.tr/>, 29.08.2019

¹⁸ Berk U., (2015), *Stratejik Savunma ve Güvenlik Planlamasında Ortak Bir Yaklaşım Olarak Senaryo Temelli Planlama*, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, Kasım,4(2), 1-36, s.2-9

1.2. TARİHSEL GELİŞİM

1.2.1. SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİNDE GÜVENLİK KAVRAMI ALGISI

Savaş sırasında Doğu ve Orta Avrupa'yı işgal eden Kızıl Ordu bu topraklardan çıkmayacağını hatta bu işgallerini Batı yönünde artıracığını savaştan sonraki hareketleriyle ortaya koymuştur. Amerika ise artık yalnızcılık politikasını değiştirip Sovyet saldırılarına yönelik yeni bir cephe oluşturacağını göstermiştir. Böylece savaş sürecinde başlayan iki büyük devlet arasındaki çekişme ve kutuplaşma yeni uluslararası sistemde ana tema olarak gösterilmiştir. Bu sürecin ardında savaş sonrası yenen ve yenilen devletler arasında barış antlaşmaları imzalanamamıştır. Yaşanan bu döneme Soğuk Savaş dönemi adı verilmiştir.¹⁹

Bu dönemde iki kutuplu bir sistemin var olması alternatifleri yok ederek çok az bir seçenek sunmuştur. Ya Batı Bloğu (Amerika Birleşik Devletleri) ya da Doğu Bloğu (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği) tarafında bulunabilme imkânı vardır. Herhangi bir blokta yer almak istemeyenler “*bağlantısızlar grubu*” içinde yer almaktadır. Soğuk Savaş Dönemi içerisinde güvenlik askerî, ekonomik, siyasal ve ideolojik kavramlar üzerinden algılanmıştır. Bu durumdan hareketle özellikle askerî güvenliğin sağlanması noktasında her iki tarafta kurulan NATO ve Varşova Paktı bu kaygı üzerinden hareket etmiştir.²⁰

Güvenlik kavramı olarak devletlerin sahip oldukları askeri imkanlar ve kabiliyetleri kapsamında işlevini kazanarak genişletmiştir. Devletlerin uluslar arası sistemde güvenliğin sağlanması konusunda önemli bir konuma sahiptir. Bu durum düalist bir durumun varlığını da göstermektedir. Devletlerin hem güvenlik üretmeleri hem de güvenliğin tüketicisi konumunda olmaları düalist durumun açıklayıcısı durumundadır. Devletin tarihsel süreç içerisinde geçirmiş olduğu değişimi en iyi Vestfalya Barışı ve Fransız İhtilalında ortaya koymaktadır. bu süreçte egemenlik

¹⁹ Gönübol, M., (2000). *Uluslararası Politika İlkeler, Kavramlar, Kurumlar*. Ankara: Siyasal Kitabevi, s.442

²⁰ Gökbaş, S., *Çok Kutuplu Yeni Uluslararası Sistemde “Güvenlik” Algısı*. Erişim tarihi: 05 Aralık 2018, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/1113/cok_kutuplu_yeni_dunya_duzeninde_%E2%80%98guvenlik_algisi

kavramının ve millet oluşumunun değer kazanmıştır. Bu durum ulus-devlet güvenlik sağlamasının temelini oluşturmuştur. I. ve II. Dünya Savaşları ile birlikte uluslararası politikaların değişmesi devletlerin güvenliğin temel aktörü olmalarını sağlamıştır.²¹

Ülkeler arasında yeryüzünde bulunan stratejik öneme sahip kaynaklara sahip olma mücadelesi I. Dünya ve II. Dünya savaşları gibi insanlık tarihi için büyük öneme sahip olan her anlamda yıkıcı olan savaşların yaşanmasına neden olmuştur. Yaşanan bu savaşların sonucunda oluşan yıkımların onarımı için yeni stratejiler ve politikalar benimsenmiştir. Bu kapsamda güvenlik kavramı da değişmiştir. Savaş sürecinde devlet harcamalarının artması sosyo-ekonomik sıkıntıların oluşmasına neden olmuştur. Bu durumda ulus-devletlerin sınırlarının güçlenmesini sağlamıştır. Süreç içerisinde uluslararası ilişkilere önem verilerek güçlendirilmeye çalışılmıştır. Güvenliğin sağlanabilmesi için barışın ve ekonomik anlamda sosyal gelişmesinin sağlanmasını amaçlayan BM anlaşması imzalanmıştır. Sonrasında 1952 yılında NATO'nun kurulması ile güvenlik artık uluslararası sistemde ve güç birliği amaçlanmaktadır. Doğu Bloğun güvenliğin sağlamak amacıyla kurulan NATO'nun ardından Batı Blokunu SSCB'nin korunması için Varşova Paktı kurulmuştur. Kurulan örgütlerle birlikte her iki tarafın güvenliklerini sağlama konusunda savunma sistemlerini bu şekilde belirledikleri görülmektedir.²²

İkinci Dünya Savaşı ardından daha ılımlı ve pozitif bir yaklaşım söz konusudur. Daha fazla barış odaklı kuruluşlar kurulmaya başlanmıştır. Savaş sonrasında gerçekleştirilen konferanslarda güvenlik kavramının daha barış odaklı sağlanması gerektiği vurgulanmıştır. Birinci Dünya Savaşı süresince etkinliğin devam ettiren idealizm eşiğinde oluşturulan güvenlik algılayışının Soğuk Savaş süresince yerini realizme bırakmıştır. Yıllardır süren bu çatışma ortamının ve şiddetin sona erip ermeme sorunsalı güvenlik çalışmaları çerçevesinde çözüm

²¹ Yorulmaz, M., (2014) "Değişen" Uluslararası Güvenlik Algılamaları Bağlamında Türkiye-Yunanistan İlişkilerinde "Değişmeyen" Güvenlik Paradoksu, Balkan Araştırma Dergisi, Cilt3, Sayı1, ss.103-135,s.105

²² Bakan S.,Şahin S., (2018) *Uluslararası Güvenlik Yaklaşımlarının Tarihsel Dönüşümü ve Yeni Tehditler*, JILSES,, 4(2), 135-152, S.138

bulamamıştır.²³ Toplumsal değişim ve dönüşümlerin yaşanması güvenlik kavramının içerisinde önemli bir yere sahiptir. Dönemin düşünürlerinden Hegel sistemin birbirlerinden doğan zıtlıkların çelişkinin artmasıyla oluştuğunu ifade etmiştir. Devletlerin güvenlik ve savunma kapsamında kapasitelerini artırmaları diğer devletler tarafından kendilerine yönelik bir tehdit olarak algılanmaktadır. Devletler karşılıklı olarak güç ve kapasite artırımına gitmektedirler. Bu durum tehdidin boyutlarını genişletirken sosyo-ekonomik gelişmenin de sağlanmasını gerekli kılmaktadır. Devletler arasında daha büyük tehdit ve rekabetin olması daha iyi bir savunmanın gerekliliğini ortaya koymaktadır. Daha iyi bir savunmanın gerçekleşmesi ise maliyet ve gelişmenin sağlanması ile doğru orantılıdır.²⁴

Devletler arasında rekabet düşüncesinin artması beraberinde savunma alanında daha iyi olanı elde etmeyi sağlayacaktır. Soğuk Savaş sürecinde yaşanan nükleer dehşet dengesinde sürekli bir artışın olması devletlerin savaşa girmesini engelleyici unsur olarak görülmektedir.²⁵

İki Kutuplu sistem içerisinde gerçekleştirilen güvenlik çalışmaları realizm ve neo-realizm etkisi altındadır. 1960'larda Liberal ve neo-Marksist yaklaşımlar çerçevesinde şekillenen güvenlik 1970'lere gelindiğinde detant döneminin etkisiyle realizm ve neo-realizmin etkilediği görülmektedir. Özellikle askeri güç eksen etrafında şekillenen Soğuk Savaş dönemi geleneksel güvenlik anlayışının etkin olduğu görülmektedir.²⁶

²³ Baylis J., (2008) *Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı*, Uluslararası İlişkiler, Cilt 5, Sayı 18, 69-85,s.70

²⁴ Dedeoğlu, B., (2014). *Uluslararası Güvenlik ve Strateji* (3. Baskı). İstanbul: Yeni Yüzyıl Yayınları, s.45

²⁵ Yorulmaz, M., (2014) *"Değişen" Uluslararası Güvenlik Algulamaları Bağlamında Türkiye-Yunanistan İlişkilerinde "Değişmeyen" Güvenlik Paradoksu*, Balkan Araştırma Dergisi, Cilt3, Sayı 1, ss.103-135,s.113

²⁶ Sandıklı, A., Emeklier, B., (2011) *21. Yüzyılda Yeni Güvenlik Anlayışları ve Yaklaşımları ve Balkanların Güvenliği*, Uluslararası Balkanlar Kongresi, Kocaeli-Türkiye, s.22

1.2.2. SOĞUK SAVAŞ SONRASI DÖNEMİ GÜVENLİK VE SAVUNMA ALGISI

Dünya sisteminde var olan iki kutuplu sistem ve güç dengesi 1991'de SSCB'nin dağılması ile birlikte son bulmuştur. Bu durum ABD'nin, Dünya jeopolitiğinde hareket sınırlarını artırmıştır. 1990'dan sonra ABD'nin tek güç unsuru haline gelmesi bu dönemin bir ara dönem ya da geçiş dönemi olarak adlandırılmasını sağlamıştır.

Soğuk Savaş sonrasında oluşan yeni dünya düzeninde güvenlik askeri güçle faktörleri devletlerin öncelikli politikaları arasında yer almıştır. Uluslararası sistemde gücü devletin merkezine yerleştiren anarşik bir sistem anlayışı Soğuk Savaş sonrası küreselleşmenin etkisiyle birlikte değişmiştir. Bu süreç içerisinde tehdit algılamaları çeşitlenerek güvenlik kavramı genişleyerek derinleşmiştir. Güvenlik kavramı salt askeri kapsamda incelenmekten çıkarılarak çevre, ekonomi, enerji kaynakları, kültürel faktörler de değerlendirmelere dahil edilmiştir.

Güvenlik açısından 11 Eylül 2001 terör saldırıları dönüm noktası niteliği taşımaktadır. Güvenlik kavramı kapsamı örgütlü suçlar, yasadışı göç, küresel terör, örgütlü suç şebekeleri, etnik ve din kökenli çatışmalar kapsamında genişlemiştir.²⁷

Ulusal güvenlik kavramına ekonomik sosyal ve çevresel konular eklenmiştir. Bu kapsamda yoksulluk, çölleşme, mülteci gibi küresel boyutta yeni tehditler ortaya çıkmış bu durum da güvenlik tehditlerinin çeşitliliğini artırmıştır. Bir ülkenin yalnız halledemeyeceği bu sorunlar güvenlik politikalarının kolektif güvenlik çerçevesinde şekillenmesine neden olmuştur. Soğuk Savaş döneminde geleneksel güvenlik kapsamında sadece ulusal çıkarların korunmasını amaçlayan askeri güvenlik kavramı küresel güvenlik kapsamında karşılıklı bağımlılığı ve işbirliğinin artmasını sağlamıştır. Küreselleşme ile birlikte sınırların kaldırılması var olan tehditlerin

²⁷ Yorulmaz, M., (2014) "Değişen" Uluslararası Güvenlik Algılamaları Bağlamında Türkiye-Yunanistan İlişkilerinde "Değişmeyen" Güvenlik Paradoksu, Balkan Araştırma Dergisi, Cilt3, Sayı 1, ss.103-135,s.120-121

çözümünün zor olmasını ve uluslar arası bir sorunsal olmasını sağlamıştır.²⁸ Devletler kendi güvenlik sistemlerini yeniden irdelemeye ve anlamlandırmaya çalışmışlardır.²⁹

Uluslararası güvenliği sağlama konusunda daha önce etkin olan neorealist yaklaşıma göre güvenlik sağlamasında kurumların etken rol üstlenmediğini savunmaktadır. Devletlerin üye oldukları kurumların uluslar arası sistemin bir dayatması olarak görmektedir. Soğuk savaş sonrasında bu görüşe uzmanlar ve devlet adamları tarafından karşı çıkılmıştır. Soğuk Savaş sonrası dönemde güvenlik anlamında en büyük sorun oluşturulan kurumların yeni koşullarla mücadele edecek şekilde yapılanmasıdır. Güvenlik sisteminin oluşturulmasında birbirini tamamlayan ve destekleyen kurumların oluşturulması sağlanmaya çalışılmaktadır. 21. yüzyıl devletler arasındaki geleneksel güvenlik rekabetini azalmasına neden olan değişimlere sahne olmuştur.³⁰ Güvensizliğin de küreselleştiği dünyada güvenlik kavramı uluslar arası ilişkilerde yerini bir kez daha hatırlatarak kavramın şekillenmesi anlamında çalışmalara devam edilmiştir.³¹

1.3. KURAMLAR

1.3.1. REALİZM

Realist değerler dizisi devlet güvenlik politikalarında etkili olmuştur. Özellikle I. ve II. Dünya Savaşı'ndan sonrası ve Soğuk Savaş sürecinde devlet güvenliği noktasında realist görüşün etkin olduğu kanıtlanmıştır.³² Bu açıdan

²⁸ Bakan S.,Şahin S., (2018) *Uluslararası Güvenlik Yaklaşımlarının Tarihsel Dönüşümü ve Yeni Tehditler*, JILSES., 4(2), 135-152, S.138

²⁹ Karabulut, A., Değer, F., (2015). *Uluslararası İlişkilerde, Güvenlik Kavramı ve Realist Yaklaşım'a Genel Bakış, İGÜSBD* (Cilt 2, Sayı:2) s.74

³⁰ Baylis John, *Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı*, Uluslararası İlişkiler, Cilt 5, Sayı 18 (Yaz 2008), 69-85,s.77

³¹ <http://politikaakademisi.org/2012/08/07/uluslararasi-iliskilerde-guvenlik-algisi/>,28.08.2019

³² Karabulut, A., Değe, F., (2015). *Uluslararası İlişkilerde, Güvenlik Kavramı ve Realist Yaklaşım'a Genel Bakış, İGÜSBD* (Cilt 2, Sayı: 2).s.70

değerlendirildiğinde realizm ile klasik güvenlik anlayışının, kavramsal ve kuramsal alt yapısı oluşmuştur.³³

Uluslararası politika kapsamında 1940'dan 1970'li yıllara kadar yapılan çalışmaların genelini oluşturan klasik realist yaklaşımda güç kavramı ve ulusal güç ve insan ögesi önemli bir yere sahip olmuştur. Siyasal anlamda gerçekliği ifade eden realist görüşe göre, devletlerin ellerinde bulundurdukları güç yaşanan uluslararası çatışmaların ardından diğer devletlerin nasıl davranacakları ve davranış biçimleri üzerinde etkilidir. Realist görüşü benimseyen düşünürler devletin sahip olduğu kapasitenin askerî gücünün göstergesi olduğunu kabul etmektedirler. Fakat ulusal gücün öğelerinin sadece askerî alanı kapsamadığını da ifade etmektedirler.³⁴

Realizme göre, insan doğası temelinde bencildir, iktidar elde etmek amacıyla bencilce kendi çıkarları için hareket eder. Uluslar da insanlar gibi kendi çıkarları doğrultusunda hareket ederler. Bunun için ulusal çıkarlar ve güç arasında önemli bir bağ vardır. Ulusal çıkarların ise gerçek üstü olaylarla ya da ahlakî temalarla değil, uluslararası gerçekler üzerinden tanımlanması gerekir.³⁵

Ulusal güvenliğin sağlanması konusundaki tartışmalarda, *Hobbes*, *Rousseau*, *Machiavelli* gibi düşünürler devlet egemenliği sonuçları konusunda kötümser bir tablo çizmişlerdir. Devletlerarası ilişkileri, devletlerin karşılıklı bir güç mücadelesi olduğunu, çıkarları doğrultusunda hareket ettiklerini savunmuşlardır.³⁶

Realistlerin önemli yazarlarından bir olan Machiavelli, insanların nankör, içten pazarlıklı, korkak ve kendi çıkarları için çalıştıkları fikrinden yola çıkarak ulusal devletleri açıklamaktadır.³⁷ Buna göre Machiavelli devletlerin iki dönemi olduğunu belirtir. Bunlar, yükselme ve alçalma dönemidir. Bu durum Dünya

³³ Sandıklı, A., Emeklier, B., (2012). *Teoriler Işığında, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri*. İstanbul: BİLGESAM Yayınları, s.5

³⁴ Arı, T., (2004). *Uluslararası İlişkiler Teorileri(Çatışma, Hegemonya, İşbirliği)* (4. Baskı). Alfa, s.163

³⁵ Uğrasız, B., (2003). Uluslar arası İletişimde İki Farklı Yaklaşım: İdealizm ve Realizm. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 5, Sayı 2, s.143

³⁶ Baylis, J., (2008). Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı. *Uluslararası İlişkiler Akademik Dergi*, Cilt 5, Sayı:18, s.71

³⁷ Machiavelli, N., *Hükümdar, Hasan Ali Yücel Klasikler Dizisi* (IX Basım). Türkiye İş Bankası Yayınları, s.64

coğrafyasının sürekli değişken olmasına neden olmaktadır. Etki eden faktörlerin ise devletlerin toplumsal olarak yozlaşması, devletlerin sahip olduğu askeri sistem ve toplumun siyaset ile olan bağlantısı ile açıklamaktadır. Machiavelli, toplumun askerî yapısı ve siyaset ile olan ilişkisini devletin güvenliği ve çıkar ilişkisi arasındaki ilişkiye bağlamaktadır.³⁸

Realistlere göre anarşinin ve güvensizliğin sürekli artarak devam etmesinden dolayı uluslararası alanda güven ancak güç ve kapasitenin artırılması ile sağlanabilir. Güç ve kapasitenin artırılması ise ancak ulus-devletler tarafından gerçekleştirilir. Realist görüş ulus-devlet üzerinden açıkça ifade etmese de bireyin güvenliğini devletin güvenliğine bağımlı hale getirmektedir. Güvensiz-ortam paradigmasını devlete bağımlı bir güvenlik sistemine bağlamaktadır. Güvenliği devletin bekası çerçevesi ile sınırlamaktadır.³⁹

Aynı zamanda uluslararası ilişkilerin özünü güvenlik kavramı oluşturmaktadır.⁴⁰ Bu yüzden dış politika analizi yapılırken her ulusun kendi çıkarını korumak amacıyla çıkarlarını güçleriyle orantılı hale getirmesi gerektiğini ifade eden bu akım temsilcileri, idealizmin normatif yapısının tersine pozitivizmi savunmuşlardır. Bu akımın güçlü bir temel oluşturması II. Dünya Savaşı'ndan sonra oluşan ortamın uygunluğundan kaynaklanmaktadır. Özellikle ABD'nin uluslararası ortamdaki yerinden kaynaklanmaktadır.⁴¹

Realistler aynı zamanda yüksek politika ve alçak politika ayırımına gitmişlerdir. Alçak politikayı kültürel ve toplumsal ilişkiler belirlerken yüksek politikayı savaş ve güvenlik belirlemektedir. Uluslararası politikanın belirleyicisi yüksek politikadır.⁴²

³⁸ Karabulut, A., Değer, F., (2015). *Uluslararası İlişkilerde, Güvenlik Kavramı ve Realist Yaklaşım'a Genel Bakış, İGÜSBD* (Cilt 2, Sayı:2) s.72

³⁹ Sandıklı, A. Emeklier, B., (2012). *Teoriler Işığında, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri*. İstanbul: BİLGESAM Yayınları, s.7

⁴⁰ Arı, T., (2004). *Uluslar arası İlişkiler ve Dış Politika* (5. Baskı). İstanbul: Alfa Yayınları, s.108

⁴¹ Uğrasız, B., (2003). Uluslar arası İletişimde İki Farklı Yaklaşım: İdealizm ve Realizm. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 5, Sayı:2, s.144

⁴² Arı, T., (2004). *Uluslar arası İlişkiler Teorileri (Çatışma, Hegemonya, İşbirliği)* (4. Baskı). Alfa Yayınları, s.207

Özetle açıklamak gerekirse realistler güvenliği, ulusal güvenlik ve askerî güç çevresinde açıklamışlardır. Bu durum 1945-1990 döneminde güvenlik politikalarında etkin olmuştur. Realistlere göre güvenlik, bu dönem içerisinde Soğuk Savaş süresince etkili olan iki süper güç arasındaki çekişmeli durumun silahlı bir çatışmaya dönüşmeyecek şekilde sınırlı kalmıştır.⁴³

Soğuk savaş sebebiyle askerî gücün ön planda olması siyasî ve askerî kapasitenin önemli olmasına neden olmuştur. Uluslararası ilişkilerin arka planda bırakılmasına neden olmuştur. Devlet dışı aktörlerin dikkate alınmaması bu paradigmanın eksikliğidir.⁴⁴

1970'li yılların sonunda Neo Realizmin temsilcisi olan Kenneth Waltz ve Hedley Bull uluslar arası ilişkilerde devleti dışında kalan aktörlerin varlığını kabul ederek önemine değinmişlerdir. Güvenliğin sağlanabilmesi için büyük devletlerin gücüne ihtiyaç olduğunu ifade etmişlerdir. Neo realizmin temsilcilerinden olan Waltz ise realizmde bahsedilen güç kavramının insanın doğasından geldiğinin ve ulusların davranışlarında da etkin olduğunu ancak uluslar arası yapının farklı özelliklerde olmasının yaşanan güç mücadelesinde farklı özellikler gösterdiğini ifade etmektedir. Waltz bu güç unsurunu güvenlik anlamında da iç politika ve uluslararası politikada ayrılacağını ifade etmektedir.⁴⁵

1.3.2. LİBERALİZM

Liberalizm “liberty” kelimesinden türetilmiştir. Kelime kökeni itibariyle İngilizcedir. Anlam olarak “özgürlük, serbestlik” anlamlarına gelmektedir. Kelime

⁴³ Sandıklı, A., Emeklier, B., (2012). *Teoriler Işığında, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri*. İstanbul: BİLGESAM Yayınları, s.11-12

⁴⁴ Uğrasız, B., (2003). Uluslar arası İletişimde İki Farklı Yaklaşım: İdealizm ve Realizm. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 5, Sayı:2, s.144

⁴⁵ Bakan S.,Şahin S., (2018) *Uluslararası Güvenlik Yaklaşımlarının Tarihsel Dönüşümü ve Yeni Tehditler*, JILSES,, 4(2), 135-152, S.141

anlamından yola çıkarak Liberalizmin tanımını özgürlüğü savunan bir düşünce akımı olarak yapabiliriz.⁴⁶ Liberalizm bir arada barışçıl yaşamayı öngörmektedir.⁴⁷

Liberalizm bir ideoloji olarak özellikle ABD ve İngiltere'nin siyasi ve ekonomik alanda etkindir. Klasik liberal düşünce eşitlik, rasyonellik, özgürlük kavramları üzerine kurulmuştur.⁴⁸ Liberalizmin temeli 1688 ile 1789 yılları arasında Aydınlanma Filozoflarının katkıları ile oluşmuştur. Felsefi kökeni ise John Locke, David Home, Jeremy Bentham, J. Stuart Mill, Benjamin Constant ve Alexis ile Tocqueville gibi düşünürler tarafından şekillenmiştir.⁴⁹

Liberalizm Ortaçağ döneminde oluşmuş olan yapının dağılması ile ulus devletlerin ortaya çıkmasından kendine alan oluşturmuştur. Tanrı kavramının yerini akıl, papanın yerini rasyonel bireyler, feodal beyliklerin yerini uyruklar almıştır. Bu Dönemde gerçekleşen Fransız Devrimi ve Amerikan Devrimi bu sürecin hızlanmasını sağlamıştır. Tüm Avrupa'ya yayılan Liberalizm bu süreçte değer kazanarak yükselişe geçmiştir.⁵⁰

Liberalizmin modern dönemdeki ilk dönüm noktasını İngiltere'de meydana gelen iç savaş ve bunun ardından 17. yy'da Avrupa'da liberal devletlerin ortaya çıkması olarak kabul edilir. Joseph Nye, İngiliz İç Savaşı'nın realizm ve liberalizmin konusunu ve sınırlarını belirleyen önemli bir olay olduğunu ifade etmektedir. Realizmin kurucusu olan Thomas Hobbes bu savaşa neden olan etkenlere tanıklık etmiş Liberalizmin temsilcisi ve kurucusu olarak değerlendirilen John Locke'un yetişkinlik zamanı ise Savaş sonrasındaki İngiltere'ye denk gelmiştir. Hobbes bu süreç için insanların bir arada olmasını engelleyen anarşik bir ortamda insanın hayatının aciz, fakir, kısa ve değersiz olacağını söylerken, Locke otorite olmasa bile

⁴⁶ Aktan, C., C., (1995). Klasik Liberalizm, Neo- Liberalizm ve Libertarianizm. *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 28, Sayı:1, s. 3

⁴⁷ Rowse, M., *Does Liberalism Provide a Viable Alternative To Realism As a Theory Of International Relations*, Term 1- Essay. Erişim tarihi: 09 Aralık 2018,

<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.462.4096&rep=rep1&type=pdf>, s.5

⁴⁸ Arı, T., (2004). Uluslar arası İlişkiler Teorileri (Çatışma, Hegemonya, İşbirliği) (4. Baskı). Alfa Yayınları, s.354

⁴⁹ Mercan, G., N., *Liberalizm*. Erişim tarihi: 09 Aralık 2018, <http://www.tuicakademi.org/liberalizm/>

⁵⁰ Çetin, H., (2002). Liberalizm Tarihsel Kökenleri. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 3, Sayı 1, s.89

akıl sahibi olan insanın kendi refah ve huzuru için sosyal bir akit yapma becerisine sahip olacağını ifade etmiştir.⁵¹ Liberalizm bakıldığında sürekli bir gerginliğin var olduğunu kabul eden realizmin tam karşıtı değildir. Liberalizm çatışma dışındaki kurum ve mekanizmaların varlığını vurgulamaktadır. Birden çok uluslararası sistemin varlığını kabul eder. Realizm yalnızca anarşi ve devletlerarası çatışmanın varlığını ve bundan kaçınılmasının mümkün olmayacağını ifade etmektedir.⁵²

John Locke kuvvetler ayrılığını benimsemiştir. Yasama erkini devlet gücünü ve üyelerini korumak amacıyla nasıl kullanacağını yönlendirme hakkı olarak tanımlamaktadır. Yasayı yapanları kendi yaptıkları yasalara uymaktan muaf tutan Locke yasayı kendi çıkarlarına göre uydurabileceklerini de söylemektedir. Bu durumdan dolayı yürütme, yasanın etkisindedir. Yasama en üstte yer almaktadır fakat mutlak değildir. Halkın emanet ettiği yasamaya güven duymazsa bu durumu değiştirme ya da kaldırma gücü yine halka aittir. Locke'a göre doğada kendiliğinden var olan her şeyin kullanım hakkı herkese aittir, ancak insanların bir takım şeyleri kendilerine mal edip, tasarruf etme hakları vardır. Bu durum ancak kişilerin emek vermeleri ile gerçekleşir. Bu emek karşılığında bireyin elde etmiş olduğu şeyler özel mülkiyetleridir. Özel mülkiyetlerini miras bırakabileceğini de ifade eder.⁵³

Locke aslında insanların özgür olmasını savunmasına rağmen bu özgürlüğün diğer bireylerin haklarına saygı gösterileceği anlamına gelmediği fikrinden ötürü hak ve özgürlüklerin daha etkili ve iyi korunması için örgütlü yapının var olmasını böylelikle de güvenliğin sağlanacağını söylemektedir. Çünkü insanlar Locke göre doğal haklarından köle durumuna düşmek için değil daha güvenli yaşayabilmek amacıyla vazgeçerler.⁵⁴

Liberalizm uluslararası sistemi karşılıklı ve uluslararası işbirliğine bağlı olarak uluslararası örgütlerin, normların ve hukuk kurallarının değiştirebileceğini savunur.

⁵¹ Yanık, K., L., *Liberalizm: Bir Yazın Değerlendirilmesi*. Uluslararası İlişkiler (Cilt 12, Sayı:46). s.35-55, s.36

⁵² Rowse, M., *Does Liberalism Provide a Viable Alternative To Realism As a Theory Of International Relations, Term 1- Essay*. Erişim tarihi: 09 Aralık 2018, <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.462.4096&rep=rep1&type=pdf>, s.5

⁵³ Akçetin, N., Ç., Akçetin, E., (2013). Liberalizmin Dönüşümü (Sayı:2). HUMANITAS, s.19

⁵⁴ Arı, T., (2004). *Uluslar arası İlişkiler Teorileri (Çatışma, Hegemonya, İşbirliği)* (4. Baskı). Alfa Yayınları, s.355-356

Devletlerin dış politikada sabit kalamayacakları ve izleyecekleri politikalar, iç politika tarafından belirlenir. Liberaller askerî gücün kullanılmasının devletlere maliyetinin giderek arttığını devletlerin en son kullanmaları gereken araçtır.⁵⁵

Ünlü liberal düşünür Moravcsik, liberalizmi üç varsayım üzerinden incelenmektedir. İlk olarak liberalizm uluslararası ilişkiler kapsamında tek aktörün devlet olmadığını, bireyleri ve sivil toplum örgütlerini de kapsadığını belirtir. İkinci olarak, hükümetler belli bir kesimi temsil etmektedirler, bundan dolayı hangi kesimin temsil edildiği önem teşkil etmektedir. Üçüncü olarak uluslararası çatışma veya işbirliği ulus aşırı ekonomik ilişkilerinin sonucudur. Dolayısıyla liberalizmde olaylar birim üzerinden başlayarak sistem üzerinde bir değerlendirmeye ulaşmaktadır. Uluslararası çatışmalar, savaşlar çözümlenmeye çalışılırken sistem düzeyinde devletlerin kapasiteleri, güç dağılımları yerine birim düzeyinde yani aktörler üzerinden değerlendirme yapılmalıdır.⁵⁶

Birinci Dünya Savaşının ardından savaş sonunda meydana gelen hasardan zarar gören devletler savaş ve çatışmayı önlemeye çalışmışlardır. Liberalizm bu süreçte uluslararası ilişkilerde etkin bir rol üstlenmiştir. İki savaş arası barış imzalanamaması ve bunun üzerine daha yıkıcı bir savaş olan II. Dünya Savaşının patlak vermesi barış arayışlarının artmasını sağlamıştır. Dünya Barışını sağlama noktasında liberalizm önem teşkil etmektedir. Güç kavramını başka devletlerin güçsüzlüğü değildir. Coğrafya, nüfus ve hammaddenin güç kavramı içinde yer almadığını savunan liberallere göre mutlak kazançlar önemlidir sathi kazançların değerleri yoktur.

Kısaca liberalizmi özetleyecek olursak uluslararası ilişkilerde anahtar aktörün devlet olduğunu kabul etmekle birlikte uluslararası örgütlerin ve devlet dışı

⁵⁵ Mercan, G., N., *Liberalizm*. Erişim tarihi: 09 Aralık 2018, <http://www.tuicakademi.org/liberalizm/>

⁵⁶ Arı, T. (2004). *Uluslar arası İlişkiler Teorileri (Çatışma, Hegemonya, İşbirliği)* (4. Baskı). Alfa Yayınları, s.355-367, s.368

aktörlerin de önemini vurgulamaktadır. Teori ekonomiden etkilenmiş ve Soğuk Savaş sürecinde artan devletlerarası bağımlılığı teorisinin de kurucusudur.⁵⁷

1.3.3. DÜNYA SİSTEM TEORİSİ

II. Dünya Savaşı'nın ardından, iki gücün karşı karşıya gelmesiyle, iki kutuplu bir siyasal ve iktisadî sistem kurulmuştur. Batı zayıflamıştır. Avrupa ve Japonya'nın üzerinde ABD'nin siyasal ve askerî üstünlüğü bulunmaktadır. Doğuda ise SSCB'nin hâkimiyetinde bulunan Doğu Avrupa yer almaktadır. Yeni oluşan sistem ile birlikte savaş sonrası uluslararası iktisadî sistem belirlenmiştir. Siyasal nedenlerin etkisi ile Doğu ve Batı olarak ayrı iktisadî sistem benimsemiştir. Doğuda SSCB, uluslararası sosyalist bir iktisadî sistemi benimsenirken, Batı'da ABD'nin siyasal ve askerî hâkimiyeti serbest sermaye hareketlerine dayalı bir iktisadî sistem benimsenmiştir. Böylece savaş sonrası dönemde etkin olan siyaset uluslararası ekonomiyi de şekillendirmiştir. Soğuk Savaş süresince özellikle ABD'nin siyasal, askerî ve iktisadî olarak hâkimiyeti devam etmiştir. 1945 sonrası ABD tarafından oluşturulan yenedünya sistemi ulus-devletlerin kendi ekonomileri ve halklarının denetimini öngörmektedir.

Dünya sistem teorisinin kurucusu Immanuel Wallerstein, teoriyi oluştururken Marksizm'den yararlanmıştır. Teoriye göre kapitalizm sürekli daha geniş alanlara yayılmaktadır, bu genişleme sonucu da yeni teoriler üretmektedir. Wallerstein kapitalizmin politik yönünü incelemektedir. Gelişmiş ülkelerin dünya üzerinde kurmuş oldukları kapitalist sistemin sonucu olarak gelişmemiş ülkeler üzerinde baskı kurmaktadır. Gelişmemiş ülkeler üzerine uygulanan bu güç onların kronik olarak

⁵⁷ Serdar, İ., (2015). *Neorealizm, Neoliberalizm, Konstruktivizm ve İngiliz Okulu Modellerinde Uluslar arası Sistemsel Değişikliklere Bakış*, *The Journal of Europe – Middle East Social Science Studies*, ISSN: 2149-6439 (VOLUME: 1, ISSUE:1). S: 14-38

geri kalmalarına sebep olmaktadır.⁵⁸ Kapitalist sistemin eşitsizliğini içeren kapitalist sistem belli tekellerin ayakta kalmasını sağlamaktadır. Bu tekel güçler doğaları gereği kırılğan bir yapıya sahiptirler, tarih boyunca sabit, süreksiz ve sınırlıdır. Fakat sürekli oluşan yeni düzenlemelerle karşılaşmak zorunda kalmışlardır. Bu yeni döngüler, 50 ya da 60 yıllık dönemler kâr sağlayıcılarının üretim ya da finans arasındaki değişimini ifade etmektedir. Bu değişim süreçleri politik ve ekonomik değişimlerle paralellik gösterir. Wallerstein dünya sistemini ekonomik değişimlere dayandırmak ile birlikte sistemin ideolojisini ve kültürel altyapısını da incelemektedir. Politik, kültürel, sosyal ve tarihsel bir bütün olarak dünya sistemi kurmaktadır. Bu durum bir bakımdan ekonomik, siyaset ve kültürel alanda birbirine bağlanmış işlevsel ve büyük tek bir toplumu açıklamaktadır.⁵⁹

Wallerstein ulus devletleri siyasal sistemin içinde değişken öge olarak kabul etmektedir. Hegemonik güçlerin varlığı sınıf mücadelelerine neden olmaktadır. Mevcut olan dünya ekonomisi düzensel döngüsel olarak ilerlemektedir. Wallerstein ise sosyalist bir dünya hükümetini öngörmektedir. Siyasal düzeni koruyacak ve üretimi, ekonomiyi bütünleştirecek karar verici bir dünya sisteminden bahsetmektedir.⁶⁰

Dünya sistemleri analistleri ekonomik anlamda yaptıkları incelemelerde kapitalist sistem içerisinde ücretli emeğin sistem içindeki denetiminin sermaye bakımından incelendiğinde kârlı olmadığını ifade etmişlerdir. Ekonomik nedenlerden ötürü toplumda oluşan sınıfların içinde buldukları mücadelenin toplumsal mücadele biçimi olarak dünya sistemi içinde anlaşılabilirliğini savunmuşlardır. Kapitalist dünya ekonomik sistemi içindeki devletlerin onları belirli bir üretim tarzı içinde sınıflandırmaya tabii tutacakları özerkliğe ve yalıtıktan yoksun olduklarını ifade etmiştir.

⁵⁸ Aydın, E., (2016). Modern Dünya – Sistem Teorisi Kapsamında ABD İLE KÜBA Yakınlaşmasının Eleştirisi ve Latin Amerika'ya Olası Yansıması. *Akademik Bakış Dergisi* (Sayı:57). *Uluslar arası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, s.363-364

⁵⁹ Avcıoğlu, G., Ş., (2014). Immanuel Wallerstein'in Dünya Sistemi, Jeopolitik ve Jeo kültür Kuramı. *Selçuk Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Edebiyat Fakültesi Dergisi* (Sayı: 31), s. 97-110, s. 98-99

⁶⁰ Carlos, A., Vela, M., (1976). *World System Theory, From Immanuel Wallerstein, The Modern World-System: Capitalist Agriculture and the Origins of the European World-Economy in the Sixteenth Century*. New York: Academic Press, pp. 229-233, ESD-83, Fall 2001, s. 4

Dünya sistemleri analizi üstyapıyı ekonomiden yola çıkararak türettiği için kültürel alanın merkezini ve özerkliğini göz ardı etmektedir.

Wallerstein sosyalist bir dünya yönetimi içerisinde dünya sistemini politikanın ekonomik perspektif üzerinden belirlediğini ifade etmektedir.⁶¹

1.3.4. GÜVENLİK TOPLULUĞU

İkinci Dünya Savaşı sonrasında oluşan yeni uluslararası sistemde bölgesel güvenlik kavramına yeni bir boyut kazandıran Karl W. Deutsch, güvenlik topluluğu kavramı üzerine çalışmıştır. Deutsch güvenlik topluluğu kavramını entegrasyon ile bağlantılı olarak açıklamıştır. Entegrasyon değişimi ifade etmek ile birlikte siyasal topluluğu veya bütünleşmenin sağlandığı bir toplumu ifade etmek için de kullanılmaktadır. Siyasal anlamda entegrasyon ise siyasal aktörlerin değişmeyecek olan davranışlarının değişmesini sağlayacak bir ilişki olarak görmektedir.⁶² Karl aynı zamanda güvenlik topluluğunu bir grup “*insan topluluğu*” olarak tanımlamaktadır. Güvenlik, analitik olarak güvenlik toplumu kavramının uluslararası ilişkiler literatüründen beslenmektedir.⁶³

Deutsch devlet ve toplum arasında gerçekleşen düzeneği uluslararası alanla da bağdaştırmaktadır. Toplumsal iletişim bir devletin sınırları ile içindeki toplumla sınırlandırılmadığı için, sınırları aşan hareket alanına sahiptir. Uluslararası iletişim imkânları aynı toplum içinde kurulmuş olan iletişim olanakları ile gelişmesi, kurumsallaşması teşvik edilmelidir. Haberleşme ve iletişimin toplumun birliğini sağlamada önemli yere sahip olduğunu dile getiren Deutsch bu noktada turizm, ticaret ve posta gibi faaliyetler bütünleştirici bir göreve sahip olduğunu belirtir.

⁶¹ Wallerstein, I., (2018). *Dünya Sistemleri Analizi (3. Baskı)*. (Abadoğlu, E., Ersoy, N., Çev.) Bgst Yayınları, s.46-47

⁶² Arı, T., (2004). *Uluslar arası İlişkiler Teorileri (Çatışma, Hegemonya, İşbirliği)* (4. Baskı). Alfa Yayınları, s.446-447

⁶³ Lebow, R., N., (2015). *Karl. W. Deutsch: A Brief Introduction, Faculty Of Social Scienses Charles Universty*. Deutsch Security Sguare, Research Paper, https://deutschsquare.fsv.cuni.cz/DSS-1-version1-lebow_essay.pdf.

Bununla birlikte sağlanacak yüksek bir kurumsallaşma toplumda sağlanacak olan bütünselleşme ile güvenlik topluluğunu da oluşacaktır.⁶⁴

Deutsch güvenlik topluluklarını ikiye ayırmaktadır. Bunlardan ilki amalgam güvenlik topluluklarıdır. Amalgam güvenlik toplulukları federasyon benzeri toplulukları ifade etmektedir. ABD ve İngiltere birer amalgam güvenlik topluluğuna örnektir. Deutsch'a göre amalgam topluluk oluşturmanın şartları vardır. Bunlar toplumsal, ekonomik ve psikolojik koşullardır. Ortak hükümeteşel kurumları kabul etmelidir. Bu yapıya karşı sadakat gösterip bu oluşumu korumalıdır. Faaliyetleri sırasında bu kurumlara karşı hassasiyetli ve dikkatli olunması gerektiğini vurgular. Ulus devlet veya federasyona benzeyen amalgam güvenlik toplulukları parçaların birleşmesi sonucu oluşurlar. Entegre biriminin tüm parçaları tarihsel bir süreç izleyerek birleşmesi ve bütünleşmesi sonucu tamamlanır.

Deutsch ikinci olarak katılımcı ülkelerin kendi bağımsızlıklarını koruyarak bazı ortak görevlerin bazı ortak organlar tarafından yürütüldüğü plüralist güvenlik topluluklarıdır. Plüralist güvenlik topluluğunu oluşturup devamını sağlamak amalgam güvenlik topluluğuna göre daha kolaydır. Bu güvenlik topluluğunun başarılı olabilmesi için daha az koşulun gerçekleşmesi yeterlidir. Temel koşul olarak güvenlik topluluğunu oluşturan birimler arasında savaş olasılığının azalarak, cazipliğini yitirerek entelektüel hareketlerin hızlanması, entegrasyona uygun koşulların artması ve siyasal koşulların sağlanmasıdır. En son olarak da iletişimin ve karşılıklı ilkesinin gelişiminin sağlanmasıdır.⁶⁵

Sonuç olarak Deutsch güvenlik topluluğuna göre, aralarında önceden kurulmuş haberleşme iletişim bağları bulunan ya da benzer değerler çerçevesinde gelişen toplumların aralarında yeni bir toplum oluşturulması ve devletler arasında

⁶⁴ Dedeoğlu, B., Yeniden Güvenlik Topluluğu: Benzerliklerin Karşılıklı Bağımlılığından Farklılıkların Birlikteliğine, *Uluslar arası İlişkiler Akademik Dergisi* (Cilt 1, Sayı: 4), s.1-24, s.10

⁶⁵ Arı, T., (2004). *Uluslar arası İlişkiler Teorileri (Çatışma, Hegemonya, İşbirliği)* (4. Baskı). Alfa Yayınları, s.459 460,461

kurulacak olan topluluk duygusu yaygın ve etkin araçlarla geliştirilip barışın korunması sağlanabilir.⁶⁶

1.3.5. ULUSLARARASI İTTİFAKLAR VE KÜRESELLEŞME

II. Dünya Savaşı ile yaşanan kitlesel faciaları, güvenlik konusunda uluslararası arayışları ve çözüm önerilerini gerekli kılmıştır. Soğuk Savaş döneminde ise ideolojinin, güvenlik tanımlamaların önemi artmıştır. Nitekim 1990'larla birlikte ideolojik sorgulamaların son bulduğu Soğuk Savaş'ın bitişi ile yeni güvenlik tanımlamalarına, kavramsallaştırmalarına duyulan ihtiyaç ve bu ihtiyaca yönelik arayışları da beraberinde getirmiştir.⁶⁷

Geleneksel güvenlik anlayışı, güvenliği sadece devlet merkezli, askerî tehdit odaklı yorumlamıştır. Genellikle suni tehditler güvenlik kavramını belirlemiştir. Bu durum Soğuk Savaş döneminde “*sunî*” korkular üzerine temellendirilmiştir. Günümüzde ise küreselleşmenin etkisiyle bu suni korkuların yerini “*gerçek*” korkular almıştır. Küreselleşme ile beraber tehditler genişleyerek derinleşmiştir. Bu durum sonucu güvenlik alanında geleneksel anlayışın terk edilmesini ve yeni bir güvenlik anlayışının oluşmasını sağlamıştır. Yeni bir güvenlik anlayışının doluşmasının en önemli sebebi Soğuk Savaş sonrası dönemde artan küreselleşme ve yaşanan değişim - dönüşüm süreçleridir.⁶⁸

İnsan, mal ve hizmetlerin serbestçe dolaşması ile devletlerarasındaki etkileşimin artması sonucu sadece bir devleti ilgilendiren güvenlik sorununun olmadığı ve yeni güven sorunlarının olduğu bir uluslararası sistem ortaya çıkmıştır.⁶⁹

⁶⁶ Dedeoğlu, B., Yeniden Güvenlik Topluluğu: Benzerliklerin Karşılıklı Bağımlılığından Farklılıkların Birlikteliğine, Uluslar arası İlişkiler Akademik Dergisi (Cilt 1, Sayı: 4), s.1-24, s.11

⁶⁷ Aras, B., Toktaş, Ş., (2008). *Güvenlik, Demokrasi ve İstikrar Sarmalında Suriye ve Afganistan* (1. Baskı). SETA Yayınları II, s.17

⁶⁸ Karabulut, B., (2009). *Küreselleşme Sürecinde Güvenlik Alanında Değişimler Karadeniz'in Güvenliğini Yeniden Düşünmek*. Karadeniz Araştırmaları (Cilt 6, Sayı: 23), s.1-11, s.2

⁶⁹ Kasım, K., (2006). *11 Eylül Sürecinde Kafkasya'da Güvenlik Politikaları* (Cilt 1, No:1). OAKA, s.19-35, s.21-22

Bunun neticesinde devletlerin bizzatî üstesinden gelemeyecekleri çeşitli güvenlik sorunları bulunmaktadır. Bütün insanlığı tehdit eden çevre kirliliği, yasadışı uluslararası göç hareketleri, ulus ötesi organize suç şebekeleri, terörist örgütlenmeleri, kitle imha silahlarının artması gibi güvenlik sorunları herkesi etkilemektedir. Bunlar gibi güvenlik sorunlarıyla yerel veya ulusal ölçekte mücadele etmek neredeyse mümkün değildir. Küreselleşme, bu tür sorunların oluşumunu artırırken, diğer yandan da devletlerin bu sorunlar karşısında birlikte hareket etmelerini teşvik etmektedir.⁷⁰

Barry Buzan'ın temsil ettiği Kopenhag Okulu, devletlerin aynı zaman içerisinde birden fazla durumda bulunabileceğini, bu sebepten dolayı da ülkelerin paylaştıkları güvenlik ihtiyaçlarının çeşitlilik gösterdiğini ortaya koymaktadır. Özellikle artan küreselleşme ile tehdit kaynakları devletleri işbirliklerine yöneltmiştir. Devletler; ulusal güvenliklerini tehdit eden bir düşmana karşı; daha üst seviyede bir koruma sağlamaya çalışıyorlar. Her devlet ortak güvenliği sağlayan bir yapının parçası olmaktadır. Sadece devletin kendi ulusal güvenliğinin sağlanması değil; ortak oldukları bütününün çıkarları önemli hale gelmektedir. Bir devlet aynı anda birçok grup içerisinde yer alabilmektedir.⁷¹

Uluslararası güvenlik stratejiler, dünya çapında ve bölgesel güvensizliklere karşı önleyici şekilde oluşturulmaktadır. Bu anlamda daha işbirlikçi ve takım güvenlik stratejileri benimsenmektedir. Güçlü ve etkin bir uluslararası güvenlik stratejisi; Avusturya Dışişleri eski Bakanı Gareth Evans'ın ifade ettiği gibi rekabetten önce işbirliğine yönelik olmalıdır. Askerî bütçede malî ve parasal kısıtlamaların sağlanacağı düşük maliyetli savunma düzenlemeleri ile güvenlik artırılmalıdır. Uluslararası örgütlere üyelik, kolektif güvenlik sistemlerine girmek, uluslararası silah kontrol ve kısıtlama antlaşmalarını kabul etmek gönüllülük esasına ve piyasa

⁷⁰ İşyar, Ö., G., (2008). *Günümüzde Uluslararası Güvenlik Stratejileri: Kavramsal Çerçeve Uygulama, Gazi Akademik Bakış* (Cilt 1, Sayı:3). s.6

⁷¹ Bardakçı, S., *Bölgesel Güvenlik ve Bölgesel Çatışma Ekseninde ASEAN Örneği*". Erişim tarihi: 19 Aralık 2018, <http://www.tuicakademi.org/bolgesel-guvenlik/>

mekanizmasına dayalı uluslararası düzenlemelere gitmek, güvenliğin sağlanması konusunda kolektif gruplarda yer almak daha kolaylık sağlayacaktır.⁷²

Küresel güvenlik konusunda güvenliğin sağlanmasının C. Johansen beş prensibin hayata geçirilmesiyle mümkün olduğunu savunmaktadır: Eşitlik, mütekabiliyet sürdürülebilir çevre, silahsızlanma ve demokratikleşmedir. Bu prensiplerin teorik anlamda geçerli olsa da pratikte etkinlik sağlayamadığı görülmektedir. ABD, İran'ın nükleer silahlara sahip olmasını engellemek amacıyla çaba gösterse de kendisi nükleer silahlarını azaltma konusunda herhangi bir adım atmamaktadır. Yine aynı şekilde AB ülkeleri demokrasi adına savunuculuk yapsalar da bunu küresel güvenliği sağlama adına değil, ulusal çıkarlarını korumak amacıyla kullanmaktadırlar. Bu nedenle yeni güvenlik anlayışı çerçevesinde küresel güvenliğin sağlanması adına yürütülen faaliyetler teoriden pratiğe geçirilememektedir.⁷³

⁷² İşyar, Ö., G., (2008). *Günümüzde Uluslararası Güvenlik Stratejileri: Kavramsal Çerçeve Uygulama*. Gazi Akademik Bakış (Cilt 1, Sayı:3), s.7-8

⁷³ Karabulut, B., (2009). *Küreselleşme Sürecinde Güvenlik Alanında Değişimler Karadeniz'in Güvenliğini Yeniden Düşünmek* (Cilt 6, Sayı 23). Karadeniz Araştırmaları, s.1-11, s.7-8

BÖLÜM II

AVRUPA TOPLULUĞU VE AVRUPA BİRLİĞİ'NİN GÜVENLİK VE SAVUNMA POLİTİKALARI

2.1. SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİNDE AVRUPA TOPLULUĞU'NDA GÜVENLİK VE SAVUNMA

Birleşik Avrupa düşüncesi Ortaçağ'da ortaya çıkmıştır. Roma İmparatorluğu'nun dağılmasıyla Avrupa'da parçalı ve dağınık bir yapı oluşmuştur. Bu süreçte Doğu'da gelişen Türk-İslam İmparatorluğu'nun etkisi ile kendi çevresinde sınırlı kalmıştır. Özellikle Akdeniz'de hareket alanı bulamayan Avrupalı devletler Eski Roma'nın etkisiyle Avrupa Birliği kavramı üzerine yoğunlaşmışlardır. Bu birlik anlayışıyla Avrupa'nın güçlenerek kendi iç karışıklıklarının başta olmak üzere ortadan kalkacağına hem de eski topraklarını geri alabileceklerine inanmışlardır. Bu anlamda görüş bildiren iki düşünür Dante ve Dubois olmuştur. Bu iki düşünürün ortaya atmış oldukları birlik, Eski Roma İmparatorluğu'nun canlandırılması temeline oturtulmuştur. Bundan dolayı uygulanabilirliği yoktur. Bundan sonraki dönemlerde gündeme getirilen fikirler daha gerçekçi olmuştur.⁷⁴

On dokuzuncu yüzyıl Avrupa için çok fazla düşünsel önerilerin sunulduğu yüzyıldır. Avrupa'da birlik oluşturma düşüncesinin bu dönemde yoğunlaşmasının en büyük sebepleri arasında sanayi devrimi ile burjuvanın gelişmesi ve yeni Pazar

⁷⁴ Bozkurt, V., (2001). *Avrupa Birliği ve Türkiye, Siyasal Kurumlar* (Çıkar Grupları Kamuoyu Ortaklık Belgeleri). Bursa: Vipaş Yayınları, s.39-40

arayışlarının temelinde yükselen milliyetçilik akımı vardır.⁷⁵ Ortaçağ sonrası bu dönemde ortaya atılan birlik fikirlerinden en önemlisi Emeri Cruce'nin devletler birliği'nin kurulması ve bu birliğe karşı çıkan devletlere gerekirse güç kullanma yetkisi veren projesidir.⁷⁶

Saint Pierre'ye göre barışın sürekliliğini sağlayabilmek için Avrupa devletleri arasında bir birliğin kurulması gereklidir. Bu teşkilatın içinde sadece Avrupa devletleri bulunmalıdır. Pierre'ye göre bütün devletleri içine alan bir teşkilatlanma mümkün değildir. Zaten sadece Avrupa'yı; güvenliği ve barışı korumak için Avrupa'nın Hıristiyan devletlerini içine alan bir birliğin kurulması yeterlidir.⁷⁷ Bazı yazarlara göre ilk sosyolog olarak kabul edilen Saint-Simon 1814 yılında yayınladığı kitabında Avrupa ülkelerinin tek bir parlamento ile tek bir krala sahip olduğu bir sistem değil aynı zamanda ekonomik ve sosyal konularda da söz sahibi olduğu federal bir çözüm sunmuştur.⁷⁸

Immanuel Kant "*Ebedi Barış*" adlı kitabında Avrupa'da barışın bir federasyon ile sağlanabileceğini ve bu federasyonun yönetiminin de iç yönetimlerinde halk yönetimine dayanan devletlerin üye olabileceğini söylemektedir.⁷⁹ Avrupa'da yaşanan çatışmaların son bulması, barışın sağlanması amacıyla birlik düşüncesi üzerine idealistler ve devlet adamları fikir sunmuşlar, fakat dönem itibariyle uygulamaya konulmamıştır. Bu görüşlerin uygulamaya geçirilmesi İkinci Dünya Savaşı sonrasında olmuştur.⁸⁰

Batı Avrupa ülkeleri arasında birlik kurma çalışmaları asırlar öncesine dayanmaktadır. Yirminci yüzyılın başlarında bu fikirlerin şekillenmesi ve ekonomik

⁷⁵ Coşkun, E., (2001). *Bütünleşme Sürecinde Avrupa Birliği ve Türkiye* (1. Basım). Cem Yayınevi, s.20

⁷⁶ Bozkurt, V., (2001). *Avrupa Birliği ve Türkiye, Siyasal Kurumlar* (Çıkar Grupları Kamuoyu Ortaklık Belgeleri). Bursa: Vipaş Yayınları, s.41

⁷⁷ Gönlübol, M., (1964). *Milletlerarası Siyasi Teşkilatlanma*. Ankara, s.28-29

⁷⁸ Bozkurt, V., (2001). *Avrupa Birliği ve Türkiye, Siyasal Kurumlar* (Çıkar Grupları Kamuoyu Ortaklık Belgeleri). Bursa: Vipaş Yayınları, s.42-43

⁷⁹ Coşkun, E., (2001). *Bütünleşme Sürecinde Avrupa Birliği ve Türkiye* (1. Basım). Cem Yayınevi, s.21

⁸⁰ Bozkurt, V., (2001). *Avrupa Birliği ve Türkiye, Siyasal Kurumlar*. Çıkar Grupları Kamuoyu Ortaklık Belgeleri. Bursa: Vipaş Yayınları, s.50

anlamda işbirliği, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğunun 1951 yılında hayata geçirilmesi ile başlamıştır.⁸¹

Avrupa, iki büyük dünya savaşına sahne olmuştur. Avrupa'da iki savaş da ağır tahribata neden olmuştur. Bu savaşlarla Avrupa sosyal, ekonomik, askerî, siyasal ve psikolojik açılardan derin sarsıntılar, kırılmalar yaşamıştır.⁸²

II. Dünya Savaşı sonrasında Winston Churchill, Avrupa ülkelerinin siyasal anlamda ittifak kurmaları gerektiğini, oradan da askerî ve ekonomik uyum gerçekleştirilmesi önerisini getirmiştir. Bu öneri sonucunda 1949 yılında Avrupa Konseyi kurulmuştur. Konsey daha sonra genişleyerek 1950 yılında kabul edilen Avrupa İnsan Hakları Bildirgesi ile birlikte Avrupa sınırlarını aşan bir misyona sahip olmuştur. ABD de Avrupa'da oluşan bu yapıya Marshall Planı kapsamında destek vermiştir. Kuzey Atlantik Savunma Paktı'nın imzalanması ile istikrara katkıda bulunmuştur.⁸³

1951 yılında Schuman'ın önerisi ile Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu kurulmuştur. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu üye devletlerin ekonomik durumları ile uyumlu ortak bir pazarın kurulması, ekonomik genişleme ve yaşam standartlarını yükselmesine katkı sağlamaktadır.⁸⁴ Paris antlaşması sonucunda kurulan bu topluluğun ardından, Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu ve Avrupa Ekonomik Topluluğu 1957'de imzalan Roma Anlaşması ile kurulmuştur. Aynı amaçları taşıyan bu üç topluluk bir bütünü ifade etmek amacıyla 1967 yılında Avrupa toplulukları adı altında kurumlarını birleştirmişlerdir.⁸⁵

⁸¹ Bulut, M., A., (2005). *Avrupa Birliği Nedir? Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri* (1. Baskı). Sakarya: Vipajans Yayınları, s.13

⁸² Mor, H., (2010). Avrupa Birliği Bütünleşme Süreci ve Sorunları, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* (C, XIV). S.504

⁸³ Uzun, T., Özen, S., (2004). *Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye*, Ankara: Seçkin, s.56

⁸⁴ Coşkun, E., (2001). *Bütünleşme Sürecinde Avrupa Birliği ve Türkiye* (1. Basım). Cem Yayınevi, s.48

⁸⁵ Bulut, M., A., (2005). *Avrupa Birliği Nedir? Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri* (1. Baskı). Sakarya: Vipajans Yayınları, s.13

2.1.1. BRÜKSEL ANTLAŞMASI

Avrupa Güvenliğini sağlama noktasında Churchill başta olmak üzere birçok lider çeşitli girişimlerde bulunmuşlardır. Ancak ilk ciddi girişim İkinci Dünya Savaşı'nda Avrupa'ya korkunç acılar yaşatan Almanya tehdidine karşı İngiltere, Fransa, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg arasında imzalan Brüksel antlaşmasıdır.⁸⁶ Benelüks Devletleri olarak da adlandırılan bu beş devlet, Ortak savunma, ekonomik, sosyal ve kültürel anlaşması ile Brüksel Paktı veya beşler birliği olarak da adlandırılmaktadır.⁸⁷ 17 Mart 1948 yılında gerçek anlamda Almanya'ya karşı imzalan Brüksel Antlaşması, üye olan ülkelerin farklı alanlarda oluşan güvenlik ihtiyaçları SSCB'den gelecek olan tehditler de dikkate alınarak düzenlenmiştir. Antlaşmadan sonra gerçekleşen Prag darbesi, SSCB'den gelecek olan tehlikenin büyüklüğünü ortaya koymuştur. Antlaşmayı imzalayan beş devletin hava güçlerinin tek bir elde toplanmasını, aynı zamanda askerî araçların ortak üretimini sağlamayı öngörmektedir. Aynı zamanda Avrupa için güvenliği sağlamada önemli olan Ruhr bölgesinin kolektif savunmasını amaçlamaktadır.⁸⁸

Savaş sırasında Avrupa ekonomi ve altyapısının zarar görmesinden dolayı, Avrupa'nın kendi güvenliğini kendisinin sağlaması mümkün olmamıştır. Bu durumdan ötürü ABD ile işbirliği yapılmıştır. Brüksel Antlaşması'nı imzalayan ülkeler Kanada ve ABD, Danimarka, İzlanda, İtalya, Portekiz ve Norveç'i antlaşmaya katılmak üzere davet etmişlerdir. Bu süreç içerisinde 10 Batı Avrupa Devleti, Kanada ve ABD arasında 4 Nisan 1949'da imzalanan Kuzey Atlantik Antlaşması ile birlikte NATO kurulmuştur. Brüksel antlaşması ile öngörülen savunma yetenekleri NATO'ya devredilmiştir. BAB'ın Danışma Konseyi karar olarak NATO tarafından oluşturulan SACEUR'unu devam ettirmemiştir. Aralık

⁸⁶ Demir, S., (2010). Avrupa Güvenlik Mimarisinin Tarihsel Gelişimi ve Türkiye'nin Bu Güvenlik Mimarisindeki Yeri. *Dergi Park* (Cilt 6, Sayı: 11). s.17

⁸⁷ Efe, H., (2007). AB'nin "Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası" Oluşturma Çabaları. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* (Cilt 3, Sayı: 2-3). 1-31, s.3

⁸⁸ Demir, S., (2010). Avrupa Güvenlik Mimarisinin Tarihsel Gelişimi ve Türkiye'nin Bu Güvenlik Mimarisindeki Yeri. *Dergi Park* (Cilt 6, Sayı: 11). s.17

1950'den itibaren Avrupa'da güvenliği sağlamada NATO Soğuk Savaş'ın sonuna kadar tek sorumlu olmuştur.⁸⁹

2.1.2. AVRUPA SAVUNMA TOPLULUĞU

Soğuk Savaş sürecinde Doğu ve Batı arasında artan gerilim ile Batı Almanya'nın yeniden silahlandırılması üzerine konuşulmaya başlanmıştır. Almanya'nın yeni oluşan güvenlik yapısının içine dâhil etme fikri, Fransa'yı yeni bir Avrupa Ordusu oluşturmaya itmiştir.⁹⁰ Avrupa Savunma Topluluğu'nu kurma fikri ilk defa Fransa Başbakanı Pleven'in önerisi ile Avrupa devletlerin askerî güçlerini birleştirme ve ortak "Avrupa Ordusu" oluşturmayı amaçlaması sonucu ortaya çıkmıştır.⁹¹

Bu planın adı "Pleven Planı" olarak adlandırılmıştır. Fransa, ortak bütçe ve bir Avrupa Savunma Bakanı ile ortak savunma için Birleşik bir Avrupa'nın siyasal kurumlarına bağlı olacak Avrupa Ordusunun kurulmasını önermiştir. Bu ordunun ABD'den ayrı ve bağımsız ve Almanya'nın da katılım sağlayabileceği tek bayraklı ve tek Avrupa siyasî ve askerî otoritesi tarafında yönetiminin sağlanabileceği bir Avrupa Ordusu olması planlanmaktadır. Almanya'yı da içine alacak şekilde oluşturulması planlanan Avrupa Savunma Topluluğu fikri Almanya'nın Avrupa Ordusuna dâhil bir ülke olarak silahlanmasını da öngörmektedir.⁹²

Pleven Planının anlaşması Mayıs 1952'de Fransa'nın katılımı ve desteğiyle hazırlanmıştır. Avrupa Savunma Topluluğu Antlaşması 1952 tarihinde imzalanmasına rağmen onaylanması sırasında yaşanan sıkıntılardan dolayı Antlaşma yürürlüğe girmemiştir. AST Antlaşması bazı devletlerce Fransa Ulusal Meclisi'nde

⁸⁹ Efe, H., (2007). AB'nin "Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası" Oluşturma Çabaları. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* (Cilt 3, Sayı: 2-3). 1-31, s.4

⁹⁰ Efe, H., (2005). *Avrupa Birliği'nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası Yaratma Çabaları ve Türkiye'ye Etkileri*. Doktora Tezi. s.30, İstanbul.

⁹¹ Demir, S., (2010). Avrupa Güvenlik Mimarisinin Tarihsel Gelişimi ve Türkiye'nin Bu Güvenlik Mimarisindeki Yeri. *Dergi Park* (Cilt 6, Sayı: 11). s.18

⁹² Efe, H., (2007). AB'nin "Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası" Oluşturma Çabaları. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* (Cilt 3, Sayı: 2, 3). 1-31, s.4-5

yapılan oylamada reddedilmiştir. Fransa Ulusal Meclisi'nde yapılan başarısızlığın ardından Almanya, NATO'ya kabul edilmiştir.⁹³

Bu kararın ret edilmesi ile AST son bularak; ASB'ni oluşturma girişimleri de son bulmuştur. AST ve ASB'nin kurulmasının başarısız olması sonucu kapanan bu sürecin sonuna bakıldığında, uluslar üstü kurumsallaşmayı benimseyen Avrupalı Devletler aralarında ekonomik birliği sağlamadan, siyasi ve askerî anlamda bir birlikteliğin oluşturulamayacağı ortaya çıkmıştır.⁹⁴

2.1.3. AVRUPA SİYASİ İŞBİRLİĞİ

De Gaulle'nin ardından Fransa'da göreve G. Pompidou göreve başlamıştır. 1-2 Aralık 1969 tarihinde G. Pompidou'nun girişimleri sonucu La Haye'de toplanan Avrupa Toplulukları üyesi devletlerin Devlet veya Hükümet Başkanları bir zirve gerçekleştirmişlerdir. Bu zirve sonrasında bir bildirge yayınlanmıştır.⁹⁵ Bildirgede savunma dışındaki konularda, topluluğa üye olan ülkeler arasında siyasi işbirliğinin sağlanmasının gerekliliğinden bahsedilerek bu doğrultuda Dışişleri Bakanları'nın birlikte rapor hazırlamaları istenmiştir.

AT Dışişleri Bakanları, Belçikalı Direktör Vivomte Etienne, Davignon başkanlığında yapılan görüşmeler sonucunda 27 Ekim 1970'de Lüksemburg Raporu hazırlanmıştır.⁹⁶ Avrupa Siyasî İşbirliği'nin resmi olmayan şekilde biçimlenmesinin başladığı Lüksemburg Raporu'na göre ASİ'nin amacı düzenli haberleşme ve bilgi

⁹³ *Avrupa Savunma Topluluğu Antlaşması-Pleven Planı*. Erişim tarihi: 17 Aralık 2018, http://uliwiki.org/index.php?title=Avrupa_Savunma_Toplulu%C4%9Fu_Antla%C5%9Fmas%C4%B1-Pleven_Plan%C4%B1

⁹⁴ Özdal, B., Genç, M., (2005). *Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Türkiye-AB İlişkilerine Etkileri*. Alfa, s.82-83

⁹⁵ Özdal, B., Genç, M., (2005). *Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Türkiye - AB İlişkilerine Etkileri* (1. Baskı). Aktüel, s.91

⁹⁶ Ülger, İ., K., (2002). *Avrupa Birliğinde Siyasal Bütünleşme (Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikasının Oluşumu)* (1. Baskı). Gündoğan Yayınları, s.64

alışverişi ile uluslararası sorunlar üzerinde tutum ve davranışların birleştirilmesini raporlaması amaçlanmıştır.⁹⁷

Yayınlanan raporda siyasî birlik düşüncesi şu şekilde ifade edilmiştir; “*Paris ve Roma Antlaşmalarının ruhuna uygun olarak, siyasî birlik iradesi Avrupa Toplulukları'nın ilerlemesi noktasında itici bir güç konumundadır.*” Avrupa'nın uluslararası ilişkilerde tek olarak temsil edilmesi için üye olan ülkelerin dış ilişkilerinde işbirliği yapmaları gerektiğini söyleyen raporda, bu yöntemle birlikte siyasî birliğin gelişmesinin önü açılacağı görüşü savunulmuştur.⁹⁸

Avrupa Topluluğu üyesi olan ülkelerin dışişleri bakanları 23 Temmuz 1973 tarihinde Kopenhag'da Avrupa Siyasî İşbirliği'nin güçlenmesi üzerine bir rapor daha yayınlamışlardır. Kopenhag Raporu olarak adlandırılan raporda, üye olan devletlerin dış politika üzerine yaşanan sorunlarda birbirleri ile iletişime geçmeden karar vermemeleri ilkesini kabul edilmiştir. Avrupa bütünleşmesinin sağlanması Avrupa Topluluklarının organları ile ASİ arasında bütünleşmenin sağlanması için kurallar konulmuştur. Komisyon bu rapor ile birlikte ASİ'nin toplantılarına katılarak ASİ'nin işleyişine güç kazandırmıştır.⁹⁹

Daha önce yayınlanan rapordaki Paris Zirvesi'nde belirlenen hedefler doğrultusunda Belçika Dışişleri Bakanı L. Tindemans'dan daha önce yayınlanan rapor ve komisyonlarla ilgili Avrupa Birliği'ne yönelik detaylı bir rapor hazırlanması istenmiştir. Tindemans'ın kendi ismiyle adlandırılan raporda Avrupa Toplulukları organları tarafından yapılan yanlışlıklar ve eksikler analiz edilip yeni ekonomik ve parasal birliğin kurulması aynı zamanda dış politikada ortak bir politika

⁹⁷ Efe, H., (2010). Soğuk Savaş Döneminde Avrupa'da Ortak Dış Politika Oluşturma Çabaları. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi* (Cilt9, No: 1), s.46

⁹⁸ Ülger, İ., K., (2002). *Avrupa Birliğinde Siyasal Bütünleşme (Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikasının Oluşumu)* (1. Baskı). Gündoğan Yayınları, s.64

⁹⁹ Efe, H., (2010). Soğuk Savaş Döneminde Avrupa'da Ortak Dış Politika Oluşturma Çabaları. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi* (Cilt9, No: 1), s.48

oluşturulması için 1980 yılına kadar birlik sürecinin tamamlanması önermiştir.¹⁰⁰ Üye devletler Raporun egemenliklerini sınırladığı düşüncesiyle kabul etmemişlerdir.

Londra Raporu'nun ardından Almanya Dışişleri Bakanı Genscher ve İtalya Bakanı Colombo tarafından Avrupa Birliği hakkında hazırlanan ve Konsey'e sunulan Gencher-Colombo Raporu ile Avrupa Birliği'nin kurulabilmesi için Avrupa Topluluklarının etkin bir hale getirilmesi öngörülmektedir. Avrupa Topluluklarına üye olan devletlerin arasında gerçekleştirilen ekonomik, siyasî ve kültürel işbirliği alanını genişleterek Avrupa Parlamentosu'nun güçlendirilmesini hedeflemektedir.¹⁰¹

Alman Dışişleri Bakanı Gencher ile İtalya Dışişleri Bakanı Colombo 4 Kasım 1984 tarihinde Avrupa Birliği ile ilgili rapor hazırlayarak Konsey'e sunmuşlardır. "Gencher-Colombo Girişimi" adı ile anılan raporda Avrupa Birliği'nin kurulabilmesi için Avrupa dış politikasının geliştirilmesi, ekonomik alanda işbirliği sağlanan alanların artırılması ile birlikte güvenlik alanında da yeni düzenlemeler öngörülmektedir.¹⁰² Genscher-Colombo Raporu, geniş federatif özellikleri sebebiyle Benelüks ile İrlanda dışındaki Avrupa Toplulukları üyesi olan devletler tarafından uygulanmayıp tepkiyle karşılanırsa da ileride yürürlüğe girecek olan Avrupa Tek Senedi'ne öncülük etmesinden dolayı önem teşkil etmektedir.¹⁰³

1783 yılında Avrupa Konseyi'nin sonuç bildirgesine eklenen, Avrupa Siyasî İşbirliği'nin güçlenmesi ve etki alanının artması amacıyla üye devletler tarafından dış politikanın yanında güvenliğin ekonomik ve siyasal alanının ortak bir karar içinde olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Karar verilirken bu ortak tutumların dikkate alınmasının kabul edilmesi istenmiştir. Avrupa toplulukları karar vermeye ilişkin

¹⁰⁰ Özdal, B., Genç, M., (2005). *Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Türkiye - AB İlişkilerine Etkileri* (1. Baskı). Aktüel, s.98

¹⁰¹ Efe, H., (2010). Soğuk Savaş Döneminde Avrupa'da Ortak Dış Politika Oluşturma Çabaları. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi* (Cilt9, No: 1), s.52

¹⁰² TUİC ACADEMİ. Erişim tarihi: 20 Aralık 2018, <http://www.tuicakademi.org/avrupa-siyasal-isbirligi-sureci/>

¹⁰³ Özdal, B., Genç, M., (2005). *Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Türkiye - AB İlişkilerine Etkileri* (1. Baskı). Aktüel, s.101

süreçte dış politika konusunda işbirliğinin sadece hükümetler seviyesinde kalması için Stuttgart Bildirisi ile uygun görülmüştür.¹⁰⁴

Avrupa Birliği hedefine ulaşabilmek için Devlet Başkanları, AT ve ASİ arasında sağlanması istenen uyumun üzerinde durmuşlardır. ASİ ve AT arasındaki kurumsal yapının yakınlaşmasını ve dış politika alanında tek ses olarak hareket etmek için aynı zamanda ASİ'nin genel anlamda büyük devletler tarafından yönetildiğini düşünen küçük devletler bu durumu değiştirmek için ASİ'nin yapısını yasal bir antlaşmaya dayandırmak istemişlerdir. Bu anlamda Komisyon'un ASİ işlerine daha fazla katılmasını istediler.¹⁰⁵

2.1.4. FOUCHET PLANLARI

AST ve ASB girişimlerinin başarısız olması Avrupa ülkeleri arasında ekonomik anlamda bir birliktelik sağlanmadan siyasal alanda bir birlikteliğin, dolayısıyla ortak bir dış politika, güvenlik ve savunmanın gerçekleştirilemeyeceğini göstermesi açısından önemlidir. Avrupa'da ekonomik anlamda bir bütünleşme hareketi uluslar üstü devam ederken, dış politika ve ortak güvenlik noktasında Fransa'nın öncülüğünde hükümetler arası nitelikte sınırlı kalarak gelişme göstermiştir.¹⁰⁶

Fransa'nın girişimiyle oluşturulmaya çalışılan Avrupa Savunma Topluluğunun başarısız olması sonucu, Batı Avrupa Devletleri yollarına ekonomik entegrasyonla devam etme kararı almışlardır. Bundan dolayı imzalan Roma Antlaşması'nda Avrupa ortak dış politika ve güvenlik politikasından bahsedilmemiştir. Anlaşma'nın giriş kısmında “Avrupa halkı arasında daha sıkı bir birlikteliğin adımlarını atmaya” kararlı oldukları belirtilmiştir. Anacak ortak bir dış politika oluşturma çabaları devam

¹⁰⁴ Ülger, İ., K., (2002). *Avrupa Birliğinde Siyasal Bütünleşme (Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikasının Oluşumu)* (1. Baskı). Gündoğan Yayınları, s.68-69

¹⁰⁵ Efe, H., (2010). Soğuk Savaş Döneminde Avrupa'da Ortak Dış Politika Oluşturma Çabaları. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi* (Cilt: 9, No:1), s.53

¹⁰⁶ Morkaya, M., A., (2014). *Avrupa Birliği'nin Yönetsel Askeri Kapasitesi ve Belirsiz Müzakere Başlığı, "Dış Güvenlik ve Savunma Politikası"* (1. Baskı). İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları, s.28-29

ederek, AET politikalarını görüşmek üzere yılda üç kez bir araya gelme kararı almışlardır.¹⁰⁷

AST'nin Fransız Meclisi tarafından reddedilmesinde önemli etken olan “*De Gaullist*” yaklaşımı, Avrupa bütünleşmesinin ilk öncelikle siyasal alanda sağlanması gerektiğinin fikri Fransa’da De Gaulle’ün iktidara gelmesi ile tartışılmaya başlanmıştır.¹⁰⁸ De Gaulle, bu tartışmalar ekseninde, ABD’ne daha az bağımlı bir Avrupa oluşturma düşüncesine sahiptir. Bu anlamda çalışmalarına başlayan Gaulle, ilk olarak Avrupa Topluluklarına üye olan devletlerin küçük bir sekreteryaya ile birlikte, siyasî ve savunma alanındaki konuları görüşmek üzere düzenli olarak toplanması fikrini savunmuştur. Ancak De Gaulle’un bu fikri NATO ile olan ilişkilerin zarar görebileceği düşüncesiyle üye diğer devletler tarafından kabul edilmemiştir.¹⁰⁹

De Gaulle, hükümetler arası düzenin egemen olduğu bir topluluk oluşturmak istemektedir. Bu amaçla Fransa’nın Kopenhag Büyükelçisi Christian Fouchet, Avrupa’da dış politika alanında işbirliğinin ilkelerini belirlemek için çalışma yapmıştır. Yapılan çalışmalar sonucunda oluşturulan Fouchet Tasarısı’nda dış politika, savunma ve kültür gibi yeni alanlarda etkin görev yapacak devletler birliği kurulmasını önermektedir. Bu birlik, kendi ulusal meclislerine karşı sorumlu olup, oybirliği ile çalışacaklardır. Bunun ile birlikte hükümet başkanları ya da dışişleri bakanlarının oluşturduğu bir kurul tarafından yönetilecektir. Böylece AT Konseyi ve Komisyonu’nun etkisini kaybettirilmeye çalışılmaktadır. Ayrıca Avrupa için dış politikası ve savunmasını yapacak NATO dışında yeni bir işbirliği istenmektedir.¹¹⁰ Fouchet planı doğrultusunda kurulması istenen siyasî işbirliğin mekanizmasının kurumsal işleyişini sağlayacak olan organlar ise şöyledir;

¹⁰⁷ Efe, H., (2010). Soğuk Savaş Döneminde Avrupa’da Ortak Dış Politika Oluşturma Çabaları. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi* (Cilt 9, No: 1), s.41

¹⁰⁸ Morkaya, M., A., (2014). *Avrupa Birliği’nin Yönetmelik Askeri Kapasitesi ve Belirsiz Müzakere Başlığı, “Dış Güvenlik ve Savunma Politikası”* (1. Baskı). İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları, s.29

¹⁰⁹ Özdal, B., Genç, M., (2005). *Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası’nın Türkiye AB İlişkilerine Etkileri* (1. Baskı). Aktüel, s.83-84

¹¹⁰ Efe, H., (2010). Soğuk Savaş Döneminde Avrupa’da Ortak Dış Politika Oluşturma Çabaları. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi* (Cilt 9, No: 1), s.42

Konsey: Hükümetleri başkanları seviyesinde dört ayda bir toplanması öngörülmüştür. Konsey oybirliği ile karar alacaktır. Alınan kararlara katılmayan üye devletleri bağlamayacaktır.

Meclis: Konseye soru sorma hakkı vardır. Gerçek denetleme yetkisi yoktur ve alacağı kararlar noktasında üye olan devletlerin egemenliklerini engellemez.

Avrupa Siyasi Komisyonu: Teknik bir organ görevi görmektedir. Devletlerin dışişleri temsilcilerinden oluşur. Konseye dosya hazırlama görevini üstlenmektedir.¹¹¹

I. Fouchet Planı Fransa dışındaki Avrupa Toplulukları üyesi Devletler tarafından tartışılmıştır. Bu tartışmaların sonucunda karar alma mekanizmasının oybirliği ile çalışmasının sıkıntı oluşturacağı belirtilmiştir. Meclis'in yetkilerinin yeterli olmadığı özellikle ekonomik noktada Meclis'in bütçeyi denetleyememesi sorun olarak görülüp eleştirilmiştir. Getirilen bu eleştiriler sonucu I. Fouchet Planı, Avrupa Parlamentosu tarafından kabul görmemiştir. Yapılan eleştiriler sonucu metin üzerinde görüşmeler devam ederken, 18 Ocak 1962 tarihinde Komisyona yeni taslak sunulmuştur.¹¹² II. Fouchet Planı ABD'nin Avrupa üzerindeki baskısını ve üstünlüğünü azaltmak amacıyla, üye devletlerin kendi egemenliklerini koruduğu bir iş birliğine dayalı Avrupa Devleti oluşturmaya çalışmaktadır. Fouchet Planları ile oluşturulmaya çalışılan Birlik kavramı ulus üstü bir kurumsallığa karşı çıkarak Birlik kavramını geleneksel uluslararası hukuka uygun olarak Gaulle Anavatan Avrupa'sı şeklinde tanımlamıştır. Planlar Avrupa Savunma Topluluğunun karşı tezi şeklindedir.¹¹³

Fransa ve diğer Avrupa Toplulukları üyesi devletler arasında görüş farklılıkları devam etmiştir. Üye olan diğer devletler Avrupa savunması konusunda kendi ülkelerinin olası bir tehlike karşısında NATO tarafından savunulmasının

¹¹¹ Özdal, B., Genç, M., (2005). *Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Türkiye AB İlişkilerine Etkileri* (1. Baskı). Aktüel, s.84-85

¹¹² Özdal, B., Genç, M., (2005). *Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Türkiye AB İlişkilerine Etkileri* (1. Baskı). Aktüel, s.88

¹¹³ Efe, H., (2005). *Avrupa Birliği'nin Ortak Dış Güvenlik Politikası Yaratma Çabaları ve Türkiye'ye Etkileri*. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Topluluğu Anabilim Dalı, s.44. İstanbul.

gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu görüş farklılıklarının giderilememesi sonucunda hükümetler arası bir kurumsal yapıyı benimseyen Fouchet Planları hayata geçirilememiştir.¹¹⁴

2.1. 5. BATI AVRUPA BİRLİĞİ

II. Dünya Savaşı'nın galibi konumda olan SSCB, Amerika, Fransa, İngiltere Avrupa'da yeni bir düzen oluşturmaya çalışmışlardır. Ancak bu devletleri bir araya getiren Hitler faktörünün ortadan kalkması bu ülkelerin kendi aralarında ikiye bölünmesine neden olmuştur. Savaş öncesi ve sonrası Almanya'yı tehdit gören Avrupa devletleri, savaş sonrasında Sovyetler Birliği'ni daha büyük bir tehlike olarak görmüşlerdir. Savaş sonrası büyük zarar gören Avrupa devletleri Sovyet Birliği'nin genişleyip yayılmasını önleyebilecek güçte değildir. Bu durumun sonucu olarak Avrupa, Amerika'nın desteklediği devletler ve Sovyet Birliği'nin alanında yer alan devletler olmak üzere ikiye ayrılmıştır.¹¹⁵

Avrupa bu iki sistem içerisinde kendine yeni güvenlik önlemleri almaya çalışmıştır. Avrupa savunma anlamında kendine yeni stratejik yol belirlemeye çalışmıştır. Avrupa savunma alanında işbirliği içerisine girmiştir. Bu anlamda yapılan ilk girişim İngiltere ile Fransa arasında 1947 yılında imzalan Dunkirk Antlaşmasıdır. Antlaşmanın amacı, Almanya'nın askerî bir güç olarak ilerlemesini engellemektir. Aynı zamanda Avrupa'da SSCB etkisini sınırlamak amacıyla da bu antlaşma imzalanmıştır.¹¹⁶

1948 yılında Sovyet tehdidinin artması üzerine Dunkirk Antlaşması genişletilerek Belçika, Fransa, Lüksemburg, B. Almanya, Hollanda ve İngiltere arasında Brüksel Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşma sadece askerî alanda değil

¹¹⁴ Özdal, B., Genç, M., (2005). *Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Türkiye AB İlişkilerine Etkileri* (1. Baskı). Aktüel, s.90

¹¹⁵ Harp Akademileri (1995). *Batı Avrupa Birliği ve Türkiye*. İstanbul: Harp Akademileri Yayınları, s.2

¹¹⁶ Ülger, İ., K., (2002). *Avrupa Birliğinde Siyasal Bütünleşme (Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikasının Oluşumu)* (1. Baskı). Gündoğan Yayınları, s.54-55

aynı zamanda ekonomik, sosyal ve kültürel alanda da işbirliği ve savunmayı amaçlamıştır.¹¹⁷ Brüksel Antlaşması'nın 5. maddesine göre taraflardan herhangi biri silahlı bir saldırıya uğradığı takdirde, antlaşmayı imzalayan diğer taraflar elerinde bulunan askerî ve diğer olanaklarla yardımda bulunacaklardır.¹¹⁸

NATO'nun kurulması ile birlikte ikinci plana düşen Brüksel Antlaşması Teşkilatı, 1950 yılında İngiltere'nin etkisiyle birlikte yeniden canlanmıştır. Avrupa Savunma Topluluğu projesini oluşturan ve daha sonra Almanya'nın silahlanmasında endişe duyduğu için anlaşmayı reddeden Fransa'nın ardından üstünlük hakkı İngiltere'ye geçmiştir. 23 Ekin 1954 yılında İngiltere'nin desteği ve öncülüğünde toplanan Paris Konferansında üç yeni antlaşma imzalanmıştır.¹¹⁹

Bu antlaşmalardan ilki, Almanya'nın egemenlik haklarını geri vererek ülke üzerindeki işgali sona erdirmiştir. İkinci antlaşma ile birlikte Almanya'nın NATO'ya katılması kabul edilmiştir. Son antlaşma ile birlikte 17 Mart 1948 tarihli Brüksel Antlaşması değiştirilerek İtalya ve Almanya'yı da dâhil ederek Batı Avrupa Birliği kurulmuştur.¹²⁰

BAB üç protokolden oluşmaktadır. Bu protokollerden ilki Kara Avrupa'sı olan ülkelerde silahların belli bir sınırı aşmamasına karar verilmiştir. İkincisi kara ve hava kuvvetleri için ülkelerde tavan sınırlanmasının uygulanması kabul edilmiştir. Son protokolde ise ulusal düzeyde silahlanmanın denetimi için Batı Avrupa Birliği Ajansı isminde bir birimin kurulması kararlaştırılmıştır.¹²¹

BAB'ın kurulması ile güvenlik noktasında ilerleme kaydedeceğini düşünen Avrupa önemli bir katkı sağlamamıştır. Avrupa kıtasında daha büyük bir çekişme oluşmuştur. BAB'ın kurulmasının ardından SSCB, 14 Mayıs 1955 yılında kendisine

¹¹⁷ Bozkurt, V., (2001). Avrupa Birliği ve Türkiye, Siyasal Kurumlar. Çıkar Grupları Kamuoyu Ortaklık Belgeleri. Bursa: Vipaş Yayınları, s.82-83

¹¹⁸ Harp Akademileri (1995). *Batı Avrupa Birliği ve Türkiye*. İstanbul: Harp Akademileri Yayınları, s.12

¹¹⁹ Ülger, İ., K., (2002). *Avrupa Birliğinde Siyasal Bütünleşme (Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikasının Oluşumu)* (1. Baskı). Gündoğan Yayınları, s.55

¹²⁰ Demir, S., Avrupa Güvenlik Mimarisinin Tarihsel Gelişimi ve Türkiye'nin Bu Güvenlik Mimarisindeki Yeri. *Dergi Park* (Cilt 5, Sayı: 9), s.18-19

¹²¹ Ülger, İ., K., (2002). *Avrupa Birliğinde Siyasal Bütünleşme (Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikasının Oluşumu)* (1. Baskı). Gündoğan Yayınları, s.55

ikili anlaşmalarla bağlı olan ülkelerle birlikte Varşova Pakti'ni kurmuştur. Böylece Avrupa'nın ve Almanya'nın bölünmüşlüğü belirginleşmiştir.¹²² BAB Antlaşması'nın 4. maddesinde NATO ile işbirliği yapılacağı belirtilmektedir, BAB Konseyinin ve Ajansı'nın görev çakışması yaşanmaması için tüm bilgileri NATO askerî birimleri ile paylaşımları öngörülmüştür. Bu yapının oluşmasının sebebi ise Batı Avrupa Devletleri için ABD'nin vermiş olduğu askerî güvencenin önem teşkil etmesidir.¹²³

BAB ve NATO arasındaki ilişki uyumlu olmuştur. Aralarındaki ilişkinin sınırları Kuruluş Antlaşması'nın 4. Maddesinde belirlenmiştir. Bu madde ile BAB ve NATO'nun sıkı bir işbirliği içerisinde olması gerektiği vurgulanmıştır. Herhangi bir görev çakışması olmaması için BAB Konseyi ve Ajansı'nın edinmiş oldukları bilgi ve görüşleri NATO askerî birimlerine iletmeleri kararlaştırılmıştır. Bu ilişki şeklinin belirlenmesinde İngiltere'nin ABD'ye yakın tavrı ve aynı zamanda BAB üyesi ülkelerin askerî yönden oldukça zayıf durumda olup ABD'nin desteğine ihtiyaç duymaları rol oynamıştır. AB bu nedenle işlevsiz kalmıştır.¹²⁴

Batı Avrupa Birliği ve NATO 1984'e kadar birlikte uyum içerisinde hareket etmişlerdir. Fakat bu tarihten sonra farklılaşma içerisine girdikleri görülmektedir. 27 Ekim 1984 tarihinde yayınlanan Roma Deklarasyonu önemli bir dönüm noktası olmuştur.¹²⁵ Roma Deklarasyonu ile birlikte BAB tekrar işlevsel hale gelmiştir. İlk kez askerî noktada bir işbirliği dile getirilmiştir. BAB üyesi olan ülkelerin savunma ve dışişleri bakanlarının yılda iki kez bir araya gelmeleri kararlaştırılmıştır.¹²⁶

1986 yılında Tek Avrupa Senedi imzalanmış ve genel sekreterlik kurulmuştur. Avrupa Topluluğu böylelikle üye ülkeleri arasında danışma, karar verme ve müzakere mekanizmalarının işlenmesini sağlayarak kendi aralarındaki

¹²² Demir, S., Avrupa Güvenlik Mimarisinin Tarihsel Gelişimi ve Türkiye'nin Bu Güvenlik Mimarisindeki Yeri. *Dergi Park* (Cilt 5, Sayı: 9), s.19

¹²³ Ülger, İ., K., (2002). *Avrupa Birliğinde Siyasal Bütünleşme (Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikasının Oluşumu)* (1. Baskı). Gündoğan Yayınları, s.56

¹²⁴ Demir, S., Avrupa Güvenlik Mimarisinin Tarihsel Gelişimi ve Türkiye'nin Bu Güvenlik Mimarisindeki Yeri. *Dergi Park* (Cilt 5, Sayı: 9), s.19

¹²⁵ Şöhret, M., (2013). Avrupa Birliği'nin Güvenlik Yapılanmasının Tarihsel Gelişim Süreci ve Mevcut Durumu. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* (6/2). SS.59-100, s.63

¹²⁶ Efe, H., (2007). "AB'nin Gelişen Güvenlik ve Savunma Politikası ve Türkiye". *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* (Cilt 9, Sayı: 3), s.130

güvenlik sağlanacaktır. Batı Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi, 27 Ekim 1987'de Lahey'de bir araya gelmiştir. Konsey "Avrupa Güvenlik Çıkarları Platformu"nu kabul ederek, Avrupa'nın savunma noktasında geliştirilmesinin önünün açılmasını amaçlamış,¹²⁷ gerekliliğinin önemi vurgulanmıştır.¹²⁸ Fakat BAB üyelerinin 1980'li yıllarda göstermiş oldukları çabaların kayda değer sonuç vermediği görülmektedir.¹²⁹ İstisnası Strazburg'da bulunan BAB Parlamentosudur. Avrupa Konseyi Danışma Meclisi üyesi olan Parlamento üyeleri Avrupa Güvenliği konusunda fikir üretip etkinliklerini devam ettirmişlerdir.¹³⁰ BAB'ın yeniden anlam kazanıp ön plana çıkması Varşova Paktı ve SSCB'nin dağılmasından sonra BAB ve AB arasında yeniden bağ kurulmuştur.¹³¹

2.1.6. AVRUPA TEK SENEDİ

17-18 Ocak 1986'da üye olan devletlerin Dışişleri Bakanları tarafından imzalanarak 01 Temmuz 1987 tarihinde yürürlüğe giren Avrupa Tek Senedi, Avrupa Topluluklarının küreselleşmesi konusunda göstermiş olduğu önemli bir adım niteliğindedir. Avrupa Tek Senedi aynı zamanda Avrupa Birliği süreçlerinin tamamlanıp, başladığı bir milat kabul edilmektedir. Avrupa Tek Senedi'nin yürürlüğe girmesi; Avrupa Savunma Topluluğu, Avrupa Siyasî Birliği, Avrupa Siyasî İşbirliği bir araya gelerek Avrupa Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası'nın kavramsal olarak, hukuksal anlamda ilk kez kendine yer bulmuştur. Avrupa Tek Senedi ile gelen en büyük yenilik; Konseyin karar alması sırasında yaşanan zorlukların ortadan kaldırılmasıdır. Bu anlamda tek pazarın yürürlüğe

¹²⁷ Tangör, B., (2010). Avrupa Birliği'nin Dış Güvenlik ve Savunma Politikaları: OGSP. Ankara: Seçkin Yayıncılık, s.35

¹²⁸ Efe, H., (2007). "AB'nin Gelişen Güvenlik ve Savunma Politikası ve Türkiye". *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* (Cilt 9, Sayı: 3), s.130

¹²⁹ Zhussipbek, G., (2008). Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Gelişim Süreci ve Sovyet Sonrası Coğrafya Güvenliğine Etkisi. Doktora Tezi. Ankara üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, s.29. Ankara.

¹³⁰ Harp Akademileri (1995). *Batı Avrupa Birliği ve Türkiye*. İstanbul: Harp Akademileri Yayınları, s.27

¹³¹ Demir, S., Avrupa Güvenlik Mimarisinin Tarihsel Gelişimi ve Türkiye'nin Bu Güvenlik Mimarisindeki Yeri. *Dergi Park* (Cilt 5, Sayı: 9), s.19

girmesini kolaylaştırmıştır. Avrupa Tek Senedi ile birlikte, Avrupa Topluluklarının kurucu antlaşmalarında değişiklik yapan hukuk belgesidir.¹³²

Avrupa Tek Senedi ile birlikte siyasi entegrasyon sağlanması anlamında yenilikler sağlamıştır. Topluluğun derinleşmesi adına Fransız Cumhurbaşkanı Valery Giscard D'Estaing önerisiyle üye olan devletlerin hükümet başkanlarının senede üç kez bir araya gelmeleri için AT zirvesi yapılması kararlaştırılmıştır. Yapılacak olan bu zirvenin hukuksal bir boyut kazanması ise Avrupa Tek Senet'i ile gerçekleşmiştir. Avrupa Siyasi İşbirliği organizasyonu Avrupa Tek Senet'i ile birlikte uluslararası anlaşmaya dahil edilmiştir. Tek senet ile siyasi anlamda gerçekleştirilen diğer bir yenilik ise 1987 yılına kadar danışma görevi üstlenen Avrupa Parlamentosu'na artık karar alıcı belirleyici bir misyon yüklenmiştir. Avrupa Tek Senet'inde daha sonra Maastricht Anlaşması'nda yer alan Ortak Dış Politika ve Güvenlik için belirleyici adımlar atılmamıştır. Tek Senet ile Avrupa Güvenliği anlamında eksik kalmıştır.¹³³

2.2. SOĞUK SAVAŞ SONRASI DÖNEMDE AVRUPA BİRLİĞİNDE GÜVENLİK VE SAVUNMA

2.2.1. MAASTRİCHT ANTLAŞMASI

1980'li yılların sonlarında, Sovyet Birliği'nin dağılma sürecine girmesi ve 1990 yılında Almanya'nın birleşme kararı alması bu sırada birleşmiş bir Avrupa'nın uluslararası platformda etkinliğinin artması, kurulan yeni düzene hazırlıklı girmek için üye olan devletlerarası görüşmelerin artmasına neden olmuştur.¹³⁴ 7 Şubat 1992'de Hollanda'nın Maastricht şehrinde Maastricht Anlaşması imzalanmıştır. Bu

¹³² Morkaya, M., A., (2014). *Avrupa Birliği'nin Yönetmelik Askeri Kapasitesi ve Belirsiz Müzakere Başlığı*, "Dış Güvenlik ve Savunma Politikası" (1. Baskı). İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları, s.37-38

¹³³ Çaşın, M., H., Özgöker, U., Çolak, H., (2007). *Küreselleşmenin Avrupa Birliği Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasına Etkisi* (1. Baskı). İstanbul: Avrupa Birliği, Nokta Kitap, s. 236

¹³⁴ Pekel, S., (2003). *Ortak Dış ve Güvenlik Politikası Konusunda Yapılan Düzenlemelerin Lizbon Antlaşması Sonrası Uygulama Alanları*. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, ULY-YL-0003,s.16

anlaşma ile birlikte Avrupa Topluluğu Avrupa Birliği adını alarak, Kurucu Anlaşmalarda en geniş bütünleşmeyi sağlamıştır.¹³⁵

AB Antlaşması veya diğer adıyla Maastricht Antlaşması 3 sütun, 3 ayak politikası olarak da ifade edilmektedir. Anlaşma 3 ana dalda yenilik getirmektedir. Birinci sütunda topluluğun yapısına yönelik değişiklikler, ikinci sütunda Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası, üçüncü sütunda içişleri ve adli alanda yapılan değişiklikler yer almaktadır. Bu antlaşmanın sonrasında Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası noktasında birlikte hareket edilmesi kararı alınmıştır.¹³⁶ Maastricht anlaşması, topluluk kurucu anlaşma niteliği taşımaktan öte organik kaynaşmayı sağlamaya çalışan, organlar ve organların işleyiş şekline yönelik, özellikle de karar alma şekillerine yönelik bir önermeye sahiptir.

Anlaşmada en önemli konulardan biri dış politika ve güvenlik politikası ortaklık kavramı temeline dayandırılmıştır. Adli konular ve içişleri politikası İşbirliği kavramı üzerinden şekillenmiştir. Her iki durumda ulusal devletler egemenliklerini korumuşlardır. Dış ilişkilerde AB üzerinden ortaklaşa bir tavır almaya karar veren devletler, iç işlerinde daha özerk tavır belirlemeyi istemektedirler. Bu daha çok federatif bir tavrın yansımasıdır. Her üye olan devlet kendi polis gücünü korumaktadır. Dış politika ve güvenlik konusunda ise federalist bir tavır ile fakat tam olarak da federal olmayan bir yaklaşım söz konusudur.¹³⁷ ODGP konusunda AT ülkelerinin ayrılıkları nedeniyle Toplular karar mekanizması içine girememiştir. Hükümetler arası düzenlenen konferanslarda ODGP'nin kapsamı, karar alma şekli, güvenlik sınırları gibi konularda üye devletler farklı bir metin ortaya çıkarmıştır. Bu görüşmelerde karar alma mekanizmaları, yetki genişliği, Avrupa vatandaşlığı gibi konular da ele alınsa bile en yoğun tartışmalar ODGP konusunda yaşanmıştır.¹³⁸

¹³⁵ Bulut, M., A., (2005). *Avrupa Birliği Nedir? Türkiye ve Avrupa Birliği İlişkileri*. Ankara: Vipajans Yayınları, s.15

¹³⁶ Akçay, E., Y., Argun, Ç., Akman, E., (2011). AB'nin Tarihsel Gelişimi ve Ortak Dış ve Güvenlik Politikası. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi* (Cilt 3, Sayı: 4), S.S 117-131, s.123

¹³⁷ Coşkun, E., (2001). *Bütünleşme Sürecinde Avrupa Birliği ve Türkiye* (1 Basım). İstanbul: Cem Yayınevi, s.67-68

¹³⁸ Ülger, İ., K., (2002). *Avrupa Birliğinde Siyasal Bütünleşme (Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikasının Oluşumu)* (1. Baskı). Gündoğan Yayınları, s.83

Anlaşmanın Ortak Güvenlik ve Dış Politikası'nın, zamanı geldiğinde ortak savunmayla hareket edilebilecek uzun süre oluşturulacak savunma politikasının açıklanmasının yapıldığı ve dâhil Birliğin güvenliği ile ilgili tüm sorunları içeren J. 4 maddesinin 1. Paragrafı incelendiğinde bu maddenin 2. paragrafında BAB'ın, AB'nin ayrılmaz ve tamamlayıcı bir parçası olduğu belirtilmiştir. AB'nin savunma konusunda etkili kararların alınmasını BAB'dan istenilecektir. Anlaşmanın aynı maddesinin 4. paragrafında, AB tarafından izlenecek güvenlik politikasının, üye ülkelerin güvenlik ve savunma politikalarının kendilerine ait özelliklerini etkilemeyeceğini belirtmiştir. Aynı madde de yine NATO'dan kaynaklanan sorumluluklara karşı saygılı olunacak ve NATO çerçevesinde belirlenen ortak güvenlik ve savunma politikasıyla bağdaştırılacaktır. OGOP kapsamında geçerli olan nitelikli çoğunlukla karar verme, savunma konusunda geçerli olmayacaktır, bu alanda oybirliği ile karar alınacağı özellikle ifade edilmiştir.¹³⁹

Maastricht anlaşması ile birlikte Avrupa Birliği, hükümetler arası nitelik taşıyan, Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası, ekonomik bir birlik sağlayarak dünya politikasını da göstermiştir. Yapılan bu anlaşmadan önce ASİ çerçevesinde yürütülmeye çalışılan dış politika, ODGP'nin Avrupa'nın bütünleşmesinin içine dâhil edilmesi sonucu, AB gücünü dünya politikasında etkin olma yönünde kullanmak istemiştir.¹⁴⁰

Maastricht anlaşması ile ODGP'na getirmiş olduğu yenilikler Avrupa Toplulukları için çok önem teşkil etmektedir. Yaşamsal değer taşıyan bu alanlarda ortak hareket etme mekanizmasının oluşturulması ile BAB'ın tekrar işlev kazanması öngörülmektedir. Özellikle BAB'ın tekrar işlev kazanmasına yönelik yapılan çalışmalar önemlidir. Çünkü Avrupa Toplulukları içinde yer alan Almanya ve Fransa Pro-Avrupacılar ile İngiltere Danimarka ve Hollanda'nın destek verdiği Atlantikçi

¹³⁹ Tezcan, E., Maastricht ve Amsterdam Anlaşmaları Çerçevesinde Avrupa Birliği ve Batı Avrupa Birliği İlişkileri. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 54-1, s.147-148

¹⁴⁰ Tangör, B., (2004). Ortadoğu Barış Süreci Çerçevesinde Avrupa Birliği'nin İsrail'e Yaklaşımı. *Gazi üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi* (1), 239-251, s.239

görüşün karşılıklı mücadelesine sahne olan görüşmeler sonrasında kabul edilen ABKA ile BAB'ın AB'nin önemli ve ayrılmaz bir organı olduğu kabul edilmiştir.¹⁴¹

BAB'ın AB'nin gelişiminin önemli bir parçası olduğu gibi NATO içindeki dayanışmayı artıracığı vurgulanmıştır. Bu kapsamda AB içinde, NATO'nun ortak savunma politikasıyla bağdaşan bir ortak savunma politikası oluşturulması yönünde, BAB'ın rolünün güçlendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Böylece “çifte kasket” (double chapeau) fikri kabul edilerek ve BAB'ın, AB'nin savunma ayağı ve NATO'nun Avrupa ayağının güçlendirilmesine yarayacak bir araç olduğu ifade edilmiştir. Bu tezin kabulü sonucu BAB'ın hem AB hem de NATO ile olan ilişkilerinin güçlendirilmesi gerektiği ve bu konuda önlemler alınması gerektiği sorunu ortaya çıkmaktadır.¹⁴²

BAB'nın Bakanlık organlarının Brüksel'e yerleştirilmesi ile yeni Avrupa ortamının sağlanacağı NATO, BAB ve Avrupa Birliği ilişkisinin gelişimini olumlu yönde etkileyeceği öngörülmektedir. Avrupa savunmasının tamamlayıcı diğer faktörlerinin gelişiminde etkili olacaktır. BAB, Avrupa Birliği'ne üye olan devletler ve NATO'ya üye olup BAB'a üye olmayan diğer Avrupalı devletler çalışmalara ortak olarak katılım göstereceklerinden gelişmeler hız kazanacaktır.¹⁴³

AB - BAB ilişkilerinin kurumsal alanda geliştirilmesi kadar önemli bir konu da AB üyesi ülkelerin tümünün BAB'a girmeleri konusudur. AB üyesi olmayan ama NATO üyesi Avrupalı Devletler BAB'a ortak üye olmaya davet edilmişlerdir. 1992 tarihinde Bonn'da toplanan BAB Bakanlar Konseyi, Maastricht Antlaşması'na paralel olarak BAB'a tam ve ortak üye olmak için davet edilen ülkelerin statülerine ilişkin ilkeleri açıklamış; BAB'a tam üye olmak için AB üyesi olmayı zorunlu koşturmuştur. AB üyesi olan Yunanistan yapılan daveti kabul ederek 1995 tarihinde BAB'a tam üye olmuştur. AB'ye 1 Ocak 1995 tarihinde giren, İsveç, Avusturya, Finlandiya, İrlanda ve Danimarka BAB'a gözlemci olarak katılmışlardır. AB üyesi

¹⁴¹ Özdal, B., Genç, M., (2005). *Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Türkiye AB İlişkilerine Etkileri* (1. Baskı). Aktüel, s.126-127-128

¹⁴² Tezcan, E., Maastricht ve Amsterdam Anlaşmaları Çerçevesinde Avrupa Birliği ve Batı Avrupa Birliği İlişkileri. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 54-1, s.148

¹⁴³ Harp Akademileri (1995). *Batı Avrupa Birliği ve Türkiye*. İstanbul: Harp Akademileri Yayınları, s.43

olmayan fakat NATO üyesi olan 3 ülke İzlanda, Türkiye ve Norveç, 20 Kasım 1992'de Roma'da Ortak Üyelik Belgesi'ni imzalamış ve 6 Mart 1995'den itibaren BAB'da ortak üye sıfatıyla yer almışlardır.¹⁴⁴

Antlaşma aynı zamanda birliğin entegrasyonun derinleşmesine önem vermiştir. Yeni üyelerin dâhil edilmesini zorlaştırmıştır. Yeni alınacak olan üyelerin Avrupa Birliği müktesebatına uygun olması şartı aranacaktır. Bu durumdan dolayı Türkiye'nin üyeliği açısından Maastricht Anlaşmasını önemli kılmaktadır.¹⁴⁵

2.2.2. AMSTERDAM ANTLAŞMASI

Maastricht Antlaşması'nın yürürlüğe girmesinden sonra anlaşmanın eksik konuları belirlenmiştir. Anlaşmanın yapılmasından sonra yaşanan son genişleme süreci ile yapılan çalışmalar ve karar alma süreci içerisinde ağır işleyen ve karmaşıklaşan yapı oluşmuştur. Karar alma sürecinde oluşan sorunun yanı sıra, AB'nin adli konularda ve içişlerinde işbirliğinin daha kapsamlı olması konusunda insan hakları ve mülteci sorunları gündeme getirilmiştir. Özellikle 1993 yılında gerçekleşen Kopenhag Zirvesi ile Avrupa Birliği, hukukun üstünlüğü insan hakları ve azınlıklar gibi konular üzerinde değerler birliği oluşturma çabası içerisine girmiştir.¹⁴⁶ Bu süreç içerisinde ODGP oluşturulmaya çalışılmasına rağmen eski Yugoslavya krizinde devletlerin ortaklaşa bir tutum sergileyememeleri AB'nin ortak bir dış politika ekseninde hareket edemediğini göstermektedir. Avrupa Birliği'nin yeteri askerî kapasitesinin olmamasının yanında ODGP oluşturma konusunda da başarısızlığa uğramıştır.¹⁴⁷

¹⁴⁴ Tezcan, E., Maastricht ve Amsterdam Anlaşmaları Çerçevesinde Avrupa Birliği ve Batı Avrupa Birliği İlişkileri. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 54-1, s.149-150

¹⁴⁵ Özer, M., A., (2016). *Avrupa Birliği Yolunda Türk Kamu Yönetimi* (2. Baskı). Ankara: Adalet Yayınevi, s.136-137

¹⁴⁶ Enis Çoşkun, Bütünleşme Sürecinde Avrupa Birliği ve Türkiye, 1. Basım, Kasım, 2001, İstanbul, Cem Yayınevi, s.72-73

¹⁴⁷ Özdal, B., Genç, M., (2005). *Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Türkiye AB İlişkilerine Etkileri* (1. Baskı). Aktüel, s.130-131

Maastricht Antlaşması öncesindeki gibi Amsterdam Antlaşması'nın hazırlık aşamasında da savunma konusu ile ilgili İngiltere - İtalya ve Fransa - Almanya'nın uygulamış oldukları farklı ortak girişimlerin olduğu görülmektedir. Maastricht Antlaşması öncesinde de var olan "Atlantikçi" ve "Avrupacı" gruplar varlıklarını devam ettirmektedir. BAB Bakanlar Konseyi 1995'te Madrid'te toplanmış "BAB'ın Hükümetler Arası Konferans'a Katkısı" adlı yazım çalışmaları yapılmış, Türkiye gibi ortak üyeler de katılmıştır. Yapılan bu çalışma sırasında Bakanlar Konseyi'ne, var olan ayrılıkçı gruplarla ilgili belgeler sunulmuştur. Söz konusu belgede oldukça ilginç açıklamalarda bulunulmuştur. Belgede özellikle AB - BAB ilişkilerinde Amsterdam Antlaşması'yla gerçekleşecek olan dönemde 3 temel seçenek üzerinde durulmuştur. "Koyu Atlantikçi" bir bakış açısından "Koyu Avrupalı" bir bakış açısı kazanan 3 seçenek şu şekilde ifade edilmektedir:

- 1- AB - BAB ilişkilerine, BAB'ın ayrı bir antlaşma şeklinde hukuksal özerkliğinin korunması koşulu ile yer verilmelidir. Bu fikir İngiltere'nin başını çektiği İrlanda, Danimarka, Norveç, İsveç ve Portekiz'den oluşan grup tarafından kabul görüp savunulmuştur.
- 2- BAB'ın, AB'nin velayeti gibi hareket etmesi: Buna göre BAB ayrı bir örgüt gibi kabul edilecek fakat özerkliğini kaybederek AB tarafından alınacak kararların uygulayıcısı gibi hareket edecektir. Avrupalı bakış açısını ortaya koyan bu fikrin savunuculuğunu, Fransa başta olmak üzere İspanya, Avusturya, İtalya, Finlandiya ve Yunanistan'dan oluşan grup yapmıştır.
- 3- Koyu Avrupalı olarak adlandırabileceğimiz son seçenekte bir takvim kabul edilerek, BAB'ın hukuksal ve örgütsel varlığının sona erdirilmesi istenmektedir. Bu durumun gerçekleşmesinin BAB'ın kurucu antlaşmasının AB Antlaşması'na eklenmesiyle mümkün olabileceği ifade edilmektedir. Bu seçenek savunmanın AB tarafından üstlenilmesidir. Bu görüşün savunucuları Almanya başta olmak üzere Belçika ve Hollanda'dır.

Amsterdam Antlaşması'na bakıldığında bu üç seçenek arasında sağlanan uzlaşma sonucu imzalandığı görülmektedir.¹⁴⁸ Amsterdam Antlaşması Ekim 1997 yılında imzalanmıştır.¹⁴⁹ 1 Mayıs 1999'da yürürlüğe girmiştir. Anlaşma ODGP'yi yeniden düzenlemiştir. Yapılan düzenlemede madde sayısı değişmemiş, kısmi anlamda değişiklikler yapılmıştır.¹⁵⁰

Antlaşmada Batı Avrupa Birliği'nin, Avrupa Birliği ile bir bütün olduğu, Birliğin ODGP'nin savunma şeklinin belirlenmesi konusunda destek vereceği belirtilmiştir. Avrupa Konseyi'nin, BAB ile bütünleşme olasılığını göz önünde bulundurarak karar vermesi halinde, BAB ile daha yakın kurumsal ilişkiler kurulacağı belirtilmiştir. Ayrıca Birliğin BAB'dan savunma konusu olan kararlarını ve faaliyetlerini değerlendirebilmek ve yürürlüğe geçirebilmek için yararlanması ve Avrupa Konseyi'nin yönlendirici ilkeler belirleme yetkisinin, Birliğin, BAB'dan yararlandığı konularda da geçerli olması ifade edilmiştir.¹⁵¹

Daha sonra yapılan Amsterdam Antlaşması'nda AB - BAB ilişkileri konusunda yer alan en önemli madde J. 7 maddesidir. Kilit madde olarak da ifade edebileceğimiz bu maddeye göre Ortak Güvenlik ve Dış Politikası'nın, ortak savunma politikasının aşamalı olarak tanımlanması da dâhil olmak üzere, birliğin güvenliğini kapsayacak tüm sorunları içine aldığı belirtilmiştir.¹⁵²

Amsterdam Antlaşması ortak savunma politikası amaçlanarak gerçekleştirilmiştir. Temel amaca uygun olarak BAB'ın operasyonel kapasiteye kavuşması hedeflenmiştir. Bu noktada antlaşmada AB'nin savunma ve güvenlik politikasına “*Petersburg Görevleri*” eklenmiştir. Herhangi bir kriz durumunda AB ve BAB arasında işbirliği artırılmıştır. Amsterdam Antlaşması'nın 17/2. maddesiyle

¹⁴⁸ Tezcan, E., Maastricht ve Amsterdam Anlaşmaları Çerçevesinde Avrupa Birliği ve Batı Avrupa Birliği İlişkileri. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 54-1, S.143-158, s.151-152

¹⁴⁹ Efe, H., (2007). AB'nin “Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası Oluşturma Çabaları”. *Ekonomik ve Çalışma Dergisi* (Cilt 3, Sayı: 2 - 3), 1-31,s.9

¹⁵⁰ Ülger, İ., K., (2002). Avrupa Birliğinde Siyasal Bütünleşme (Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikasının Oluşumu) (1. Baskı). Gündoğan Yayınları, s.92

¹⁵¹ Efe, H., (2007). AB'nin “Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası Oluşturma Çabaları”. *Ekonomik ve Çalışma Dergisi* (Cilt 3, Sayı: 2 - 3), 1-31,s.9

¹⁵² Tezcan, E., Maastricht ve Amsterdam Anlaşmaları Çerçevesinde Avrupa Birliği ve Batı Avrupa Birliği İlişkileri. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 54-1, S.143-158, s. 152

birlikte Petersburg Görevleri, AB içine alınırken, AB güvenlik ve savunmayı AB faaliyetlerinin ana merkezi haline getirmiştir. AGSP'nin askerî olmayan yönleri üzerinde durularak gündeme getirilmiştir. Yapılan bu değişikliklere ve alınan kararlara rağmen üye devletlerin uluslararası politikada farklı çıkar anlayışlarına sahip olmalarından dolayı özellikle dış politika ve güvenlik sorunlarında birlikte hareket edememişlerdir. Bu süreç içerisinde Balkanlar'da meydana gelen çatışmalarda da ortak bir politika izleyememişlerdir.¹⁵³

Gerçekleştirilen zirvelerde ağır adımlarla geliştirilen düzenlemelere güvenlik anlamında beklenen gelişmeler St. Malo sürecine kadar sınırlı olmuştur. 1998 tarihinde gerçekleştirilen St. Malo Zirvesi AGSP açısından bir dönüm noktasıdır. Alınan kararlarda “*Otonom*” bir savunma oluşturma fikri üye devletleri tedirgin etmiş olmakla birlikte Atlantik ittifakının birliği açısından da bir tehdit niteliğindedir. İngiltere ve Fransa'nın, AB'nin ODGP açısından bir güvenlik faktörü olarak imkânlarının arttırılması ile ilgili kararları, AB'nin sivil aktör olarak yer aldığı geleneksel görevin değişmesi konusunda fikir vermiştir. Bağımsız bir savunma politikası oluşturulmaya çalışılması ABD'yi rahatsız etmiş olmakla birlikte, Colin Powel ise bu konuda Avrupalı devletlerin bütünleşmiş bir Avrupa için çok önemli bir adım niteliği taşımaktadır, şeklinde açıklama yapmıştır. Bununla birlikte NATO'nun gücünün artmasına yardım sağladığı sürece destek vereceğini açıklamıştır.¹⁵⁴

3-4 Aralık 1998 tarihlerinde Saint Malo'da İngiltere ile Avrupa'nın kendi savunma güvenliğini sağlaması gerektiğini savunan Fransa, önemli kararlar almışlardır. Avrupa Birliği'nin uluslararası platformda üstüne düşen görevi tam olarak yapmak istediği, bunun için de ODGP çerçevesinde gelişen ortak savunma politikasını da kapsayacak şekilde Amsterdam Antlaşması'nın ODGP ile ilgili maddelerinin hızla yerine getirilmesinin çok önemini vurgulamıştır. Aynı zamanda güçlü Avrupa savunma endüstrisi ve teknolojiyle desteklenen, risklere karşı hızla tepki verebilecek, güçlendirilmiş silahlı güçlere ihtiyaç hissedildiğini ifade etmiştir.

¹⁵³ Efe, H., (2007). AB'nin “Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası Oluşturma Çabaları”. Ekonomik ve Çalışma Dergisi (Cilt 3, Sayı: 2 - 3), 1-31,s.9-10

¹⁵⁴ Kocamaz, S., (2010). *Lizbon Antlaşması Çerçevesinde Avrupa Birliği Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasının Geleceği* (10). Ege Akademik Bakış, 951-980, s.956-957

Avrupa Birliği'nin uluslararası krizlere müdahalede bulunabilecek güvenilir askerî güçle desteklenen bir yapısının olması gerekliliğini ifade etmişlerdir.¹⁵⁵

Köln Zirvesi, 3-4 Haziran 1999 tarihinde AB Devlet ve Hükümet Başkanları'nın katılımıyla Köln'de gerçekleştirilmiştir.¹⁵⁶ Zirve'de AGSP'nin yapısının güçlendirilmesinin öngöröldüğü ifade edilerek, Birleşmiş Milletler Sözleşmesi çerçevesinde Birliğin uluslararası barış ve güvenliğe katkı sağlamak istediğinin üzerinde durulmuştur.¹⁵⁷

Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası'nın perspektifinde gelişen, Avrupa Birliği Antlaşması'nda tanımlanan insanî yardım ve kurtarma, barışı koruma, kriz yönetimi ve krizi önleme görevlerini AGSP'nin temel unsurları içerisine dâhil edilmiştir. Avrupa Birliği Konseyi, bu amaç doğrultusunda Birliğin, NATO eylemlerine zarar vermeden, uluslararası krizlere cevap verebilmek için, askerî güçle desteklenen özerk eylem yapısını, bu güçleri kullanmayı ve onları kullanmak için gerekli hazırlığa sahip olmalıdır. Bu kapsamda AB'nin BM Şartı ilkeleriyle uyum içinde çalışarak, uluslararası barış ve güvenliğe desteğinin artacağı belirtilmiştir.¹⁵⁸

Köln Zirvesi'nde aynı zamanda BAB'ın 2000 yılı sonuna kadar feshedilmesi kararlaştırılmıştır. Bu kapsamda Petersburg Görevleri'nin AB'ye devredilmesi konusu tekrarlanmış ve mutabık kalınmıştır. Devir konusunda önemli konu BAB'ın ortak savunma ilkesinin bunun kapsamı dışında tutulmasıdır. Bu durumun oluşmasında arka planında etken olan durum BAB'ın rolü konusunda Birlik içerisinde süre gelen görüş ayrılığı bulunmaktadır.¹⁵⁹

Köln Zirvesi sonuçlarına bakıldığında AB'nin uluslararası alanda üzerine düşen görevi yerine getirmeye karar verdiğinin altı çizilerek, amacın AGSP'nin gelişiminin

¹⁵⁵ Efe, H., (2007). AB'nin "Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası Oluşturma Çabaları". *Ekonomik ve Çalışma Dergisi* (Cilt 3, Sayı: 2 - 3),1-31,s.9-10

¹⁵⁶ Özer, M., A., (2016). Avrupa Birliği Yolunda Türk Kamu Yönetimi (2. Baskı). Ankara: Adalet Yayınevi, s.148

¹⁵⁷ Özgen, C., (2016). Avrupa Birliği Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası'nda İlk Çatlak: Libya Krizi. *Sosyal Bilimler Araştırmalar Dergisi*, s.149

¹⁵⁸ Efe, H., (2007). AB'nin Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası Oluşturma Çabaları. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* (Cilt: 3, Sayı: 2, 3) 1-31, s.11

¹⁵⁹ Özgen, C., (2016). Avrupa Birliği Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası'nda İlk Çatlak: Libya Krizi. *Sosyal Bilimler Araştırmalar Dergisi*, s.149

sağlanarak, ODGP'nin güçlendirilmesi olduğu belirtilmiştir. AB'nin Avrupa önderliğinde etkili bir yönetim sistemi istediği, bu durumun da askerî yetenekler ve uygun bir karar alma şekliyle desteklenecek özerk eylem kapasitesi gerektirmektedir. AB'nin stratejik planlama gerçekleştirebilmesi için durum analizi yapabilecek bir kadro ile istihbarat kaynaklarına ihtiyacı olacağı belirtilmiştir. Uzmanlardan oluşan, Brüksel'den Siyasî ve Güvenlik Komitesi'nin oluşturulması ve bu komiteye tavsiyede bulunması için askerî temsilcilerden oluşan bir AB Askerî Komitesi oluşturulması kararlaştırılmıştır. Aynı zamanda askerî sevkiyat gerektiren kriz yönetimi durumunda AGSP'ye danışmanlık yapacak bir Askerî Personel gibi ODGP ile ilgili birçok yapı Köln'de yapılan Zirvede belirlenmiştir.

Zirve'de Nisan 1999 Washington Zirvesi'nde ortaya koyulan, önceden belirlenmiş NATO imkânlarının AB'ye tahsisi ve AB'nin NATO planlama yeteneklerine erişimi konularında gerekli düzenlemelerin yapılması kararlaştırılmıştır.¹⁶⁰

AB'nin yeni güvenlik anlayışı çerçevesinde 1999 Helsinki Toplantısı'nda, Fransa, Almanya, İngiltere tarafından “*Askerî yapılar ve AB tarafından sevk ve idare*” başlığıyla hazırlanan belge kabul edilmiştir. Bu belge ile gerek görülen karar alma mekanizmaları ve gelecekte öngörülen askerî güç belirlenmek istenmiştir.¹⁶¹ AB'nin geleceğe yönelik askerî operasyonlarına hem siyasal hem de stratejik olarak yön verebilecek kurumsal yapının inşası konuları ele alınmıştır.¹⁶²

1999 tarihinde yapılan AB Helsinki Zirvesi'nde alınan kararlar Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası noktasında “*kriz yönetimi*” ile ilgili tartışmalara neden olmuştur. Sonuçta sağlanan anlaşmaya göre NATO'nun tamamen taraf olmadığı durum olduğunda AB adına kriz bölgelerine müdahale edebilecek bir güvenli birim oluşturulacaktır. AB üyesi olan ülkelerin 2003 yılından başlayarak 15 tugaydan oluşan 600.000 kişilik Acil Müdahale Gücü'nü herhangi bir kriz anında operasyona gönderilmek üzere hazırda bulundurmaları ve bu oluşturulan kuvveti bir yıl hazırda

¹⁶⁰ Efe, H., (2007). AB'nin Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası Oluşturma Çabaları. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (Cilt 3, Sayı: 2 – 3)*, 1-31, s.11-12

¹⁶¹ Yiğittepe, L., (2017). *Avrupa Birliği'nin Güvenlik Politikaları*. *International Journal of Social and Educational Sciences (VOL.4, NO.7, SS.12-27)*, s.16

¹⁶² Çayhan, B., E., *Avrupa Güvenlik Ve Savunma Politikası ve Türkiye*. *Akdeniz İ.İ.B.F Dergisi(3)*, ss. 42-55, s.49

idame ettirmeleri şeklinde temel hedef belirlenmiştir. Helsinki Sonuç Bildirisi bu zirve ile sonuca ulaştırılmıştır.¹⁶³

Helsinki Sonuç Bildirisi'nde, NATO'nun güvenlik noktasında ilk merci olduğu kabul edilmiş ve geliştirilmesine karar verilen Avrupa Acil Müdahale Gücü'nün Avrupa Ordusu olmadığı belirtilmiştir. Bu durum Avrupa'nın her ne kadar yol alsada güvenlik noktasında yeterli olmadığına göstergesi olarak ifade edilmiştir.¹⁶⁴

AGSP'nin oluşturma çabaları içerisinde askerî boyutuna paralel olarak sivil boyutunda da önemli adımlar atılmıştır. Bu kapsamda 2000 tarihinde Santa Maria da Feira'da gerçekleştirilen zirvede kriz yönetiminin sivil boyutu için öncelik alanları belirlenmiştir.

Kriz yönetiminin sivil boyutu için polisin belirlenen öncelikli alanları, hukukun üstünlüğünün güçlendirilmesi, sivil yönetimin güç kazandırılması ve sivil koruma şeklinde belirlenmiştir. Sivil polis kabiliyetleri için belirlenen hedef, işbirliği sağlanacak üye devletlerin, 2003 yılı sonuna kadar uluslararası çatışmaların önlenmesini sağlayacak operasyonlarını yürütebilecek 5000 polis memurundan oluşan bir güç oluşturulmasını öngörmektedir.

Üye devletler aynı zamanda 30 gün içinde hazır duruma gelebilecek 1000 kişiden oluşacak bir polis gücünü hazır bulundurabileceklerdir. 16 Mayıs 2002 tarihinde sivil kriz yönetimi operasyonlarının diğer boyutu hukukun üstünlüğü için ihtiyaç duyulan personel konusunda üye ülkelerin katkılarını miktarını belirlemek amacıyla üye ülke temsilcileri Brüksel'de bir araya gelmişlerdir.

Hukukun Üstünlüğü Taahhüt Konferansı olarak isimlendirilen toplantıda üye devletler 2003 yılı sonuna kadar 300 adli ve cezaevi uzmanı görevlendirme konusunda taahhüt verilmiştir. 2004 yılının Aralık ayında üye devletler Sivil kriz

¹⁶³ Şöhret, M., (2013). Avrupa Birliği'nin Güvenlik Yapılanmasının Tarihsel Gelişim Süreci ve Mevcut Durumu. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* (Cilt 6 Sayı: 2), SS.59-100,s.71

¹⁶⁴ Cebeci, M., (2012). NATO AB ve Türkiye: Oğsp Açmazı. *Marmara Avrupa Çalışmalar Dergisi* (Cilt 20, Sayı 2).

yönetimi operasyonları için Temel Hedef 2008 belgesini kabul etmişlerdir. Bu belgede AGSP sivil boyutundaki amaç ve görevlerini belirleyerek bu amaçları gerçekleştirmek için AB üyesi ülkelerin yapması gerekenlerin altı çizilmiştir. Belge aynı zamanda, Santa Maria da Feira zirvesinde belirlenen görevlere ek olarak güvenlik sektörü reformu, gözlem, silahsızlanma, demobilizasyon ve tekrar bütünleştirme gibi görevleri üstlenmektedir.¹⁶⁵

2.2.3. NİCE ANTLAŞMASI

Nice Antlaşması 26 Şubat 2001’de imzalanmış, 1 Şubat 2003’te yürürlüğe girmiştir.¹⁶⁶ Antlaşmaya eklenen Avrupa Birliği’nin genişlemesine ait Protokolde Kurumsal yapının değişmesine ilişkin değişikliklere yer verilmiştir. Güçlendirilmiş işbirliği sağlamak amacıyla yeni düzenlemeler oluşturulmuştur. Bu alan içine Ortak Dış ve Güvenlik Politikası’nın askeri ve savunma alanı dışında kalan kısmı dâhil edilmiştir.¹⁶⁷

Antlaşma ile birlikte Birliğin, OGSP alanında BAB ve NATO ile olan ilişkisi yeniden düzenlenmiştir. Birliğin AB - BAB arasındaki ilişkisi yeniden değerlendirilerek BAB’ın AB’ye uyumsallaştırılması, kriz yönetim işlemlerinin AB’ye verilmesi kararlaştırılmıştır. AB Antlaşması’nda yapılan değişikliklerle AB - BAB arasındaki hükümler kaldırılarak, BAB’ın AB içindeki yeriyle ilgili maddeler, AB Antlaşması’ndan çıkarılmıştır. Zirve bildirisinde AB üyesi olmayan Avrupalı müttefiklerin AGSP sürecinde gerçek anlamda yer almalarını sağlayacak düzenlemelere yer verilmemiştir. Bunun yerine bu ülkelere yalnızca bir danışma görevi verilmiştir.¹⁶⁸

¹⁶⁵ Kaya, T., Ö., Kaya, A., S., (2017). Saint Malo Zirvesi Sonrası Dönemde Avrupa Birliği’nin Uluslararası Kimliği: Bir Sivil Güçten Daha Fazla mı?. *Yönetim Bilimleri Dergisi* (Cilt 15, Sayı 29), ss. 283- 304, s.292-293

¹⁶⁶ Efe, H., (2007). AB’nin “Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası Oluşturma Çabaları”. *Ekonomik ve Çalışma Dergisi* (Cilt 3, Sayı: 2 - 3), 1-31,s.14

¹⁶⁷ AB’ye Genel Bakış. TC. Avrupa Birliği Bakanlığı (No 2), s.27-28 www.ab.gov.tr

¹⁶⁸ Efe, H., (2007). AB’nin “Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası Oluşturma Çabaları”. *Ekonomik ve Çalışma Dergisi* (Cilt 3, Sayı: 2 - 3), 1-31,s.14

Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası'nda ve Adalet ve İçişleri konularında değişiklikler yapmışlardır. Ulusal yargı organları arasında işbirliğini sağlamıştır. Suçluların takibini ve cezaların uygulanmasını organize etmek üzere 3. sütunda adli işbirliği için Eurojust oluşturulmuştur.¹⁶⁹

Nice Zirvesi, Konsey içinde gerçekleşecek herhangi bir kriz durumunda siyasî kontrol ve stratejik yönlendirmeyi sağlayacak yeni kalıcı, güçlü siyasî ve askerî yapılar oluşturmaya karar vermiştir. Konsey Sekreterliği'ne Siyasî ve Güvenlik Komitesi, Askerî Komite ve Askerî Personel eklenmiştir.¹⁷⁰

Nice Zirvesi ile çözümlenmeyen AGSP'nin etkinleşmemesi önündeki engellerin çözüme kavuşturulması için Leaken Zirvesi düzenlenmiştir. 11 Eylül terör saldırılarının gerçekleşmesi Leaken Zirvesine damga vurmuştur. Uluslararası sistemi de etkileyen saldırıların etkisiyle 14-15 Aralık 2001 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Zirve'de AB üyesi olan ülkeler kriz durumlarında sivil ve askerî yeteneklerinin geliştirilmesi yönünde çalışmalar yapılacağı ifade edilmiştir.

Zirve Sonuç Bildirgesi'nde AGSP'nin yapılanması çerçevesinde askerî ve sivil yapılanmasını gelişmesini sağlayan AB'nin, krizi durumlarında NATO'nun dâhil olmadığı durumlarında, askerî operasyonlarını gerçekleştirmek için yeterli kapasiteye sahip olduğu belirtilmiştir. Bu bağlamda Bildiri'de AB ile NATO anlaşması kapsamında Petersburg Görevleri'nin tamamının AB'nin uygulayabileceği vurgulanmıştır. Nice Zirvesi'nde de çözümlenmemiş olan AB üyesi olmayan fakat NATO üyesi olan Devletler, bu kapsamda gerçekleştirilecek olan operasyonlara katılım hakkı verilmemiştir.¹⁷¹

Leaken Zirvesi'nde AGSP geleceğine yönelik birçok konu ve bu konulara ilişkin kararlar oluşturulmuştur. Ortak politikalar üretilmesi için oluşturulmak istenen kurumsal yapılanma ile birlikte gerekli olan reform çalışmalarının oluşturulmasının gerekliliği ortaya konulmuştur. OGSP oluşturulmasının ve AB yönetiminin

¹⁶⁹ AB'ye Genel Bakış. TC. Avrupa Birliği Bakanlığı (No 2), s.27-28 www.ab.gov.tr

¹⁷⁰ Efe, H., (2007). AB'nin "Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası Oluşturma Çabaları". *Ekonomik ve Çalışma Dergisi* (Cilt 3, Sayı: 2 - 3), 1-31,s.14

¹⁷¹ Özdal, B., Genç, M., (2005). *Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Türkiye – AB İlişkilerine Etkileri* (1. Baskı). Aktüel, s.198

katılımının sağlanmasında şeffaf bir model geliştirilmek yönünde kararlar alınmıştır.¹⁷²

Leaken Zirvesi'nden bir yıl sonra, 12-13 Aralık 2002 tarihinde Kopenhag Zirvesi gerçekleştirilmiştir. Zirve'de AB ile NATO arasında “*Acil Müdahale Gücü*” kapsamında gerçekleşecek olan operasyonlarda NATO imkânlarının kullanılması için mutabakat sağlanmıştır. Kopenhag zirvesini önemli kılan alınan kararlar kapsamında özellikle Türkiye gibi NATO üyesi olup AB üyesi olmayan ülkelerin konumuna yönelik olumlu tavır uzun sürmemiştir. AGSP kapsamında yürütülen görevlere ve operasyonlara düzenlenmelerinde bulunularak, AB üyesi olmayan devletler, üçüncü Devletlerle aynı statüde değerlendirilmiştir.¹⁷³

Brüksel'de 2002 yılında gerçekleşen AB Zirvesinde; AGSP kapsamında AB üyesi olmayan NATO üyesi olan ülkelerin AB tarafından gerçekleştirilen operasyonlara katılmalarında 15 AB üyesi ülke arasında anlaşmaya varılmıştır. Zirve toplantısında aynı Yunanistan'ın dâhil olduğu katılımcı devletler tarafından AGSP, NATO askerî kriz yönetiminin AB'ye ve üye ülkelere karşı eylemde bulunmamasını ve herhangi bir krizde bir müttefike karşı kullanılmamasının hükmünü getirmektedir. Buna ek olarak Prag'da gerçekleştirilecek NATO Zirvesi'nde anlaşma sağlanması durumunda AB'nin 2003 Temmuzundan itibaren Makedonya'daki polis gücünü NATO'dan devralacaktır.¹⁷⁴

Kopenhag Zirvesi'ni önemli kılan Türkiye'nin adaylığını netleşmesini sağlamasıdır. Zirve'de görüşmelerin başlanabilmesi için şartlar konulmuştur. Gündem 2000 Raporu yer alan talepler tekrarlanarak, siyasal alanda Ordu'nun etkisinin azaltılarak Kıbrıs sorununun çözümlenmesi istenmiştir. Azınlıkların haklarının genişletilerek

¹⁷² Özer, M., A., (2016). Avrupa Birliği Yolunda Türk Kamu Yönetimi (2. Baskı). Ankara: Adalet Yayınevi, 2016, s.156

¹⁷³ Özdal, B., Genç, M., (2005). *Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Türkiye – AB İlişkilerine Etkileri* (1. Baskı). Aktüel, s.199

¹⁷⁴ Güzel, A., O., (2009). *NATO'nun Yeni Misyonu: Soğuk Savaş Sonrası Güvenlik Algılamaları*. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Uluslararası İlişkiler, s.54. Konya.

insan hakları konusunda gelişme sağlanmasının gerekliliği yinelenmiştir. Zirve Türkiye - AB ilişkileri yönünden önemli bir adım niteliğindedir.¹⁷⁵

Zirvede Kıbrıs konusunda yaşanan problem AGSP kapsamında Türkiye'nin çekinceleri doğrultunda çözümlenmiştir. Yeni düzenlemeler ile birlikte AB üyesi olmayan ve BİO çerçevesinde güvenlik mekanizmasına yönelik anlaşması bulunmayan Kıbrıs ve Malta, AB bünyesinde düzenlenen NATO imkânları ile yapılan operasyonlara katılamayacaklardır. Bununla birlikte Kopenhag Zirvesinde Türkiye, AB'nin NATO'nun stratejik imkân ve yeteneklerini kullanımı önündeki engelleri kaldırmıştır. Kopenhag Zirvesi'nden sonra AB ile NATO arasında, Avrupa güvenliğinin yapılandırılmasına yönelik işbirliğinin güçlendirilmesi amacıyla bir anlaşma imzalanmıştır.¹⁷⁶

2.2.4. LİZBON ANLAŞMASI

1 Mayıs 2004 tarihinde Macaristan, Estonya, Güney Kıbrıs Rum Kesimi, Litvanya, Letonya, , Çekya, Polonya, Slovakya, Malta ve Slovenya tam üye olarak Birliğe kabul edilmiştir. Yeni üyeler ile birlikte genişleyen Avrupa kıtasının büyük bir bölümünü kapsayan AB'nin uluslararası ilişkiler sisteminde nasıl bir rol üstleneceği tartışma konusu olmuştur. Bu kapsamda yapılan tartışmalarda, AB'nin kendi içinde nasıl bir derinleşme politikası izlemesi gerektiğinin, Birliğin uluslararası güvenlik ve savunma alanlarında nasıl bir yol izlemesi gerektiği de tartışma konusu olmuştur. Yapılan tartışmalar ve görüşmeler sonucu, AB'nin yapısındaki değişime duyulan ihtiyaç, AB Anayasası'nın oluşturulması konusunda yapılan çalışmalarla belirgin hale gelmiştir. 2001 yılında gerçekleştirilen Laeken Zirvesi ile başlayan süreç Nice'te toplanan AB Konseyi tarafından AB Anayasası'nın kabulü ile devam etmiştir. AB Anayasası, 29 Kasım 2004 tarihinde Roma'da üye Devletlerin Devlet ve Hükümet Başkanları tarafından imzalanmış ve süreci takiben üye Devletlerin iç

¹⁷⁵ Özer, M., A., (2016). Avrupa Birliği Yolunda Türk Kamu Yönetimi (2. Baskı). Ankara: Adalet Yayınevi, s.158

¹⁷⁶ Güzel, A., O., (2009). *NATO'nun Yeni Misyonu: Soğuk Savaş Sonrası Güvenlik Algılamaları*. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Uluslararası İlişkiler, s.55. Konya.

hukuklarına uygun şekilde onaylama işlemine tâbi tutulmuştur. Ancak Mayıs 2005 tarihinde Fransa’da ve Haziran 2006 tarihinde Hollanda’da yapılan referandumların olumsuz sonuçlanması ile AB Anayasası yürürlüğe girmemiştir.¹⁷⁷

Fransa ve Hollanda Anayasa Referandumlarının arkasından, Anayasa krizi daha da belirgin hale gelmiştir. Brüksel’de 21-22 Haziran 2007 tarihlerinde, AB Devlet ve Hükümet Başkanlarının katılımıyla gerçekleştirilen Brüksel Zirvesi’nde en önemli madde Anayasa olmuştur. Zirve’de yapılacak olan Hükümetler arası Konferansın, yılsonuna kadar bir sözleşme taslağı hazırlaması konusunda karar verilmiştir. Üzerinde fikir birliği sağlanan yeni antlaşma ile birlikte Nice Antlaşması’nın yerine geçmesi ve AB Anayasasındaki düzenlemelerin tekrar gözden geçirilmesi kararlaştırılmıştır.

Hükümetler arası Konferansta hazırlanmış olan Antlaşmanın taslak şekli Ekim 2007 tarihinde Lizbon’da yapılan Zirve’de sunulmuştur. Liderler Zirvesinde yapılan düzeltmeler ile AB Anayasası’nın yerine geçecek yeni bir taslak metinde karar kılınmıştır. Böylelikle Anayasa konusunda yaklaşık iki yıldır devam eden bir sorun çözülmüştür.

Lizbon Zirvesi’nde üzerinde uzlaşma sağlanan “*Reform Antlaşması*” başlangıç kısmında 250 sayfalık kararlar, AB karar alma sistemini kolaylaştıracak maddeler yer almaktadır. Karar alma mekanizmasını oy birliği prensibine pek çok konuda istisnalar getiren Antlaşma, Birliğin hareketliliğini amaçlamaktadır. Anayasa kapsamına Anlaşma girmemiştir.¹⁷⁸

Lizbon Antlaşması ile birlikte AGSP’nin isminin “*Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası*” olarak değiştirilmesidir. Aralık 2007 tarihli Lizbon Antlaşması’na kadar AGSP ile ilgili hükümler yapılan antlaşmalarda yer almamıştır. Bu Anlaşma ile birlikte AGSP/OGSP alanındaki hükümler ilk defa Birlik Antlaşmalarına girmiş ve

¹⁷⁷ Özdal, B., Lizbon Reform Andlaşması’nın Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası’na Düzenlenmelerinin Analizi. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*. Erişim tarihi: 27 Aralık 2018, <http://www.mulkiyederji.org/guvenlikstrjtj/article/view/5000098923/5000092179>

¹⁷⁸ Erdoğan, H., (2008). Avrupa Birliği’nde Anayasa Hazırlık ve Onay Sürecinin Değerlendirilmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi (Cilt 13, Sayı: 341 - 368)*, s.363

hukukî anlamda bağlayıcıdır. Avrupa Birliği'nin dış politikada tüzel kişilik olarak kabul edilmesi, etkinliğini dış politikada artırmasını sağlayacaktır. AB uluslararası örgütlere ve toplantılara bir uluslararası hukuk temsilcisi olarak katılım sağlayabilecektir.¹⁷⁹

Lizbon Antlaşması madde 28A/1'e göre AGSP/OGSP, Birlik ODGP'nin tamamlayıcı bir parçası şeklinde hareket etmektedir. Birliğe askerî ve sivil varlıklardan oluşan operasyonsal güç sağlamaktadır. ODGP'ni sınırlarını belirleyen kurallar, AGSP'nin uyması gereken “*hukukî sınırları*” da belirlemektedir. Bu durumdan dolayı AGSP kapsamında yapılan operasyonlar ODGP'na aykırı şekilde yürütülemez.¹⁸⁰

Lizbon Antlaşması, ortak güvenlik ve savunma politikasının kademeli birlik savunması oluşturacak şekilde birlik savunma politikası içerdiğini ifade ederek, mevcut durum ile bu alanda ilerlemenin sorunlu olacağını göstermektedir. Lizbon Reform Antlaşması yapılmadan önce Anayasa taslağı üzerine çalışmalar yapılmıştır. Çalışmalar sırasında en tartışmalı konu ise dayanışma üzerine olmuştur. Tarafsızlık ilkesini benimseyen Finlandiya, İsveç, Avusturya gibi AB ülkelerinin karşılıklı dayanışma ilkesine nasıl uyum sağlayacağıdır. Anayasa üzerine çalışmalar devam ederken bu dört ülke konuyla ilgili mektup yayınlamışlardır. Kendi anayasal sistemleri ve geleneksel sistemlerinin ile bağlayıcı güvenlik garantilerinin ve bu anayasal sistem ile uyuşmadığını ifade etmişlerdir.¹⁸¹

Bu bağlamda AB Konseyi, AB Anayasası'nın yürürlüğe girememesine çözüm üretmek için 21-22 Haziran 2007 tarihlerinde Brüksel'de gerçekleştirilen Zirve'nin Sonuç Bildirgesi ile AB'nin üzerine yapılandırıldığı Antlaşmaları tekrar düzenleyecek Hükümetler arası Konferans (HAK)'ın toplanmasına karar vermiştir. HAK'ın Birlik Anayasası'nın yerine ikâme edecek, Reform Antlaşması üzerinde

¹⁷⁹ Kocamaz, S., (2010). Lizbon Antlaşması Çerçevesinde Avrupa Birliği Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasının Geleceği (10). Ege Akademik Bakış, 951-980, s.961

¹⁸⁰ Zhussipbek, G., (2009). 2007 Lizbon Antlaşması Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Tanımı ve Özellikleri Güvenlik Aktörü Olarak AB'nin Nitelikleri. *Ankara Avrupa Çalışma Dergisi* (Cilt:8, No:1), s.139-164, s.141

¹⁸¹ Kocamaz, S., (2010). Lizbon Antlaşması Çerçevesinde Avrupa Birliği Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasının Geleceği (10). Ege Akademik Bakış, 951-980, s.962-963-964

çalışmaların sonuçlanmasından sonra İtalya, Polonya ve Bulgaristan'ın itirazlarının giderilmesi sonucunda, Reform Antlaşması 13 Aralık 2007 tarihinde üye olan devletlerin Devlet ve Hükümet Başkanları tarafından imzalanmıştır. 17 Aralık 2007 tarihli AB Resmi Gazetesi'nde yayımlanmış olan Antlaşmanın, Ocak 2009'da yürürlüğe girebilmesi için üye Devletlerin iç hukuklarının uygunluğuna göre onaylama işlemi sürecine ise başlanmıştır.¹⁸²

Bu üç ülke ile yaşanan sorunun çözülebilmesi için güçlendirilmiş işbirliği sisteminin ortak savunma alanında kullanılabileceği ile ilgili madde silinmiş ve ortak savunma kavramı genel bir maddeyle tekrardan düzenlenmiştir. Lizbon Antlaşması'nda ortak savunmanın dayanışma ilkesi Anayasa düzenlemelerinde olduğu gibi kabul edilmiştir. Lizbon Antlaşması'nın 222. Maddesine göre üye devletlerden birisi terörist bir saldırıya, doğal afete ya da saldırıya maruz kalırsa üye devletler dayanışma ruhu içerisinde hareket edeceklerdir. Bu durumdan ötürü de Üye Devletler Konsey'de kendi aralarında koordineli bir şekilde hareket edeceklerdir. Avrupa Birliği Antlaşması'nın 15b (1) maddesi gereğince Avrupa Parlamentosu'nu bilgilendireceklerdir.¹⁸³

Dayanışma ile ilgili diğer hükümler ise madde 28/A'nın 7. paragrafında Lizbon Antlaşması düzenlemeleriyle, ortak savunmanın geliştirilmesi için hukukî bir zemin üzerine oturtulmaya çalışılmıştır. Bugün şartlarına bakıldığında AB'nin tarafsız üyelerinin konumu ile birlikte ortak savunmanın sağlanması noktasında en geçerli bağlılığın NATO'ya karşı olduğu görülmektedir. NATO'nun 5. maddesinde yer alan bir ortak güvenlik sağlanabilmesi için zamana ihtiyaç olduğu öngörülmektedir.

Lizbon Antlaşması ile Petersburg görevlerinin kapsamı da önemli derecede genişletilmiştir. Bu görevlerin;

1. İnsani görevleri ve kurtarma görevlerini,

¹⁸² Özdal, B., Lizbon Reform Antlaşması'nın Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası'na Düzenlenmelerinin Analizi. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*. Erişim tarihi: 27 Aralık 2018, <http://www.mulkiyederji.org/guvenlikstrjtj/article/view/5000098923/5000092179>

¹⁸³ Eekelen W., F., V., Kurpas, S., (2008). *The Evolution of Flexible Integration in European Defence Policy: Is permanent structured cooperation a leap forward for the Common Security and Defence Policy?*. CEPS Working Document, No. 296, s.6

2. Barışı koruma ve çatışma sonrası istikrar sağlama,
3. Ortak silahsızlanma operasyonlarını,
4. Çatışmayı önleme ve barışı sağlama görevlerini,
5. Askeri danışma ve destek görevlerini, Kriz görevlerinde muharip güç görevlerini içerdiği belirtilmiştir. Görevlerin hedeflerinin ve uygulanmasının hangi şartlar kapsamında gerçekleşeceğini belirleme yetkisi ise Konsey'e verilmiştir.¹⁸⁴

Petersburg görevleri ile bağlantılı olan muharebe gruplarının bu süreçte altını çizmek gerekir. Muharebe grupları 2004 yılında Helsinki Temel Hedef 2010 düzenlemeleri sonucunda kurulmuştur. AB'nin küresel boyutta askerî müdahalelerde bulunabilmesi için kurulmuş, esnek birliklerdir. Muharebe gruplarının operasyonlara uygun küçük ve esnek yapıya sahip olmaları daha çok üye devletin operasyonlara katılmalarını sağlayacaktır. NATO tarafından kurulmuş olan NATO Response Force mukabele kuvvetleri, muharebe gruplarıyla benzer özelliklere sahiptir ve bu iki gücün koordinasyonlarının hangi şartlar altında sağlanacağı net değildir. Muharebe gruplarının gelecekte daha fazla görev yüklenmesini isteyen AB giderek daha esnek savunma mekanizmaları oluşturmaktadır. Bu anlamda atılan en önemli adımlardan biri kalıcı şekilde yapılandırılmış işbirliği mekanizmasıdır. Bu mekanizma, Lizbon Antlaşması'ndan önce AB Anayasası hazırlanırken çalışmalarda yer almıştır.¹⁸⁵

Petersburg görevlerinin yerine getirilebilmesi için operasyon yapılabilmesi kararı AB Konseyi tarafından oy birliği ile gerçekleşmektedir. Ulusal çıkarların üstünlüğünün sağlandığı ve uzlaşmanın oldukça zor olduğu bu sistem, Konvansiyon üyeleri tarafından gözden geçirilmiş ve karar alma mekanizmasının daha iyi çalışması amaçlanmıştır. Bu kapsamda üyelerin, olmayanlar tarafından engellenmeden birleşebilmelerine olanak sağlayan yapılandırılmış işbirliği sistemi kabul edilmiş ve askerî yetenekleri en üst kıstaslarını karşılayan ve askerî alanda

¹⁸⁴ Özdal, B., Lizbon Reform Andlaşması'nın Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası'na Düzenlenmelerinin Analizi. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*. Erişim tarihi: 27 Aralık 2018, <http://www.mulkiyederigi.org/guvenlikstrj/article/view/5000098923/5000092179>

¹⁸⁵ Kocamaz, S., (2010). *Lizbon Antlaşması Çerçevesinde Avrupa Birliği Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasının Geleceği (10)*. Ege Akademik Bakış, 951-980, s.962-963-964

bağlayıcı bulunan üye devletlerin bu mekanizmayı oluşturabilmelerine karar verilmiştir.¹⁸⁶

2.3.ORTAK GÜVENLİK VE SAVUNMA POLİTİKASI (OGSP)

AGSP'nin oluşum süreci, 4 Aralık 1998 tarihinde Saint Malo'da, Fransa Cumhurbaşkanı Jacques Chirac ile İngiltere Başbakanı Tony Blair birlikte gerçekleştirilen zirve sonucunda gerçekleşmiştir. Bu zirvede İngiltere daha önceleri savunduğu görüşlerinden vazgeçmiştir. İngiltere Fransa'nın AB oluşumu içerisinde savunma ve güvenlik konusunda faaliyet gösteren yeni bir birimin kurulması görüşünü kabul etmiştir.¹⁸⁷ Yapılan toplantı sonucunda yayınlanan bildiride taraflar;

- Amsterdam Anlaşması'nda içeriğinde bulunan Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası'nın en hızlı şekilde uygulamaya konulması,
- Avrupa Birliği çıkacak olan uluslararası krizlere müdahalede bulunabilecek, kendisinin tek başına müdahalede bulunabilecek kapasitesinin bulunması ve bunun askerî güç ile desteklenebilmesi
- Avrupa'nın kendisine ait bir silahlı kuvvetlere ihtiyacı bulunmaktadır ve bunun yenilikçi, rekabetçi bir Avrupa savunma sanayisi ile desteklenmesi noktasında görüş birliği sağlanmıştır.

Bu görüşmelerle birlikte İngiltere geleneksel görüşlerinden vazgeçip, Avrupa Birliği'nin savunma ve güvenlik konusunda etkinliğinin artması gerekliliğini savunmuştur. İngiltere'nin değişen fikri ile daha sonraki yıllarda gerçekleştirilecek olan Zirvelerde AGSP'nin şekillenmesinin önünü açmıştır.¹⁸⁸

¹⁸⁶ Kocamaz, S., (2010). Lizbon Antlaşması Çerçevesinde Avrupa Birliği Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasının Geleceği (10). Ege Akademik Bakış, 951-980, s.962-963-964

¹⁸⁷ Gürkaynak, M., *Angela Merkel'in Çağrısı: AB İçin Ortak Bir Avrupa Ordusu*. 38. ICANAS (Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi). 10-15 Eylül 2007 – Ankara Bildiriler: Uluslararası İlişkiler, C.2, 807-820, s.812

¹⁸⁸ Ülger, İ., K., (2002). *Avrupa Birliğinde Siyasal Bütünleşme(Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikasının Oluşumu)* (1. Baskı). Ankara: Gündoğan Yayınları, s.102-103

Mart 1999'da NATO'nun Sırp saldırısına karşı başlatmış olduğu Kosova Operasyonunda AB'ye üye olan devletler, NATO'nun sahip olduğu imkânlarla kendi imkânlarını karşılaştırma imkânı bulmuşlardır. Yapılan karşılaştırma sonucu askerî açıdan sayısal ve askerî anlamda eksiklik olduğu görülmüştür. Bu eksikliğin ve aradaki farkın artmasından kaygılanan AB üyesi olan ülkeler yeni arayışlar içine girmişlerdir.¹⁸⁹

Gerçekleştirilen NATO ve Washington Zirvesinde, AGSK ile ilgili Avrupa Birliği'nin NATO imkânlarından yararlanmak için yapılacak düzenlemeler için NATO içinde ve NATO ile AB arasında çalışmalar yapılması kararı alınmıştır.¹⁹⁰

Gerek St. Malo Zirvesi gerek NATO Washington Zirvesi'nden sonra Bosna - Hersek ve Kosova'da meydana gelen krizler BAB'ın sembolik varlığının AB yardımlarının da yetersiz kalması AGSP üzerine yapılan tartışmaları yeni bir boyuta taşımıştır. Özellikle NATO'nun Avrupa savunmasını gerçekleştirmesi ile ilgili eleştiriler artmıştır. AB üyesi olan devletlerin AGSP konusunda daha net bir çizgi belirlemelerini zorunlu hale getirmiştir. Daha sonra gerçekleştirilecek olan Zirvelerde üzerinde durulacak konu ODGP'nin güvenlik ve savunma kanadı olmuştur.¹⁹¹

Daha sonra AB Köln Zirvesi'nde AGSP'nin üzerine oturtulacağı ilkelerin sınırları çizilmiştir. AB 1999 yılında gerçekleştirilen Helsinki Zirvesi ile 2003 yılına kadar Avrupa Acil Reaksiyon Kuvvetinin kurulması öngörülmüştür. Son olarak Aralık 2000'deki Nice Zirvesiyle AB'nin güvenlik alanında hedeflemiş olduğu yapılanmanın resmen hayata geçirilmesi kararı alınmıştır. AGSP kapsamında gerçek anlamda etkin bir kuruluş haline dönüşmeyen BAB'ın AB çerçevesinde bir güvenlik

¹⁸⁹ Gürkaynak, M., Angela Merkel'in Çağrısı: AB İçin Ortak Bir Avrupa Ordusu. 38. ICANAS (Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi). 10-15 Eylül 2007 – Ankara Bildiriler: Uluslararası İlişkiler, C.2, 807-820, s.812

¹⁹⁰ Çakar, N., (2001). AB Türkiye İlişkilerinin Güvenlik Boyutları, Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği, Avrupa Birliği ve NATO İlişkilerinin Geleceği, Türkiye'ye Etkileri 11-12 Ocak 2001. İstanbul: Harp Akademileri Basım Evi, s.310

¹⁹¹ Özdal, B., Genç, M., (2005). *Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Türkiye – AB İlişkilerine Etkileri* (1. Baskı). Aktüel, s.186-187

oluşumu ve AB sevk ve idaresinde yapılacak olan hareketler için NATO'nun imkânlarına güvenceli ulaşım planı gündemdir.¹⁹²

AGSP Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikasının bir uzantısı olarak üç yeni birim oluşturulmuştur. Bunlar Askerî Komite, AB Genel Kurmayı, Politik ve Strateji Komitesi oluşturulmuştur. Bu komitelerden Politik ve Strateji Komitesi siyasal yönetimi gerçekleştirmek amacıyla görevlendirilmiştir. Komite çalışmalarının sürekliliğini sağlamak amacıyla kriz dönemleri dışında da devam ettirilmesi kararı alınmıştır. Savunma Bakanları düzeyinde olan Askerî Komite askerî ilişkileri yürütme hususunda tavsiye niteliğinde kararlarda bulunmaktadır.¹⁹³

Güvenlik kelimesinin kavram olarak, insanoğlunun toplu yaşama geçişinden başlayarak korunma, barınma ve varlığını devam ettirme gereksiniminin karşılanması anlamını taşımaktadır. Bu kavram toplumun değişmesine bağlı olarak nitelik değiştirmiş birey, aile, toplum ulus ve uluslararası olarak korunma ihtiyacını kapsayacak şekilde genişlemiştir.¹⁹⁴

Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası; uluslararası sistem, bölgesel sistem, üye ülkeler düzeyinde, ulus-altı yani üye ülkelerdeki çeşitli gruplar düzeyinde analiz edilebilir. Bu alanlarda yapılacak olan analiz düzeyi OGSP'nin sadece bir kısmını kapsayacak ancak yeteri kadar kapsamlı olmayacaktır. OGSP'nin çok boyutlu olmasının yanı sıra karmaşık bir yapısı bulunmaktadır. Bu durum ise aşılması gereken ciddi bir sorundur. Yapılacak olan araştırmada kullanılan analiz düzeyi ise OGSP'nin açıklanma boyutunu ve bu konu üzerine yapılacak olan tahminlerin güvenilirliğini belirleyecektir.¹⁹⁵

¹⁹² Çakar, N., (2001). AB Türkiye İlişkilerinin Güvenlik Boyutları, Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği, Avrupa Birliği ve NATO İlişkilerinin Geleceği, Türkiye'ye Etkileri 11-12 Ocak 2001. İstanbul: Harp Akademileri Basım Evi, s.310

¹⁹³ Ülger, İ., K., (2002). *Avrupa Birliğinde Siyasal Bütünleşme (Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikasının Oluşumu)* (1. Baskı). Ankara: Gündoğan Yayınları, s.104

¹⁹⁴ Demir, S., Avrupa Güvenlik Mimarisinin Tarihsel Gelişimi ve Türkiye'nin Bu Güvenlik Mimarisindeki Yeri. *Güvenlik Stratejileri Dergisi* (Sayı: 9), s.11-12

¹⁹⁵ Tangör, B., (2010). Avrupa Birliği'nin Dış Güvenlik ve Savunma Politikaları: OGSP. Ankara: Seçkin Yayıncılık, s.16

J. Howorth OGSP'yi "AB'ye bölgesel güvenlik noktasında kolektif karar verme yeteneği kazandıran, barışı koruma ve gerekli görüldüğünde barışı sağlama operasyonları düzenleyebilmesi için askerî güç kullanımı dahil olmak üzere, AB'ye gerekli olan araçları sağlayan ve NATO'nun AB üyesi olmayan üyeleri ve ittifak üyesi olmayan aday devletler ve danışma mekanizmasına yönelik proje ve Avro Atlantik ittifakının kapsamlı görevlerini gerçekleştirilmesi için Avrupalı müttefiklerin özel katkısı" şeklinde tanımlamaktadır.¹⁹⁶

Başlangıç olarak ismi "Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası" ve "Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası" kavramları aynı özelliği taşımaktadır. 2007'de yapılan Lizbon Antlaşması ile AGSP ismi OGSP olarak değiştirilerek yeni düzenlemeler getirilmiştir. AGSP, Soğuk Savaş döneminde güvenlik kavramının şekillenmesini sağlayan ulus - devlet egemenliği ve devletin sınırlarının korunması gibi geleneksel yaklaşımların ötesinde, değişen güvenlik algılayışlarının sonucunda ortaya çıkmıştır. Savunma politikaları, ulusların kendi hükümetlerine, NATO üyeleri açısından kolektif savunma görevinin NATO'ya ait olmasından ötürü, AGSP AB'nin sınırlı askerî ve sivil operasyonlarını yapabilmesi için sağlanan askerî ve sivil olanaklar olarak ifade edilmektedir.

Lizbon Antlaşması'nda yer alan ulusal güvenliğin her üye devletin kendisine ait olduğu, Birliğin üye olan devletlerin ulusal kimliklerine, toprak bütünlüğünün korunması noktasında, hukukun işlerliğinin sağlanması, ulusal kimliklerine ve özellikle devletlerin temel işlevselliğine saygı gösterildiğini belirterek Ortak Dış ve Güvenlik Politikası ile OGSP'nin sınırlılıkları ortaya konulmuştur.

Lizbon Antlaşması ile ismi ve hukukî çerçevesi belirlenen AGSP kavramının 1999'da Helsinki Avrupa Konseyi'nde kurumsallaşması ve operasyonsal nitelik kazanması noktasında iki önemli girişimde bulunulmuştur. AGSP'nin yapacağı operasyonlarda siyasî ve stratejik açılardan yön verecek kurumsal yapı ile ilgili kararlar alınmıştır. Köln'de kurulması planlanan üç yeni organ ile ilgili rapor kabul

¹⁹⁶ Zhussipbek, G., (2009). 2007 Lizbon Antlaşması, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Tanımı ve Özellikleri, Güvenlik Aktörü Olarak AB'nin Nitelikleri. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi* (Cilt:8, No:1), SS. 139-164, s.142

edilmiştir. Mart 2000’de geçici organların kurulmasına karar verilmiştir. Bunun yanında gönüllülük işbirliğini benimseyen AB üyeleri “*Temel Hedef*” adı verilen ve 2003 yılına kadar devam eden Petersburg Görevleri kapsamı içinde yer alan operasyonları gerçekleştirecek, bunun için gerekli olan Avrupa Acil Müdahale Gücü’nün oluşturulmasını kararlaştırmışlardır. OGSP’nin 2010 yılında benimsenen Temel Hedef 2010 ile amaçları değişen güvenlik koşullarına göre şekillenecektir.¹⁹⁷

Temel Hedef 2010, Haziran 2004 Brüksel Zirvesi’nde kabul edilmiştir. Belgede AB’nin küresel bir aktör olarak küresel güvenlik noktasında sorumluluk üstlenmeye hazır olduğu ve bu kapsamda Avrupa Güvenlik Stratejisi kapsamında, AB üyesi olan ülkelerin yeni bir temel hedef belirlediği ifade edilmiştir.¹⁹⁸

AB Liderleri Haziran 2014 yılında, Helsinki raporuna göre daha detaylı olarak hazırlanmış olan bir belge niteliğini barındıran 2010 Temel Hedef’ini kabul etmişlerdir. Bu belgenin içeriğine göre AB üyesi olan ülkelerin 2010 yılına kadar yerine getirilmesinin kararlaştırıldığı 8 karar yer almaktadır. Bunlar savunma yeteneklerini geliştirme, bu alanda araştırma yapma, tedarik etme ve savunma noktasında Avrupa Savunma Ajansı’nın ve AB Askerî Personel Kapsamında Sivil Askerî Birimi’nin kurulması, 2007 yılına kadar muharebe gruplarının oluşturulması stratejik nakliye uçak projesinin bitirilmesi, tüm iletişim ağlarının donanımının 2010 yılına kadar bitirilmesi, Avrupa askerinin güçlerinin birleştirilmesi ve çokuluslu niteliklerine uygun eğitilmeleri belirlenmiştir. 2010 Temel Hedef’in öncelikli konusu Muharebe Konsepti oluşturmaktır.

2.3.1. OGSP’NİN KURUMSAL YAPISI

1. Siyasi ve Siyasi Komitesi: Komite Konsey kararıyla 22 Ocak 2001 tarihinde kurulmuştur. Ortak dış ve güvenlik kapsamına giren olayları takip ederek

¹⁹⁷ Zhussipbek, G., (2008). *Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası’nın Gelişim Süreci ve Sovyet Sonrası Coğrafya Güvenliğine Etkisi*. Doktora Tezi. Ankara üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, s.53-54. Ankara.

¹⁹⁸ Tangör, B., (2010). *Avrupa Birliği’nin Dış Güvenlik ve Savunma Politikaları: OGSP*,. Ankara: Seçkin Yayıncılık, s.65

ortaya çıkan görüşleri hazırlayarak izlenecek olan politikaların belirlenmesinde Konsey'e yardımda bulunmaktadır. Bu politikaların takibi noktasında da görevlidir. SGK doğrudan Konsey'in yetkisi altındadır. Operasyonların siyasi yönden kontrolünü ve stratejisini belirlemektedir. Belirlemiş olduğu yönlendirici ilkeleri Askerî Komite'ye gönderir.

2. *Avrupa Birliği Komitesi*: Kriz yönetiminin etkin olduğu alanlarda üye olan devletler arasında, askerî danışma ve işbirliği sağlamak amacıyla oluşturulmuştur. AB Askerî Personeli'ni yönlendirmekte ve denetlemektedir. SGK'ya askerî konularda görüş bildirmektedir.

3. *Avrupa Birliği Askerî Personeli*: Konsey kararı ile birlikte Ocak 2001'de kurulmuştur. OGSP'ye AB öncülüğünde askerî kriz veya yönetimi noktasında destek sağlar. NATO ile ilişki içinde olmakla birlikte OGSP'nin askeri yapısını destekler niteliktedir. Bu kurum antlaşma temelli değildir.

4. *Avrupa Birliği Güvenlik Araştırmaları Enstitüsü*: Konsey ortak eylem kapsamında 2002 yılında kurulmuştur. Tam ve bağımsız entelektüel bağımsızlık ile çalışmaktadır. AB organları için belgeler ve raporlar hazırlamaktadır.

5. *Avrupa Birliği Uydu Merkezi*: Altyapısı BAB tarafından oluşturulmuştur. 2002 yılında AB kapsamına alınan Merkezin görevi ODGP çerçevesinde AB karar alma merkezine destek vermektir. OGSP kapsamında, barış sağlama, çatışma önleme gibi noktalarda bilgiler toplamaktadır.¹⁹⁹

6. *Avrupa Savunma Ajansı*: ASA'nın kuruluş kararı 2004 tarihli Konsey kararı ile onaylanmıştır. Ajansa AB'ye üye ülkeler ve bunun yanında OGSP dışında yer alan Danimarka da üyedir. ASA 100 kişilik bir personelden oluşmaktadır. Karar alma organı üye ülkelerin savunma bakanları ve yönetim kuruludur. Bakanlar düzeyinde yılda iki kez toplanmaktadır. Ajans NATO ile de yakın bir ilişki içinde çalışmaktadır. ASA'nın görevleri, AB için ortak savunma noktasında gelişme sağlamak için araştırma yapmak ve teknolojik noktada gelişme kaydetmektir. Silahlanma

¹⁹⁹ Efe, H., (2007). AB'nin "Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası" Oluşturma Çabaları. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* (Cilt:3, Yıl:3, Sayı:2, 3:1-31), s.15-16-17-18

noktasında işbirliğini güçlendirmek ve Avrupa silah pazarını oluşturarak savunma alanında endüstriyel tabanı oluşturmaktır. ASA'nın başkanlığını ODGP Yüksek Temsilcisi yapmaktadır. Avrupa Savunma Ajansı'ndan beklenen aslında AB'nin şuan içinde bulunduğu durum ile yapmak istedikleri arasındaki farkı kapatmasıdır.²⁰⁰

7. *Sivil Kriz Yönetim Kadrosu*: 2000 yılında kurulmuştur. OGSP noktasından danışma niteliği taşımaktadır. Üye olan devletlerin temsilcilerinden, Konsey ve Komisyon sekreterlerinden oluşmaktadır.²⁰¹



²⁰⁰ Tangör, B., (2010). Avrupa Birliği'nin Dış Güvenlik ve Savunma Politikaları: OGSP,. Ankara: Seçkin Yayıncılık, s.70-71-72

²⁰¹ Zhussipbek, G., (2009). 2007 Lizbon Anlaşması, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Tanımı ve Özellikleri Güvenlik Aktörü Olarak AB'nin Nitelikleri. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi* (Cilt:8, No:1), ss.139-164, s.151

BÖLÜM III

OGSP PERSPEKTİFİNDEN NATO-AB İLİŞKİLERİ

3.1 NATO'NUN KURULUŞU VE AMACI

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Sovyetler Birliği Doğu ve Orta Avrupa ülkelerini hem askerî olarak işgal etmiş hem de siyasî baskı altına almıştır. Stalin'in bu ülkelerde serbest seçimlere de izin vermeyip Sovyet modelinde totaliter rejim kurması savaşın bitmesine karşın büyük bir konvansiyonel askerî gücü elinde tehdit unsuru olarak bulundurmaktadır. Türkiye'den Boğazların yönetimini ve Kuzeydoğu Anadolu'dan toprak talep etmesi, Balkanlar üzerindeki baskısını artırması Batı Avrupa ve ABD'yi karşı tedbir almaya yöneltmiştir.²⁰² Dönemin Kanada Başbakanı Louis Saint Laurent, Kuzey Amerika'yı da kapsayacak şekilde Brüksel Antlaşması'nın genişletilmesi gerekliliğine işaret ederek çağrıda bulunmuştur. Başkan Truman'ın onayı ile birlikte, Dışişleri Bakanlığı Atlantik bölgesinin güvenliğinin sağlanması konusunda Senatör Arthur Vanderberg ve Senatör Tom Connally ile görüşmüştür. Senatör Vanderberg senatoya kanun tasarısı sunmuştur. Buna göre ABD'nin milli güvenliğine ve BMA'ya uygun olan bölgesel savunma anlaşmalarına askerî yardımda bulunulacağı yer almaktadır. Vanderberg kararları kabul edildi. Bu durum Amerikan dış politikası için bir dönüm noktası olarak görülmektedir. Kendi güvenliğini korumak için de ittifak olan devletlere öncelik verecekti. İttifak kurmak amacıyla görüşmeler başlamış ve Kuzey Atlantik ittifakı konusunda görüş birliğine varılmıştır.²⁰³

North Atlantic Treaty Organization (NATO), Birleşmiş Milletler Örgütü'ne üye olan bazı ülkelerin 1949 yılında kendi aralarında dayanışmayı sağlamak amacıyla kurdukları uluslararası kuruluşur. Örgütün kurucu devletleri; ABD,

²⁰² Karaosmanoğlu, A., L., (2012). *NATO'nun Dönüşümü* (1. Baskı). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 403. Güvenlik Çalışmaları, s.5

²⁰³ Pekksarı, D., G., (2007). *NATO'nun Değişen Konsepti* (Uluslararası İlişkiler Serisi, 1. Baskı). Asil Yayın Dağıtım LTD. ŞTİ, s.19

Fransa, Kanada, İngiltere, Hollanda, Belçika, İtalya, Norveç, İzlanda ve Portekiz'dir. 1952'de Türkiye, 1954'te Yunanistan, 1982'de Polonya'nın, Almanya'nın, İspanya'nın, Macaristan ve Çek Cumhuriyeti'nin katılımı ile birlikte üye sayısı 19'a ulaşmıştır.²⁰⁴

NATO'ya tarihi açıdan bakıldığında yapılan diğer ittifak anlaşmalarından farklılık göstermektedir. Bir savunma anlaşması niteliğini taşımaktadır. Bu açıdan bir saldırı karşısında kalmadıkça NATO harekete geçmemektedir. NATO'nun bir savunma örgütü olması onun en önemli özelliğidir. İkinci özelliği ise saldırıya maruz kalınmadan önce caydırma yolu ile vazgeçirme amaçlanmıştır. NATO'nun diğer bir özelliği ise barış zamanında da muhtemel bir saldırı karşısında hazırlıklı olmasıdır.

NATO'nun tarihsel sürecine bakıldığında oluşumunun iki kaynağı vardır; birincisi kökleri derinde bulunan uzak olma kaynağı diğeri ise İkinci Dünya Savaşı'nın oluşturmuş olduğu ortamdır.²⁰⁵ İkinci Dünya Savaşı'dan sonra ABD ve Sovyet Birliği iki süper güç olarak ortaya çıkmıştır. Savaş sonrasında politik bir çatışma çıkmıştır. Batılı ve diğer tarafta sosyalist devletlerden oluşan iki kutuplu bir dünya sistemi ortaya çıkmıştır.

1948 yılında yaşanan "*Prag darbesi*" ile Çekoslovakya Komünist Partisi'nin Sovyetler Birliği desteğini alarak askerî darbeye ülke yönetimini ele geçirmesi ve Avrupa'da demokratik devlerin örgütlenmesinde ve NATO'nun kurulmasında önemli bir yere sahiptir.²⁰⁶

Mart 1948'de Fransa, İngiltere, Belçika, Hollanda, Lüksemburg arasında Brüksel Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşma ile birlikte Avrupa ekonomisinin yeniden yapılandırılması ve güvenliğinin sağlanması için işbirliği yapılması gerektiği vurgulanmıştır. Brüksel Antlaşması aslında Almanya'ya karşı imzalanmıştır. Antlaşma içerik olarak diğer var olan tehditler ile birlikte SSCB'den gelen tehdidi de dikkate alarak düzenlenmiştir.

²⁰⁴ USTAD Çalışma Mart-2011. North Atlantic Treaty Organization. Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü. Dün Bugün NATO, Çalışma No: 4, s.2

²⁰⁵ Deniz, S., *Dünya Siyasetinde Türkiye'nin Yeri ve NATO*. Ankara: Doğu Matbaası, s.70-71

²⁰⁶ Doğan, N., NATO'nun Örgütsel Değişimi, 1949-1999: Kuzey Atlantik İttifakından Avrupa-Atlantik Güvenlik Örgütüne. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 60-3, s.72

Brüksel antlaşması ile taraf ülkelerin hava güçleri tek bir çatı altında toplanarak, askerî araçların üretiminin ortak yapılması ile Ruhr bölgesinin savunmasının kolektif olarak gerçekleştirilmesi için komiteler kurulmuştur. Ancak Örgüt uygulama noktasında başarılı olamamıştır. Bu durumun temel sebebi ise İngiltere ve Fransa'nın Avrupa savunmasını zorunlu olarak görmeleridir.²⁰⁷ NATO'nun kurulmasında etkili olan diğer adım olan Berlin'in SSCB tarafından ablukaya alınmasıdır. Almanya ile ilgili yaşanan olayları Avrupa farklı yorumlamaktadır.

19. Yüzyılın ortalarından itibaren “*Almanya Sorunu*” Almanya tarafından Almanların tek çatı altında birleşmesi şeklinde tanımlansa da, Avrupa devletleri bu durumu Alman askerinin Avrupa'da istikrarı ve özellikle de güç dengesini bozmak için bir tehdit olarak görmektedir. Bu düşünceye göre I. ve II. Dünya Savaşlarına neden olarak iki kez Avrupa'da soruna neden olmuştur.²⁰⁸

Bu düşünce etrafında şekillenen güvenlik anlayışı ABD'nin Avrupa hakkında endişelerini artırmıştır. ABD Senatosu 11 Haziran 1948'de Vanderberg kararı almıştır. Bu karara göre Hükümet barış zamanında Amerika kıtası dışında askeri ittifak imzalamayabilir. Bu gelişmelerden sonra ABD, Kanada ve Brüksel anlaşmasına taraf olan devletler arasında görüşmeler başlamıştır. Yapılan görüşmeler sonucunda 4 Nisan 1949 tarihinde Kuzey Atlantik Antlaşması Teşkilatı'nı kurmak amacıyla Washington Antlaşması imzalanmıştır. Özellikle Soğuk Savaş sürecinde Avrupa güvenliğinin en önemli aracı olarak görülen NATO, Avrupa'da başlayacak olan birleşme çabalarının alt zeminini hazırlamıştır.²⁰⁹

Anlaşma 14 maddeden oluşmaktadır. Anlaşmanın ilk maddesinde, örgütün uluslararası barış ve güvenliğin BM'nin amaç ve ilkelerine uygun olacağı belirtilmiştir. Kısa olan antlaşma metninde sıklıkla barış ve güvenlik kelimelerine vurgu yapılmıştır. Barış ve güvenlik kelimelerinin anlaşmada sıklıkla yer alması

²⁰⁷ Ülger, İ., K., (2002). *Avrupa Birliğinde Siyasal Bütünleşme Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikasının Oluşumu* (1. Baskı). Gündoğan Yayınları, s.50-51

²⁰⁸ Nejat Doğan, Nato'nun Örgütsel Değişimi, 1949-1999: Kuzey Atlantik İttifakından Avrupa-Atlantik Güvenlik Örgütüne, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 60-3, s.70-71

²⁰⁹ Ülger, İ., K., (2002). *Avrupa Birliğinde Siyasal Bütünleşme Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikasının Oluşumu* (1. Baskı). Gündoğan Yayınları, s.50-51

NATO'nun bu noktadaki hassasiyetini göstermektedir.²¹⁰ NATO, BM Şartnamesi'nin 51. Maddesinde yer alan bağımsız ülkelerin bireysel ve toplu savunma haklarının varlığı çerçevesinde kurulmuştur.²¹¹ Paris'te kurulan NATO, daha sonra Belçika Brüksel'e taşınmıştır. NATO'nun güneydoğu komutanlığının karargâhı İzmir'de bulunmaktadır.²¹²

İttifakın temel ilkesi, üyelerinin güvenliğinin bölünmezliğinin temelinden yola çıkarak egemen devletler arasındaki karşılıklı işbirliğini sağlamaktır. Üyelerinin güvenliğini tehdit eden durumlar karşısında kendi çabalarıyla başa çıkmak zorunda kalmayacaklarını taahhüt etmektedir. Üyeleri olan ülkelerin egemen devletler olarak savunma hakkını ellerinden almadan ulusal güvenlik sağlanmasının ittifakın desteğiyle gerçekleştirilmesini sağlamaktadır.²¹³

NATO kurulduğu zaman geleneksel ittifaktı. Üyesi olan ülkelere yardım etme taahhüdünde bulunan NATO yardım şekillerinin nasıl ve ne olacağını belirtmiyordu. İttifakta bulunan her ülke kendi ordusunu yetiştirecek, kendi savunma hazırlıklarından sorumlu olacaktı. Bu yapı 1950'de Kuzey Kore'nin Güney Kore'ye saldırması sonucu değişmiştir. Bu saldırının Batı Avrupa'ya da sıçramasından çekinen üyeler ortak bir hareket planı düzenlemeye çalışmışlardır. NATO, bu süreçten itibaren gelenekselden uzaklaşarak organik bağları olan askeri bir kuruluşa dönüşmüştür.²¹⁴

Kuzey Atlantik Konseyi NATO'ya üye olan ülkelerin dışişleri bakanları tarafından oluşmaktadır. Konsey ittifakın en yüksek karar organıdır. NATO askerî bir kuruluş olmasına rağmen, son kararı verme yetkisi sivil ve siyasi otoritededir. Üye devletleri eşittir, bundan dolayı konsey kararlarını oybirliği ile alır. Üyeler için programları

²¹⁰ Özlük, E., Özlük, D., (2014). NATO'yu Anlamak: Dönüşümü, Yeni Kimlikleri ve Uyum Süreçleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (Sayı 31), SS. 209-225, s.211

²¹¹ Yrd. Doç. Dr. Yılmaz, S., (2009). NATO'nun Dönüşümü. *Jeopolitik Aylık Strateji Dergisi* (Sayı 65), SS.14-21,s.14

²¹² Peksarı, D., G., (2007). *NATO'nun Değişen Konsepti* (Uluslararası İlişkiler Serisi, 1. Baskı). Asil Yayın Dağıtım LTD. ŞTİ, s.21

²¹³ Yrd. Doç. Dr. Sait Yılmaz, NATO'nun Dönüşümü, *Jeopolitik Aylık Strateji Dergisi*, Yıl:8, Sayı 65 (Mayıs 2009), SS.14-21,s.14

²¹⁴ İlter Turan, NATO İttifakının Stratejik ve Siyasi Sorunları, İ.Ü İktisad Fakültesi Yayını, No 1700, Çağlayan Basımevi, s.11

belirleyen, bütçe ihtiyaçlarını oluşturan, askeri katkıların nitelik ve sayısını konsey belirlemektedir.²¹⁵

- *Genel Sekreter*: Genel Sekreteri tayin edilen en üst düzeyli uluslararası devlet adamıdır. Genel Sekreter aynı zamanda Akdeniz İşbirliği Grubu, Avrupa Atlantik Ortaklık Konseyi ve NATO - Rusya Daimi Ortak Başkanı'dır. Genel Sekreter karar alma ve danışma sürecini geliştirerek yönetme görevinden sorumludur. Medya ile iletişim sağlayarak baş sözcülük görevini yapar.²¹⁶

- *Siyasi İşler Dairesi*: Genel Sekreter'e bağlı olarak çalışmaktadır. Dört - alt bölümden oluşmaktadır. Siyasal işler, ekonomik işler, enformasyon ve basın birimlerinden oluşmaktadır. Görüşülecek konular ile ilgili raporların taslaklarını hazırlar. Diğer uluslararası ve hükümetler arası kuruluşlar arasında bağlantıyı sağlamaktadır.

- *Savunma Desteği İşleri Dairesi*: Genel Sekreter'e bağlıdır. Daire üç direktörlüğe ayrılır. Kuvvet Planlaması ve Politikası Direktörlüğü, Nükleer Planlama Direktörlüğü, Sivil Olağanüstü Hal Planlama Direktörlüğü şeklinde işlevini yürütmektedir.

- *Alt Yapı, Lojistik Ve Konsey Harekâtı Dairesi*: Genel Sekreter'e bağlı olarak çalışır. Genel Sekreter Yardımcısı başkanlık etmektedir. NATO alt yapı kaynaklarını hazırlar ve bu kapsamda program oluşturur.

- *Bilimsel İşler Dairesi*: Genel Sekreter'e bağlıdır. Bilimsel işlerde ittifaka danışmanlık yapar. NATO Bilimsel Komitesi'nin başkanlığını yürütür.²¹⁷

- *Askeri Komite*: Komite büyükelçilik düzeyinde NATO politikasını görüşmek ve onaylamak amacıyla NATO Karargâhı'nda toplanmaktadır. Başkanları düzenli olarak Brüksel'de toplanırlar. Temel görevleri askeri politika ve strateji

²¹⁵ Doğan, N., (2004). Yeni Dünya Düzeni Bağlamında Uluslararası Sistem, NATO'nun Rolü ve Türkiye'nin Stratejik Konumu. *KTMÜ. SBE. Dergisi*, SS.25-41, s.30-31

²¹⁶ Bilgili, F., F., (2008). *Geçmişten Günümüze NATO*. Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.32. Sivas.

²¹⁷ Pekşarı, D., G., (2007). *NATO'nun Değişen Konsepti* (Uluslararası İlişkiler Serisi, 1. Baskı). Asil Yayın Dağıtım LTD. ŞTİ, s.28-29-30

belirlenmesi konusunda yönlendirmelerde bulunmaktadır. Konsey'in yetkisi kapsamında İttifak'ın genel işlerinin yönetimini ve Askerî Komite Ajanslarının çalışmasını sağlamaktadır.²¹⁸

Bu organların dışında NATO örgüt yapısından bağımsız fakat bağlantılı bir şekilde çalışan üç ayrı kuruluş bulunmaktadır. Bunlardan ilki Kuzey Atlantik Asamblesi, ittifaka üye olan ülkelerin parlamenterlerinin arasında işbirliği ve desteği artırmak için çalışmalar yapar. Diğer kuruluş ise NATO'nun Fransa ve İzlanda dışında kalan Avrupa Grubudur. Bu kuruluşun amacı Avrupalı devletlerin NATO'ya katılmalarını teşvik etmek ve savunmalarını güçlendirmektir.

Son olarak Atlantik Antlaşması Dernekleri ise tüm üye ülkelerde kurulmuştur. Dernek hem NATO Genel Sekreterliği hem de Kuzey Atlantik Asamblesi ile birlikte yayımlar hazırlayıp konferans ve seminerler organize etmektedir.²¹⁹

Batı'nın savunmasını ifade eden NATO, Soğuk Savaş süresince yaşanacak gelişmelere paralel olarak stratejiler ve bunları gündeme getirecek, ifade edecek stratejik kavramlar geliştirmiştir.

- 1950 yılında kabul edilen “*Tecavüzü Caydırma*” stratejisi
- 1952 “*Entegre Kuvvetlerin Oluşturulması*” stratejisi
- 1957 “*Topyekûn Karşılılık*” stratejisi
- 1968 “*Esnek Karşılılık*” stratejisi oluşturulmuştur.

NATO' nun kurucu anlaşmasında 5. Maddede yer aldığı gibi, 1950 yılındaki ilk stratejik kavram yer aldığı üzere, SSCB'nin NATO üyesi olan herhangi bir ülkeye vereceği zarar diğer ülkelere yapılmış gibi kabul edilecek ve bu kolektif savunma fikri SSCB üzerinde caydırıcı nitelik taşıyacaktır. Burada en önemli caydırıcı unsur

²¹⁸ Bilgili, F., F., (2008). *Geçmişten günümüze NATO*. Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.34. Sivas.

²¹⁹ Pekksarı, D., G., (2007). *NATO'nun Değişen Konsepti* (Uluslararası İlişkiler Serisi, 1. Baskı). Asil Yayın Dağıtım LTD. ŞTİ, s.33

olarak da nükleer silahların kullanılabilceği belirtilmiştir. Daha sonra ise nükleer silah stratejisi SSCB'yi caydırma konusunda ana unsur haline gelecektir.²²⁰

NATO'nun askeri stratejisini değerlendirecek olursak 1990 yılına kadar kesin çizgilerle belirlenmemiştir. Soğuk Savaş süresince iki ana strateji belirlediği görülmektedir. NATO'ya üye olan devletlerin güvenliklerinin ABD'nin nükleer gücüne dayalı olduğu Kitleli Karşılık dönemidir. Bu stratejiye göre NATO ittifakı olan ülkeler herhangi bir tehlike ve tehdit karşısında tüm güçleriyle karşılık verebileceklerdir. Tüm güçlerinden kasıt ise nükleer güç kastedilmektedir. 1961 yıllarından sonra ise uluslararası ilişkilerde meydan yumuşama ile birlikte Esnek Karşılık stratejisi benimsenmiştir. Nükleer gücün var olan caydırıcı gücünün etkisini kaybetmesi sonucu ortaya çıkmıştır. Bu strateji saldırılar karşısında nükleer güce başvurulmayacağını belirtmektedir. Güç kademeli olarak kullanılacaktır. Sorunun çözümsüz kalması sonucu nükleer güce başvurulacaktır.

Soğuk Savaş sürecinde NATO iki strateji benimsemiştir. Savaşın ilk yıllarında Kitleli Karşılık Stratejisini benimsemiştir. Daha sonraları karşı taraftan gelen tehdidin balistik füze ya da yerinin belirlenmesi zor olan nükleer denizaltılarla gerçekleşmesi uluslararası ilişkilerde yumuşamaya gidilmesini sağlamıştır. Bu durum sonucu Esnek Karşılık stratejisi benimsenmiştir. 1981 yılında ise İleri Savunma anlayışı gelişmiştir. Bu bir strateji olmaktan çok bir ara olarak kabul edilmektedir Soğuk Savaş süresince NATO'ya üye olan devletlerin güvenliklerini sağlamakta bu stratejiler önemlidir.²²¹

3.2. NATO'NUN DÖNÜŞÜM SÜRECİ

SSCB ve Doğu Bloğu'nun dağılması sonucu tehdit unsurunun ortadan kalkmasıyla birlikte NATO'nun yeni bir politika belirlemesi gerekmektedir. NATO

²²⁰ Pekşen, H., D., (2012). *NATO'nun Dönüşümünün Sınırları: Bir Uygulama Vakası Olarak Enerji Güvenliği* (Sayı: 23). Güvenlik Stratejileri, s.39-40

²²¹ Erdoğan, H., (2004). *Avrupa'nın Geleceğinde Türkiye'nin Önemi ve NATO İttifakı* (1. Baskı). İstanbul: Kültürsanat Yayıncılık, s.79

yeni tehdit alanları üzerine aşağıdaki çalışmaları başlatmıştır.²²² NATO'nun Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte yeni kavramların daha önceliklere göre daha belirsiz olduğu görülmektedir. Bu durumun sebebi ise yeni güvenlik ortamında risk tahmininin zor olmasıdır. Bir diğer deyişle tek bir bölgede tek bir tehdide karşı planlama yapılmasının mümkün olmamasıdır. İttifakın bu süreç içerisinde herkesin tartışabileceği şeffaf halka açık dokümanlar yayınlamaktadır. Bu şekilde NATO siyasi rolünü ön plana çıkarıp şeffaflık vurgusu yapmıştır. Bu şekilde işbirliğine hazır olduğunun altını çizmiştir. 1991-1999 yılları arasında kabul edilen stratejilere bakıldığında NATO'nun hem askeri hem politik altyapısı oluşturulmuştur.²²³

3.3. YENİ STRATEJİK KONSEPTİN KABULÜ

Soğuk Savaş sonrası Londra'da gerçekleştirilen NATO Zirvesinde, İttifakın değişen güvenlik ortamı çerçevesinde yeniden düzenlenmesi ve Doğu - Batı arasında var olan çekişmenin sonlandırılmasına yönelik girişimlerin ortaya konulması kararı alınmıştır.²²⁴ Berlin Duvarının yıkılması ile oluşan iyimser hava Yeni Dünya Düzeni söylemleri NATO gibi askeri ittifak örgütlerinin rolünün azalacağı düşüncesini doğurmuştur. Bu durum NATO'nun işlevinin azaltılacağı ve AB'nin kendisine ait bağımsız bir savunma yapılanmasını kurması ile birlikte NATO'nun bir geçiş niteliği taşıyan örgüt olarak devre dışı kalması beklenmektedir. Buna karşılık NATO görevini genişleterek sadece askeri nitelik taşıyan tehditlere yönelik değil diğer tehditlere de cevap verecek şekilde düzenlenmesi gerektiğini vurgulamıştır. Örgütün Avrupa ekseninden çıkarak küresel caydırıcı bir güç haline dönüşmek için önünü açmıştır.²²⁵

²²² Bilbilik, E., (2004). *NATO-İstanbul Zirvesi ve Geniş Ortadoğu Stratejisi* (1. Basım). Otopsi Yayınları, s.29

²²³ Kocabaş, M., (2013). *Soğuk Savaş Sonrası NATO-AGSP\OGSP İşbirliğinin Analizi-Afganistan Örneği*. Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Birliği Anabilim Dalı. Avrupa Çalışmaları Programı, s. 112

²²⁴ Güzel, A., O., (2009). *NATO'nun Yeni Misyonu: Soğuk Savaş Sonrası Güvenlik Algılamaları*. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, s.24. Konya.

²²⁵ Davutoğlu, A., (2002). *Stratejik Derinlik Türkiye'nin Uluslararası Konumu*. İstanbul: Küre Yayınları, s.229

Yeni durum ve koşullara uyum sağlamak için NATO'nun 8 Kasım 1991 tarihinde geręekleřtirilen Roma Toplantısı önemlidir. Zirve Avrupa içerisindeki stratejik dengenin korunması üzerine geręekleřtirilmiřtir. NATO'nun yeni görevi dört başlık altında gürüşülmüştür.²²⁶

1. NATO üyesi olan devletlere karşı geręekleřtirilen herhangi bir saldırı tehdidine karşı ortak savunma ve caydırıcı görevini yerine getirmesi,
2. Örgütün üyelerinin korunması konusunda gerekli koordinasyonu sağlamada Atlantik ötesi bir amaç kazanması,
3. Avrupa içerisindeki stratejik dengenin korunması,
4. Avrupa'da kurumların gelişmesi sağlanarak çıkan anlaşmazlıkların barışçıl yollarla çözümlenerek istikrarlı güvenli ortamın sağlanıp korunması.

Bu hedefler arasında en önemlisi Avrupa içinde stratejik dengenin sağlanıp korunması ile beraber NATO'nun içindeki aktörlerin bu örgüte karşı bakışını yansıtılmaktadır.²²⁷

Yeni oluşturulan strateji ile NATO'nun kuvvet sayısının azaltılarak, bu kuvvetlerin yeni güvenlik koşullarına entegre edilmesi amağlanmıştır.

Roma Toplantısı'nda benimsenen yeni strateji kapsamında, bir danışma forumu olarak 25 ülkenin katılımıyla geręekleřtiren Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi (KAİK), Dışişleri ve Savunma Bakanları düzeyinde oluşturulmuştur. Bu forum 1997 yılında Avrupa - Atlantik Ortaklık Konseyi olarak adını değiştirmiştir. Forum "barışın tesisi, silahsızlanmayı sağlamak, savunmanın organize edilmesi, askeri konular, sivil ve asker arasındaki ilişkiler, bilimsel işbirliği" ile ilgili konularda ilerleme sağlanması amaçlanmaktadır. Atlantik topluluğu içine yeni üyeler alınarak bu ülkelerdeki demokratik gelişmenin desteklenmesi, ABD ve yeni NATO vizyonu için önemlidir.²²⁸

²²⁶ Gül, M., (2015). Kuruluşunda 21. Yüzyıla: 1990'larda NATO'da Devamlılık ve Dönüşüm. *Akademik İncelemeler Dergisi* (Cilt/ Volume:10, Sayı 1), (247-265), s.258

²²⁷ Davutoğlu, A., (2002). *Stratejik Derinlik Türkiye'nin Uluslararası Konumu*. İstanbul: Küre Yayınları, s.230

²²⁸ Gül, M., (2015). Kuruluşunda 21. Yüzyıla: 1990'larda NATO'da Devamlılık ve Dönüşüm. *Akademik İncelemeler Dergisi* (Cilt/ Volume:10, Sayı 1), (247-265), s.258

3.3.1. BARIŞ İÇİN ORTAKLIK PROGRAMI (BİO)

BİO Programı, NATO ve Ortakları arasında askeri ve savunma alanında işbirliğini öngörmektedir. Tacikistan dışında 26 AAOK ülkesi katılmıştır. BİO, katılan üyelerin ortak planlama, tatbikat ve operasyonlarla Ortakların askeri yeteneklerini geliştirmeyi amaçlamaktadır. NATO ile birlikte NATO'nun gerçekleştirmiş olduğu Bosna - Hersek ve Kosova operasyonlarından anlaşıldığı üzere Ortaklarının yetenek ve olanaklarına ihtiyaç duymaktadır. Ortaklarının ise yetenek ve imkânlarını geliştirerek NATO standartlarına yaklaşmaları gerektiği bir şekilde ifade edilmiştir. Bu sebepten ötürü BİO kapsamında NATO ve Ortaklarının arasındaki ilişkinin operasyonlar çerçevesinde ele alınması gerektiği ortaya konmuştur. NATO öncülüğünde barış zamanında BİO kapsamında eğitim ve öğretim Geliştirme Programı uygulaması ortaklığı daha operasyonsal şekil almasını sağlamak amacıyla girişimler gerçekleştirmiştir.

NATO'nun BİO ülkeleriyle birlikte kabul edilen BİO Çerçeve Dokümanı stratejik bir öneme sahiptir.

1994 yılında Brüksel'de devlet adamlarının katılımı ile gerçekleştirilen NATO Zirvelerinde ABD tarafından önerilmiş olan BİO ve BMGK kavramı tüm üye ülkelerce kabul edilmiştir. 1995 yılına kadar ise BİO'ya 27 ülke dâhil edilmiştir.²²⁹

3.3.2.MADRİD VE WASHINGTON ZİRVESİ

İttifak üyeleri zirvede Çek Cumhuriyeti, Polonya, Macaristan, 1999 yılında NATO'ya katılmak üzere görüşmelere çağrılmışlardır. NATO'nun genişleme süreci devam ederken gelecekte yeni üyelerin katılımı konusunda imkân sağlanacağı ifade edilmiştir.

²²⁹ Erdoğan, H., (2004). Avrupa'nın Geleceğinde Türkiye'nin Önemi ve NATO İttifakı (1. Baskı). İstanbul: Kültürsanat Yayıncılık, s.215-216

NATO yeni üyelerin alınmasına karşı açılması, tüm ülkelerin yararlanabileceği geniş bir işbirliğine dayalı bir güvenlik sistemi oluşturmak için girişimde bulunmuştur. NATO üyeliğinin genişletilmesi, NATO, AB, AGİT, BAB ve Avrupa Konseyi'nin barış içinde bölünmemiş ve demokratik bir Avrupa oluşturulmasına yönelik bir stratejisidir.²³⁰

NATO üyesi ülkelerin Devlet ve Hükümet Başkanlarının bir araya geldiği Washington Zirvesi Kosova'da yaşanan krizin devam ettiği süreç içerisinde gerçekleştirilmiştir. Zirvenin önemi, yaşanan aksaklıklara rağmen on yıllık bir reform sürecinin devamı niteliğinde olmasıdır. Zirve gündeminde BAB-NATO işbirliği ile birlikte NATO'nun güvenlik politikası ve stratejileri ele alınmıştır. Daha önce Madrid Zirvesi ile kararlaştırılan NATO'nun katılmadığı BAB'ın, NATO'nun imkânlarını kullandığı operasyonlarda, BAB ve NATO üyesi ülkelerin operasyonun başından itibaren eşit haklarla operasyona katılması kararı alınmıştır. Bu çerçevede BAB üyesi olmayan ülkelere yeni haklar verilirken NATO üyesi ülkelerin veto haklarını ellerinde bulundurmalarıyla BAB'ın NATO'nun imkânlarından otomatik olarak yararlanması engellenmiştir.²³¹

3.4. AB-ABD İLİŞKİLERİ ÇERÇEVESİNDEN NATO

Uluslararası alanda etkin olan uluslararası örgütler, devletlerin arasındaki ilişkinin ve işbirliğinin gelişmesini sağlarken, uluslararası barışın güvencesi görevini üstlenmektedirler. Bu örgütlerin en önemlileri ise AB, NATO ve BM'dir.

AB, ekonomik ve parasal anlamda ABD'nin rakibi konumundadır. Avrupa'nın tek Pazar olarak gelişmesiyle ABD için daha ciddi bir rakip konumunu almıştır. AB'nin ekonomik alanda ciddi bir rakip olmasına rağmen güvenlik

²³⁰ Erdoğan, H., (2004). Avrupa'nın Geleceğinde Türkiye'nin Önemi ve NATO İttifakı (1. Baskı). İstanbul: Kültürsanat Yayıncılık, s.234

²³¹ Güzel, A., O., (2009). *NATO'nun Yeni Misyonu: Soğuk Savaş Sonrası Güvenlik Algılamaları*. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, s.34. Konya.

noktasında ABD'ye rakip olması oldukça zordur.²³² AB'nin Avrupa Güvenlik konusunda ortağı ve rakibi ABD ile olan ilişkileri karmaşık ilerlemektedir.²³³

AB içinde Avrupa ülkeleri müzakere ve uzlaşma kültürünü benimsemişlerdir. Avrupa ülkeleri güvenlik konusunda tek başına hareket edebilme ve askeri güç kullanma noktasında ABD ile uzlaşmamaktadırlar. ABD'nin yaklaşımı AB'den farklıdır. ABD'ye göre yeni tehditlere karşı koalisyon oluşturmak için müttefik kavramının önemi üzerinde durarak ön planda tutmaktadır. Bu tutum BM, DTÖ ve uluslararası anlaşmalarda ilgili görüşmelerde sürekli uzlaşma ve müzakerelerle ilerleyen AB'yi gerektiğinde tek taraflı hareket eden ABD'den farklılaştırmıştır. Çünkü güvenliğin boyutu değişmiştir ve değişen bu güvenlik ortamının gelişmekte olan güç ve politikalarını belirlediği düşünüldüğünde devletlerin ulusal çıkarlarını kontrol altına almaları ve ulusal güvenliklerini sağlamaları AB'nin dünyada çok daha önemli yere sahip olacağına göstermektedir.²³⁴

Yeni Dünya Düzeni ile birlikte ABD ve buna bağlı olarak NATO'da daha güçlenmiştir. Yugoslavya'ya yapılan müdahale sonrasında ABD askeri gücü Avrupa'da daha etkin olmuştur. Bakıldığında ABD'nin Avrupa'da 100 bin kişilik uzay teknolojiler kullanan ordusu bulunmaktadır. Avrupa'da oluşturulmak istenen AB güvenlik ittifakının NATO ile kıyaslanamaz olduğu görülmektedir. Önümüzdeki dönemlerde de Avrupa'nın bu büyüklükte ve güçte bir güvenlik yapılanması kurması mümkün gözükmemektedir.²³⁵

Soğuk Savaş sonrasında ABD oluşan yeni koşullar kapsamında yeni siyaset yapısı oluşturmuştur. Avrupa Birliği, ABD'nin değişen yeni koşullar kapsamında Avrupa çıkarlarını gözetmediğini ve beklentilerini karşılamadığını fark etmiştir. Bu doğrultuda AB yeni oluşan uluslararası siyasi ve güvenlik ilişkilerinde kendi başına

²³² Peksarı, D., G., (2007). *NATO'nun Değişen Konsepti* (Uluslararası İlişkiler Serisi, 1. Baskı). Asil Yayın Dağıtım LTD. ŞTİ, s.107

²³³ Tangör, B., (2010). *Avrupa Birliği'nin Dış Güvenlik ve Savunma Politikaları*: OGSP., Ankara: Seçkin Yayıncılık, s.123

²³⁴ Peksarı, D., G., (2007). *NATO'nun Değişen Konsepti* (Uluslararası İlişkiler Serisi, 1. Baskı). Asil Yayın Dağıtım LTD. ŞTİ, s.108

²³⁵ Bilbilik, E., (2004). *İçyüzü ve Perde Arkasıyla, NATO-İstanbul Zirvesi ve Geniş Ortadoğu Stratejisi* (1. Basım). Otopsi Yayınları, s.64

bir aktör olarak yer almasının daha doğru olduğu kararına varmıştır. AB almış olduğu bu yeni kararlar doğrultusunda sistem ve mekanizma geliştirmeye çalışmıştır.²³⁶ AB'nin özellikle dış politika ve savunma konusunda hak sahibi olduğu ve uluslararası politikada etkisinin artması gerektiği, AB'nin önde gelen üç ülkesi olan Fransa, Almanya ve İngiltere'nin birleşmesi ile hız kazanmıştır.

Kuzey Atlantik Konseyi toplantısında kabul edilen AGSK ile Fransa'nın NATO'nun özellikle askeri etkisinden çıkışı ile birlikte NATO'nun etkisi dışında bir Avrupa savunması oluşturulma kararı alınmıştır. AGSK'nın NATO içerisinde yapılanması ve ABD etkisi altında bulunması Fransa'nın rahatsız olduğu bir durumdur. Fransa Avrupa'nın Amerika'nın istek ve arzularına göre hareket etmek zorunda olmadığını savunmuştur. Bunun içinde Avrupa'nın NATO'dan ayrı bir yapılanma içerisinde olmasının gerektiğini vurgulamıştır.²³⁷

İngiltere, AB'nin hem bölgesel hem de uluslararası ölçekteki faaliyetlerini ABD ile birlikte yürütmesi gerektiğini ve NATO'nun yıpratılmadan Avrupa savunmasında daha etkin bir rol alması gerektiğini savunmaktadır. Almanya ise AB'nin güvenlikle ilgili rolünü daha bölgesel düzeyde düşünürken ODGP ve AGSP'nin Avrupa'nın kendi güvenlik sorunları ile ilgili yapılanmalar olduğunu vurgulamaktadır. Avrupa güvenliğinin gerçekleşmesinde AB içerisindeki en önemli etken ABD'nin ortağı olması ve güçlü askerî yapılanması sebebiyle İngiltere'dir. Bu nedenle AB içinde İngiltere'nin izleyeceği politikalar önemli rol oynamaktadır.²³⁸

Avrupa genel olarak bakıldığında ABD ile ortak kalma niyetinden vazgeçmiştir. Ancak bu noktada İngiltere bu ortaklığın devam etmesini isterken Fransa ve Almanya ortaklığın gelecekte bitmesini istemektedirler. ABD'nin ise Avrupa'yı terk etme gibi bir niyeti yoktur. ABD Avrupa güvenliğini desteklemektedir. Ancak Avrupalıların tamamen bağımsız hareket etmelerini ve

²³⁶ Büyükbaş, H., (2006). *Avrupa Güvenlik Stratejisi Belgesi ve Türkiye*. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi (Cilt 61, Sayı:1), s.39

²³⁷ Kasım, K., (2002). *NATO'ya ve AB –ABD İlişkilerine Etkisi Bakımından Ortak Avrupa Dış ve Güvenlik Politikası*. Ankara Avrupa Çalışma Dergisi (Cilt 1, Sayı:2), ss.87-99, s.91

²³⁸ Güzel, A., O., (2009). *NATO'nun Yeni Misyonu: Soğuk Savaş Sonrası Güvenlik Algılamaları*. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, s.60. Konya.

ABD'yi dışlamalarını kabul etmemektedir.²³⁹ ABD bu düşüncesini 3D olarak ifade etmiştir. No Decoupling, ABD ve Avrupalıların ayrılmaktan uzak duracaklardır. Bunun anlamı NATO'nun üstünlüğü devam edecektir. No Dublication, savunma alanında yapılacak olan harcamalar noktasında artış olmayacaktır. No Discrimination yani ayrılmaya ve Duplikasyona bununla birlikte ayrımcılığa karşı olduğunu açıkça belirtmiştir. Özellikle AB üyesi olmayan NATO ittifakı olan ülkeler arasında ayrımcılık yapılmayacaktır. ABD'de NATO üzerinden 3D ile AB'ye yönelik sert tepkisini ortaya koymuştur. Son madde özellikle Türkiye üzerinden vurgulanmış olsa da bu durumdan AB'ye üye olmayan Polonya, Macaristan, NATO üyesi İzlanda, Kanada ve Norveç de yarar sağlamıştır.²⁴⁰

ABD'nin yeni çıkar grupları ve ilgi alanları bulmasına rağmen Avrupa'ya olan ilgisi devam etmektedir. ABD Avrupa için sadece yaptığı harcamaların kısıtlanmasını istemektedir. AB güvenlik alanında ABD'den kendisine yönelik yaptığı harcamalarını artırmasını istemektedir. ABD ise olanaklarını çıkarları olan diğer bölgelerde kullanmak istemektedir. ABD'nin rakipsiz bir küresel güç haline gelmesi dünya'nın jandarması olma görevini üstlenmiş olması tek başına bu görevi yerine getirebileceği anlamına gelmemektedir. Zor durumda olan devletlere yardım edebilecektir. Başkan Bush yeni stratejisini üç başlık altında toplamıştır. Askeri, Ekonomik ve Politikdir.

Özellikle askeri alanda ABD müttefikleriyle yeni dönemde sorumluluklarını paylaşmak istemektedir.²⁴¹

Sonuç olarak ABD kendi çıkar ve strateji doğrultusunda bir güç hegemonyası oluşturmaya çalışmaktadır. Bu anlamda kendisini ve egemenliğinin güvencesini korumak adına Avrupa'ya ihtiyaç duymaktadır. AB'de kendi güvenliğini özellikle askeri anlamda gerçekleştiremeyeceği için ABD ve doğal olarak NATO'dan destek

²³⁹ Çakmak, H., (2007). *Avrupa Güvenliği* (2. Baskı). Ankara: Platin Yayınları, s.210-211

²⁴⁰ Akgül, Ö., *Soğuk Savaş Sonrası Dönemde NATO-AB İlişkilerinde Rekabet İşbirliği Analizi ve Türkiye Faktörü*. Erişim tarihi: 03 Mayıs 2019, www.msu.edu.tr/GuvenlikStratejileriDergisi/dokuman/GSD_7/GSD_7_Art_4_062008.pdf

²⁴¹ Çakmak, H., (2007). *Avrupa Güvenliği* (2. Baskı). Ankara: Platin Yayınları, s.210-211,

sağlamak zorundadır. Bu anlamda birbirlerinin çıkarları doğrultusunda ortak hareket etmek zorundadırlar.

ABD ile Avrupa karşılaştırıldığında güç bakımından dengelenebilmesi ortak bir dış güvenlik politika oluşturma ile mümkün olacaktır. Bu konuda temel problem üye ülkelerin kendi dış politikalarından vazgeçmesidir. Bu konuda üyeler arasında yaşanan fikir ayrılıklarının hangi yöntemlerle giderileceğidir.²⁴²

3.5. OGSP VE NATO

NATO ve BAB 1984 yılına kadar uyum içinde hareket etmişlerdir. Bu tarihten sonra BAB ayrı bir güvenlik kurumu olarak hareket etmek istemiştir. 1984 tarihindeki Roma Deklarasyonu ile birlikte BAB'ın daha aktif hale gelmesi ve Avrupa dışındaki coğrafyalara müdahalesinden bahsedilmiştir. Daha sonra gerçekleşen Lahey Platformu ile Kuzey Atlantik İttifakı'nın Avrupa kanadını oluşturan BAB'ın daha da güç kazanmasının gerekliliğini vurgulayıp şart olarak koşması Avrupalı devletlerinin ayrı bir güvenlik kimliği oluşturma konusundaki kararlılığını ortaya koymaktadır.²⁴³

Kuzey Atlantik Anlaşması'nın altıncı maddesi coğrafi sınırlar içinde kalma sorumluluğu, NATO için problem olmuştur. Bu maddenin varlığı BAB'ın etkinleşmesinde önemli rol oynamıştır. BAB iki görevi birden üstlenip yürütmeye çalışmaktadır. Bunlardan ilki NATO'nun etkin olduğu coğrafi bölge dışındaki tehditlere karşı koymak, ikincisi ise Avrupa Savunma Birliği'nin güçlendirilmesine yönelik hizmet etmektir. Maastricht zirvesinde BAB Avrupa Siyasî Birliği'ni sağlamada onun bir iç kuruluşu gibi çalışarak savunma politikasını

²⁴² Kasım, K., (2002). NATO'ya ve AB –ABD İlişkilerine Etkisi Bakımından Ortak Avrupa Dış ve Güvenlik Politikası. *Ankara Avrupa Çalışma Dergisi* (Cilt 1, Sayı:2), ss.87-99, s.98

²⁴³ Alagöz, E., A., NATO ve Avrupa Birliği: Ortaklar mı, Rakipler mi?. Erişim tarihi: 25 Aralık 2018, <http://www.bilgesam.org/incele/1243/-nato-ve-avrupa-birligi--ortaklar-mi--rakipler-mi-/#.XCImkVwzaUk>

gerçekleştirmelidir. 1954 protokolüyle düzeltilen Brüksel Antlaşması'nın 4. maddesi NATO ile BAB'ın ortaklaşa çalışmasını öngörmektedir.²⁴⁴

BAB'ın kuruluş antlaşmasında NATO ile işbirliği içinde olması kararlaştırılmıştır. Bu karar sonucunda BAB ve NATO arasında görev çakışması yaşanmaması için BAB Konseyi ve Ajansı'nın edindikleri tüm bilgi ve görüşleri NATO askeri birimlerine iletmeleri kararlaştırılmıştır. BAB'ın güvenlik ve savunma fonksiyonları da NATO'ya devredilmiştir. Bu bilgiler doğrultusunda bakıldığında BAB; Avrupa'yı ABD önderliğinde koruyan NATO'nun varlığından dolayı etkin bir rol üstlenememiştir. Avrupa'nın güvenliğini sağlama konusunda iki yapının olması Avrupa'da Atlantikçi-Avrupacı ayrımının oluşmasına neden olmuştur. Atlantikçilere göre Avrupa'nın güvenliği NATO tarafından sağlanmalıdır. Avrupalılar ise Avrupa güvenliğinin Avrupalı güçler tarafından oluşturulan BAB ile sağlanması gerektiğini fikrini benimsemektedir. BAB'ın geliştirilmesinin NATO'nun Avrupa'daki etkinliğinin azalmasına neden olacağı korkusu BAB'ın geliştirilmesine engel olmuştur. Bu nedenle de BAB'ın NATO'nun Avrupa ayağı olduğu ifadeleri kullanılarak yapılan düzenlemelerin BAB ve NATO'nun işbirliğine zarar vermeyeceği vurgulanmıştır.²⁴⁵ Batı Avrupa Birliği üyeleri, 1992 yılında insanî yardım sağlama, barışı sağlama, Krizleri önleme amacıyla kuvvetlerin oluşturulması, BAB'ın askeri görevini üstlenen Petersburg görevleri üzerine kararlaştırılmıştır.

Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği'nin geliştirilmesi NATO Dışişleri bakanları ile birlikte NATO imkânlarından yararlanması konusunda karar almışlardır. Berlin Plus olarak da bilinen bu anlaşmada AB, NATO'nun özellikle operasyonel planlamasını ve ortak varlıklarını kullanabilecektir. Doğu Avrupa'nın da Batı'ya dâhil edilebilmesi için Ortaklık Projesi'ne katılımı sağlanan Polonya, Çekya ve Macaristan NATO Madrid Zirvesi'nde genişleme sürecinin bir parçası olmuştur. Avrupa Birliği'nin genişlemesi ile NATO'nun genişlemesi için Prag

²⁴⁴ Harp Akademileri, (1995). *Batı Avrupa Birliği ve Türkiye*. İstanbul: Harp Akademileri Yayınları, s.70-71

²⁴⁵ Kaya, C., *Nato ve Avrupa Birliği*. Erişim tarihi: 20 Aralık 2018, <http://akademikperspektif.com/2015/05/13/nato-ve-avrupa-birligi-catisma-tutumları/>

Zirvesi'nde Romanya, Lituanya, Slovenya, Slovakya, Bulgaristan'ın üyelikleri konusunda karar alınmıştır.²⁴⁶

NATO kuruluşundan itibaren Doğu Bloğu'nun dağılmasına kadar olan süreç içerisinde Avrupa Güvenliği için stratejik öneme sahiptir. NATO, Avrupa Birliği ve Dünya güvenlik yapılanması için en başarılı örgütlenmedir. Uluslararası ilişkilerde yaşanan değişiklikler sonucunda 1989 yılında Berlin Duvarı yıkılmış, Almanya'da birleşmiştir. 1991 yılında da SSCB dağılmıştır. NATO'nun varlığını ve kuruluşunu sağlayan sebepler ortadan kalkmıştır. Bu durum NATO'nun devamı ve varlığını sürdürmesi konusunda tartışmalara neden olmuştur. NATO varlığını koruma konusunda sıkıntı yaşamıştır. Özellikle NATO üyesi olan ülkeler özellikle Almanya ve Fransa tarafından NATO'nun görev alanları ve etkisinin tekrar gözden geçirilmesini dile getirerek Avrupa Birliği'nin güvenliğinin AB tarafından gerçekleşmesi gerektiğini savunmaktadır.²⁴⁷

Maastricht Anlaşması ile birlikte oluşturulmuş olan ODGP'sı, Amsterdam Antlaşması ile birlikte kurumsal yapılanması düzenlenmiştir. Amsterdam Anlaşması'na getirilen yeni düzenlemelerle birlikte dış politika, güvenlik ve savunma alanında Avrupa'nın NATO'dan bağımsız bir yapılanma kurması için politika geliştirmesini sağlamıştır. Fakat kurumsal alanda gerçekleştirilen değişiklikler AGSP oluşması için gerekli yasal ve kurumsal yapıyı oluşturamamıştır. Bu dönem içerisinde yaşanan Kosova Savaşı'nda etkin olamayan yapılanmanın etkisiz kalması, NATO'ya bağımlı olarak kalması Avrupa güvenliğini sağlamada kurulmaya çalışan yapılanmanın istenilen boyutta olmadığına göstergesi niteliğindedir. Bunun üzerine özellikle Fransa tarafından AGSP'nin etkin hale getirilmeye çalışılmasının gerekliliği vurgulanmıştır.²⁴⁸

NATO'ya üye olan ülkeler 1994 yılında gerçekleştirilen Brüksel Zirvesi'nde Kuzey Atlantik İşbirliği üyesi ülkeler ile Rusya Federasyonu başta olmak üzere AGİT'e üye

²⁴⁶ Alagöz, E., A., *NATO ve Avrupa Birliği: Ortaklar mı, Rakipler mi?*. Erişim tarihi: 25 Aralık 2018, <http://www.bilgesam.org/incele/1243/-nato-ve-avrupa-birliigi--ortaklar-mi--rakipler-mi-/#.XCImkVwzaUk>

²⁴⁷ Çakmak, H., (2007). *Avrupa Güvenliği* (2. Baskı). Ankara: Platin Yayınları, s.217

²⁴⁸ Çaşın, M., H., Özgöker, U., Çolak, H., (2007). *Küreselleşmenin Avrupa Birliği Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasına Etkisi* (1. Baskı). İstanbul:Avrupa Birliği, Nokta Kitap, s. 255-256

olan ülkelerin katılımı ile Avrupa'da güvenliğin sağlanması ve korunması için NATO ile birlikte Barış İçin Ortaklık yapılanması gerçekleştirilmiştir. BİO ile birlikte NATO ile işbirliği içerisinde askeri eğitim ve askeri işbirliği gerçekleştirilerek insani yardım ve kurtarma operasyonlarında NATO ile birlikte hareket edebilecek konuma gelme noktasında çalışmalar yapılmıştır.²⁴⁹

1999 yılında gerçekleştirilen Washington Zirvesinde AGSK'nin geliştirilmesi kapsamında AB'nin NATO imkân ve koşullarından hangi koşullar çerçevesinde yararlanabileceğine dair ilkeler belirlenmiştir. AB üyesi olmayan müttefik devletlerin AB'nin kriz yönetimi konusunda geniş bir katılım sağlanmasının gerektiği vurgulanmıştır. Daha sonra gerçekleşecek olan Köln Zirvesinde ise AGSP'nin ana ilkeleri belirlenmiştir.²⁵⁰

AB'nin AGSP'yi yayınlamasının ardından, AB-NATO ilişkilerinin kurumsal bir yapıya oturtulması noktasında görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerin sonunda, görüş birliğine varan NATO-AB ilişkileri, üç ana sürecin içerisine girmiştir. Bu sürecin ilki NATO'nun imkânlarını kullanma hakkını AB'ye veren ve kullanımın şartlarını belirleyen Berlin Artı düzenlemeleridir. İkincisini, NATO-AB Stratejik Ortaklığı için yapılan düzenlemeler oluşturmaktadır. Sonuncusunu ise AB üyesi olmayan Avrupalı müttefiklerin AGSP'ye katılmalarına yönelik yapılan çalışmalar oluşturmaktadır.²⁵¹

ABD, OGSP konusunda AB'ye destek vermesinin ardında savaş niteliğinde meydana gelen değişim yatmaktadır. Yeni savaş şekillerinin süresinin uzaması ile birlikte daha maliyetlidir. Yeniden imar sürecinde inşa faaliyetleri sivil yapılar tarafından yumuşak güç unsurları odaklı olmalıdır. Bu durumda ABD'nin kendi başına yapacağı bir iş olmaktan çıkmıştır. NATO ilk AB olmak üzere diğer uluslararası kurumlarla ilişkisini artırarak işbirliği sağlamaya çalışmaktadır. Bu durum NATO'nun Avrupa Güvenliğini desteklemesini sağlamıştır.

²⁴⁹ Çakmak, H., (2007). *Avrupa Güvenliği* (2. Baskı). Ankara: Platin Yayınları, s.222-223

²⁵⁰ Erdoğan, H., (2004). *Avrupa'nın Geleceğinde Türkiye'nin Önemi ve NATO İttifakı* (1. Baskı). İstanbul: Kültürsanat Yayıncılık, s.173

²⁵¹ Akgül, S., Dizdaroğlu, C., (2013). *NATO-AB İlişkileri İşbirliği ve Çatışma Dinamikleri* (Güvenlik Çalışmaları 10, 1.Baskı.). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları 447, s.49

AB'nin NATO içerisinde yer alma isteği Berlin toplantısı ile başlamıştır. NATO ve AB ilişkisinin tanımının yapılmasında Berlin Artı Antlaşması'nın çıkış yeri olan Berlin toplantısı önemlidir. Bu toplantıda NATO-AB işbirliğinin temelini oluşturan, BAB üyelerinin NATO'nun içerisinde daha fazla sorumluluk sahibi olmaları ve BAB'ın NATO'dan faydalanmasının sağlanması, askeri yeteneklerin geliştirilmesi konuları yer almıştır. 1999 yılında NATO'nun Washington Zirvesi'nde AB'nin BAB'ın görevlerini alması kararı ile Berlin Antlaşması, Berlin Artı olarak değiştirilmiştir. 2003 yılında NATO ve AB Güvenlik Anlaşması'nın yürürlüğe girmesi sonucu “Uzlaşmış Çerçeve Antlaşması” sağlam temellere dayandırılmıştır.²⁵²

AB ve NATO güvenlik anlamında yapılan anlaşmaya Avrupa Birliği üyeleri Avrupa'da kriz yönetimlerinde AB karar verme gücünün daha etkinleştirerek planlama ve operasyonsal kapasiteye sahip olmak istemektedir. Avrupa özellikle Bosna'da yürütülen operasyonda sivil polis görevi üstlenmiştir. AGSP bu açıdan AB'yi güçlendirirken NATO'ya da güvenliğini sağlama anlamında katkıda bulunmuştur. Avrupalıların AGSP kapsamında etkin olmak isterken ekonomik olarak aynı katkıyı sağlamaması çelişki oluşturmuştur. Bu anlam Avrupa'nın oluşturmaya çalıştığı Hızlı Müdahale Gücü askeri müdahale gerçekleştirmek için tam olarak hazır değildir.

Küresel terörizmin yaşandığı bu dönemde, AGSP'nin varlığı NATO tarafından bir tehlike olarak görülmekten vazgeçilmiştir. Özellikle Bush yönetimi zamanında oluşturulan Avrupa Güvenliğinin NATO ile rekabet gücünden ziyade Avrupa'da güvenlik için ayrılan bütçenin azalması tedirginlik oluşturmaktadır. Avrupa'nın güvenlik anlamında azalan bütçesinin askeri performansının azalması Avrupa'nın otonom bir güç olmasına engel teşkil etmektedir.²⁵³

²⁵² Tangör, B., (2010). *Avrupa Birliği'nin Dış Güvenlik ve Savunma Politikaları: OGSP*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, s.136

²⁵³ Çaşın, M., H., Özgöker, U., Çolak, H., (2007). *Küreselleşmenin Avrupa Birliği Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasına Etkisi, Avrupa Birliği* (1. Baskı). İstanbul: Nokta Kitap, s. 264-265

3.6. NATO VE TÜRKİYE

İkinci Dünya Savaşı'na kadar dünyanın siyasi merkezi olarak görülen Avrupa savaş sonrasında iktisadi ve siyasi güçlerini kaybetmiştir. ABD dünyanın en güçlü devleti haline gelmiştir. Savaş ABD ve Sovyet Birliği'nin Avrupa'nın geleceğine yön verecek duruma gelmesine neden olmuştur. Bu durum geleneksel uluslararası düzen üzerinde de değişikliklerin olmasına neden olmuştur. Dünya egemen devletlerine karşı faşizmi benimsemiş olan Almanya, İtalya ve Japonya'nın savaşa girmesi, ortak tehlikenin sona ermesi sonucunda kendi içlerinde görüş ve çıkar çatışmaları içerisine girmiştir. Özellikle savaşın son zamanlarında belirginleşen bu ayrılıklar savaş sonrasında şekillenen dünyada önemli rol oynamıştır.²⁵⁴

Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı öncesi durumuna baktığımızda, Sovyet Birliği'nin Türkiye'ye karşı dost bir politika izlemeyeceği görülmektedir. Savaşın bitmesi ile birlikte doğu sınırlarında hudut istemesi, boğazların savunulması konusunda üs istemesi, Türkiye'nin Sovyetler için Batıya ilerlemek noktasında önemli bir coğrafi özellik taşımaktadır.²⁵⁵ Tehditler karşısında yalnız ve korunmasız kalan Türkiye 1943 yılında Churchill tarafından ısrarla savaşa sokulmaya çalışılmıştır. Churchill kendi stratejik düşünceleri doğrultusunda İsmet İnönü'ye Türkiye'yi korkutmaya çalışarak, Sovyetlerin savaş sonrası Türkiye üzerinde kuracakları baskılar konusunda tarafsız kalacakları yönünde mesaj vermiştir. Yalnız kalan Türkiye'yi Moskova'nın 1925 yılında imzaladığı işbirliği anlaşmasını yenilemeyeceği mesajını vermesi ile birlikte Yunanistan'daki sivil harbin büyümesi ve İran'dan Sovyetlerin çekilmeme kararları Türkiye'yi endişelendirmiştir.²⁵⁶

1947 yılında Truman Doktrinin yayınlanması Türkiye için ümit verici bir durum olmuştur. Yunanistan'da var olan iç karışıklıkla ilgilenen İngiltere Orta Doğu ile tek başına ilgilenemeyeceğini ifade etmesi üzerine Amerika bu alanda etkin olmaya başlamıştır. Truman ile birlikte Yunanistan ve Türkiye'nin kendi güvenlik

²⁵⁴ Erdoğan, H., (2004). *Avrupa'nın Geleceğinde Türkiye'nin Önemi ve NATO İttifakı* (1. Baskı). İstanbul: Kültürsanat Yayıncılık, s.52

²⁵⁵ Deniz, S., *Dünya Siyasetinde Türkiye'nin Yeri ve NATO*. Ankara: Doğu Matbaası, s.74

²⁵⁶ Erdoğan, H., (2004). *Avrupa'nın Geleceğinde Türkiye'nin Önemi ve NATO İttifakı* (1. Baskı). İstanbul: Kültürsanat Yayıncılık, s.52

alanı içerisinde yer aldığını ilan etmiştir. Aynı sene Amerika Türkiye'ye gelerek askeri anlamda eksiklikleri belirlemiştir.²⁵⁷

15 Ekim 1951'de Londra'daki 'NATO merkezinde Türkiye ve Yunanistan'ın birlikte NATO'ya katılımı, üye devletlerin onayından sonra yürürlüğe girmiştir. Türkiye'yi ittifakın bir parçası haline getiren protokol metni şöyledir;

“Washington'da 4 Nisan 1949'da imzalanan Kuzey Atlantik Antlaşması'na taraf olan ülkeler, Kuzey Atlantik Bölgesi güvenliğinde Türkiye Cumhuriyeti ve Yunanistan Krallığı iş bu antlaşmaya aşağıdaki hususlarda mutabık kalmışlardır:

Madde 1- İşbu protokolün yürürlüğe girmesi ile ABD hükümeti tarafların adına Yunanistan Krallığı Hükümeti ile Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'ne bu protokolün 27. Maddesi ile Kuzey Atlantik Antlaşması'na katılım için davetiye gönderecektir. Bunu takiben Yunanistan Krallığı ve Türkiye Cumhuriyeti'nden her birine davetiye vesikasının ulaştığı haberinin ABD hükümetine ulaşması ile birlikte, antlaşmanın 10. maddesine göre bu anlaşmaya taraf olacaklardır.

Madde 2- Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuzey Atlantik Antlaşması'na taraf olması ile birlikte, antlaşmanın 6. Maddesi, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nin iltihak vesikasının ABD hükümetine ulaştırılması ile birlikte şu şekilde tadil edilmiş olacaktır:

a. Taraflardan herhangi birinin Avrupa ve Kuzey Amerika'daki ülkesine, ya da Fransa'nın Cezayir'e, Türkiye ülkesine Kuzey Atlantik bölgesine Seretan'ın kuzeyinde olup taraflardan birinin hakkı kazasına tabi bulunan adalara,

b. Taraflardan birinin bu ülkelerde veya bu ülkeler üzerinde, taraflardan herhangi birinin konaklamış olduğu herhangi bir ülkesinde veya Akdeniz'de Seretan medarının kuzeyinde Kuzey Atlantik bölgesindeki kuvvetlerine yapılan silahlı saldırı, taraflardan birine yapılan saldırı birkaçına yapılmış gibi sayılıp 5. Maddenin tatbikatı yapılacaktır.

²⁵⁷ Selahattin Deniz, Dünya Siyasetinde Türkiye'nin Yeri ve NATO, Doğu Matbaası, Ankara, s.74

Madde 4- Fransızca ve İngilizce metinleri aynı derece muteber olan bu Protokol, ABD Hükümeti'ne tevdi olacaktır. Bu hükümet, Protokolün suretlerini diğer ülkelere verecektir.”

18 Şubat 1952'de TBMM'de Türkiye'nin NATO'ya girişi, iktidarın ve muhalefetin oybirliği ile kabul edilmiştir.²⁵⁸ Türkiye NATO'ya girmek için 1949 yılında müracaat etmesine rağmen 1952 yılında NATO'nun askeri kanadında kendine yer bulmuştur. Türkiye'nin NATO'ye girmesinde en büyük etken Kore Savaşı'dır. Türkiye'nin Kore Savaşı'na Menderes hükümeti kararıyla bir tugay göndermesi NATO'ya girişinde en önemli sebeptir.²⁵⁹

Türkiye'nin NATO'nun kuruluşundan itibaren NATO'ya girmek için çaba gösterdiği görülmektedir. NATO'nun kuruluş tarihine bakıldığında Amerika'nın mükellef olduğu toprakların Akdeniz'e kadar uzanması ABD kamuoyu tarafından kabul görmemektedir bundan dolayı ABD Türkiye'nin üyeliğine sıcak bakmamıştır.

Türkiye NATO'ya kabul edilmesi ile birlikte uluslararası ilişkilerde yalnız kalmaktan kurtulmuştur. Türkiye'nin askeri teknoloji ve kaynak bakımından zengin olan ülkeler tarafından yardım göreceğ olması Türkiye'ye maddi ve manevi anlamda dayanak olmuştur.²⁶⁰

NATO ve Türkiye arasındaki ilişki 1952-1960 yılları arasında anlaşmazlık olmadan ilerlemiştir. TSK'nın ABD ordusuna entegre edilmesi yönünde ikili ilişkiler gelişmiştir. 1960 yılından sonra ABD'nin Kıbrıs konusuna yaklaşımı ve Türkiye'de ABD karşıtı tepkilerin olması NATO üyeliğinin sorgulanmasına neden olmuştur. Türkiye bu süreçten sonra ABD ve AB arasında denge siyaseti uygulamıştır.

ABD'nin 1974 yılında yaşanan Kıbrıs Barış Harekâtı'ndan sonra Türkiye'ye uyguladığı silah ambargosu ve Türkiye'nin 1969 yılında kabul edilen Ortak Savunma

²⁵⁸ Saray, *Sovyet Tehdidi Karşısında Türkiye'nin NATO'ya Girişi III. Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın Hatıraları ve Belgeler*. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi.

Kale Ofset Matbaacılık. ISBN: 975-16-1386-8, İLESAM:00-06- Y.0150.157, s.131-132-134

²⁵⁹ Bilbilik, E., (2004). *İçyüzü ve Perde Arkasıyla, NATO-İstanbul Zirvesi ve Geniş Ortadoğu Stratejisi* (1. Basım). Otopsi Yayınları, s.102

²⁶⁰ Deniz, S., *Dünya Siyasetinde Türkiye'nin Yeri ve NATO*. Ankara: Doğu Matbaası, s.74

Anlaşması'nı iptal etmesi ile birlikte ikili ilişkiler zarar görmüştür. 1974 yılında sonra ekonomik anlamda NATO müttefiki olarak kalarak yeni politika arayışı içerisine girmiştir. Bozulan Türkiye ve ABD ilişkileri Turgut Özal'ın iktidarı süresince yeniden düzelmiştir.²⁶¹

İki kutuplu sistemin dağılması ile birlikte Türkiye'nin jeopolitik gücünü kaybederek NATO içerisindeki pazarlık gücünü de kaybettiği noktada çıkan görüşlere karşın, oluşan yeni unsurlar çerçevesinde Türkiye'nin NATO için önemi daha da artmıştır. Soğuk Savaş sonrasında ortaya çıkabilecek sıcak savaş olma ihtimali jeopolitik boşlukların doldurulması için jeopolitik boşluk alanlarına yönelik düzen arayışı içinde olunması Türkiye'nin önemini artırmıştır.²⁶²

NATO'nun genişlemesi ile birlikte yeni ilgi alanları, Balkanlar, Orta Asya, Orta Doğu Akdeniz ve Kafkaslar üzerine kaymıştır. Avrupa güvenliği için stratejik öneme sahip olan Balkanlar için önemli görevler üstlenebilecek olan Türkiye'nin NATO içerisindeki öneminin artmasını sağlamıştır. Türkiye aynı zamanda Büyük Ortadoğu projesi için kilit noktada yer almaktadır. NATO'nun sorumluluk alanlarının sınırlarını Ortadoğu ve İran Körfezi'ne kadar genişletmesi hem Türkiye hem de Avrupa tarafından tepki ile karşılanmıştır. Ortadoğu ülkesi olan Türkiye, İran ile karşılıklı ilişkiler bağlamında birbirlerine bağımlılıkları artış göstermektedir.²⁶³

NATO yeni misyonu çerçevesinde alanını genişleterek kendine Küresel bir görev alanı çizmekte, böylece misyonunu ve müdahale alanını Atlantik ötesine, küresel boyuta taşımaktadır. Türkiye NATO'nun yeni güvenlik stratejisinin belirlenmesi noktasında kendi isteklerinin de yer almasını sağlamıştır. Bunlardan biri, kolektif savunma anlayışı çerçevesinde ve külfet paylaşımının devam ettirilmesi, savunma içine sınırlarla birlikte nüfusun dâhil edilerek NATO-AB işbirliğinde AB üyesi olmayan ittifak üyelerinin katılımının zorunluluğudur. Türkiye kendi güvenlik çıkarları ile NATO'nun güvenlik stratejileri arasında uyum sağlanmıştır. Özellikle

²⁶¹ Peksarı, D., G., (2007). *NATO'nun Değişen Konsepti, Uluslararası İlişkiler Serisi* (1. Baskı). Asil Yayın Dağıtım LTD. ŞTİ, s.141-142

²⁶² Davutoğlu, A., (2002). *Stratejik Derinlik Türkiye'nin Uluslararası Konumu* (8. Baskı). İstanbul: Küre Yayınları, s.223

²⁶³ Peksarı, D., G., (2007). *NATO'nun Değişen Konsepti, Uluslararası İlişkiler Serisi* (1. Baskı). Asil Yayın Dağıtım LTD. ŞTİ, s.144

tehdit algılaması konusunda Türkiye ile NATO, AB arasında görüş ayrılıkları ortaya çıkmıştır. Türkiye, NATO'yu güvenlik anlamında uzun süre ortak olarak görmeye devam etmektedir.²⁶⁴

NATO operasyonlara yatkın ve katılımın fazlalığını sağlamada getirmiş olduğu çözüm Avrupa Atlantik Konseyi'dir. Bu Konsey ile birlikte NATO ortakları ile daha nitelikli bir işbirliği sağlamak için araç görevi üstlenmektedir. Bu amaç doğrultusunda Türkiye'nin konumu ise ortadır. Dolayısıyla değişen güvenlik ortamında Türkiye'nin jeopolitik önemi korunacaktır. Türkiye'nin ortasında bulunduğu Balkanlar, Kafkaslar ve Ortadoğu üçgeni ve belirsizliklerin bulunduğu coğrafyada bir alan olarak yer almaktadır. Bu coğrafyanın içinde bulunduğu durum Batı'nın stratejisini de belirlemektedir. ABD'de Türkiye'ye karşı uygulamış olduğu politikalarını da belirlemektedir.²⁶⁵

Türkiye ve AB ilişkileri NATO kapsamında da önemlidir. NATO'nun Doğu Avrupa ve Balkanlara yönelik genişleme planı bulunmaktadır. Türkiye AB'nin genişleme planları içine dâhil edilmemesi Avrupa coğrafyasının sınırları ile ilgili değişikliklerin oluşmasına neden olacaktır. NATO üyesi olan fakat AB üyesi olmayan Türkiye Avrupa'nın doğu sınırlarında kalan tek ülke olarak kalacaktır. AB ve NATO üyelerinin oluşturmuş olduğu Batı Bloğunun önümüzdeki dönemlerde NATO üyesi olan ama AB üyesi olmayan Türkiye konusunda çelişki oluşacaktır²⁶⁶

²⁶⁴ Tan, Ö., *Avrupa Birliği ve Türkiye Güvenlik ve Savunma İlişkileri*, s.8

²⁶⁵ Peksarı, D., G., (2007). *NATO'nun Değişen Konsepti, Uluslararası İlişkiler Serisi* (1. Baskı). Asil Yayın Dağıtım LTD. ŞTİ, s.147

²⁶⁶ Davutoğlu, A., (2002). *Stratejik Derinlik Türkiye'nin Uluslararası Konumu* (8. Baskı). İstanbul: Küre Yayınları, s.235

IV. BÖLÜM

OGSP KAPSAMINDA TÜRKİYE –AB İLİŞKİLERİ

4.1.TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİ

Soğuk Savaş sonrasında Avrupa Topluluğu'nun bu on yıllık süre içerisinde büyümesi Türkiye'nin ilgisini çekmiştir. Dönemin hükümeti 31 Temmuz 1959 tarihinde üyelik başvurusunda bulunmuştur. Yapılan başvuru anlaşması mal alışverişini içeren, üye olunan devletlerarasında ithalat ve ihracattan alıma, gümrük vergisini kaldıran ve aynı zamanda üçüncü ülkelerle ilişkilerde ortak bir gümrük tarifesini öngören bir gümrük birliği üzerine kurulmuştur. Ancak bu gelişim çizgisi çerçevesinde AET ile ilişki kurmaya iten sebeplerin başında politik nedenler de yer almaktadır. Bu durum Türkiye'nin Batı dünyası içerisindeki konumunu korumak için önemlidir. Yeniden şekillenen dünya sisteminde güvenlik arayışının bir sonucudur.

267

Soğuk Savaş ortamı Türkiye ve Avrupa Ekonomik Topluluğu ilişkilerinde etken olmuştur. İlişkilerin bu ortamda gerçekleşmesi sebebiyle uyumlu bir ilişki söz konusudur. Bu süreçte ABD ile Avrupa'nın bütünleşmesinde de önemli rol oynamıştır. Bu ortamda ABD, güçlü bir Batı Avrupa oluşumu için Avrupa Topluluğu'nu gerçekleştirmesini desteklerken, Sovyet tehlikesine yönelik Türkiye'nin Batı İttifakı ve onun kurumlarında yer almasını desteklemektedir. Türkiye'nin AET'ye başvurucu süreci bu ortamda gerçekleşmiştir.²⁶⁸

Türkiye bu bağlamda AET Topluluğuna 31 Temmuz 1959 tarihinde başvuruda bulunmuştur. Dört yıl boyunca süren görüşmeler sonucunda 1963 yılında Ankara Anlaşması imzalanmıştır. Anlaşmanın imzalanmasıyla birlikte kırk yılı

²⁶⁷ Özer, M., A., (2016). *Avrupa Birliği Yolunda Türk Kamu Yönetimi* (2. Baskı). Ankara: Adalet Yayınevi, s. 94

²⁶⁸ Haşimi, C., (2011). *2000'li Yıllar Türkiye, Avrupa ve Avrupa Birliği*. İstanbul: Meydan Yayıncılık, s.28-29

aşacak ortaklık ve kabul görme süreci başlamıştır. Bu süreç Hazırlık dönemi, Geçiş dönemi, Son dönem olarak mütalaa konusu olmuştur.²⁶⁹

1. **Hazırlık Dönemi:** Bu süreç Ankara Anlaşması'nın yürürlüğe girmesi sonucu başlamıştır. Anlaşmanın 3. Maddesinde yer aldığı üzere 5 yıl sürmüştür ancak gerekli görüldüğünde 10 yıla kadar uzatılabilir. Bu süreçte Türkiye'nin Topluluk yardımıyla ekonomisinin güçlendirilmesi hedeflenmiştir. Türkiye'nin üretimde bulunduğu fındık, tütün, üzüm ve incir ürünlerine gümrükte kolaylık sağlanmıştır. Bununla birlikte Yatırım Bankasında Türkiye'ye 175 milyon ECU'luk yardım açılmıştır. Bu dönemde Türkiye AET'ye karşı yükümlü değildir.

2. **Geçiş Dönemi:** Bu dönemde karşılıklı yükümlükler altına girilmiştir. Ekonomik anlamda Türkiye'nin Topluluğa ekonomik anlamda yaklaştırmak amaçlanmıştır. Türkiye, 1970'li yıllarda yaşamış olduğu ekonomik kriz yüzünden üzerine düşen görevleri yerine getirme konusunda başarısız olmuştur. Sonuç olarak Türkiye için önemli olan Serbest dolaşım, Katma Protokol 36. Maddesinde 1986 yılında başlaması gerekirken Topluluk bu durumdan kaçınarak yapılan anlaşmaların tersine vize uygulaması da yapmıştır

3. **Son Dönem:** Daha önce belirtilen Ankara Anlaşması ile geçiş döneminin tamamlanması sonucu son dönem başlayacaktır. Bu dönemde taraflar arasında gümrük birliği mevcuttur. Bu dönemde tam üyeliğin gerçekleşmesi için ekonomik politikaların uyumlaştırılması kararlaştırılmıştır.²⁷⁰

Bu aşamaların gerçekleşmesi sonucu Türkiye'nin topluluğa üye olması kararlaştırılmıştır. Türkiye'de yaşanan istikrarsızlıklar nedeniyle ilişkiler kimi zaman durdurulmuş kesintiye uğramıştır.²⁷¹ 1970'li yıllarda uluslararası ortamda yaşanan siyasi ve ekonomik gerginlikler Türkiye'nin Batı ile olan ilişkilerine de yansımıştır. ABD ve Avrupa arasında uluslararası olaylarda özellikle de Sovyet Bloğu ile olan ilişkilerinde farklılıkların çıkmasıyla güvenlik anlamında hassasiyeti devam eden

²⁶⁹ Mehmet A. Bulut, Avrupa Birliği Nedir? Türkiye ve Avrupa Birliği İlişkileri, Vipajans Yayınları, Ocak, 2005, Ankara, s.69

²⁷⁰ Bozkurt, V., (2001). *Avrupa Birliği ve Türkiye, Siyasal Kurumlar, Çıkar Gruplar, Kamuoyu, Ortaklık Belgeleri*. Bursa: Vipaş, s.263-264

²⁷¹ Mehmet A. Bulut, Avrupa Birliği Nedir? Türkiye ve Avrupa Birliği İlişkileri, Vipajans Yayınları, Ocak, 2005, Ankara, s.69

ABD ile yakınlığı devam etmektedir. Avrupa ile ilişkiler Türkiye ile yaşanan ekonomik siyasi ve iktisadi uyumsuzluktan dolayı sorunludur. Gümrük Birliği ile başlayan gerginlik 12 Eylül 1980 askerî müdahale ile birlikte daha da artmıştır. Türkiye ve AT arasında uzun bir süre devam edecek olan demokrasi ve insan hakları konuları ön plana çıkmıştır. Topluluk ve Türkiye arasında çatışan bakış açıların olduğu bir döneme girilmiştir. Bu süreçte Türkiye ve Yunanistan arasında Topluluk açısından eşit şekilde ilerleyen süreç farklılaşmıştır. Türkiye ile ilişkileri donma noktasına gelmiştir.²⁷² 1983 yılında ilişkiler devam etmiştir. İlişkilerin düzelmesi ile birlikte 14 Nisan 1987 yılında Türkiye Roma Anlaşması'nda yer alan 237'nci maddesi, EURATOM Anlaşması'nın 205'nci maddesi AKÇT Anlaşması'nın 97. maddesine istinaden Avrupa Birliği'ne tam üyelik başvurusunda bulunmuştur. Fakat Konsey Türkiye'yi yeterli görmediği için 5 Şubat 1990 tarihinde tavsiyelerde bulunarak reddetmiştir.²⁷³

Görünüşte Türkiye'nin başvuru sürecinde prosedüre uygun olarak işleyen bir sürecin başlatılması şeklindedir. Aslında bu resmi düzen etrafında ilerleyen ilişkinin arkasında ve önünde Türkiye'nin başvuru sürecinde ve kabul edilme sürecinde tartışma söz konusudur. Türkiye ve AT'nin siyasi ve ekonomik karşılaştırması yapılıyor, sıkıntılar dile getirilip belirsiz ifadelerle aynı konu bitiriliyordu. Türkiye'nin kimliği ve üyeliği ile alakalı 15 Eylül 1987 yılında yayınlanan Independent'te konu şöyle özetlenmektedir;

“Türkiye Topluluğa sadece olduğu şekilde değil olmak istediği şekilde de üye olmak istiyor. Türkiye'nin şartlara uymadığı nettir. Öncelikle Türkler Avrupalı değillerdir. Türkler düşünce, din, gelenek ve kültür yönünden Topluluk üyelerinden farklı ve kendine has özelliğe sahiptir.” Artık herkes tarafından bu gerçekler bilinmekteydi. Ancak mesele bunların Topluluğu ve Topluluğun kararlarını nasıl etkileyeceği sorunudur. Soğuk Savaş sürecinde çok iyi olan ilişkiler sonrasında kimlik ve farklılıkların ortaya çıkmasıyla birlikte ilişkiler yeni parametler üzerinden

²⁷² Haşimi, C., (2011). *2000'li Yıllar Türkiye, Avrupa ve Avrupa Birliği*. İstanbul: Meydan Yayıncılık, s.30-31

²⁷³ Mehmet A. Bulut, *Avrupa Birliği Nedir? Türkiye ve Avrupa Birliği İlişkileri*, Vipajans Yayınları, Ocak, 2005, Ankara, s.69

değerlendirilmeye başlamıştır. Konuya bu yeni parametler üzerinden yaklaşan Edward Mortimer Türkiye'nin başvurusu için kültür şoku değerlendirmesini yapmıştır.

AT yetkilileri ciddi görüş değişiklikleri yaşamasına rağmen güvenlik gerekçelerini hala önemsedikleri için Türkiye'ye kesin ret cevabı vermekte zorlanmaktadırlar. Türkiye'nin Batı savunma sistemi içerisindeki stratejik konumu ve uluslararası politikada 2. Dünya Savaşı'nda almış olduğu rol göz önüne alındığında başvuruya cevap verme konusunda çelişki yaşamışlardır. Bu tarihten öncesinde de Türkiye NATO ve Avrupa Konseyi başta olmak üzere bütün yapılar içine dâhil olmuştur. Türkiye o tarih içinde silahlı tehdit unsuru Sovyetler'e karşı aynı safta yer alan bir müttefik konumundadır. Batılı devletlerin o zaman içerisinde huzurlu bir şekilde yapılanmasını sağlamada güvenlik unsuru görevi üstlenmektedir.²⁷⁴

İlişkilerin uyumlu olduğu bu dönemin aksine hem Türkiye'de hem de Avrupa'da olumsuz görüşlerin artmasına neden olmuştur. Doğu Bloğu'nun çökmesinin ardından Avrupa siyasi haritasında yaşanan değişim ile özellikle Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinden gelen üyelik talepleri ile Türkiye doğal bir üye gibi görülmekten çok sadece bir ortak olduğu fikri ön plana çıkmıştır. Bu uyumsuzların belirgin olarak ortaya çıktığı dönemde 1997 yılında gerçekleşen Lüksemburg zirvesiyle ulaşılmıştır. Bu zirvede başvuran diğer ülkelere aday ülke sıfatı verilirken Türkiye dışlanarak tamamen göz ardı edilmiştir. Türkiye zirve sonrasında yaşadığı hayal kırıklığı ile ilişkileri dondurma kararı almıştır. 1959 yılında başlayan ilişki kopma derecesine gelmiştir.²⁷⁵

Türkiye'nin AB genişleme sürecinin dışında bırakılması üzerine dönemin Başbakanı Mesut Yılmaz yaptığı basın açıklamasında şiddetle eleştirerek Türkiye ve AB arasında siyasi diyalogun olmayacağını ifade ederek AB'nin Kıbrıs ile üyelik müzakerelerini başlatması halinde Türkiye ve KKTC'nin bütünleşmesi fikri üzerinde duracağını açıklamıştır. Lüksemburg Zirvesi'nde Komisyonun aday olan her ülke

²⁷⁴ Çalış, H., Ş., (2008). *Türkiye- Avrupa Birliği İlişkileri Kimlik Arayışı, Politik Aktörler ve Değişim* (4. Baskı). Ankara: Nobel Yayın, s.253-254-255

²⁷⁵ Haşimi, C., (2011). *2000'li Yıllar Türkiye, Avrupa ve Avrupa Birliği*. İstanbul: Meydan Yayıncılık, s.33

için üyelik aşaması içerisinde ilerlemelerini gösteren bir ilerleme raporu hazırlanması kararı alınmıştır. Daha sonra gerçekleştirilen Cardiff Zirvesi ile de ilerleme raporu istenen ülkeler içerisinde Kıbrıs ve Türkiye’de dâhil edilmiştir. Komisyon her yıl Ekim ayında aday ülkelerin değerlendirilmesinin de yapıldığı ilerleme raporları hazırlamışlardır.

Ankara Anlaşmasının imzalanmasından Türkiye AB ortaklık ilişkisi 1996 yılında Gümrük Birliğinin tamamlanması ile birlikte özellikle ekonomik anlamda yeni bir döneme girilmiştir.²⁷⁶ Türkiye hakkında 4 tane ilerleme raporu hazırlanmıştır. 1998’de hazırlanan Ekim Raporu, Türkiye’nin üyelik başvurusuna karşı hazırlanmıştır. İkinci Rapor 13 Ekim 1999 yılında Helsinki Zirvesiyle onaylanmıştır. Bu Rapor ile ülke aday ülke sıfatı ile yorumlanmıştır. 1999 yılının başında Avrupa Parlamentosu’nun verilen bu statüyü tanınması ve Helsinki Zirvesi’nde adaylığın kabul edilmesi sağlanmıştır.²⁷⁷

Katılım Öncesi Strateji Türkiye için de başlatılacağı açıklanarak diğer ülkelerle eşit değerlendirileceği ifade edilmiştir.²⁷⁸ AB Komisyonu Üçüncü Düzenli İlerleme Raporu 2000 Düzenli Raporu ile Ulusal Azınlıkların Korunması adına çerçeve sözleşmesi imzalamamış Lozan’da tanımlanmış şekilden başka hak tanımamış olan bir ülke olarak nitelendirmiştir. Bu raporla, Kültürel bir kimliğe ve ortak gelenek ve göreneklere sahip herhangi bir grubu azınlık olarak nitelendirmektedir. Bu gruplara ait kişilerin haklarının tam olarak verilmediğinin mahrum bırakıldığının, ana dilde yayın yapma, ana dilde eğitim öğretim gibi hakların kökenleri ne olursa olsun haklarının güvence edilmediğini öne sürmektedir.

AB Türkiye’de yaşanan bölücü ve yıkıcı faaliyetleri görmezden gelmiştir. Güneydoğu’da ayrı bir devlet için çaba sarf eden PKK görmezden gelinmiştir. Tam üyelik için ana dilde eğitim gibi masum gösterilen talepleri ve 11 Eylül olayları

²⁷⁶ Brasche, U., (2001). *İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, Avrupa Birliği’nin Bölgesel Politikası ve Türkiye’nin Uyumu*, s.6. İstanbul.

²⁷⁷ Karluk, R., Tonus, Ö., (2002). *Avrupa Birliği Kapısına Türkiye*. Ankara: Turhan Kitabevi, s.16-17

²⁷⁸ Çalış, H., Ş., (2008). *Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri*. Ankara: Nobel Yayın, s.368

ardından oluşturulan terörist gruplarına PKK'nın dâhil edilmemesi ayrımcılığın göstergesidir. Bu durumu dönemin Başbakan Yardımcısı Bahçeli kınamıştır.²⁷⁹

Ayrıca AB genişlemeden sorumlu Gunter Verheugen Kıbrıs'ta Türk askeri bulundurmanın tam üyelik için herhangi bir sorun teşkil etmediğine yönelik açıklamada bulunmuştur. Bu açıklama Türkiye için olumlu ve iyeye işaret olarak değerlendirilmiştir.²⁸⁰

Helsinki Zirvesi ile birlikte yeni bir döneme girilmiştir. Bu dönem içerisinde Türkiye ile AB arasındaki ilişkiler yeni bir boyut kazanmıştır. İlişkiler arasında ekonomik bütünleşme yanında siyasi konuların ve toplumsal olarak ilişkilerin arttığı bir dönemdir. AB ile ilişkiler bu süreç içerisinde Türkiye'nin içerideki bir sorunu haline dönüşmüştür. Bu süreçte Almanya'da yaşanan değişim ile birlikte Yunanistan'da yaşanan gelişmelerin de etkisi vardır. Yunanistan, Türkiye'yi Avrupa dışında bırakma çabası içerisindeydi. Türkiye ile ikili sorunları Yunanistan'da PASOK iktidarının yaklaşımı ile birlikte Öcalan meselesinin patlak vermesi ile büyük bir çıkmaza girmiştir. Yunanistan Dışişleri Bakanı'nın Papandreou olması ile birlikte Yunanistan'ın AB üyeliği konusunda Türkiye'ye karşı politikasında değişiklik olmuştur. Türkiye'yi AB yolunda desteklemektedir. Yunanistan'ın değişen yaklaşımı Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'ye daha olumlu yaklaşılmasını sağlamıştır.²⁸¹

Daha önce Kopenhag Kriterleri içinde yer almayan ve koşul olarak öne sürülmemesi konusunda anlaşma sağlanan Kıbrıs konusu ön koşul haline getirilmiştir. Kıbrıs Rum kesiminin 3 Ekim'e kadar tanınması ile birlikte görüşmelerin başlayacağı belirtilmiştir. Zirvede diğer aday ülkelere imzalatılmayıp Türkiye'ye imzalatılan Gümrük Birliği Anlaşması ve koşullarının değiştirilmesi konu edilmemiştir. Birçok alanda AB müktesebatına uyum sağlamak zorunda olan Türkiye AB ile 2003 yılında

²⁷⁹ Karluk, R., Tonus, Ö., (2002). *Avrupa Birliği Kapısına Türkiye*. Ankara: Turhan Kitabevi, s. 81-82

²⁸⁰ Çalış, H., Ş., (2008). *Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri*. Ankara: Nobel Yayın, s.369

²⁸¹ Haşimi, C., (2011). *2000'li Yıllar Türkiye, Avrupa ve Avrupa Birliği*. İstanbul: Meydan Yayıncılık, s.33-34-35

başlayacağı katılım müzakereleri AB bütçe yapısı gerekçe sunularak 2014 yılından önce tamamlanamayacağı ifade edilmiştir.²⁸²

17 Aralık 2004'te gerçekleşen Brüksel Zirvesi ile birlikte Türkiye dışında hiçbir üye ülkeye uygulanmayan serbest dolaşım, yapısal politikalar, tarım sektörü ile ilgili kalıcı sınırlamaların getirilmesi, Türkiye'nin AB içinde yarar sağlayabileceği en temel hakları kısıtlamıştır. Bu kalıcı kısıtlamaların yanı sıra Kıbrıs eşitlik ilkesi, referandum konuları ile birlikte tam üyelik önünde sınırlamalar getirilmiştir.

Avrupa Birliği ve Türkiye ilişkilerine bakıldığında özellikle 2004 yılı 45 yılı özetler niteliktedir. Geçen zaman içerisinde beklenmeyen akılda olmayan ülkeler tam üyeliğe adım atarken, Türkiye 45 yılın sonunda tam üyelik müzakerelerine katılabilmek için Avrupa Birliği kapısında bekletilmektedir. Yetkili mercilerin takdirini kazanmak için çaba sarf etmektedir.²⁸³

3 Ekim 2005 tarihinde Türkiye müzakerelere başlamıştır. Türkiye müzakerelere başlamak önemli bir eşiği atlamıştır. Bununla birlikte Türkiye'nin önüne yeni koşullar getirildiği görülmüştür. Bu koşulların özellikle iki alanda yoğunlaştığı görülmektedir. Bunlardan ilki serbest dolaşım ikincisi AB fonlarını kullanma hakkıdır. Türk halkının AB ülkelerinde çalışma ve sosyal fonlardan yararlanma haklarında kısıtlanma her daim mevcut olacaktır. Diğer bir kısıtlama ise müzakerelerin ucunun açık olduğu belirtilerek zaman koymayarak Avrupa için emniyet subayı görevini üstlenmektedir. Aynı zamanda Ankara Anlaşması'nın 10 yeni üyeyi genişletme yönünde kararı almıştır. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin bu isteği 9 yeni AB üyesini kapsayacak şekilde isteği Türkiye'yi sıkıntılı bir durumun içine sokmuştur. Bu olumsuz durumlara rağmen müzakerelere başlanmış olması Türkiye'ye AB üyeliği sürecinde önemli bir ilerleme sayılmaktadır. Dış politika açısından bakıldığında Türkiye'nin AB ile olan ilişkisi Orta Doğu başta olmak üzere diğer bölgelerde etkinliğini artırması anlamını taşımaktadır.

²⁸² Haşimi, C., (2011). 2000'li Yıllar Türkiye, Avrupa ve Avrupa Birliği. İstanbul: Meydan Yayıncılık, s.30-31

²⁸³ Tınar, M., Y., (2004). *Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye, Siyasal Ekonomik ve Toplumsal Dönüşüm, sorunlar ve Tartışmalar*, Uzun, T., Uzun, S., (Ed.). Ankara: Seçkin, s.201

Müzakerelere başlanmasına rağmen süreç Türkiye açısından oldukça sıkıntılı devam etmiştir. Fransa'nın müzakereleri engelleme çalışmaları, Kıbrıs sabotajı ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Türkiye'nin üyeliğine karşı çıkması bu durumu oluşturmuştur. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Türkiye Ek Protokol imzalarken yayınlamış olduğu deklarasyon ile Kıbrıs Cumhuriyeti'ni tanımadığını resmen bildirmiştir. Bu durumu destekler şekilde yayınladığı bir karşı deklarasyonla Kıbrıs'ta tek bir yasal hükümet tanıdıklarını belirtmiştir.²⁸⁴

Türkiye AB ilişkilerinde Kıbrıs önemli bir çıkmazdır. Kıbrıs'ın Avrupa Birliği üyeliği bölgede yaşayan Türklerin ve Rumların ortak isteğidir. 1 Mayıs 2004'de gerçekleşen görüşmelerde beklenen Kıbrıs Adası'nın güney ve kuzey olarak Avrupa Birliği'ne dâhil edilmesi iken AB Kıbrıs'ın tam üye olması konusunda sadece Rum Kesimi'ni yetkin görmesidir. Fakat Rumlar tarafından kabul edilmese de Adanın Kuzeyinde yer alan KKTC hukukî ve fiilî olarak Kıbrıslı Türkler kendi varlıklarını devam ettirme konusunda kendileri hak sahibidir.²⁸⁵

AB'nin Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'ni tüm Kıbrıs adına tam üye olarak kabul etmesi hukuki bir hatadır. AB 2003 yılında Selanik Zirvesi, 1959-1960 yılında Zürih ve Londra Anlaşması ile kurulmuş olan; daha sonra 1963 yılında Kıbrıs devleti şeklini almıştır ve Rumlar tarafından işgal edilen Kıbrıs'ı üye yapmıştır.

Avrupa Birliği Türkiye ile görüşmelerin başlaması için Ankara Anlaşması'nın Gümrük Birliği ile ilgili olan Protokolünün Güney Rum kesimini de içine alacak şekilde genişletilmesini talep etmesi üzerine Türkiye Brüksel'de masadan kalkmıştır. Dönemin Devlet Bakanı Atalay Zirve Bildirisinin On dokuzuncu maddesi, imzalanan ek madde imzalanarak sorun ertelenmiştir. Başbakan Erdoğan Brüksel'de masadan kalkılmasını Milli hassasiyetler konusunda taviz verilmeyeceği üzerinde durmuştur. Kıbrıs ve Avrupa Birliği'ne üyelik gibi önemli konularda Türkiye'nin isteklerinin metne girmesini istediğini belirterek vazgeçilmez olduğu yinelenmiştir. Rum

²⁸⁴ Haşimi, C., (2011). 2000'li Yıllar Türkiye, Avrupa ve Avrupa Birliği. İstanbul: Meydan Yayıncılık, s.62-63-64

²⁸⁵ Yalçıntaş, N., (2006). *Avrupa Birliği ve Türkiye (Avrupa Topluluğu Bir Hıristiyan Kulübü müdür?)* (1. Baskı). İstanbul: Nokta Kitap, s.121-122

Hükümeti ise Ankara'nın söz verdiği tarihte Güney Kıbrıs'ı tanımaması halinde veto kullanacaklarını belirtmiştir.

Yunanistan 1981 yılında AB üyesi olmuştur fakat 7 yıl Türkiye ile uyum paketi imzalamayarak işleri zorlaştırmıştır. Bu duruma AB ise ses çıkarmamıştır. Brüksel Zirvesinde ipler AB ile kopma durumuna Kıbrıs sorunu ile birlikte gelmiştir.²⁸⁶

Kıbrıs uyuşmazlığına çözüm bulmak için Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan'ın hazırlamış olduğu plan kapsamında düzenlenen referandum geçmişten beri devam eden problemlerin tekrardan gündeme gelmesine neden olmuştur. Kıbrıs'ın diğer devletler tarafından tanınma meselesi gündeme gelmiştir. KKTC'yi sadece Bangladeş tanımıştır. Yapılan referandum sonucu olarak da Rum kesimin hayır, Türk kesimin evet demesi AB'nin deklare etmesi ile birlikte AB ilişkisi konusunda çözülmeyen bir problem olarak yer almaktadır.²⁸⁷

Gerçekleşen tüm bu görüşmeler ve değerlendirmeler sonunda Ege ve Kıbrıs konusu Avrupa Birliği tarafından ön şart olarak sunulmayıp güçlendirilmeye çalışılan siyasi diyalog başlığı altında yeni bir paragraf oluşturulmuştur. Ancak Yunanistan'ın bu konularda ısrarcı tavrı da göz ardı edilmemiştir. Kıbrıs meselesini kısa vade, Ege meselesi ise Orta vadeli öncelikler başlığı altında değerlendirilmiştir. Sonuç olarak ilişkilerde orta bir yol bulunmuştur, Katılım belgesi ise Aralık 2000 de gerçekleşen Nice Zirvesinde onaylanmıştır. Fakat daha önce gündemde olan mevzular üzerinden tartışmalar ve eleştiriler eksilmeden konuşulmaya devam etmiştir.²⁸⁸

Avrupa Birliği içindeki devletler Türkiye üyeliğini kabul etmeye niyetli değillerdir. Bu devletlerin başında yer alan Fransa Türkiye'nin geçmişten gelen ve hassas konusu olan Ermeni Soykırımı'nı tanıma ve Türkiye'ye de tanıtma konusunda dayatmalarda bulunmuştur. Fransız Ulusal Meclisi, Ermeni Soykırımı yasa tasarısını 18 Ocak 2001'de Türkiye'nin yoğun itirazlarına karşın kabul etmiştir. 29 Ocak 2001

²⁸⁶ Karluk, R., (2013). *Avrupa Birliği Türkiye İlişkileri: Bir Çıkılmaz Sokak*. İstanbul: Beta, s.408-409-410

²⁸⁷ Yalçıntaş, N., (2006). *Avrupa Birliği ve Türkiye (Avrupa Topluluğu Bir Hıristiyan Kulübü müdür?)* (1. Baskı). İstanbul: Nokta Kitap, s.123-124

²⁸⁸ Şaban H. Çalış, *Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri*, Nobel Yayın, Ankara, Ocak 2008, s.388-389

tarhinde ise onaylanmıştır. Soykırım Yasası'nda Fransa'nın 1915 yılında Ermenilere karşı gerçekleştirilen soykırımı tanır şeklinde ibare yer almaktadır.²⁸⁹ Avrupa Parlamentosu da Türkiye için büyük rahatsızlığa sebep olacak Soykırım kararının 28 şubat 2002 tarihinde onaylamıştır. Avrupa Parlamentosunun bu kararı almış olması sürpriz olmamıştır. Çünkü Avrupa Birliği'nde etkin olan Fransa gibi bir devletin bu kararı onaylaması ve yasa çıkararak hukuksal zemine oturtması hem olayların büyümesi hem de Avrupa Birliği'nin de desteklemesini sağlayacaktır.²⁹⁰

Fransa Hükümeti Soykırım kararını kabul ettiğinde sorumlu olan Bakan Qeyranne, bir yaptırım özelliğinin olmadığını söylemiş, sadece sembolik nitelik taşıdığını ifade etmiştir. Türkiye'yi suçlamamaktadır demiştir. Fakat sonrasında gerçekleşenler durumun öyle olmadığının göstergesi niteliğindedir.²⁹¹

Sözde Soykırımın kabul edilip ve sürekli gündemde tutulmasının altında Kopenhag kriterleri kapsamında Ermeni Soykırımının tanınmasını sağlamaktır. Türkiye AB'ye girmeden önce Soykırımın tanınmasını sağlamak ve daha sonra AB'ye üyelik için görüşmeleri sağlamaktır. Fransa'nın kabul etmiş olması bir başlangıç niteliğindedir. 1 yıl geçmeden Türkiye'ye bu noktada dayatma başlamıştır. AB yelik için Soykırımın tanınması şartı koşulmuştur. Bu konu Türkiye'nin en hassas konularının başında yer almıştır.²⁹²

Türkiye ile Avrupa Birliği arasında 2015 yılında 11 yıl aradan sonra tekrar bir zirve toplantısı yapılmıştır. Toplantı ile birlikte Avrupa Birliği ve Türkiye yeni bir döneme geçmiştir. Uzun süre ilişkilerde duraksamadan sonra yeni başlıklar açılmıştır. Bu zirvede sürecin daha hızlandırılma kararı alınmıştır. Vize serbestisi konusunda ilerleme kaydedilmiştir. Bu kapsamda 2016 yılında ilerleme raporu Türkiye tarafından sunulmuştur. Ayrıca zirvede ilerleme konusunda yol alabilmek için iki sene aralıklarla toplanılması kararlaştırılmıştır. Bu görüşmelerle aynı zamanda Türkiye - AB ilişkilerinin gelişimi ile birlikte uluslararası meseleleri

²⁸⁹ Karluk, R., (2013). *Avrupa Birliği Türkiye İlişkileri: Bir ıkmaş Sokak* (Beta). İstanbul, s.563

²⁹⁰ Karluk, R., Tonus, ., (2002). *Avrupa Birliği Kapısına Türkiye*. Ankara: Turhan Kitabevi, s.127-128

²⁹¹ Karluk, R., (2013). *Avrupa Birliği Türkiye İlişkileri: Bir ıkmaş Sokak* (Beta). İstanbul, s.564

²⁹² Karluk, R., Tonus, ., (2002). *Avrupa Birliği Kapısına Türkiye*. Ankara: Turhan Kitabevi, s. 130-131

görüülecektir. Dış politika ve güvenlik alanında, artan terör tehdidi ele alınarak işbirliği sağlanacaktır.²⁹³

Türkiye'ye sığınan sığınmacılara 3 milyar Euro verilerek, sürekli ve insani yardım desteği verileceği kararlaştırılmıştır. İki tarafta yasadışı şebeke ve kaçakçılıkla mücadele etme konusunda birlikte hareket ederek daha hızlı adımlar atılması gerektiği vurgulanmıştır.²⁹⁴

Türkiye'nin AB ile olan ilişkisi değişim boyutunu aşarak dönüşüm şeklini almıştır. Avrupalılar için sorun tam üyelik değil bu dönüşümün nasıl kabul edilip Türkiye'nin Avrupalı formun neresine yerleştireceğidir. AB'nin yapmış olduğu görüşmelerde Türkiye dâhil edilerek ya da edilmeyerek toplantı öncesi ve sonrasında bir kriz havası söz konusudur. Taraflar çok önemli olmayan konularda tartışmaktadır. Türkiye pozitif açıdan bakmaya çalışıp süreci bir kriz olmaktan çıkarmayı denese de karşı taraf buna pek istekli görünmemektedir.²⁹⁵

Türkiye'nin siyaset gündeminde yerini koruyan Avrupa Birliği konusu küreselleşme ile birlikte farklı siyasetlerin kesişme noktasıdır. AB ile bütünleşmek Türkiye için kapitalizmin ve küreselleşmenin bir uzantısı olarak bir seçenektir. Bugün Avrupa ile bütünleşmek Türkiye için devlet politikası haline gelmiştir.²⁹⁶

Türkiye'nin üyelik sürecinde birçok fasıl açılmıştır, açılan bu fasıllardan biri de Dış, Güvenlik ve Savunma Politikası faslıdır. Her yıl yayınlanan Türkiye ve AB arasındaki siyasi süreç güvenlik ve savunma siyasalları kapsamında değerlendirilmesi ilerleme raporlarında yer almaktadır. Yayınlanan Raporda Kuzey Afrika, Afrika Boynuzu, Orta Doğu ve Körfez'deki gelişmeler, Pakistan, Afganistan, Rusya, Orta Asya ile Güney Kafkasya'daki gelişmeler, Orta Doğu Barış Süreci, terörle mücadele ve silahsızlanma konuları dâhil olmak üzere, her iki taraf için de

²⁹³ Özer, M., A., (2016). *Avrupa Birliği Yolunda Türk Kamu Yönetimi* (2. Baskı). Ankara: Adalet Yayınevi, s.168-169

²⁹⁴ Özer, M., A., (2016). *Avrupa Birliği Yolunda Türk Kamu Yönetimi* (2. Baskı). Ankara: Adalet Yayınevi, s.170-171

²⁹⁵ Şaban H. Çalış, *Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri*, Nobel Yayın, Ankara, Ocak 2008, s.509

²⁹⁶ Haşimi, C., (2011). *2000'li Yıllar Türkiye, Avrupa ve Avrupa Birliği*. İstanbul: Meydan Yayıncılık, s.71

önemli olan, uluslararası konularda Türkiye-AB ilişkileri ele alınarak değerlendirilmektedir.²⁹⁷Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası kapsamında Türkiye'nin AB'ye uyumu için hazırlanan İlerleme Rapor'larında da yer almaktadır.

2011 İlerleme Raporu'nda Orta Doğu barış süreci, Batı Balkanlar, Güney Kafkasya ve Kuzey Afrika, Afganistan/Pakistan ile Orta Doğu'daki gelişmeler doğrultusunda her iki tarafı da ilgilendiren uluslararası konularda düzenli siyasi diyalog geliştirildiği ifade edilmiştir. Ortak dış politika ve güvenlik politikası konusunda Türkiye rapor döneminde, davet edildiği ilgili 67 AB deklarasyonu ve Konsey kararından 32 tanesine uyum sağladığı belirtilmiştir. Rapora göre Türkiye oransal olarak %48 oranında uyum sağlamıştır. Ortak güvenlik ve savunma politikası konusunda Türkiye, AB tarafından yürütülmekte olan Bosna Hersek'teki askeri misyona katkıda bulunmaktadır. Türkiye bunun yanı sıra AB tarafından Bosna Hersek'te yürütülen polis misyonuna ve Kosova'daki AB hukukun üstünlüğü misyonuna destek vermektedir. Raporda "Berlin-artı" düzenlemelerinin dışında AB üyesi olan tüm devletleri içine alacak şekilde AB-NATO işbirliği sorunun çözüme kavuşturulması gerektiği belirtilmektedir. Sonuç olarak Raporda Türkiye'nin Bölgesel Kürt Yönetimi de dâhil olmak üzere komşu ülkeleriyle ilişkilerin düzenlenmesine ve iyileşmesine yönelik çaba sarf ettiği belirtilmektedir. Türkiye ve Ermenistan ile olan ilişkilerin normalleştirilmesi konusunda ilerleme kaydedilmediği belirtilmiştir. İsrail ile olan ilişkilerde ise, 2010 yılındaki Gazze filosu olayından bu yana daha da ilişkiler kötü bir hâl aldığı belirtilmiştir. Türkiye ve Rusya arasındaki ilişkinin güçlendiği belirtilmiştir. Türkiye, başta Libya olmak üzere, Pakistan ve Afganistan'a yönelik, insani yardımlarını bu dönemde daha da artırmıştır. "Berlin-artı" düzenlemelerinin ötesinde AB üyesi olan tüm devletleri kapsayacak AB-NATO işbirliği meselesi çözümsüz kalmıştır. Türkiye'nin AB ortak dış ve güvenlik politikasına uyumu devam ettiğini ancak önceki dönemlere göre, Türkiye'nin OGSP deklarasyonlarına genel uyumu rapor döneminde azaldığı ifade edilmiştir.²⁹⁸

²⁹⁷ Türkiye- AB İlişkilerine Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikaları Yönünden Bakış. Erişim tarihi: 10 Haziran 2019, <http://www.tuicakademi.org/turkiye-ab-iliskilerine-avrupa-guvenlik-ve-savunma-politikalari-yonunden-bakis/>

²⁹⁸ Avrupa Komisyonu, (12 Ekim 2011). *Komisyon Tarafından Avrupa Parlemontosu'na Komisyon Tarafından Sunulan Bildirim*. 666 Ekindeki Türkiye 2011 Yılı İlerleme Raporu. Brüksel: COM, s.105-107. Erişim: 12 Haziran 2019, https://fatihhaber.com/fatihhaber/2011_ilerleme_raporu_tr.pdf

2012 İlerleme Raporu'nda Türkiye'nin üyelik sürecinde dış, güvenlik ve savunma politikasındaki hazırlıkları oldukça ileri olduğu ifade edilmiştir. ODGP kapsamında gerçekleştirilen operasyonlar üzerine Türkiye'nin katılımının %53 olduğu belirtilmiştir. Bu oranın az bulunması ile birlikte Türkiye'nin çevre ülkelerle geliştirdiği iyi ilişkiler ve uluslararası örgülerdeki sergilemiş olduğu performans takdir edilmiştir. AB ile dış ve güvenlik politikası konusundaki siyasi diyalogun bu dönemde arttığı belirtilmiştir.

2013 İlerleme Raporu ilgili faslında Türkiye'nin diplomatik etkisinin arttığı vurgulanmıştır. Türkiye'nin Suriye rejiminin sivillere yönelik şiddetini kınaması, bölgeye hayati insani yardım sağlaması desteklenmiştir. Raporda dış, güvenlik ve savunma politikası alanındaki hazırlıklar bu dönemde de ileri düzeyde bulunmuş olmasına rağmen ODGP deklarasyonlarına katılımın artırılması gerekliliği vurgulanmıştır.²⁹⁹

2014 İlerleme Raporu ilgili faslında Türkiye ile AB arasındaki düzenli siyasi diyalog, ortak güvenlik ve savunma politikası alanında daha yakın işbirliği içerisinde Batı Balkanlar ve Asya/Pasifik konuları üzerine gerçekleştiği belirtilmiştir. ODGP konusunda Türkiye, davet edildiği 45 AB deklarasyonu ve Konsey kararından 13 tanesine katılım gösterdiği belirtilmiştir. Türkiye, AB kısıtlayıcı tedbirleri dâhil olmak üzere, Rusya'nın Kırım'ı hukuk dışı ilhakı ve doğu Ukrayna'daki olaylara ilişkin Konsey kararlarına katılmamıştır.

Türkiye, Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası kapsamında sivil ve askeri kriz yönetimi operasyonlarına katılmaya devam ettiği belirtilmiştir. Türkiye'nin, Bosna Hersek'teki AB askeri operasyonu ile birlikte Kosova'daki ve işgal altındaki Filistin topraklarında operasyonlarına katkı sağladığı belirtilmiştir. Türkiye, Libya'daki EUFOR CAR ve EUBAM'ye somut katkıda bulunmayı teklif ettiği belirtilmiştir.

AB askeri personelinin Türkiye'ye düzenlemiş olduğu ilk çalışma ziyareti Ocak ayında gerçekleşmiştir. “*Berlin artı*” düzenlemelerinin ötesine geçen ve AB'ye üye

²⁹⁹ *Türkiye- AB İlişkilerine Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikaları Yönünden Bakış*. Erişim tarihi: 10 Haziran 2019, <http://www.tuicakademi.org/turkiye-ab-iliskilerine-avrupa-guvenlik-ve-savunma-politikalari-yonunden-bakis/>

olan devletlerin tamamını içeren AB-NATO işbirliği konusunun çözüme kavuşturulamadığı ifade edilmiştir. Sonuç olarak dış ve güvenlik politikası konusunda AB ve Türkiye arasındaki ilişkinin geliştirilerek siyasi diyalog arttığı belirtilmiştir.³⁰⁰

2015 İlerleme Raporu'nda, Dış, Güvenlik ve Savunma Politikası Faslında, Türkiye'nin bu dönemde AB'ye sınırlı düzeyde uyumlu olduğu belirtilmiştir. Türkiye ile AB arasında dış ve güvenlik politikası alanında siyasi diyalogun artmasıyla sınırlı ilerleme kaydedildiği şeklinde değerlendirilmiştir. Türkiye'nin Suriye'ye yönelik politikasını devam ettirdiği, muhaliflere destek vererek, sığınmacılara hayati nitelikte insani yardım sağlamaya devam ettiği ifade edilmiştir. Türkiye'nin sivil ve askeri kriz yönetimlerine katılımının devam ettirdiği kaydedilmiştir.

Bu fasılda Türkiye'den önümüzdeki yıl içerisinde AB deklarasyonları ve Konsey kararlarına uyum düzeyini artırması beklenmektedir. AB ile Türkiye arasında Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası, Afrika, Orta Doğu ve Batı Balkanlar konularında daha yakın iş birliği içerisine girildiği ve bu konuda gayri resmi istişarelerin gerçekleştirildiği belirtilmiştir. AB Terörle Mücadele Koordinatörünün Ekim 2014 ve Haziran 2015'te Türkiye'yi ziyaret etmiştir. Bu kapsamda Türkiye Ortak Dış ve Güvenlik Politikası alanında ve AB deklarasyonları ve Konsey kararlarına uyum durumunun bir önceki yıla göre yüzde 29 artarak yüzde 40 oranında olduğu belirtilmiştir.

Türkiye'nin Nisan 2015'te 1915 olaylarına ilişkin Başbakan tarafından yapılan açıklamalar olumlu şekilde not edilmiştir. Türkiye'nin 1915 olaylarının tanınması karşısında sergilediği tutum eleştirilmiştir. Ermenistan ile Türkiye ilişkilerinin normalleştirilmesine için 2009 tarihli protokollerin onaylanmamış olduğu belirtilmiştir. Türkiye'nin OGSP kapsamında Bosna-Hersek'te yürütülen EUFOR ALTHEA, Kosova'daki EULEX sivil ve askeri kriz yönetimi operasyonlarına katılımını devam ettirmesi, EUBAM Libya, EUTM Mali ve EUAM Ukrayna

³⁰⁰ Avrupa Komisyonu, *Türkiye 2014 İlerleme Raporu*. Erişim tarihi: 12 Haziran 2019, https://www.ab.gov.tr/files/ilerlemeRaporlariTR/2014_ilerleme_raporu_tr.pdf

misyonlarına katkı sağlamak için teklif etmesi raporda olumlu şekilde dile getirilmektedir. Berlin Artı düzenlemelerinin ötesinde AB'ye üye olan ülkeleri içine alan AB-NATO işbirliği konusunun hâlen çözüme kavuşturulmamış olduğu not düşülmüştür.³⁰¹

2016 Türkiye, İlerleme Raporu'nda, Dış, Güvenlik ve Savunma Politikası Faslında AB'ye uyum konusunda kısmen hazırlıklıdır, şeklinde değerlendirme yapılmıştır. Bu dönem içerisinde dış ve güvenlik politikası konusundaki düzenli siyasi diyalogun, bakanlar seviyesinde de olmak üzere, genişletilmesi ve derinleştirilmesi yönünde ilerleme kaydedilmiştir.

Raporda Türkiye'nin Suriye konusunda, Suriye Muhalif ve Devrimci Güçler Ulusal Koalisyonu'nu destek sağlayarak, Suriyeli mültecilere kayda değer insani yardım sağlamaya devam ettiği ve Uluslararası Suriye Destek Grubu için ortamın hazırlanmasına katkı sağladığı belirtilmiştir. AB ile Türkiye arasında terörle mücadele konusundaki diyalog devam ettiği ifade edilmiştir. Önümüzdeki yıl, Türkiye'nin özellikle: - AB'nin beyanlarına ve Konsey kararlarına daha önem vererek uyum sağlaması çabası içerisinde olmasının gerektiği vurgulanmıştır.

Türkiye, kitle imha silahlarının yayılmasının önlenmesine ilişkin tüm uluslararası düzenlemelere taraftır. Türkiye Wassenaar Düzenlemesine (Konvansiyonel Silahlar ve Çift Kullanımlı Malzeme ve Teknolojilerin İhracat Kontrolüne İlişkin Füze Teknolojisi Kontrol Rejimine) üyelik konusunda AB ile hâlen uyumlaştırmamıştır. Türkiye, devam eden özellikle Bosna Hersek'te yürütülen EUFOR ALTHEA ve Kosova'da yürütülen EULEX olmak üzere, Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası kapsamında operasyonlarına katılmaya devam ettiği belirtilmiştir. Türkiye'nin, Filistin topraklarındaki EUPOL-COPPS'a ve Ukrayna'daki EUAM'a bir süreliğine katıldığı not edilmiştir. Bu dönem içerisinde "*Berlin- artı*" düzenlemelerinin ötesine

³⁰¹ İKV, 2015 Yılı Türkiye İlerleme Raporu İKV Özeti, s.60-2. Erişim tarihi: 10 Haziran 2019, [https://www.ikv.org.tr/images/files/ilerlemeraporu2015%20\(9\).pdf](https://www.ikv.org.tr/images/files/ilerlemeraporu2015%20(9).pdf)

geçen, AB - NATO işbirliğinin tüm AB üye devletlerini içerme konusu çözüme kavuşturulmamıştır.³⁰²

2018 Türkiye, İlerleme Raporu'nda, Dış, Güvenlik ve Savunma Politikası Faslında Kıbrıs'ta iki toplumun liderleri arasında barış görüşmeleri ile birlikte Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri ve Özel Danışmanı'nın göstermiş oldukları çabalara yer verilmiştir. Cenevre'de Ocak 2017'de ve Temmuz 2017'de Crans-Montana'da gerçekleşen Kıbrıs konulu Konferans'ta anlaşma sağlanamadan sona ermiştir.

Türkiye'nin, Güney Kıbrıs ile ilişkilerini normalleştirme yönünde bir ilerleme kaydetmediği belirtilmiştir. Raporda Türkiye'nin göç konusunda Yunanistan ve Bulgaristan ile işbirliğini artırdığını ancak Ege Denizi ve Doğu Akdeniz'de yaşanan gerilimlerin komşuluk ilişkilerine zarar verdiği şeklinde belirtilmiştir. Bu durumun bölgesel istikrar ve güvenliği zayıflattığı belirtilmektedir. AB Konseyi Mart 2018'de, Türkiye'nin Doğu Akdeniz ve Ege Denizi'ndeki tutumunu eleştirerek, Türkiye'nin AB üyeleriyle ilişkilerini normalleştirmesinin gerekliliği ve iyi komşuluk ilişkileri içinde olmasının yükümlülüğü hatırlatılmıştır.³⁰³

Türkiye'nin Batı Balkanlardaki angajman politikası bu süreç içerisinde devam etmiştir. Türkiye, bölgedeki ülkelerle ilişkilerini devam ettirmiştir. Ayrıca bu ülkelerin NATO'ya ve AB'ye katılım çabalarını destek vermiştir. Bosna-Hersek ile ilişkiler, Bosna-Hersek ve Sırbistan ile üçlü işbirliği ve Bosna-Hersek ve Hırvatistan ile üçlü işbirliği çerçevesinde olumlu gelişmeler çerçevesinde gelişmiştir. Kosova ve Makedonya ile ilişkiler, karşılıklı resmi ziyaretlerle olumlu şekilde ilerlemiştir. Karadağ ile imzalanan geri kabul anlaşması.³⁰⁴

³⁰² 2016 Türkiye İlerleme Raporu. Erişim: 12 Haziran 2019,

https://www.ab.gov.tr/files/ceb/Progress_Reports/2016_ilerleme_raporu_tr.pdf

³⁰³ TUSIADAB 2018 Türkiye İlerleme Raporu. Erişim tarihi: 12 Haziran 2019,

<http://www.abhaber.com/tusiadab-komisyonu-2018-turkiye-ilerleme-raporu-ozeti/>

³⁰⁴ Türkiye İlerleme Raporu, s. 71. Erişim tarihi: 12 Haziran 2019,

https://www.ikv.org.tr/images/files/2018_Turkiye_Raporu_IKV_ceviri.pdf

4.2. TÜRKİYE'DE GÜVENLİK POLİTİKALARI KAPSAMINDA AB

Türkiye'nin güvenlik ile ilgili perspektifi, geliştirdiği stratejiler ve güvenliği tehdit eden etmenlerin belirlenmesinde temel alınan kriterler, objektif verilerden çok tarihi ve ideolojik kavramlardan hareket edilerek yapılmaktadır. Türkiye Osmanlı İmparatorluğu'nun bakiyesidir. Bundan dolayı Türkiye'nin Osmanlı Devleti egemenliği altında yaşamış olan ülkelerle tarihten süre gelen bağları ve sorunları bulunmaktadır. Türkiye'nin jeopolitik, jeo-kültürel hinterlandını oluşturmuş olan bu bağlar uzun yıllar ilgilenilmemiş ve yok sayılmıştır.

Türkiye ile ilgili sınırlarının ötesinde meydana gelen olaylara karşı geliştirilen stratejiler iki çerçevede ele alınmaktadır. Tarihsel hafıza ve kültürel arka planıdır. Osmanlı Devleti Dönemi ve Kurtuluş Savaşı bir kırılmayı ifade eden Türkiye için Cumhuriyeti'nin Batı'dan ithal edilmiş temel nitelikleridir. Batılılaşma ve batılı değerler, Türkiye'nin milli kimliğinin oluşumunda önemli bir yere sahiptir. Türkiye toplumunun öteki kimliğini oluşturmuştur. Türkiye'nin ötekisi olarak yüzleşmesi gereken bu tarihi kimliğinin kendi varlığını tehdit ettiğine inandığı iki öge olduğuna inanmaktadır. İslam ve Kürtler, Cumhuriyet Türkiye'sinin milli kimliğinin öteki temsilcisi Osmanlı'dır. Milli Kimliğinin Ötekisi olarak geçmişini koyması aslında eski kimlik hakkında yeni bir tasavvurda bulunduğu anlamına gelmektedir. Batı ile özdeşleştirdiği kimliğini doğulu kimliğinden uzaklaştırmaktadır. Türkiye düalizm yaşamaktadır. Bu düalizm Türkiye'nin dış politika ve güvenlik alanlarında gerçekleştirdiği politikalarda da gerilim ve tutarsızlık içerisinde olmasına neden olmaktadır. Türkiye'nin Batı imgesi ve değerlerini benimsemesi ortak değerler ve beklentiler bütünü oluşturarak yeni bir Türk ulus kimliğinin inşası hedeflenmektedir. Buna karşılık tarihsel ve toplumsal olarak Türkiye'nin İslam medeniyetinin parçası olması Türk toplumunun kendisini idrak edip gelişiminde önemli bir rol oynamaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kendisini Batı'nın Doğu'su olarak konumlandırmaktadır. Bu anlamda Türkiye'nin dış politikada güvenlik alanında kurmuş oldukları ilişkiler ve tehdit algılamaları Cumhuriyet ideolojisinin hedefleri ile tarihsel sürecin getirdiği kültürel ve jeopolitik sorumluluklarla örtüşmemekle birlikte

hatta zaman zaman çatışma içerisindedir. İç güvenlikle ilgili İslam'ın yeniden toplumsal hayatı etkilediği iddiası ve Kürt meselesi, sürekli tekrarlanan rejimi ve ülkenin üniter yapısını tehdit eden iki ana etken olarak gösterilmektedir.³⁰⁵

Türkiye yeni güvenlik algılamaları çerçevesinde değerlendirilecek olursa Soğuk Savaş dönemindeki gibi toprak bütünlüğüne yönelik bir istila tehdidi söz konusu değildir. Ancak Türkiye, çok yönlü, önceden belirlenmesi güç tehdit ve risklerin yaşandığı istikrarsız bölgenin merkezindedir. Türkiye'nin güvenlik politikaları kapsamında komşu ülkelerinde meydana gelen istikrarsızlıklar, istenmeyen oluşumlar, su sorunu ve kitle imha silahları tehdidi gibi simetrik risk ve tehditleri kapsamaktadır. Ayrıca yasa dışı göç, terörizm, irticai faaliyetlerle mücadele gibi asimetrik özellikli risk ve tehditler içinde de yer almaktadır. Değişen yeni güvenlik anlayışı ile birlikte Türkiye'nin Güvenlik Stratejisi Türkiye Cumhuriyeti Devletinin bütünlüğünü, birlik ve beraberliğini ortadan kaldırmayı amaçlayan PKK Terör Örgütü'nün Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da ve büyük şehirlerde gerçekleştirdiği bölücü terörist faaliyetleri günümüzde Türkiye'nin güvenliğine yönelik en büyük tehdit niteliğindedir.

Diğer tehlike ve iç ayrışma sebebi olarak Lâiklik ülkemizde aynı zamanda iç barışın önemli şartı olarak yer almaktadır. Halkın inançlarına ve değerlerine karşı ve farklı inanç ve değerlerinin halka dayatılması ile Türkiye'deki birlik ve beraberliğe zarar verilmektedir. Çağdaş lâik sisteme aykırı olarak bu görüş ve hareketlerin halk üzerinde baskı oluşturması Türkiye'nin birlik beraberliğine yönelik tehdit oluşturmaktadır. Ülke içindeki siyasi, ekonomik, sosyo-kültürel ve psiko-sosyal istikrarın bozulmasına yönelik gelişmeler de yeni güvenlik anlayışına güvenliğe yönelik tehditler olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca organize suçlar, yasa dışı göç, uyuşturucu gibi faaliyetler, doğu-batı kuzey-güney yolları üzerinde bulunan Türkiye için yumuşak güvenlik tehditleri içinde yer almaktadır. Çevre sorunları ve salgın hastalık gibi riskler Türkiye'yi diğer bölgelere göre daha fazla etkilemektedir.³⁰⁶

³⁰⁵ T.C Adalet Bakanlığı. EDB Eğitim Dairesi Başkanlığı. *Türkiye Cumhuriyeti'nin Ulusal Güvenlik Politikaları ve Güvenlik Stratejilerinin Gelişimi Ders Notu*, s.15-16-17

³⁰⁶ Sandıklı, A., Değişen Güvenlik Anlayışları Türkiye'nin Güvenlik Stratejisi, s.26,27,28. Erişim tarihi: 02 Ocak 2019, http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-81-2014062415turkiyenin_vizyonu02.pdf

Türkiye iç güvenliğini sağlamada ve dış güvenlik konusunda kendisine yol ve hedef belirlemek üzere Milli Güvenlik Politikası oluşturmuştur. Türkiye'nin savunmasını, ekonomik refahını, demokratik değerlerini, hangi şekilde yönetileceğini belirlemektedir.

1. Yurt içinde milli birlik ve beraberliği sağlayarak, istikrar ve güven ortamı oluşturmak.
2. Sosyal adaleti sağlayarak hayat şartlarını ve refah seviyelerini demokratik düzen içerisinde düzenlemektir.
3. Devletin anayasal düzenini, milli bölünmez bütünlüğünü tüm menfaatlerini iç ve dış tehditlere karşı korumak
4. Diğer ülkeler ile birlikte dostluk ve ittifak içinde ilişki kurmak.
5. Ülke ekonomisinin içte - dışta güçlendirilmesi şeklinde kendine sistem belirlemiştir³⁰⁷

Cumhuriyetin kurulmasından itibaren Türkiye güvenlik politikası Türkiye'nin coğrafi konumu üzerinden belirlendiği için Türkiye değişen konjektüre göre Avrupa, Balkanlar, Ortadoğu, Akdeniz ve Karadeniz stratejik bir aktör haline gelmiştir. Bu anlamda işbirliği ve ortaklık perspektifinden dostane ilişkiler kurma, devam ettirme ve bu anlamda uluslararası işbirliğinin geliştirilmesi iç çatışmaların barışçı yöntemlerle çözülmesi ile bölgesel ve uluslararası barışın, istikrar ve refahın artırılması Türk dış politikasının ana amaçlarını oluşturmuştur.

İki Dünya Savaşı arası dönemde Türkiye, komşularıyla ve diğer ülkelerle işbirliği projelerini desteklemiştir. Yunanistan, Romanya ve Yugoslavya ile Balkan Antantı'nı İran, Irak ve Afganistan ile Sadabat Paktı'nı imzalayarak, bölgesel güvenliğe yönelik işbirliği çabalarına katkıda bulunmuştur.

II. Dünya Savaşının ardından, Batı Bloğu'nda yer almayı tercih etmiştir. Türkiye, 1952 yılında NATO'ya üye olmuştur. NATO, Türkiye'nin savunma ve güvenlik

³⁰⁷ Dağ, S., Türkiye'nin Milli Güvenlik Politikaları, s.1-2. Erişim tarihi: 02 Ocak 2019, http://www.academia.edu/6418359/T%C3%9CRK%C4%B0YEN%C4%B0N_M%C4%B0LL%C4%B0_G%C3%9CVENL%C4%B0K_POL%C4%B0T%C4%B0KASI

politikasının temel taşı şeklindedir.³⁰⁸ Güvenlik algulamaların değişmesi caydırıcılığında artırılması ve güvenliğin maliyetleri düşünülerek Türkiye Birleşmiş Milletler Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası içerisinde yer almaktadır. Bu güvenlik oluşumları içerisinde stratejik öneme sahiptir. Bundan ötürü bölgesel oluşumlarda dâhil olmak üzere aktif olmalıdır. Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası içerisinde, Türkiye için stratejik bir önem ve önceliğe sahip olmalıdır. Türkiye bölgede tampon görevi üstlenmektedir.³⁰⁹

Türk dış politikası iki temel ilkesi Cumhuriyet tarihi boyunca Türkiye'nin Avrupa güvenliğine şekil vermede etkin olmuştur. Bunlar Batıcılık ve Statücülüktür. Cumhuriyet'in ilk yıllarında Batı modeli hukuk ve devlet sistemi benimseyen Türkiye, Batılılaşmanın ikinci aşamasında ise hedef olarak Batılı örgütlenmeler içinde yer almak şeklinde belirlemiştir. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Avrupa'nın kurmuş olduğu bütün örgütlenmelere girmek için çaba göstermiştir. Özellikle askeri ve ekonomik işbirliği girişimlerine ilgi duymuştur. Bu kapsamda da ilk önce 1949 yılında Avrupa Konseyi kuruluş aşamasında iken üye olmuştur. Daha sonra Yunanistan ile birlikte NATO ittifakına katılmıştır.³¹⁰ Türkiye bu politikasının bir uzantısı olarak AET ile ilişki kurmuştur. Avrupa ile bütünleşme Türkiye için ekonomik bir amaç taşımasından çok politik bir amaç taşımaktadır.³¹¹

Türkiye AB ile 1963 yılında Ortaklık Anlaşması ve 1995 Gümrük Birliği kapsamında gerçekleşen ve gelişen 1999 yılında Helsinki Zirvesi ve AB'ye aday ülke konumuna yükselmesi ile süregelen ilişkiler başlangıç itibariyle güvenlik kapsamında ele alınmamıştır. 1950 yılında Avrupa güvenliğine hâkim olan tek forum NATO olduğundan, Türkiye Avrupa Güvenliği kapsamındaki çıkarlarını NATO'nun aracılığıyla izlemiştir.

³⁰⁸ Türkiye'nin Uluslararası Güvenlik Perspektifi. Erişim tarihi: 02 Ocak 2019, http://www.mfa.gov.tr/i-turkiye_nin-uluslararasi-guvenlik-perspektifi.tr.mfa

³⁰⁹ Sandıklı, A., *Değişen Güvenlik Anlayışları Türkiye'nin Güvenlik Stratejisi*. Erişim tarihi: 02 Ocak 2019, http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-81-2014062415turkiyenin_vizyonu02.pdf, s.30

³¹⁰ Çelik, Ü., (2006). ABD'nin Türkiye'nin Üyelik AB Üyelğine Bakışı Türkiye –ABD-AB Güvenlik ve Savunma İlişkileri. *Akademik Bakış, Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, Sayı 10, s.11

³¹¹ Coşkun, E., (2001). *Bütünleşme Sürecinde Avrupa Birliği ve Türkiye* (1. Basım). İstanbul: Cem Yayınevi, s.210

AB'nin AGSP oluşumunda takip etmiş olduğu politika Türkiye'yi Avrupa Birliği güvenlik ve savunma konusunda izlenen karar alma mekanizmasının dışında bırakmakla birlikte BAB seviyesinde edinmiş oldukları kazanımlarından da mahrum kalmasına neden olmuştur.³¹²

Türkiye ve Avrupa Birliği ilişkileri 80'li yılların sonlarında zor bir süreç içerisine girmiştir. Aslında öncesinde de var olan fikir ve siyaset ayrılıkları görülmüştür. Soğuk Savaş'ın varlığından dolayı bu ayrılıkların ortaya çıkmasına izin verilmemiştir. Özellikle düşman görülen Sovyet Birliği'nin yıkılmasının ardından bu farklılıklar gün yüzüne çıkmaya başlamıştır. Öyle ki doksanlı yıllara gelindiğinde Türkiye'nin Avrupa Güvenliği için yük haline geldiğini söylemişlerdir. Bu görüşler Batı ile bağlantısının en güçlü kanadı olarak güvenliği gören Türkiye açısından soğuk duş etkisi oluşturmuştur. Türkiye İkinci Dünya Savaşı'ndan itibaren Avrupa güvenlik yapılanmasında kendisini temel taş olarak görmektedir.³¹³

Türkiye bu kapsamda özellikle NATO ve BAB gibi güvenlik ve savunma örgütlerinde kurumsal anlamda yapılan değişiklikleri kendisine etkileri itibariyle yakından takip etmiştir. Türkiye kendi güvenlik ve strateji kapsamında AGSP karar alma mekanizmaları içinde yer almak istemektedir. AB ise Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üye olmamasından dolayı bu durumun mümkün olmadığını ifade etmiştir.

AGSP karar alma mekanizması içerisinde Avrupa Birliği'nin önde gelen ülkeleri karşı çıkmışlardır. AGSP kapsamında oluşturulmaya çalışılan Acil Müdahale Gücü içerisinde danışma görevi verilmesi teklif edilmiştir. Türkiye bu durumu Avrupa'dan dışlama girişimi olarak algılamıştır.³¹⁴

Türkiye ve Avrupa Birliği birbirlerinin güvenlik kaygılarını anlamada uzaklaşmıştır. Türkiye ve AB'nin güvenlik kültürleri arasında uçurum açılmıştır. AB'nin bir askeri

³¹² Çakar, N., (2001). *AB Türkiye İlişkilerinin Güvenlik Boyutları, Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği, Avrupa Birliği ve NATO İlişkilerinin Geleceği, Türkiye'ye Etkileri 11-12 Ocak 2001*. İstanbul: Harp Akademileri Basım Evi, s.311

³¹³ Bilgin, P., (2003). *Soğuk Savaş Sonrasında Avrupa ve Türkiye, derleyen Cem Karadereli*. Ankara: Ayraç Yayınevi, s.192-193

³¹⁴ Özdal, B., Genç, M., (2005). *Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Türkiye – AB İlişkilerine Etkileri* (1. Baskı). Aktüel, s.183

güç oluşturma çabası içerisinde iken Türkiye'nin bu oluşuma katkıda bulunmayı teklif etmesi Avrupa güvenlik yapısında yerini sabitlemeye çalışması, ilişkilere yeni bir boyut kazanmasına rağmen AB ve Türkiye güvenlik kültürleri arasındaki fark kapanmamıştır.³¹⁵

Türkiye'nin AGSP yapısında yer almak istemesinin sebebi Soğuk Savaş sonrasında oluşan yeni sistemde AB içinde AGSP ile oluşturulmak istenen yeni düzenin Türkiye'nin çıkarlarını olumsuz yönde etkilemesidir. Türkiye ve AGSP kapsamında içerisinde yaşanan sorunlar sadece bu iki aktörü değil sistem içerisinde yer alan diğer aktörleri de etkilemektedir. AGSP oluşumunda etkin bir rol üstlenen ABD, Rusya Federasyonu ve NATO ile BAB üyesi olan ülkeler izledikleri politika ve davranışları çelişmektedir.³¹⁶

Brüksel'de AB'nin NATO'dan ayrılma amacıyla oluşturmuş olduğu AGSK konusunda yaşanan tartışmalar, Türkiye'nin güvenlik çıkarlarının korunmadığı bir çözümün mümkün olmadığını göstermektedir.³¹⁷ Türkiye'nin savunma ve güvenlik alanında duymuş olduğu kaygılardan ötürü NATO olanaklarının AB'ye koşulsuz olarak aktarılmasının 2000 yılında NATO bakanlar toplantısında Berlin Plus sürecini doldurması gerektiğini bildirmiştir. Türkiye daha sonra ikna edilebilmesi için ABD'nin arabuluculuğu ile Ankara'da görüşülerek anlaşma sağlanmıştır.³¹⁸ Türkiye'nin bu girişiminin arkasında Avrupa güvenlik ve savunma politikası içerisinde yerini sağlamlaştırmak için AB'yi zorlamasıdır. AB kendisine ait güçlü bir bürokrasi yapılandırması ile NATO karşısında rakip konumuna geçmemelidir.³¹⁹

³¹⁵ Bilgin, P., (2003). *Soğuk Savaş Sonrasında Avrupa ve Türkiye*, Karadereli, C., (Ed.). Ankara: Ayraç Yayınevi, s.194

³¹⁶ Özdal, B., Genç, M., (2005). *Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Türkiye – AB İlişkilerine Etkileri* (1. Baskı). Aktüel, s.184

³¹⁷ Yıldız, Y., G., (2001). *Yeni Güvenlik Anlayışı ve Arayışları Türkiye'nin Ulusal Güvenlik Stratejisi, Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği, Avrupa Birliği ve NATO İlişkilerinin Geleceği, Türkiye'ye Etkileri*. İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Harp Akademileri Komutanlığı, Harp Akademileri Basım Evi, s.280

³¹⁸ Çakmak, H., (2007). *Avrupa Güvenliği, Platin* (2. Baskı). Ankara: s.193

³¹⁹ Yıldız, Y., G., (2001). *Yeni Güvenlik Anlayışı ve Arayışları Türkiye'nin Ulusal Güvenlik Stratejisi, Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği, Avrupa Birliği ve NATO İlişkilerinin Geleceği, Türkiye'ye Etkileri*. İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Harp Akademileri Komutanlığı, Harp Akademileri Basım Evi, s.280

Türkiye elinde bulundurduğu pazarlık gücünü kullanması durumunda AB'nin genişleme sürecinde içine alınması pek mümkün görünmemektedir. 1 Mayıs 2004 tarihinde Türkiye'ni AB üyeliği konusunda kabul görmesiyle birlikte AGSP süreci içerisinde de doğrudan yer almıştır. Bu durum Türkiye'nin kendi güvenliğini daha uzun ve daha etkin bir şekilde sağlayacaktır.³²⁰

Türkiye'nin Avrupa güvenliği için oynadığı alanlar hem sert güç özellikleri gösteren askeri alan, hem de yumuşak güç özelliği taşıyan AB'nin sivil güç alanlarındadır. Türkiye'nin birlikten dışlanması durumu AB için maliyetli bir durumdur. Türkiye'nin askerî gücü, AB'nin 2010 yetenekleri hedefine ve OGSP'nin etkinliğine katkıda bulunma kapasitesine sahiptir. Bundan dolayı Türkiye AB askeri AB'nin askeri yeteneklerine katkıda bulunacaktır. Coğrafi konumu, demokratik ve İslamî değerlerin bir arada bulunduğu ve Ortadoğu, Balkanlar ve Kafkasya'da kilit bir ülke olduğu için de Türkiye AB'nin sivil kapasitesini geliştirme konusunda katkıda bulunma kapasitesine sahiptir. AB'nin etkin olduğu yumuşak güç kavramı daha da güçlenecektir. Türkiye'nin askeri güç alanında AB'nin etkinliğini artırabilmesi için ise Türkiye'nin iki önemli askeri gücüne bağlıdır. Jeostratejik konumu ve askerî gücüdür.

AB'nin Türkiye'nin komşusu olduğu bölgede gerçekleştireceği askeri operasyonların başarı ile sonuçlanması Türkiye'nin desteği ve lojistik yardımına bağlıdır. Bunun en iyi örneği 2006 yazında Lübnan'daki AB vatandaşı olan sivillerin tahliyesi edilmesi ve AB vatandaşlarının savaş bölgesinden kendi ülkelerine gidebilmeleridir. Diğer yandan Türkiye'nin askeri imkânlarının genişliği ve ordusunun bilgi ve donanımı Türkiye'nin askeri katkılarını oluşturmaktadır.

Türkiye NATO'da ABD'nin ardından ikinci büyük kara kuvvetlerine sahiptir. Türkiye üyesi olduğu NATO'nun savaş uçaklarının %10,5'ine, kargo uçaklarının %20'sine, tespit uçaklarının ise %22,5'ine sahiptir.³²¹

³²⁰ Özdal, B., Genç, M., (2005). *Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Türkiye – AB İlişkilerine Etkileri* (1. Baskı). Aktüel, s.208

³²¹ Baç, M., M., (2006). *Türkiye –Avrupa Birliği İlişkilerine Güvenlik Boyutundan Bir Bakış*. Tesev Yayınları, Dış Politika Analizleri 4, s.17-18

4.3. OGSP -TÜRKİYE

BAB'a tam üye olmak için başvuru yapmıştır. 1992 yılında yapılan Petersburg Deklarasyonu'nda BAB'a tam üye olabilmenin ancak AB'ye tam üye olmak ile gerçekleşebileceği kararı alınmıştır. Bunun üzerine Türkiye, 20 Kasım 1992 tarihli Roma Bakanlar Konseyi toplantısında BAB'ın genişlemesinin kabul görmesi sonucu “ortak üye” statüsünde BAB'a girmiştir. BAB'a giren Türkiye, konsey toplantılarına, çalışma gruplarına ve BAB'ın planlama birimine katılmıştır. 1995 yılından itibaren askerî alanda da etkili olan Türkiye, BAB Askerî Karargâhı'na subay göndermiş ve askeri karargâhın tüm faaliyetlerine diğer devletlerle eşit koşullar altında katılmıştır. Bununla birlikte 1993'te Avrupalı devletlerin savunma harcamalarını kontrol etmek için kurulan Batı Avrupa Silahlanma Grubu (WEAG) ve 1996'da kurulan Batı Avrupa Silahlanma Organizasyonu (WEAO)'nun da kuruluşundan itibaren üyesi olmuştur.³²²

Türkiye BAB içinde konumunda kaydettiği en önemli ilerleme, 15 Nisan 1997 yılında yapılan müzakereler sonucunda NATO'nun desteğiyle yapılan operasyonlarda tam üye hakları ile birlikte katılmasıdır. Türkiye bu statüyü 18 Kasım 1997'de Erfurt'da gerçekleştirilen BAB Bakanlar toplantısında daha da artırarak, BAB'ın görev alanı içerisindeki tüm kriz yönetimi ile ilgili faaliyetlere tam üyelerle aynı haklarla katılım sağlamıştır. Türkiye ortak üye olmasına karşın BAB içinde kazanımları artmış, karar mekanizması dâhil olmak üzere tatbikat ve operasyonlara tam üye hakları ile katılıma kadar ilerlemiştir.

BAB, uzun süre NATO'nun gölgesinde kalmış önemsenmemiştir. Türkiye için BAB'ın değeri, AB'nin güvenlik ve savunma sorumluluğunu kendi üzerine almasından sonra AB ve NATO açısından yapılan görüşmelerde edinilen sonuçta BAB kazanımları kullanılan temel kanıt olmuştur.³²³

³²² Efe, H., (2007). AB'nin Gelişen “Avrupa Güvenlik ve Savuma Politikası” ve Türkiye. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* (9 / 3), s.127 – 145, s. 129-130

³²³ Rupp, M., (2002). *Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Katılım Süreci, Avrupa Birliği'nin Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası ve Türkiye'nin Uyumu*. İktisadi Kalkınma Vakfı (IKV), s.59,-60

AB evresi olan BAB Avrupa'nın savunulması üstlenmiş misyonuyla Türkiye için Avrupa Birliği ile aynı değerdedir. Türkiye Balkanlar, Kafkaslar, Karadeniz Havzası ve Orta Doğu'nun merkezinde yer almaktadır. Gelişmelerden direk olarak etkilenmektedir. Bu yüzden Türkiye gelişmelerden ve etkileşimlerden uzak kalmamalıdır. Bu durum Türkiye'nin jeostratejik konumundan kaynaklanmamaktadır, bölgede sergilemiş olduğu örnek yapı ve geniş potansiyelinin sonucudur. Bu yüzden Türkiye sahip olduğu siyasî, ekonomik, askerî ve kültürel potansiyelini aktifleştirebilmek için tutarlı ve çok yönlü bir dış politika izlemesi gerekmektedir. Bu değerler çerçevesinden oluşturulmuş bir dış politika kapsamında Avrupa oluşumlarının içinde bulunarak, bu ülkelerle ikili veya çok taraflı ilişkileri güçlendirerek, dış politika hedeflerimiz doğrultusunda bölgede etkinliğimiz için de zorunludur.

Türkiye Avrupa bütünleşme ve kurumsallaşma sürecine dâhil olduğu ölçüde yönlü ve dinamik bir dış politika izleyebileceğini düşünmektedir. Bir NATO ülkesi olan Türkiye BAB'ne ortak üyeliğinin tam üyeliğe dönüştürülmesi konusunda çaba sarf etmektedir.³²⁴

Türkiye özellikle Transatlantik bağlarına önem vermektedir. Bu nedenle Türkiye, Avrupa güvenliği konusundaki çıkarlarını NATO kanadıyla gerçekleştirmeye çalışmıştır. Ekonomik bir örgüt olarak kurulan AB, Türkiye ile 1990 yıllara kadar güvenlik ve savunma alanında ilişkileri olmamıştır. AB'nin güvenlik ve savunma alanında aktör olmak istemesi Türkiye ve AB arasındaki ilişkilerin bu alanda da etkileşim içerisine girmesini zorunlu kılmıştır.³²⁵

Avrupa Birliği'ne üye olan devletler Türkiye'nin bu isteğine 1999 yılı ikinci yarısına kadar olumlu bakmamışlardır. Nisan 1999'da gerçekleştirilen Washington Zirvesi'nde alınan kararlar doğrultusunda dolaylı olarak destek vermişlerdir. Oluşum süreci içerisinde olan OGSP'nin Washington Zirvesinde alınan kararlar Türkiye gibi

³²⁴ Harp Akademileri, (1995). *Batı Avrupa Birliği ve Türkiye*. İstanbul: Harp Akademileri Yayınları, s.120-121

³²⁵ Çakar, N., (2001). *AB Türkiye İlişkilerinin Güvenlik Boyutları, Genelkurmay Bakanlığı Harp Akademileri Komutanlığı, Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği, Avrupa Birliği ve NATO İlişkilerinin Geleceği, Türkiye'ye Etkileri 11-12 Ocak 2001*. Bildiriler Soru-Cevaplar, Katkıları ve Konuşma Metinleri. İstanbul: Harp Akademileri Basım Evi, s.311

AB üyesi olmayan devletlere yönelik olumlu tavır uzun sürmemiştir. Bu zirve sonrasında gerçekleştirilen AB Köln Zirvesi'nde, NATO imkân ve yeteneklerinin AB tarafından bazı durumlar halinde kullanılması vurgulanırken AB üyesi olmayan müttefiklerin üye olan Devletlerin AGSP kapsamında üstlenilecek görevlere ve operasyonlara katılımının sağlanması için gerekli düzenlemeler yapılacağı bildirilerek, Washington Zirvesi'nde alınan kararlardan farklı olarak AB üyesi olmayan müttefiklerin üçüncü Devletlerle aynı kategoride değerlendirilmiştir. Bu karar ile sadece AB üyesi olan devletlerin NATO karar mekanizmasında yer alması sağlanmaya çalışılmıştır.³²⁶

Türkiye AB ile güvenlik konusunda işbirliği içinde hareket etmek istediğini her fırsatta ifade etmiştir. Bunun yanı sıra temel hedefe Tugay düzeyinde hava ve deniz destekli bir kuvvet katkısı yapabileceğini ve AB'nin ihtiyaçları doğrultusunda zaman içinde geliştirebileceğini ifade etmiştir.³²⁷

Gerçekleştirilen zirvelerde bu süreç içerisinde güvenlik alanında birçok yeni karar alınmıştır. Alınan kararlarla Türkiye'nin beklentileri AB tarafından karşılanmamıştır. AB ve Avrupa Topluluklarına üye olan bazı devletler, AGSP karar mekanizması içinde Türkiye'ye yer vermek istemektedir. Bu devletlerin başında ise Fransa ve Almanya yer almaktadır. Gerçekleştirilen bu zirvelerde alınan kararların NATO üyesi olan fakat AB üyesi olmayan altı devlete, AGSP çerçevesinde oluşturulmaya çalışılan Acil Müdahale Gücü kapsamında danışma görevi verilmek istenmiştir. AB'nin Petersburg Görevleri kapsamında AGSP tarafından düzenlenecek olan operasyonlarda kendilerine verilmiş olan imkân ve statüleri yeterli bulmamıştır. Türkiye özellikle sadece danışma ağırlıklı bir katılımını öngörülmeyle devam etmesi halinde, AB'nin NATO imkânlarından AGSP çerçevesinde gerçekleştirilecek olan operasyonlarda kullanmasına izin vermeyeceğini belirtmiştir. Türkiye'nin izlemiş olduğu bu politika Türkiye AB ilişkilerini etkileyen en önemli sorun olmuştur.

³²⁶ Özdal, B., Genç, M., (2005). *Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Türkiye – AB İlişkilerine Etkileri* (1. Baskı). Aktüel, s.201-202

³²⁷ Çakar, N., (2001). *AB Türkiye İlişkilerinin Güvenlik Boyutları, Genelkurmay Bakanlığı Harp Akademileri Komutanlığı, Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği, Avrupa Birliği ve NATO İlişkilerinin Geleceği, Türkiye'ye Etkileri 11-12 Ocak 2001*. Bildiriler Soru-Cevaplar, Katkıları ve Konuşma Metinleri. İstanbul: Harp Akademileri Basım Evi, s.312

Türkiye ve AB arasında AGSP kapsamında yaşanan sorunlar uluslararası sistem içerisinde diğer aktörlerin çıkarlarını da etkilemiştir.³²⁸

Türkiye'nin AGSP'ye katılımı kapsamında Nice Uygulama Belgesinde belirtilen dayanışma mekanizmaları gerektiği gibi uygulanmamaktadır. Türkiye'nin güvenlik konusunda endişeleri göz ardı edilmektedir. Türkiye'nin katkıda bulunduğu harekât ve misyonların planlama ve karar oluşturma süreçlerine katılmasına izin verilmemektedir. Türkiye'nin Avrupa Ajansı ile iş birliği ve AB ile gizlilik dereceli bilgilerin değişimine imkân verecek bir Güvenlik Antlaşması imzalamak istemektedir. Bu isteği gerekçe olmaksızın, siyasî nedenlerle engellenmektedir. Ayrıca bu ajansın kurulması ile Türkiye'nin tam üye olarak faaliyette bulunduğu Batı Avrupa Silahlanma Grubu 23 Mayıs 2005'te ve Batı Avrupa Silahlanma Organizasyonu 31 Ağustos 2006 tarihinde kapatılmıştır. Türkiye'nin WEAG ve WEAO bünyesinde elde etmiş olduğu haklar kaybolmuştur.³²⁹

AB'nin NATO imkânlarına ve planlarına güvenceli yaklaşımına karşılık, AB üyesi olmayan müttefiklerin AGSP kapsamında karar alma mekanizması içerisinde katılımı konusunda oluşan şüphe ve kaygılara yönelik gereken biçimde cevap vermesi beklenmektedir. AB oluşturmaya çalıştığı bu yeni yapıyı Türkiye desteğini alarak daha güçlendirebilir. Türkiye ise oluşan bu yapı içerisinde kendini hayati güvenlik kaygılarına cevap bularak kendini garanti altına almak istemektedir. Türkiye'nin OGSP konusunda ortaya koymuş olduğu tutum uluslararası ortamda daha değerli bir hâl alacaktır.³³⁰

³²⁸ Özdal, B., Genç, M., (2005). *Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Türkiye – AB İlişkilerine Etkileri* (1. Baskı). Aktüel, s.205

³²⁹ Demir, S., (2010). Avrupa Güvenlik Mimarisini Tarihsel Gelişimi ve Türkiye'nin Bu Güvenlik Mimarisindeki Yeri. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Sayı 9, ISSN:1304740, s.42

³³⁰ Çakar, N., (2001). *AB Türkiye İlişkilerinin Güvenlik Boyutları*, Genelkurmay Bakanlığı Harp Akademileri Komutanlığı, *Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği, Avrupa Birliği ve NATO İlişkilerinin Geleceği, Türkiye'ye Etkileri 11-12 Ocak 2001*. Bildiriler Soru-Cevaplar, Katkıları ve Konuşma Metinleri. İstanbul: Harp Akademileri Basım Evi, s.312

4.1.1. BERLİN ARTI DÜZENLEMELERİ VE ANKARA MUTABAKATI

NATO ve AB arasında gerçekleştirilen işbirliği AB üyesi olmayan müttefiklerin AB tarafından gerçekleştirilen operasyonlara katılmaları ve AB'ye NATO'nun imkânlarından yararlanmak gibi iki ana konu üzerinde yoğunlaşmıştır. AB operasyonlarında AB üyesi olmayan NATO üyelerinin NATO imkânlarının kullanılmasına dair katılım hakkını elde ederken, NATO imkânlarının kullanılmasına gerek olunmadığı durumlarda ise AB operasyonlarına AB Konseyi'nin oybirliği ile daveti üzerine katılma hakkı elde edebileceklerdir.

NATO imkân kaynaklarının kullanımı konusu Berlin-artı düzenlemeleri çerçevesinde işbirliği ile gerçekleştirilmiştir. Berlin-artı ile birlikte NATO'nun Avrupa Müttefik Kuvvetleri Yüksek Karargâhı'ndaki planlama imkânlarına erişim hakkı elde etmiştir. Bu karar göre NATO gerçekleştirecek olan operasyon öncesinde AB Genelkurmayı'nın askeri ve stratejik çalışmalarını destekleyecek, operasyon döneminde ise operasyonsal sürecin planlamasını yapacaktır. İkinci olarak AB NATO'nun komuta imkânlarından yararlanabilecektir.

Berlin-artı metni Mart 2003 tarihinde yürürlüğe girmiştir NATO kaynaklarının AB tarafından kullanılmasının sınırlarını belirleyen bu anlaşmaya göre OGSP'nin NATO'nun dahi olmadığı durumda etkin olabileceği ittifak üyelerinin BİO programına üye devletler bu ilkeler üzerine oturtulmuştur. Berlin-artı düzenlemeleri iki örgüt arasında sahada işbirliğinin temellerini oluşturmuştur.³³¹

11 Eylül'de gerçekleştirilen terör saldırısı sonrasında AB'nin Acil Müdahale Gücü'nü faaliyete geçirme çabaları, Türkiye'nin üzerindeki baskının artmasına neden olmuştur. NATO üyesi olan Türkiye, AGSP mekanizmalarında söz sahibi olmadan AB'nin NATO'nun imkân ve yeteneklerini kullanması konusunda izin vermek istememiştir. AB karar mekanizmasında yer almayan Türkiye NATO olanaklarının kullanılacağı durumlarda kendisine yönelik tehditlerle ilgili kaygılarına çözüm bulmak amacıyla ABD, İngiltere ve Türkiye arasında görüşmeler yapılmıştır.

³³¹ Açıkkışme, S., A., Dizdaroğlu, C., (2013). *NATO-AB İlişkileri İşbirliği ve Çatışma Dinamikleri*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, s.51-52

Türkiye, NATO imkân ve yeteneklerinin AB tarafından kullanılması halinde, NATO'nun karar verme yetkisinin AB'ye devredildiğini, katkıda bulunan NATO devletlerinin, AB karar mekanizmasında söz sahibi olması gerektiğini belirtmiştir. AB'nin NATO üyesi olmayan Avusturya, Finlandiya gibi AB ülkelerine harekâtın yönetiminde tam söz ve karar hakkı vermesine karşılık, Türkiye'ye aynı haklar tanınmamıştır.³³²

Türkiye, AB kuvvetinin Ege veya Kıbrıs'ta kullanılması, AB ile Türkiye'yi karşı karşıya gelmesine neden olacaktır. Türkiye bu durumdan dolayı tedirginlik duymaktadır. 2 Aralık 2001 Ankara Mutabakatı ile kurulacak “*Avrupa Ordusu'nun*” Türkiye'ye yakın bir yerde operasyon düzenlemesi, Türkiye'nin karar mekanizmasında bulunacağı ve Türkiye'nin Yunanistan ile sorunlarının “*Avrupa Ordusu'nun*” görev alanı dışında bırakılacağı konularında Türkiye'ye garanti verilmiştir. Bu garanti karşılığında Türkiye karar mekanizmasının bütün aşamalarında değil, sadece harekâta ilişkin planlama ve uygulama alanında söz sahibi olmayı kabul etmiştir. Ayrıca Türkiye Avrupa Ordusu'nun tüm karar mekanizmalarında yer alma ve veto hakkı ile birlikte NATO imkân ve yeteneklerinin her biri için NATO'da oylama yapılması isteğinden vazgeçmiştir. AB'nin NATO müttefikleri arasındaki Ege sorunu ve BM gözetimindeki Kıbrıs gibi konularda müdahil olmaması kararlaştırılmıştır. Yapılan anlaşma sonucu yine de bağımsız AB operasyonlarının bir NATO müttefikinin coğrafi bölgesi yakınında yapılması veya ulusal güvenlik çıkarlarını etkilemesi, AB Konseyi'nin bu müttefikle görüşmelerde bulunmasını ve bu görüşmelerin sonucu alınan kararlarda etkili olmalıdır. Bu durumda Türkiye'nin çevresinde yapılan operasyonlarda Türkiye'nin oy hakkı olmayacak ama onayı alınacaktır. Türkiye bu durumda kendi güvenliğini ilgilendiren bölgelerde karar alma mekanizmasının dışında bırakılmıştır. Türkiye'nin yer aldığı operasyonlarda, katılımı oranında oy hakkı tanınması ve operasyonun askeri büyüklüğünün %15'ine kadar olan bölümüne Türkiye katkıda bulunursa, bu

³³² Rupp, M., (2002). *Avrupa Birliği'nin Ortak Dışışleri ve Güvenlik Politikası ve Türkiye'nin Uyumunu*. İKV Yayınları, s.71

operasyonlarda “kararın nitelikli oy çokluğuyla alınması ve Türkiye’nin oylamada yer alması” karara bağlanmıştır.³³³

İstanbul Belgesi Türkiye tarafından bu şartlarla kabul edilmiştir. Ancak yaklaşan yerel seçimlerin de etkisi ile bu sefer Yunanistan Belgeyi reddetmiştir. Bu durum İstanbul Belgesi’ni geçersiz kılmıştır. Ancak bu Belge, sonrasında geliştirilecek olan çözümün temelini oluşturduğu için önemli bir belge niteliği taşımaktadır.

Yunanistan’ın anlaşmak için öne sürmüş olduğu şartlar ise:

- NATO ve AB’nin eşit örgütler olduklarının ve karar alma otonomilerinin tanınması.
- Karşılıklılık ilkesi gözetilmesi; yani eğer AGSP bir NATO ülkesine karşı kullanılmayacaksa, bir NATO ülkesinin de bir AB ülkesine karşı kuvvet kullanmaması.
- Bu kapsamda, ilişkilerde kuvvet kullanımının ve kuvvet kullanımına ilişkin oluşabilecek tehdidin önüne geçilmesi.
- NATO ve AB ülkeleri arasındaki anlaşmazlıkların barışçıl yollarla çözüme kavuşturulması.

Berlin-artı düzenlemeleri Yunanistan ve Türkiye’nin endişe ve prensipleri dikkate alınarak hazırlanmış belgelerden oluşmaktadır. Bu düzenlemelerin kabulü için ilk adım 24-25 Ekim 2002 tarihlerinde Brüksel’de düzenlenen Avrupa Konseyi toplantısında atılmıştır. Brüksel Avrupa Konseyi, AB üyesi olmayan Avrupalı Müttefiklerin AGSP’ye katılımına yönelik şekilleri Sonuç Bildirisi’ne eklenmiş ve analizciler tarafından Nice Uygulama Belgesi olarak nitelendirilmiştir. Bu belgenin giriş bölümünde AB üyesi Müttefiklerin, NATO sorumluluklarına saygılı olacaklarını tekrar etmeleri dikkat çekmektedir. Bunun ardından OGSP’nin hiçbir

³³³ Efe, H., (2007). AB’nin Gelişen “Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası” ve Türkiye. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9/3, ss 127-145, s. 137

koşul altında bir Müttefike karşı kullanılmayacağı garanti altına alınmıştır. Berlin-artı düzenlemeleri ile birlikte AB üyesi olmayan müttefik devletlerin OGSP katılım şartları Solana mektubunda belirlenen usuller doğrultusunda gerçekleşeceği belirtilmiştir. Solana mektubunun gizli olması sebebiyle içeriği bilinmemektedir. 2002 yılında gerçekleşen Brüksel Avrupa Konseyi sonuçlarına eklenen Nice Uygulama Belgesinde Solana mektubunda yer alan usullerin tekrarlandığı tahmin edilmektedir. Berlin-artı düzenlemeleri 17 Mart 2003 tarihinde kabul edilmiş gizli belgelerle tamamlanmıştır.³³⁴

4.1.2. TÜRKİYE'NİN OGSP'YE YAPABİLECEĞİ KATKILAR

Türkiye, kuruluşundan itibaren NATO'nun güvenilir ve aktif bir üyesi olmuştur. Türkiye, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasının geliştirilmesine yönelik en büyük çabasını ve ilgisini Bosna-Hersek'te (EUPM), Makedonya Cumhuriyeti'nde (Proxima) ve Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde (EUROPOL KINSHASA) AB öncülüğünde gerçekleşen operasyon ve misyonlara katılarak göstermiştir. Ayrıca Türkiye, Balkanlarda BM ve NATO barış misyonlarına katılım sağlamaktadır.³³⁵

Türkiye, kendi imkân ve kabiliyetleri doğrultusunda AGSP'in etkinliğini artırma noktasında önemli bir müttefik olacaktır. Türkiye'nin sahip olduğu Türk Silâhlı Kuvvetleri iyi eğitilmiş, profesyonel, sürekli olarak modernize edilen, etkili, geniş askerî ve sivil stratejik imkân ve kabiliyete sahiptir. Ayrıca Türk Silahlı Kuvvetlerinin (TSK) bölgedeki varlığı diğer ülkeler tarafından ciddi bir caydırıcı güç olarak görülmektedir. İleri teknoloji ürünü silâhlarla donatılmakta, strateji belirleme ve istihbarat alım tekniklerle yapılandırılan TSK,. Askerî personel alanındaki

³³⁴ Cebeci, M., (2012). NATO, AB ve Türkiye:OGSP Açmazı. *Marmara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt 20, Sayı:2, s.102,103

³³⁵ Duran, İ., Sezgin, O., (2007). Avrupa Birliği'ni Jeopolitik Güç Mücadelesine Türkiye'nin Tam Üyeliğine Etkileri. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Cilt 3, Sayı 6, s.178

büyüklüğü ve yıllık savunma harcamalarındaki yüksek yüzdellik oranı ile çoğu AB ülkesinin askerî kuvvetlerinin önünde yer almaktadır. Bu kapsamda imkân ve kapasiteye sahip olan bir ülkenin AGSP'nin dışında bırakılmak anlaşılır değildir.

AGSP, kurumsal bir yapı çerçevesinde gelişmektedir. AGSP “yumuşak” askerî görevler için siyasî bir mekanizma olarak AB'nin ekonomik ve diplomatik araçlarıyla desteklenmektedir. Bundan dolayı, AB'nin AGSP'nin kriz önleme ve yönetiminde ve sivil-asker ilişkilerinde NATO'dan daha avantajlı bir konumda bulunduğu ileri sürülmektedir. Türkiye ise BM, NATO, AGSP ve AB kapsamında gerçekleştirilecek olan tüm uluslararası kriz engelleme girişimlerine, demokrasinin imarı ve ekonomik, sosyal faaliyetlere, uluslararası barış ve istikrara hizmet etmesi kapsamında aktif bir şekilde katılmayı istemektedir. Bu durum OGSP'nin işleyişini rahatlatacaktır³³⁶

Türkiye ile AB arasında gerçekleşecek bir bütünleşme, bu bütünleşmenin güvenlik alanı ile birleşmesi AB'nin AB üyesi olmayan yeni komşularına yönelik olarak oluşturmuş olduğu Avrupa Komşuluk Politikası yoluyla, komşu ülkelerle Avrupa Komşuluk Politikaları'nın kapsamının genişlemesi sağlanacaktır. Birlik ve oluşturulan güvenlik yapılanması Türkiye ile birlikte güney ve güneydoğudaki komşularına daha çok odaklanmasını sağlayacaktır ki bu da AB'nin gelişmekte olan güvenlik stratejisiyle uyumluluk göstermektedir. AB açısından bugün görünen tehditlerin kaynağı bu bölge olarak gösterilmektedir. Türkiye'nin Avrasya ana kıtasındaki jeopolitik konumu, Türkiye'yi küresel dengeler içerisinde stratejik ve özel bir konuma taşımaktadır.

Türkiye Askeri yetenekleri ve lojistik açıdan konumuyla AB'nin gelişmekte olan güvenlik ve savunma politikaları açısından Birlik'in sınırlarında mükemmel bir üs olma özelliğine sahiptir. Orta Doğu'da etkili bir şekilde hemen konuşlandırılacak bir askerî ve polis gücü olan Türkiye'nin üyeliği, AB'nin bir dış politika aktörü olarak

³³⁶ Hürsoy, S., (2015). *Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası Kısacasında Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri*, TUIC Akademi, s.40

geniş Orta Doğu bölgesinde oynayacağı rolün inandırıcılığını artıracaktır. Türkiye, AB'nin bölgede rolünün artmasına katkıda bulunacaktır.³³⁷

Türk özel birlikleri uluslararası barış ve istikrarın gelişmesi için büyük bir askerî personel katılımı ile bugün Makedonya, Somali, Kosova, Bosna ve Afganistan gibi dünyanın çeşitli bölgelerinde dünya barışına ve güvenliğine katkıda bulunabilmek için hizmet vermeye devam etmektedir. Türkiye ileri gelen güvenlik örgütlerinin üyesidir. Üyesi olduğu veya üyesi olmadığı yapılanmaların yanında yer alarak, hem sivil hem de askerî alanda uluslararası barış ve güvenliği sağlayabilmek için diğer ülkelerle iş birliği yapmayı istemektedir.³³⁸

Türkiye, Hem Karadeniz işbirliği kapsamında, hem de Hazar ve Orta Doğu'daki tedarikçiler ile Batı Avrupa'daki tüketiciler arasında enerji arzı hattı olarak bölgesel işbirliğinin merkezi konumundadır. Dünyanın enerji bakımından en zengin bölgelerine sınırının olması AB'nin enerji arzının güvenliği açısından önem teşkil etmektedir. Türkiye'nin AB ve dolayısıyla OGSP'ye katılımı, AB'nin bahsedilen bu enerji kaynaklarına erişimini ve bu kaynakların güvenli bir şekilde taşınmasını teminat altına alabilecektir. Aynı zamanda, AB'nin enerji tedarik kanallarının artmasını sağlayacaktır. AB'ye Ortadoğu ve Rusya hem Hazar çevresindeki ülkelerden alternatif ihraç güzergâhları sunacaktır. Türkiye'de yapılma aşamasında olan Kuzey Irak-Ceyhan ve ek olarak Bakü-Ceyhan boru hattının tamamlanmasıyla birlikte önemli bir petrol transit ülkesi olacaktır. Doğalgaz konusunda ise Türkiye Hazar ve Ortadoğu üreticileri ve AB arasında önemi gittikçe artan bir transit ülke konumundadır. 2002 yılında AB'nin doğal gaz talebi %46'dan 2030'da %71'e çıkması öngörülmektedir. Doğalgaz kullanımında artan bu oranın Rusya, Orta Doğu, Orta Asya, Batı ve Kuzey Afrika tarafından karşılanacaktır. Bu tedarikçilerin çoğu kendilerine sınırdaş olan Türkiye boru hatları yoluyla doğal gazlarını Avrupa'ya ulaştırmak istemektedirler. AB ise petrol ve doğalgazını Türkiye'den alması sonucunda daha önce Rusya, Norveç ve Cezayir'den sonra Türkiye'nin dördüncü

³³⁷ Efe, H., (2007). "AB'nin Gelişen Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası" ve Türkiye. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9/3, 127-145, s.139

³³⁸ Hürsoy, S., (2015). Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası Kısacasında Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri. TUIC Akademi, s.40

tedarikçi olması hedeflenmektedir. Böylece Rusya'nın uygulayacağı tekelleri piyasa davranışlarının önündeki riskleri ortadan kaldırmayı planlamaktadır. Türkiye'nin AB içine alınmasıyla birlikte enerji tedariklerinin güvenliğini artıracaktır.

Türkiye'nin AB ve güvenlik yapılanmasında yer alması ile Karadeniz Ekonomik İşbirliği örgütü aracılığıyla AB ve Bağımsız Devletler Topluluğu üyeleriyle arasında siyasi diyalog platformu sağlanabilir. Gerçekleşecek olan katılım ile AB sınırlarının Ermenistan, Azerbaycan ve Gürcistan'a kadar genişlemesiyle AB, Güney Kafkaslarda istikrar sağlayıcı bir etki sağlayabilecektir³³⁹



³³⁹ Efe, H., (2007). AB'nin Gelişen "Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası" ve Türkiye. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9 / 3. 127 - 145 ,s.141

V. BÖLÜM

OGSP PERSPEKTİFİNDEN NATO VE TÜRKİYE

5.1. 2002'DEN SONRA OGSP'DE YAŞANAN GELİŞMELER NATO VE TÜRKİYE

5.1.1. 11 EYLÜL SALDIRILARI

11 Eylül 2001 tarihinde ABD Dünya Ticaret Merkezine havadan yapılan terör saldırısı Dünya ve ABD için yeni müttefiklere, küresel stratejilere ve yeni oluşan düşmanlıklara kadar pek çok alanda değişiklik yaşanmasına sebep olmuştur. Bu alanların başında ise güvenlik algılayışı gelmektedir. Saldırı sonucu terörist ağlarının yok edilmesi konusunda ve bu gibi örgütlerin yayılmasının engellenmesine yönelik uluslararası örgütler bütün dünya da kolektif olarak harekete geçmişlerdir.³⁴⁰

Gerçekleşen saldırı sonucu yeni güvenlik yapılanmaları ve tedbirleri konusunda NATO ve AB aynı doğrultuda hareket etmektedir. NATO bu dönem içerisinde 2000'lerin ilk önemli Zirvesi olan ve Çek Cumhuriyeti'nin başkentinde yapılan Prag Zirvesi'ni düzenlemiştir. Zirve öncesinde üç temel alan üzerinde karar alınmıştır. Bunlardan ilki yeni yetenekler, ikincisi yeni üyeler ve sonuncusu ise yeni ortaklar olarak zirve bildirgesi ile somutlaştırılmıştır. Prag Zirvesi'nin asıl amacı ise Soğuk Savaş sonrası dönemin temel tehdidi olan “*terör*” sorununa bir çözüm üretmektir.³⁴¹

Bakıldığında 11 Eylül 2001'den sonra özellikle ABD'de terörizm ve kitle imha silahları öncelikli tehdit unsuru kabul edilmiştir. NATO'nun ise oluşan bu yeni tehdit unsurları ile mücadele edebilmesi için dönüşüm sürecini hızlandırarak yürütmüş

³⁴⁰ Peksarı, D., G., (2007). *NATO'nun Değişen Konsepti* (Uluslar arası İlişkiler Serisi, 1. Baskı). Ankara, s.206-207

³⁴¹ Akgül, Ö., *Soğuk Savaş Sonrası Dönemde NATO-AB İlişkilerinde Rekabet-İşbirliği Analizi Türkiye Faktörü*. Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, s.103

olduğu operasyonları ittifak dışına taşıması gerekmektedir Küresel boyutta operasyonlar düzenleme Bush ve yönetimdekilerin öncelikleri arasında yer almaktadır. 20-21 Kasım 2002 tarihinde gerçekleşen Prag Zirvesi'nde, NATO'nun genişlemesi, Acil Mukabele Gücü ve Irak'ın geleceği gibi konular üzerinde tartışılmış ve kararlar alınmıştır.³⁴²

NATO özellikle topyekûn savaşa hazır ordular yerine, terörle mücadele ve kitle imha silahlarının yayılmasını önleme gibi konularda ittifakın geliştirilmesi amacıyla yeni yetenekler elde etmek için girişimlerde bulunmuştur. Bu konuda atılan ilk adım, "NATO Acil Mukabele Gücü"nin kurulmasıdır. Acil Mukabele Gücü'nün AB'nin geliştirmeye çalıştığı kriz yönetimi birliklerinin görevlerine benzediği de görülmektedir. Acil Mukabele Gücü'nün, tehdit unsurları ile mücadeleden çok insanî yardımlar yapan "yumuşak güç" ilkesi doğrultusunda hareket ettiği görülmektedir. Acil Mukabele Gücü'nün, Pakistan'da yaşanan 2005 depreminden sonra bölgeye yardım sağladığı ve sonrasında bölgede yapılan seçimlerde güvenliğin sağlanması yönünde gerçekleştirmiş olduğu operasyonlar bu duruma örnek niteliktedir. Bu olaylardan hareketle, NATO, AB tarzında operasyonlar yapmak için güç indiriminde bulunduğu, AB ise NATO tarzı operasyonlar gerçekleştirmek için güç artımında bulunduğu görülmektedir. Bu durum aslında AGSP ve NATO arasında gizli bir rekabetin göstergesi niteliğindedir.³⁴³ Prag Zirvesi'nin diğer önemli yeniliklerinden biri de genişleme süreci konusundadır. 11 Eylül sonrasında gerçekleşecek olan operasyonlarda ABD ile birlikte hareket edecek gönüllüler koalisyonu arayan Bush yönetimi için İttifak'ın genişlemesi önemlidir³⁴⁴

Zirvede alınan genişleme kararı ile birlikte Eski Sovyet Cumhuriyetleri'nin, Merkezi ve Orta Avrupa devletlerinin, Balkan ülkelerinin, diğer kıta Avrupa'sı ülkelerine karşın ABD'nin kabul etmiş olduğu küresel politikalara destek verdikleri görülmektedir. Bu çerçevede bakıldığında NATO'nun (özellikle ABD'nin) AB'ye

³⁴² Güney, N., A., (2006). Batı'nın Yeni Güvenlik Stratejileri AB-NATO-ABD. İstanbul: Bağlam Yayıncılık, s.46

³⁴³ Akgül, Ö., *Soğuk Savaş Sonrası Dönemde NATO-AB İlişkilerinde Rekabet-İşbirliği Analizi Türkiye Faktörü*. Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, s. 104, 105

³⁴⁴ Güney, N., A., (2006). Batı'nın Yeni Güvenlik Stratejileri AB-NATO-ABD. İstanbul: Bağlam Yayıncılık, s.49

karşı geliştirdiği stratejinin başarıya ulaştığı görülmektedir. Prag Zirvesi sonucunda NATO'nun 2003 senesinde ilk kez "alan dışına" çıkarak Afganistan'da ISAF'ın komutasını üstlenmiştir. Prag Zirvesi'nde güvenlik tehditleri ile mücadele konusunda gösterilen kararlılık, NATO İstanbul Zirvesi'ne de zemin hazırlamıştır.³⁴⁵

İstanbul Zirvesi 27-28 Haziran 2004 tarihinde ilk kez 26 üye ile birlikte gerçekleştirilmiştir. Zirve'de Prag Zirvesi'nde alınan kararlar kuvvetlendirilmiştir. İttifak'ın yeni dönemde operasyonsal duruma getirmek için kararlar alınmıştır.³⁴⁶

ABD'ye yapılan terör saldırısı sonucunda NATO, 5. Maddeyi yürürlüğe sokmuştur.³⁴⁷ Bu maddeye göre; Taraflar, Kuzey Amerika'da veya Avrupa'da içlerinden birine veya daha çoğuna yöneltilecek bir silahlı saldırının hepsine yöneltmiş bir saldırı olarak değerlendirileceği ve böyle bir saldırının gerçekleşmesi durumunda BM Yasası'nın 51. Maddesinde tanınan bireysel ya da toplu öz savunma hakkını kullanarak, Kuzey Atlantik bölgesinde güvenliği sağlamak ve korumak için bireysel olarak ve diğerleri ile birlikte, silahlı kuvvet kullanımı da dâhil olmak üzere gerekli görülen eylemlerde bulunarak saldırıya uğrayan Taraf ya da Taraflara yardımcı olacakları konusunda anlaşmışlardır. Böylesi bir saldırı sonucu alınan bütün önlemler derhal Güvenlik Konseyi'ne bildirilecektir. Güvenlik Konseyi, uluslararası barış ve güvenliği sağlamak ve korumak için gerekli önlemleri aldığı zaman, bu önlemlere son verilecektir.³⁴⁸ Bu duruma göre NATO Afganistan'da gerçekleştirilmiş olan savaş çok taraflı olarak değil çift taraflı ilişkiler çerçevesinde gerçekleştirilmiştir.³⁴⁹

AB ülkeleri tarafından, ABD'ye üst geçiş hakları vererek İttifak oluşturma çalışmaları başlatılmıştır ancak ABD, terörle savaş konusunda, NATO'yu önemli bir

³⁴⁵ Akgül, Ö., *Soğuk Savaş Sonrası Dönemde NATO-AB İlişkilerinde Rekabet-İşbirliği Analizi Türkiye Faktörü*. Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, s.103, 104, 105

³⁴⁶ Güney, N., A., (2006). *Batı'nın Yeni Güvenlik Stratejileri AB-NATO-ABD*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık, s.53

³⁴⁷ Ruhle, M., (2011). On Yıl Sonra NATO:Ders Alıyoruz. *NATO Dergisi*. Erişim tarihi: 25 Nisan 2019, <https://www.nato.int/docu/review/2011/11-september/10-years-sept-11/TR/index.htm>

³⁴⁸ *Kuzey Atlantik Anlaşması*. Erişim tarihi: 25 Nisan 2019, https://www.nato.int/cps/fr/natohq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=tr

³⁴⁹ Çaşın, M., H., Özgöker, U., (2007). *Küreselleşmenin Avrupa Birliği Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasına Etkisi* (1. Baskı). İstanbul: Nokta Kitap, s.484

konuma getirmemiştir. Saldırı sonucunda NATO tarihinde ilk kez 5. Madde işleme konulmasına rağmen Washington'un sergilemiş olduğu tavır NATO'nun düşüşe geçtiğini düşünen ve savunan Avrupalıları mutlu etmiştir. “*Kapsamlı Yaklaşım*” konsepti ile siyasî, ekonomik ve askerî araçları bir araya getiren 11 Eylül ve Afganistan ISAF harekâtıyla önemli bir tecrübe kazanmasını sağlamıştır. NATO'nun alan dışı faaliyetleri ile ilgili tartışmalar bu gelişmeler ile fiili olarak sonlanmıştır.

NATO ve BM uluslararası güvenliğin sağlanması konusunda temel faktörün BMGK kararları doğrultusunda olması gerektiğini meşru müdafanın ise ancak BMGK karar alınca kadar geçen süre için geçerli bir hak olduğunu istisnai bir durum olarak kalmasının gerektiğini vurgulamışlardır.

BMGK uluslar arası terörizme yönelik 29 Eylül'de 1373 sayılı kararı alarak bütün devletlerden terörist eylemlere yönelik sağlanan finansmanın engellenmesini istemiştir. Bu karar ile devletlere terörizm ile mücadele konusunda işbirliği vurgusu yapılarak uluslararası güvenlik açısından önemli tehdit oluşturduğunun altı çizilmiştir. Karar'da terörizme karşı devletlerin askerî güç uygulayabilirliğine dair ibare yer almamaktadır. Karar tüm üye devletleri için bağlayıcıdır. 1373 sayılı karar terör örgütlerinin başka ülkelerde barınmasına, faaliyette bulunmasına izin vermezken her türlü ekonomik varlık ve kaynaklarına el konulmasına olanak sağlamaktadır. Fakat ABD bu noktada konuyu NATO'ya taşıyarak 5. madde ile birlikte savaş yapma yetkisi kararlaştırılmıştır.³⁵⁰

AB'de 11 Eylül terör olayları, ardından gerçekleşen Madrid ve Londra terörist saldırı sonucu güvenlik konusu daha fazla önem kazanmıştır. Bu çerçevede Avrupalı askeri kuvvetlerin oluşturulması yönünde çalışmalar önem arz etmiştir. AGSP savunma ağırlıklı bir yapı olmaktan çıkarak güvenlik ağırlıklı bir boyutta yapılanma içerisine girmiştir. 11 Eylül terör saldırıları ardından Afganistan'ın işgali, Amerika Başkanı Bush'un terörizme karşı uygulamış olduğu önleyici savaş stratejisi Avrupa'nın geleceğe yönelik güvenlik anlayışlarını ve dolayısıyla AB'nin uluslararası düzeyde ilişkilerini etkilemiştir. Bu dönemden sonra Avrupa Birliği'nin AGSP kapsamındaki

³⁵⁰ Peksarı, D., G., (2007). *NATO'nun Değişen Konsepti* (Uluslar arası İlişkiler Serisi, 1. Baskı). Ankara, s.212-213

güvenlik çalışmalarını daha çok terörizm kapsamlı olarak yapmıştır. AGSP'nin kurumsallaştırma girişimleri bu kapsamda gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Bir ülkenin yapılan saldırı sonucu aciz kalması Birlik'in güvenliğinin terörizm boyutunda önemli adımlar atmasını sağlamıştır.³⁵¹ AB liderleri Haziran 2002'de bir araya gelerek gerçekleştirilen terör saldırıları sonucu terörizme karşı koymak ve mücadele etmek için Solana'nın ortaya koymuş olduğu AGS'nin geliştirilmesi ve Petersburg kararlarının anayasa'da yer verilmesi sağlanmıştır.³⁵²

AB Konseyi güvenlik çalışmaları sebebiyle, 12 Aralık 2003'de Avrupa Güvenlik Strateji Belgesi'ni kabul etmiştir. Bu belge AB'nin uluslararası güvenlik stratejisini belirleyen politikaları kapsamaktadır. Avrupa Güvenlik Strateji belgesi, Amerikan güvenlik stratejilerinden yola çıkılarak benzer olacak şekilde, Javier Solana tarafından tasarlanmıştır. Bundan dolayı, belge literatürde "Solana" belgesi olarak da geçmektedir. AB'nin uluslararası güvenlik stratejisini yansıtan belge, örgüt tarafından kabul edilen ilk ortak güvenlik stratejisidir. Belge, Avrupa'nın güvenliğini sağlayabilmek için, Avrupa içerisinde ve dışarısında çok taraflı işbirliği sürecinin geliştirilmesinin önemini vurgulamaktadır. Belgeye göre oluşan yeni tehditlerle mücadelede hiçbir ülkenin tek başına başarılı olmasının mümkün olmadığı belirtilmektedir. Bundan dolayı ortaya çıkan tehditlerle mücadele çok taraflı işbirliğinin zorunlu olduğu vurgulanmaktadır. 21. Yüzyıl'la birlikte AB'nde güvenlik politikaları yeniden şekillendirilmeye çalışılmış ve yeni yüz yılın güvenlik tehditleriyle mücadele edebilmek amacıyla yeni yollar aranmaktadır.³⁵³

Bu mücadelede AB'nin dış politikasında izlemesi gereken üç temel Prensiptir - Strateji şu şekilde belirlenmiştir:

- **Önleyici müdahale:** Herhangi bir kriz meydana gelmeden müdahale etme gücüne sahip olmanın gerekliliği belirtilmiştir. Bu şekilde kuvvet uygulamadan ve zorlayıcı tedbirlerin alınmasına gerek kalmadan, istikrarın sağlanacağı ifade edilmiştir.

³⁵¹ Yiğittepe, L., (2017). *International Journal of Social and Educational Sciences*, Vol. 4, No.7, 12-27, s.18-19

³⁵² Çaşın, M., H., Özgöker, U., (2007). *Küreselleşmenin Avrupa Birliği Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasına Etkisi* (1. Baskı). İstanbul: Nokta Kitap, s.485

³⁵³ Yiğittepe, L., (2017). *International Journal of Social and Educational Sciences*, Vol. 4, No.7, 12-27, s.18-19

- **Bütünselci yaklaşım:** Krizi önleme sadece askerî araçlarla olamaz, dış politikanın ekonomik, siyasi ve sosyal boyutlardan oluşmalıdır.

- Güvenlik için demokratik devletlerden oluşan ve iyi yönetilen bir dünyanın önemli olduğu söylenmiştir. Uluslararası düzenin sağlanmasının kilit noktalarının, iyi yönetimi yaymak, sosyal ve siyasi reformları desteklemek, gücü kötüyle kullanmayla mücadele, hukukun üstünlüğü ilkesine ve insan haklarına saygıya teşvik olarak ifade edilmiştir.

- **Çok taraflılık:** AB'nin kendi güvenlik amaçlarının oluşmasını sağlamak için küresel güçlerle birlikte hareket etmek gerektiğini belirtmiştir. Uluslararası toplum ve kurumların işleyişini sağlamak AB'nin güvenlik öncelikleri içinde yer almıştır. Belgede Avrupa güvenliğinde NATO ve ABD'nin katkıları göz ardı edilmemiştir. AB'nin de aynı şekilde küresel boyutta olan güvenlik sorunlarına müdahalede konusunda aktif bir aktör olarak yer alması gerektiğinin altı çizilmiştir.³⁵⁴

İspanya'da 11 Mart 2004 tarihinde gerçekleşen terörist saldırısı sonrası AGSP'nin terörizme karşı savaşa katılabilmesi için AB liderleri yapılan çalışmaları hızlandırmıştır. AGSP'nin ana konusu terörizmle mücadele olmasa da üçüncü ülkelere yapılacak olan yardımı, hukukî zorlama ve politik yaptırım şeklinde olacaktır. Bu dönem içerisinde ABD terörle mücadele kapsamında kendisine destek vermeyen ülkeleri teröre destek veren ülke olarak nitelendirmiştir. Bu kapsamda serseri ülke olarak nitelendirdiği İran, Suriye, Irak ve Libya gibi devletlere teröre destek verdiğini ileri sürerek savaş açmıştır.³⁵⁵

AB'nin askeri alanda attığı adımlara bakıldığında özellikle dikkat edilmesi gereken husus Birliğin klasik anlamda tanımlanan bir “sert güç” olmadığıdır. AB'nin özellikle “yumuşak güç” nitelikleri AB'nin uluslararası bir aktör olarak yer aldığı önemli bir rol niteliğindedir. Uluslararası sistem içerisinde etkin yer edinebilmesi ancak bir jandarma ve polis gücü oluşturulması ile mümkündür. Hollanda ve Fransa

³⁵⁴ Turan, A., P., *AB'nin Güvenlik Yaklaşımları ve Sorunları*. Erişim tarihi: 13 Haziran 2019, <http://www.bilgesam.org/incele/778/-ab'nin-guvenlik-yaklasimlari-ve-sorunlari/>

³⁵⁵ Çaşın, M., H., Özgöker, U., (2007). *Küreselleşmenin Avrupa Birliği Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasına Etkisi* (1. Baskı). İstanbul: Nokta Kitap, s.485

bu amaç doğrultusunda 2004 yılında Fransa, İspanya, İtalya, Portekiz ve Hollanda'nın katkıları ile 800 kişilik bir jandarma gücü oluşturulmuştur. Avrupa Jandarma Gücü karargâhı (EUROGENDFOR) 23 Ocak 2006 tarihinde İtalya Vicenza'da açılmıştır. Kurulan bu ilk jandarma gücü, kriz bölgesinde yapılacak bir askeri operasyon sonrasında istikrarı sağlayabilecek kapasitededir. Avrupa Jandarma Gücü, NATO'ya rakip olarak değil, AB'nin uluslararası etkisini artırmak için kurulmuştur. Sonuç olarak, bakıldığında AB'nin askeri alanda oynadığı üç ana rolü vardır. Bunlar sırasıyla 2003'te operasyonsal hale gelen Acil Müdahale Gücü, Avrupa Muharebe Grupları ve Avrupa Jandarma Gücü'dür³⁵⁶

NATO üyesi olarak dönemin Türkiye Başbakanı Bülent Ecevit 11 Eylül saldırıları konusunda yaptığı açıklamada Türkiye'nin ABD yanında yer aldığını belirtmiştir. Türkiye gelişmeleri çok dikkatli bir şekilde takip ederek milli çıkarlar doğrultusunda politikalar uygulayacaktır. Bu kapsamda NATO'nun 5. maddesini işletilmesi kararı Türkiye'nin eylemlerinin hız kazanmasını sağlayacaktır.³⁵⁷

Gerçekleşen bu terör eylemleri ile birlikte Türkiye'nin dışında tutulduğu bir Avrupa ordusu kurmak isteyen AB'nin hesapları değişmiştir. Türkiye'nin oluşan yeni durum ile birlikte güçlü bir konuma geldiğini savunan birçok AB ülkesi, terörle mücadele kapsamında daha geniş mücadele ve dayanışma gerektiğini düşünerek Türkiye ile olan ilişkileri olumlu şekilde geliştirilerek Avrupa ordusunun kurulması gerektiği yönünde tavır sergilemişlerdir. Almanya, Fransa ve Yunanistan ise oluşan yeni güvenlik ortamından bağımsız düşünülerek bir ordu kurulmasını ve Türkiye'ye rağmen projenin hız kazanması yönündedir. Brüksel'de toplanan AB'nin savunma bakanları AGSK ve Türkiye konusunda üç görüş sunulmuştur.

1. 11 Eylül sonrasında Türkiye'nin bulunduğu koşullar doğrultusunda güç kazandığı ve AB, daha esnek davranarak NATO imkân ve yeteneklerinden fayda sağlamak için Türkiye'nin kaygılarını göz ardı etmeyerek dikkate almalıdır.

³⁵⁶ Özdal, B., *Lizbon Reform Andlaşması'nın Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası'na İlişkin Düzenlemelerin Analizi*. Erişim tarihi: 13 Haziran 2019,

https://www.msu.edu.tr/GuvenlikStratejileriDergisi/dokuman/GSD_7/GSD_7_Art_5_062008.pdf

³⁵⁷ Bilbilir, E., (2004). *İçyüzü ve Perde Arkasıyla NATO-İstanbul Zirvesi ve Geniş Ortadoğu Stratejisi* (1. Basım). İstanbul: Otopsi Yayın, s.36

2. Hollanda ve İngiltere başta olmak üzere Kuzey ülkeleri, ortak tehdidin terör olduğunu ve gerçekleştirilecek olan mücadelenin teröre yönelik olması gerektiğini ve buna bağlı olarak da dayanışma içinde Türkiye ile olan sıkıntıların çözümlenerek acil bir Avrupa ordusu oluşturulması gerektiğini belirtmektedir.

3. Fransa, Almanya ve Yunanistan ise hem NATO hem de Türkiye’de bağımsız bir ordu oluşması gerektiği üzerine ısrarcı bir tavır sergilemektedirler.

Yaşanan gelişmeler Avrupa Ordusunun kurulması ve Türkiye’nin de bu yapıda yer alması Türkiye’nin AB üyeliğinin gerekliliğini ortaya koymaktadır.³⁵⁸ Türkiye’nin kendi güvenliğini sağlayabilmesi için Avrupa güvenliğinde yaşanan 3 gelişme Türkiye’nin AB üyeliğini gerekli kılmaktadır. İlk olarak NATO içinde AB’nin bir blok olarak belirmesi gerekmektedir. İkinci olarak AB kendi ittifakını oluşturma çalışmalarını hızlandırması gerekmektedir. Son olarak NATO’nun genişleme stratejisi ve diğer ülkelerle olan ilişkileri sonucunda bir ittifak olmaktan çıkıp politik bir örgüt konumuna dönüşmesidir. Gerçekleşen bu durumlar sonucu AB üyeliği Türkiye’yi NATO içinde daha güçlü konuma getirebilir. NATO üyesi ve BAB ortak üyesi olup AB üyesi olmayan Türkiye’nin AB ile ilgili yaşadığı siyasi gelişmeler, AGSP konusunda da etkilidir. Bakıldığında Türkiye ile AGSP arasındaki sorun, AB üyelerinin AGSP kapsamında karar alma mekanizması içinde Türkiye’ye yer vermemelerine rağmen, oluşturdukları “*Acil Müdahale Gücü*” içerisinde danışma statüsü önermektedirler. AB, bu durumun gerekçesini Türkiye’nin AB üyesi olmamasına bağlarken; Türkiye ise bu durumu Avrupa güvenlik yapılanmasından dışlanma görmektedir.³⁵⁹

Yaşanan Sorun kısmen çözüme kavuşturulmuştur. Yapılan Brüksel Zirvesi sonucunda yayınlanan metin “*Brüksel Belgesi*” ismini almıştır. AGSP’nin müttefiklerin aleyhine kullanılmaması aynı zamanda NATO’nun da AB üyelerine karşı kullanılmaması kararlaştırılmıştır. Yapılacak olan operasyonların planlanmasının NATO tarafından yürütülmesi sonucunda AB üyesi olmayan

³⁵⁸ Çaşın, M., H., Özgöker, U., (2007). *Küreselleşmenin Avrupa Birliği Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasına Etkisi* (1. Baskı). İstanbul: Nokta Kitap, s.486

³⁵⁹ Tan, Ö., *Avrupa Birliği ve Türkiye Güvenlik ve Savunma İlişkileri*. Erişim tarihi: 13 Haziran 2019, <https://dergipark.org.tr/download/article-file/667893>

müttefiklerin bu operasyonların içinde yer alması kararı alınmıştır. Planlamanın AB'nin içinde yapılması durumunda, Avrupalı müttefiklerin katılımcı olarak subay göndermeleri kararı alınmıştır. AB'nin planlayacağı özerk operasyonlarda, daha sıkı bir danışma mekanizması kurulması konularında anlaşmaya varıldı. Yunanistan'ın talebiyle Brüksel Belgesi'nde “AGSP'nin bir müttefike karşı kullanılmayacağı” ibaresine karşılık olarak “NATO'nun da AB'ye ve AB üyelerine karşı kullanılmayacağı” taahhüt edilmiştir.³⁶⁰

Türkiye'nin ABD ile olan ilişkileri ve NATO'da edinmiş olduğu konumu ve etkinliği Almanya, Fransa ve Yunanistan'ı tedirgin etmektedir. Özellikle saldırılar sonucu Afganistan'a ve Körfez ülkelerine gerçekleştirilecek olan operasyonlardan dolayı Türkiye'nin önemi artmıştır. AB içinde 11 Eylül sonrasında Türkiyesiz bir batının olmayacağı düşüncesi yaygınlaşmıştır. AB'nin Türkiye olmadan Ortadoğu veya İslam ülkelerine yönelik politika belirleyemeyeceği netleşmiştir. Bu kapsamda daha önce oluşturulması istenen Avrupa ordusunda Türkiye'ye yer verilmezken yapılan görüşmeler ve yeni anlaşmalar çerçevesinde AB Askerî Karargâhı'nda Türk irtibat subaylığı oluşturularak TSK-AGSP ilişkileri olumlu şekilde gelişmektedir. Bu konuda Türkiye Genelkurmay'ında AGSP isimli bir şube oluşturulmuştur.³⁶¹ Türkiye'nin Batı'nın politik ve güvenlik sistemi içerisinde olma politikası benimsemiş ve yüzünü Batı'ya dönmüştür. Ülkenin çoğunluğu Müslüman olup demokratik bir politik sistem benimsemiş, sosyal sisteme ve serbest pazar ekonomisine sahiptir. Türkiye'nin coğrafi konumundan dolayı bölgesel denge rolüne sahip olması ve jeopolitik konumu gibi sebeplerden Türkiye'nin bölgesinde ve dünyada güvenliğin sağlanabilmesi için ne kadar önemli ve dengeleyici bir ülke olduğu anlaşılmıştır. Demokratik kurumları, askerî kapasitesi ve jeostratejik konumu ile Türkiye, Batılı müttefiklerinin kolektif savunmasına hem NATO hem de BAB örgütüne üye olarak katkıda bulunmaktadır. Kore savaşından itibaren çok uluslu pek çok askerî ve sivil operasyona katılan Türkiye AB ülkeleri için Avrupa savunmasının

³⁶⁰ Efe, H., (2007). “AB'nin Gelişen Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası” ve Türkiye. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9/3, 127-145, s.138

³⁶¹ Çaşın, M., H., Özgöker, U., (2007). *Küreselleşmenin Avrupa Birliği Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasına Etkisi* (1. Baskı). İstanbul: Nokta Kitap, s.489

sağlanmasında ve terörle mücadele hazine niteliği taşımaktadır³⁶² Türkiye sahip olduğu konumunu kararlı ve etkin bir politika izlemelidir. Türkiye'nin pasif veya tavizkâr bir politika izlemesi Türkiye'nin geleceğinin etkilenmesine neden olacaktır. Terörün varlığını sürdürmesi ile doğru orantılı şekilde Türkiye önemini muhafaza edecektir.³⁶³

Yugoslavya'daki iç çatışmaların yaşanması Türkiye'nin Balkanlar'daki etnik gruplar ile olan tarihî ve kültürel bağlarının öneminin farkına varılmıştır. Türkiye'nin özellikle etnik grupların üzerindeki etkisinden dolayı Balkanlar'da barışın tekrar tesis edilebilmesi için Türkiye'ye bölgesel stratejik bir rol biçilmiştir. TSK Bosna, Kosova, Somali, Makedonya ve Afganistan gibi güvenlik sorunlarının yaşandığı bölgelerde, üstlenmiş olduğu barış operasyonu görevlerinin bir kısmını başarılı bir şekilde yerine getirmiştir. Türkiye'nin BM, NATO, Avrupa Güvenliği ve AB'nin Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası çerçevesinde düzenlenen operasyonlara katılımı ile uluslararası barış ve güvenliği sağlama konusundaki katkıları, ABD'deki 11 Eylül terörist saldırılarından sonra artış göstermiştir. Türkiye'nin şimdiki rolü Avrupa'nın çıkar ve değerlerinin Orta Doğu, Kafkaslar ve Orta Asya ülkelerinde savunulması şeklinde görülebilir.³⁶⁴

5.1.2. 2003 IRAK SAVAŞI

ABD, Irak'ın Kitle İmha Silahı bulundurduğu ve bu durumun komşu ülkelere karşı tehdit teşkil ettiği, yönetimin sivil halkı katlettiğini ve Irak'ta demokratik rejimin kurulması gerektiği gibi gerekçelerle 2003 Mart ayında Irak'ı işgal etmiştir.³⁶⁵ Terör saldırıları ve tehditlerine karşı daha etkili yöntemlerle mücadele edilmesi gerektiğini savunan George W. Bush yönetimi, 2002 Eylülünde Ulusal Güvenlik Stratejisi yayımlayarak özellikle ön-alıcı saldırı kavramı üzerinde durmuştur. ABD, saldırıları önleyebilmek için saldırıyı fiilini gerçekleştirmeden

³⁶² Hürsoy, S., *Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası Kısacasında Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri*, s.35-36

³⁶³ Çaşın, M., H., Özgöker, U., (2007). *Küreselleşmenin Avrupa Birliği Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasına Etkisi* (1. Baskı). İstanbul: Nokta Kitap, s.489

³⁶⁴ Hürsoy, S., *Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası Kısacasında Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri*, s.34,35,36

³⁶⁵ Bilbilik, E., *NATO İstanbul Zirvesi ve Geniş Ortadoğu Stratejisi*. Otopsi, s.14

önce etkisiz duruma getirilmesinin en başarılı mücadele yöntemi olacağı kararını almıştır. Irak'a karşı başlatılan savaş da, Irak'ın sahip olduğu iddia edilen kitle imha silahlarının özellikle ABD'ye ve müttefiklerine zarar verebileceği yaklaşımıyla, "ön-alıcı saldırı" kavramı temeline oturtulmuştur. ABD'nin başlatmış olduğu bu saldırı, mevcut uluslararası hukukun kuvvet kullanmaya ilişkin esasları ABD'nin ifade ettiği biçimde bir meşru müdafaa anlayışına uygun olmadığından, ABD'nin eylemlerine karşı meşruiyet tartışmaları başlamıştır³⁶⁶

ABD'nin gerçekleştirmiş olduğu saldırı için sunmuş olduğu gerekçeler kamuoyunu tatmin etmekten uzak olduğu gibi, NATO'lu müttefikler arasında da kabul görmemiştir. Özellikle Fransa, Belçika, Almanya ve Lüksemburg gibi AB üyesi olan devletler, karşı çıkışlarını NATO ve BM gibi uluslararası örgütler aracılığıyla da desteklemiştir. Fransa önderliğinde bu üçlü sadece Irak'ın işgalinde değil Bakanlar, Ortadoğu ve Güney Kafkasya konularında da ABD'ye karşı BM, NATO ve AB Konseyi ile birlikte hareket etmişlerdir. ABD ise Irak işgali süresince Fransa ve Almanya'nın bağımsızlığı ve egemenliğine yönelik tehditlerde bulunmuştur.³⁶⁷ ABD gerçekleştirmiş olduğu işgal süresince İngiltere, İtalya İspanya ve 2004'de AB üyesi olacak olan on ülkenin desteğini alabilmiştir. ABD'nin Irak işgalinde NATO'nun elindeki ortak imkânların kullanımı ve kendileri ile birlik göndermeye karar verecek ülkelere lojistik destek verme olasılığı bulunmaktadır. Irak'ın Türkiye'ye yönelik misilleme yapma olasılığına karşın Türkiye'nin yardım için NATO'dan talepte bulunması İttifak içerisinde tartışmalara sebep olmuştur.³⁶⁸

Almanya, Belçika ve Fransa Türkiye'nin korunması konusunda veto vermiştir.

ABD Başkanı Bush, muhalifler içinde özellikle Fransa'yı ağır bir dille eleştirmiştir. Fransa ile birlikte diğer iki ülkenin vetolarının kaldırılması için bu konu Fransa'nın üyesi olmadığı Savunma Planlama Komitesi'ne taşınmıştır. Komitede varılan mutabakat sonucu bütün müttefikler Türkiye'nin savunması için, NATO Anlaşması

³⁶⁶ Erhan, Ç., (2003). Küreselleşmenin Yeni Tehditleriyle Mücadele. *Stradigma.com, aylık strateji ve analiz e-dergisi*, ISSN:1307-9814, S.13

³⁶⁷ Bilbilik, E., *NATO İstanbul Zirvesi ve Geniş Ortadoğu Stratejisi*. Otopsi, s.14

³⁶⁸ "ABD, Irak'a Harekatta NATO'dan İşbirliği İstedi". Erişim tarihi: 15 Haziran 2019, <http://www.habervitrini.com/abd-iraka-harekatta-natodan-isbirligi-istedi/47542>

kapsamında yükümlülüklerini yerine getireceklerini ifade etmişlerdir. Böylece ABD'nin gerçekleştirdiği Irak Krizi NATO'ya taşınmıştır. 2004 yılında gerçekleşen İstanbul Zirvesi'nde en öncelikli konusu Irak'ın işgali olmuştur. Zirveden sonra NATO müttefikleri tarafından Irak Bildirisi yayınlanmıştır. Bildiride Irak'ın bağımsızlığının, egemenliğinin, toprak bütünlüğünün korunması ve bu ülkede demokrasinin, insan haklarının, hukukun üstünlüğünün ve tüm Irak halkının güvenliğinin sağlanmasına yönelik desteğini açıklamışlardır. NATO, Irak güvenlik güçlerinin eğitimi noktasında Irak Hükümeti'ne yardım önerisinde bulunmuştur.³⁶⁹

Türkiye'nin Irak Savaşı'nda aktif olarak katılmaması Türkiye-ABD ilişkilerinde gerilim yaşanmasına neden olmuştur. Türkiye'nin ABD'nin istediği tezkereyi Mart 2003'de kabul edilmeyip 7 Ekim 2003'te Meclis'ten geçirmiş olması ABD'nin Türkiye'ye karşı olan tavrının değiştirmesine neden olmuştur. Bunun üzerine ABD Türkiye'den asker talebinden vazgeçmiştir. Türkiye'nin savaşta yer almamış olması bağımsız Kürdistan amacını taşıyan Kürtlerin sevinmesini sağlamıştır. Türkiye ABD tarafından savaşın dışında bırakılmıştır. Türkiye'nin desteğini almadan Irak'a girmiştir. Bu durum Türkiye'nin Irak'la ilgili yapmış olduğu planları bir kenara bırakmasına neden olmuştur. Türkiye'nin bölgedeki etkisi minimum düzeye inerken ABD'nin Süleymaniye yapmış olduğu baskınında sergilemiş olduğu tutum ile kontrolün tamamıyla ABD'de olduğunu gösteren ve Türkiye'ye gönderilen önemli bir mesaj niteliğindedir. Irak Savaşı ile ilgili iki ülkenin tutumu farklı olup önemli sorunlar yaşansa da ABD ve Türkiye'nin birçok bölgesel ve küresel konuda aynı çıkar ve tehdit algılamalarına sahip olması sebebiyle ABD, Türkiye gibi bir müttefiki kaybetmek istememektedir. ABD'nin, Ortadoğu'ya yönelik 2004 yılında uygulamaya koyduğu BOP ile ilgili Büyük Ortadoğu ve Orta Asya Kalkınma Yasası'nda Türkiye için açılan paragrafta Türkiye'nin AB üyeliği desteklenmiştir. Türkiye'ye verilen ortaya konulmuştur.

11 Eylül saldırılarını takip eden yıllarda, NATO'nun ilk kez Avrupa dışındaki topraklara, Afganistan'a müdahalede bulunması uluslararası terörle mücadele çerçevesinde ittifak içerisinde destek görmüştür. Sonrasında ABD'nin Irak'a yapmış

³⁶⁹ Güzel, A., O., (2009). *NATO'nun Yeni Misyonu: Soğuk Savaş Sonrası Güvenlik Algılamaları*. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.114

olduğu operasyon NATO ve AB içinde derin görüş ayrılıklarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Irak krizi sırasında, AB, ABD'ye destek konusunda kendi içinde bölünme yaşamıştır. Irak Krizi NATO içerisinde Süveyş krizinden beri görülen en derin ve sarsıcı NATO krizlerinden biri olmuştur. Her iki örgüt için de Irak krizi tarihi bölünmelerin nedeni olmuştur.³⁷⁰

AB Dönem Başkanı Yunanistan, kendi fikirlerini açıklamakta serbest olduklarını ifade etmiştir. ABD'nin Irak'ı işgaline Yunanistan'ın katılmadığını ve kabul edemeyeceklerini açıklamıştır. Yunanistan, AB'nin dönem Başkanı olarak bölünmüş ülkeleri 17 Şubat 2003 tarihinde Konsey toplantısında bir araya getirmiştir. Ancak toplantı sonrasında ortak bir dış politika kararı alınamamıştır. Bu toplantı AB'nin ortak bir dış politikası olmamasının sebeplerinin anlaşılmasına ve görünür hale gelmesinde etkili olmuştur. Farklı iç ve dış politikaları benimseyen ülkelerin ODGP gibi kurumlarla, aynı noktada birleştirme Birleşik Avrupa'nın önündeki en büyük engellerden biri olduğu görülmektedir. Yaşanan gelişmelere rağmen Fransa Devlet Başkanı ABD'nin Irak'ı işgaline olan tepkisini dile getirme konusunda ısrarcı davranmıştır. 2003 sonunda Belçika, Fransa, Lüksemburg ve Almanya AGSP konusunda mini bir zirve gerçekleştirmişlerdir. Bu toplantı ile AB içindeki ayrılıklar belirginleşmiştir. Yapılacak olan hükümetler arası konferansta AB'nin NATO ile yarışabilecek bir kuvvet yapısına ulaşmasını destekleyecekleri mesajını vermişlerdir. Irak Savaşı ve ABD önderliğindeki koalisyon kuvvetlerine katılım konusunda gerçekleştirilen tartışmalar, AGSP'nin sona erdiği yönünde tartışmaların başlamasını sağlamıştır. St. Malo Zirvesi ile yakalanan ivme, Irak Savaşında AB'de yaşanan kırılmalarla sonlanmıştır. Irak politikası ve yapılacak harekât konusunda ABD ile ters düşen AB ülkeleri, kendi aralarında da ciddi bölünmeler yaşamıştır. Uzun zamandır Fransa ile Almanya'nın başını çektiği, NATO'dan bağımsız bir AB askerî karargâhına sahip olunması konusu, 2003'de yapılan Hükümetler arası Konferans öncesi Almanya, İngiltere ve Fransa arasında görüşülüp anlaşmaya varılmıştır. Bu kararın ardından ABD'nin NATO Büyükelçisi Nicholas Burns, AB'nin ayrı bir askerî karargâhının olmasını, NATO için önemli tehdit ayrışma olarak

³⁷⁰ Güzel, A., O., (2009). *NATO'nun Yeni Misyonu: Soğuk Savaş Sonrası Güvenlik Algılamaları*. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.128

değerlendirmiştir. Nisan 2004'de toplanan bu üç ülke, SHAPE'i kullanabileceklerini ifade etmişlerdir. AGSP karargâhı olarak kullanılmak üzere yeterli karargâhların olduğuna karar vermişlerdir. Bu kararlar doğrultusunda büyük bir AB askerî karargâhı yerine, 28 Kasım 2004'de AB Planlama Hücresinin kurulmasıyla sonuçlanmıştır³⁷¹

Fransa Cumhurbaşkanı Jacques Chirac ve Almanya Başbakanı Gerhard Schröder Amerikan politikalarına karşı çıkmış ve tavır almıştır. Bu durum iki blok arasındaki ilişkilerde bir ayrılık olmasa da gerginliğe, uzaklaşmaya neden olmuştur. Nicolas Sarkozy'nin Fransa Cumhurbaşkanı olması ile birlikte ABD ve NATO arasındaki mesafeli ilişki dönemi sona ermiştir. Fransa'nın sergilemiş olduğu tavır General de Gaulle döneminden itibaren Fransız milliyetçiliği anlayışının ve geleneksel dış politikasında değişim yaşandığının göstergesidir. Sarkozy'nin geleneksel çizgiden uzaklaşıp, ABD'yle daha yakın işbirliğine gitmesi ile NATO'nun birleşik askerî komutasında yer almıştır. Gelişen ilişkiler ile birlikte Fransa, ABD'nin AB ve NATO içindeki yeni denge unsuru olmuştur. Özellikler Almanya ile birlikte OGSP varlığını savunup Avrupa'nın kendi güvenlik yapılanması konusunda ısrarcı olan Fransa'nın ABD ile ilişkilerini geliştirip özellikle NATO içinde stratejik bir konuma sahip olması AGSP'yi onunla birlikte savunan Almanya, Belçika ve Lüksemburg için bazı endişelerin oluşmasına neden olmuştur. AGSP'nin bağımsız bir örgüt olarak devam ettirilmesi yönünde endişeler artmıştır. Bütün bu gelişmeler sonucunda, Fransa ve ABD arasındaki ilişkileri işbirliğine dönüşmesi NATO ve AB arasındaki ilişkinin gelişmesine neden olmuştur. Fransa'nın özellikle NATO askerî kanadında geri yer alması AB ile stratejik bir ortaklığın kurulmasında önemli bir etken güç olmuştur. AB'nin de özellikle AGSP kapsamında NATO karşıtı bir yapılanma içerisine girmeyeceğinin göstergesidir³⁷²

Irak Savaşı'nda AB eski ve yeni Avrupa olarak neredeyse ikiye bölünmesi söz konusu olmuştur. Yeni üyelerin transatlantik bağlarına gösterdikleri sadakat eski

³⁷¹ Mengü, E., (2014). *Güvenlik Bağlamında Avrupa Birliği (AB), NATO ve ABD İlişkileri: AGSK'dan ODGP'ye Geçiş*. Uluslararası İlişkiler Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

³⁷² Çelik, Ü., (2013). *Soğuk Savaştan Libya Operasyonu'na NATO-Avrupa Birliği İlişkileri, History Studies*. International Journal of History, ISSN:1309 4173, Volume 5, p.63-92, s.77

üyeler tarafından tedirginlikle karşılanmıştır. İngiltere, İspanya gibi üyelerin bir kez daha AB'ye karşı ABD'nin yanında yer almaları, AB'nin ortak dış güvenlik politikası konusunda bağlayıcı ve kurumsal düzenlemelere gerek duyduğunu göstermektedir. Bu gelişmeler AB Anayasası düzenlemelerinde, ODGP ve OGSP ile ilgili önemli düzenlemeler yapılarak bu alana daha fazla önem verilmiştir. Yapılan konvansiyel çalışmaları sırasında komiser Michael Barnier başkanlığında savunma grubunun önerileri Petersburg görevlerinin genişletilerek yenilenmesi yönünde olmuştur. AB Anayasası'nda dayanışma işbirliği gibi yeni mekanizmalara yer verilmiştir. Yapılan önemli düzenlemelere rağmen Fransa ve Hollanda'da yapılan AB Anayasası yürürlüğe girmemiştir. Haziran 2007'de Anayasa'nın yerini alabilecek Reform Antlaşması üzerinde çalışılması yönünde karar alınmıştır. 13 Aralık 2007 tarihinde imzalanmıştır. İmzalan Reform Anlaşması 2009 yılında yürürlüğe girmiştir.³⁷³

5.1.3. GERÇEKLEŞTİRİLEN ZİRVELER VE YANSIMALARI

Irak krizinin ardından 2004 yılında 26 üyeli NATO, 46 ülkenin hükümet başkanlarının katılımı ile İstanbul'da toplanmıştır. Türkiye'nin ev sahipliği yaptığı Zirve'nin gündemini 2002 yılında gerçekleştirilen Prag Zirvesi'nde alınan kararların tekrar incelenmesi, genişleyen NATO'nun tekrar yapılandırılması, terörizmle mücadele, Balkanlarda ve Irak'ta ittifakın konumu ile Afganistan'da ittifakın görev alanının genişletilmesi yer almaktadır. Zirve'de İstanbul İşbirliği girişimi, Akdeniz Platformu ile birlikte işlem görecektir şekilde yaşama geçirilmiştir. Zirve ile ABD uygulamakta olduğu dış politikasına meşruiyet zemini hazırlanmıştır.

NATO Devlet ve Hükümet Başkanları tarafından Romanya'nın başkenti Bükreş'te 2 - 4 Nisan 2008 tarihlerinde Zirve gerçekleştirilmiştir. Bükreş Zirvesi NATO'nun Üyelik Eylem Planı'na Makedonya, Hırvatistan ve Arnavutluk davet edilmeleri sebebiyle genişleme Zirvesi olarak nitelendirilmiştir. Toplantı gündeminde NATO'nun yürütmüş olduğu Afganistan ve Kosova operasyonlarına dair kararlar alınmıştır. NATO'nun Ukrayna ve Gürcistan'a yönelik uygulamış olduğu politika ve

³⁷³ Kocamaz, S., (2010). *Lizbon Antlaşması Çerçevesinde Avrupa Birliği Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasının Geleceği*. Ege Akademik Bakış, 10 (3) 2010: 951-968, s.958-959

21. yy güvenlik tehdidi olarak görülen enerji güvenliği, füze savunması gibi konular yer almıştır. Bükreş Zirvesi kapsamında NATO, Avrupa – Atlantik Ortaklık Konseyi, NATO-Rusya Konseyi ve ISAF operasyonlarında katılan ülke ve uluslararası örgütler de ayrı görüşmeler düzenlemiştir.

Zirvede dört konu üzerine görüşme yapılmıştır; bunlardan ilki devam eden operasyonlardır. İkinci olarak NATO'nun genişleme politikası yer almaktadır. NATO Avrupa-Atlantik güvenliğine katkı sağlayabilecek ülkelere katılım sözü vermiştir. Üçüncü olarak NATO'nun dönüşümü konusunda ilerleme kaydedilmiştir. Her güvenlik sorununun asker gücü ile çözümlenmeyeceğini ifade eden NATO'nun Askeri üstünlüğünü koruyarak diğer alanlarda üye devletlerinin yatırımları ile birlikte teçhizat konusunda da ilerleme sağlanacaktır.

Sonuncusu ise NATO'nun ortaklık ilişkilerinin geliştirilmesi olmuştur. Kıta güvenliğinin sağlanması için özellikle Avrupa'da NATO üyesi olmayan ülkelerin yürümüş oldukları reform çalışmalarında desteklemektir. Son olarak NATO ortaklığının Avrupa dışına taşınmasını NATO'nun gerçekleştirmiş olduğu operasyonların kendi güvenlikleri için önem teşkil ettiği vurgulanmıştır.

2010 yılında gerçekleştirilen Lizbon Zirvesinde NATO'nun nükleer silahlara karşı olduğu vurgulanmıştır. Ancak dünyada nükleer silahların var olması NATO'nun da nükleer bir güç olarak varlığını sürdüreceğini ifade etmiştir. Bu zirvede Lizbon Zirvesi siber tehditlerin ilk kez örgütün güvenlik algılamalarında yer edinmiştir. Zirve'de NATO'nun geleceği ve küresel güvenliği sağlanması açısından önemlidir.³⁷⁴

NATO üyesi 28 ülkenin Devlet ve Hükümet Başkanlarının katılımı ile 3-4 Nisan 2009 Strasbourg-Kehl Zirvesi gerçekleştirilmiştir. Zirve'de NATO'nun geleceğine yönelik kararlar alınmıştır. NATO'nun geleceği Afganistan'da yürütülen operasyonla ilişkilendirilmiştir. Zirvenin Sonuç Bildirisinde; NATO operasyonlarına katılan 75 bin askerin özverisi takdir edilmiştir. Bildiride Balkanlar, Kosova, Somali, Irak,

³⁷⁴ Yiğittepe, L., *NATO'nun Güvenlik Algılaması ve Türkiye Tartışmaları* (Vol: 3, Issue: 9). International Journal of Academic Value Studies, pp:344-359 (ISSN:2149-8598), s.349

Sudan ve Darfur üzerinden NATO'nun terörizmle mücadelede göstermiş olduğu kararlılık ifade edilmiştir. Zirve'de genişleme politikasına uygun olarak ilk kez toplantıya katılan Arnavutluk ve Hırvatistan'ın katılımlarından duyulan memnuniyet dile getirilmiştir. Bükreş Zirvesi'nde alınan kararlar tekrarlanmıştır.

Bildiride, Bosna Hersek, Gürcistan, Sırbistan, Ukrayna ve Karadağ gibi ülkelerle işbirliğinin gerçekleştirileceği belirtilmiştir

Zirvenin Türkiye'yi yakından ilgilendiren iki konusu; Jaap de Hoop Scheffer'in yerine NATO Genel Sekreterliği'ne belirlenen isim ile Fransa'nın İttifak'ın askeri kanadına dönmesidir. Zirve'de Türkiye'nin Fransa'nın askerî kanada geri dönüşüne ve Jaap de Hoop Scheffer'in yerine getirilecek olan Danimarka Başbakanı Rasmussen'e yönelik veto yetkisini kullanılmasından korku duyulmaktaydı. Daha önce Avrupa'da yaşanan karikatür krizi sırasında Rasmussen'in tavrının Türkiye tarafından hoş görülmediği, medyada yer almıştır. Bu nedenle Strasbourg-Kehl Zirvesi'nde NATO ve AB'nin ortak değer ve stratejileri paylaştıklarının altı çizilerek Avrupa güvenliğinde AB-Türkiye işbirliğinin önemine değinilmiştir. NATO Konseyi, Avrupa'da güvenlik yapılanması noktasında RF ile ilişkilerin önemi vurgulanarak NATO-RF arasında diyalog çağrısına vurgu yapılan Bildiride, NATO'nun küresel işbirliği için çeşitli ülkelerle temaslarına ve Akdeniz Diyalogu'na vurgu yapılmıştır.³⁷⁵

2012 yılında gerçekleşen Chicago Zirvesi'nde ise Lizbon'da kabul edilen yeni stratejik konsept geliştirilmiştir. Zirvede terörizme odaklanılmış ve son dönemdeki terör olaylarına yönelik stratejiler geliştirilmiştir. NATO liderleri Afganistan'ın güvenliğinin sorumluluğunun 2014 yılı sonuna kadar Afgan kuvvetlerine geçmesini kararlaştırmışlardır. Daha sonraki süreçte de Afgan kuvvetlerini eğitmek, tavsiye vermek ve yardım etmek için bir strateji oluşturmuşlardır. Terörle mücadele kapsamında yeni politika yönergeleri onaylanmıştır.

³⁷⁵ Güzel, A., O., (2009). *NATO'nun Yeni Misyonu: Soğuk Savaş Sonrası Güvenlik Algılamaları*. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Uluslar arası İlişkiler. Konya, s.105-106

Eylül 2014'de gerçekleşen Walesa Zirvesi'nde özellikle IŞİD terör örgütüne vurgu yapılmıştır. Suriye ve Irak'ta faaliyet gösteren transatlantik yenilenmiş sağlam savunma gücü; ortak görev gücü de dâhil olmak üzere bir hazırlık eylem planı kabul edilmiştir. Rusya ile yaşanan krizin sonrasında Ukrayna'ya sağlanan destek arttırılmıştır. Rusya'nın gerçekleştirmiş olduğu yasadışı ve gayri meşru "*Kırım'ın ilhaki*" konusu da kınanmıştır. NATO'nun Kararlı Destek Misyonu, Afgan Ulusal Güvenlik Güçlerine maddi katkılar ve NATO-Afganistan Sürekli Ortaklığı vasıtasıyla Afganistan'a olan bağlılığı tekrar vurgulanmıştır. NATO'nun Walesa Zirvesi Rusya-Ukrayna krizi üzerinde geçmiştir.

Son olarak 2016'da yapılan Varşova Zirvesi'nde IŞİD ile mücadelede NATO'ya müttefik devlet adamları destek vermeye karar vermişlerdir. Bu kapsamda IŞİD'e karşı küresel koalisyona bilgi sağlayarak Ürdün'de yüzlerce Irak subayı eğitmeye devam etmiştir.

Bu zirvede iki konu üzerinde durulmuştur. Bunlar; NATO'nun caydırıcılığını artırarak savunmasını güçlendirmektir. NATO sınırlarının ötesinde istikrarı sağlamak istemektedir. Bununla birlikte 2017'de Estonya, Litvanya Letonya ve Polonya'da dört çok uluslu tabur yerleştirmesi yapılmıştır.³⁷⁶.

Zirvede gerilen Rusya ilişkilerine rağmen İttifak Moskova ile ilişkiler diyalog kapısını aralık bırakmıştır. Ancak Rusya ile diyalog mekanizmasının işlerlik kazanması için bir koşul koymuştur. Buna göre, Moskova ileride uluslararası toplumun saygın bir aktörü olarak üzerine düşenleri yerine getirmesi ile birlikte NATO da Rusya ile askıya alınan ilişkilerini canlandıracaktı. Bu hususta bir güney kanat ülkesi olan Türkiye önemlidir.

Türkiye son zamanlarda Suriye ve Irak sınırından kendisine yönelik güvenlik tehditlerini çoğunlukla kendi imkânlarıyla cevap vermeye çalışan bir NATO İttifak üyesidir. Bu konuda NATO bildirisinde de tehditler arasında yer alan güney kanada yönelik terörizm ve mülteci sorunu vb. riskler konusunda Türkiye müttefiklerinden

³⁷⁶ Yiğittepe, L., *NATO'nun Güvenlik Algılaması ve Türkiye Tartışmaları* (Vol: 3, Issue: 9). International Journal of Academic Value Studies, pp:344-359 (ISSN:2149-8598), s.349

beklediği desteği alamamıştır. NATO ile Türkiye arasında ise sınırlı bir işbirliği gerçekleşmiştir. Suriye ile yaşanan kriz nedeniyle Washington Anlaşması'nın 4. Maddesi Türkiye'nin isteği ile uygulamaya konulmuştur. Sonuçta Patriot füze bataryalarının Türkiye'de konuşlandırılması şeklinde gerçekleşmiştir. Türkiye'nin güneyine yerleştirilen NATO Alman ve ABD Patriot'larının görevi güneyden, Esad rejiminden gelebilecek füze saldırılarına engel olmaktır. Varşova'daki zirvede konu doğu kanadıydı, caydırıcılığın güçlenmesi konusunda güvenliğin bölünmez bütünlüğü üzerinde durulmuştur. Güney kanada yönelik önlemler ve bu kanadın maruz kaldığı sorunları üzerinde durulmamıştır.³⁷⁷

5.1.4. OPERASYONLAR

AGSP'nin niteliği ve düşünsel arka planının bilinmesi, tarihin en başarılı bütünleşme gerçekleştirmiş olan Avrupa bütünleşmesinin niteliği, hedefleri ve gelecekteki gelişim çizgisi konusunda hangi beklentiler içerisinde olduğu önemlidir. Küreselleşen Batı dışındaki güçlerin yükselişe geçtiği bir dönemde AB'nin NATO ve ABD ile olan ilişkilerinin amacının ve kapsamının anlaşılması için büyük önem teşkil etmektedir.

AB, NATO ile uyumlu operasyonsal AGSP'yi oluşturmakla, ABD ile ilişkilerini dengeleyerek, risk ve görev paylaşımının tekrar düzenlenmesi AB ve Amerikan'ın günümüzdeki hegemonyasının gelecekte de devam etmesini sağlamak istemektedir. AB'nin çekirdeğini oluşturan Batı Avrupa devletleri ABD ile birlikte küresel kapitalist düzenin merkezini oluşturmaktadır. Küreselleşme sürecini yönlendiricisidir. Bu sebepten Soğuk Savaş sonrası Batılı devletlerin güvenlik stratejilerini yeniden düzenlemesi NATO'nun yüklenmiş olduğu misyonunda değişikliğe gitmiştir. AB üyelerinin 1990'ların sonunda AB-Atlantik ittifakının kapsamlı amaçlarının ve görevlerinin gerçekleştirilmesi için AGSP'yi oluşturması ve operasyonsal hale getirmesi; askeri endüstri ve diğer ilgili sektörlerin tekrar önem

³⁷⁷ Güney, N., A., (2016). *NATO Zirvesi ve Türkiye: Varşova'da Ne Oldu?* (No:1335). Bilgesam Analiz/Avrupa.

kazanması; Avrupa ile ABD ve dolayısıyla NATO-AGSP arasında görev paylaşımını ve stratejik ortaklığı ortaya koymuştur.³⁷⁸

AGSP'nin askeri ve kurumsal yapılanmasının olduğu dönemde, 11 Eylül 2001'de ABD'de yaşanan terör saldırıları, Avrupa-Atlantik güvenlik bölgesinde terörizm tehdidinin ilk sırada yer almasına neden olmuştur. Saldırıların ardından ABD terörizmle mücadele kapsamında ilgisini Afganistan ve Irak'a yöneltmiştir. AB üyesi ülkeler bu mücadelede ABD'nin yanında yer almışlardır. Bu olayların üzerine 21 Eylül 2001'de AB Terörle Mücadele Eylem Planı kabul edilmiştir. Bu plan ile üye devletlerin terörle mücadelede konusunda işbirliği ve dayanışma içinde hareket etmesi amaçlanmıştır. Belgede polisin güçlendirilmesi, terörizme fon sağlanmasının engellenmesi, uluslararası hukuki belgelerin geliştirilmesi, hava güvenliğinin sağlanması ve AB'nin küresel kapsamda yapacağı eylemlerinin artırılması gibi konulara yer verilmiştir. AB, terörizmle mücadelede sağladığı kurumsal bu destek ile ABD'nin başlatmış olduğu Afganistan'da düzenlenen Kalıcı Özgürlük Operasyonuna da katkı sağlamışlardır.³⁷⁹

AGSP'nin 5 Haziran 2003'de almış olduğu Konsey kararıyla Demokratik Kongo Cumhuriyeti'ne askeri operasyon gerçekleştirmiştir. Gerçekleştirilen operasyonun adı ARTEMİS'dir. AB tarihinde Avrupa toprakları dışında Afrika'da görev alması özellikle AGSP'nin dünya politikasında etkin olması ve küresel güç olma yolunda atılmış önemli bir adımdır. Operasyon 1 Eylül 2003'de sona ermiştir.³⁸⁰

NATO'nun teröre karşı savaşına destek olmak ve enerjisini Afganistan'da bulunan Uluslararası Güvenlik Yardım Kuvveti'ne yönlendirebilmesini sağlayabilmek için, NATO tarafından Bosna ve Makedonya'da yürütülen operasyonlar Avrupa Acil Müdahale Gücü'ne devredilmiştir.³⁸¹ NATO'nun Avrupa dışında gerçekleştirmiş olduğu ilk müdahale Afganistan görevidir. Gerçekleştirilen bu müdahale ile

³⁷⁸ Zhussıpbek, G., (2009). *Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Tanımı ve Düşünsel Arka Planı* (Cilt: 5, Sayı:19). Uluslar arası Hukuk ve Politika, ss.71-88, 2009, s.86

³⁷⁹ Özer, S., Uysal Oğuz, C., Atvur, S., (2010). NATO VE AB'nin Değişen Güvenlik Stratejilerinin Afganistan Örneğinde Değerlendirilmesi. *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi* (19), 257-285, s.270

³⁸⁰ Çaşın, M., H., Özgöker, U., (2007). *Küreselleşmenin Avrupa Birliği Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasına Etkisi* (1. Baskı). İstanbul: Nokta Kitap, s.459

³⁸¹ Açıkkışme, S., A., Dizdaroğlu, C., NATO-AB İlişkilerinde İşbirliği ve Çatışma Dinamikleri. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, s.155

Transatlantik güvenlik ilişkilerinin geleceği NATO'nun daha aktif, küresel bir örgüt olarak varlığı ve güvenilirliği sürdürülebilmesi açısından önemlidir. Avrupa ve Amerika'nın Afganistan başarısı, ortak tehditlere karşı ortak hareket etmenin gerekliliğini ortaya koymaktadır³⁸².

1 Ocak 2003'de Bosna-Hersek'te AGSP'nin faaliyetleri kapsamında ilk görev olarak AB Polis Misyonu başlatılmıştır. AB üyesi 15 ülke ile birlikte 18 ülkenin katıldığı bu misyon, daha önce BM tarafından yürütülen görevi devralmıştır. 18 Mart 2003'de ise Birlik, AGSP bünyesinde ilk askeri operasyonu başlatma kararı almıştır. NATO'nun Makedonya'daki barışı koruma görevini üstlenmiştir.³⁸³ Berlin-artı düzenlemelerinin uygulamaya girmesiyle AB'nin NATO'nun imkânlarını kullanarak gerçekleştirmiş olduğu ilk krizdir. Operasyonun ismi Concordia'dır

Berlin-artı düzenlemelerinin kullanıldığı bir diğer operasyon 29 Haziran 2004 gerçekleştirilen NATO Zirvesi kararları doğrultusunda başlatılan Eufor Althea operasyonudur. Bosna-Hersek'te gerçekleştirilen operasyonda güvenliği sağlamak ve barış anlaşmasının uygulamasını kontrol etmektir. Bu operasyonda Napoli'de bulunan NATO karargâhı komutanı AB komutasına atanmıştır. Saraybosna'da savunma reformunu desteklemek amacıyla savaş suçlularının yakalanması ve gözaltında tutulması NATO'nun birimi tarafından sağlanmaktadır.³⁸⁴

2004 tarihinde Madrid'de düzenlenen bombalı saldırı ve Temmuz 2005 tarihinde Londra'da gerçekleştirilen terör eylemleri, Avrupa içinde büyük bir infiale neden olmuştur. Terörizm bu kez Avrupa'nın merkezinde kendisini göstermiştir. Avrupa içinde terörizmle mücadele konusuna verilen önem artırılmıştır. AB Devlet ve Hükümet Başkanları Mart 2004'te Zirve düzenlemiştir. Zirvenin ardından "*Terörizmle Mücadele Deklarasyonu*" yayınlanmıştır. Bu zirvenin ardından düzenlenen 2004 Haziran Zirvesi'nde, "*2004 Yeni Eylem Planı*" kabul edilmiştir. Kabul edilen 2004 Yeni Eylem Planında;

³⁸² Özer, S., Uysal Oğuz, C., Atvur, S., (2010). NATO VE AB'nin Değişen Güvenlik Stratejilerinin Afganistan Örneğinde Değerlendirilmesi. *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi* (19), 257-285,s.270

³⁸³ Yiğittepe, L., (2017). International Journal of Social and Educational Sciences. *2017 Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi* (VOL. 4, NO. 7), 12-27, s.18

³⁸⁴ Açıkçeşme, S., A., Dizdaroğlu, C., (2013). NATO-AB İlişkileri İşbirliği ve Çatışma Dinamikleri (1. Baskı). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Güvenlik Çalışmaları, s.54

- Terörizmle mücadelede uluslararası girişimleri artırmayı sağlamak,
- AB kurumları ve üye devletler içinde teröristleri bulacak, araştırarak, yargı önüne çıkartacak ve terörist saldırıları önleyici kapasiteyi artırmak,
- Teröristlerin ekonomik kaynaklara erişiminin engellenmesi,
- Uluslararası ulaşım güvenliğinin korunmasını sağlayarak, sınır kontrollerinde etkili sistem geliştirmek,
- AB üye devletlerin yaşanan terörist saldırılar sonrası meydana gelen zararların üstesinden gelebilmesi için kapasiteyi artırmak,
- Terörizmin arkasında yatan sebepleri ve terörizmin insan kazanmasını sağlayan nedenlerin tespit edilmesi şeklindedir.^{385^}

AGSP tarafından alınan ortak eylem kararıyla birlikte Gürcistan'da hukuk devleti oluşturma görevi gerçekleştirilmiştir. Bu görev AGSP'nin sivil açıdan kendini ifade etmesi yönünden önemli bir adım niteliğindedir. Gerçekleştirilen operasyonun adı Just Themist'dir. 2000 yılında gerçekleştirilen Feira Zirvesi ile birlikte AGSP'nin hukuk devletinin oluşturulması yönünde ve sivil yeteneklerin geliştirilmesi kapsamında karar alınmıştır. Gerçekleştirilen bu operasyonda Gürcistan'da ceza yargılaması alanında gerçekleştirilecek reformların gerçekleşmesini sağlamak görevini üstlenmiştir.³⁸⁶

3 Ekim 2005 yılında Frontex (Avrupa Birliği Üye Ülkelerinin Dış Sınırlarının Yönetimi İçin Operasyonsal İşbirliği Ajansı) kurulmuştur. Frontex, AB üyesi olan ülkelerin komşuları ile olan sınırlarının korunmasını ve güvenliğinin sağlanması amacıyla kurulmuştur. 30 Kasım 2005'te "Avrupa Güvenlik Stratejisi" ile birlikte "AB Terörizmle Mücadele Stratejisi" kabul edilmiştir. Strateji, terörizmle mücadeleyi dört başlık altında ele almıştır: terörizme katılımın önüne geçilmesi için "önleme"dir

³⁸⁵ Zenginoğlu, S., (2016). Uluslararası Terörizm ve Avrupa Birliği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (3, Sayı:25), s. 157-178, s.170,171

³⁸⁶ Çaşın, M., H., Özgöker, U., (2007). *Küreselleşmenin Avrupa Birliği Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasına Etkisi* (1. Baskı). İstanbul: Nokta Kitap, s.460

İkincisi, AB vatandaşlarını korumaya odaklanan “*koruma*”dır. Üçüncüsü, teröristleri izleyip yakalamaya ilişkin “*izleme*”dir. Son olarak, bir terör eyleminin sonuçlarını indirgemek ve krizleri yönetmek hakkındaki “*karşılık verme*”dir. Alınan tedbirlerle birlikte meşruiyetin sağlanması ve kamuoyunun desteğinin artırılması konusuna odaklanmıştır.³⁸⁷

15 Eylül 2005 yılında AB Endonezya’da izleme görevi ve Filistin’de polis görevi üstlenmiştir. Operasyon süreci ise 2006 yılında başlamıştır. AB’nin üstlenmiş olduğu bu görevler AGSP’nin gerçekleştirmiş olduğu operasyonlar arasındadır.³⁸⁸

Kasım 2005’ten itibaren NATO Daimi İrtibat Timi, AB Askerî Personeli ile ortaklaşa hareket etmektedir. Mart 2006’dan bu yana SHAPE’de AB görev yapmaktadır. NATO ve AB arasındaki işbirliği kriz önleme, kriz yönetimi ve çatışma sonrasında gerçekleştirilecek olan istikrar operasyonlarında siyasî, askerî ve sivil araçların etkin bir şekilde kullanıldığı, daha kapsamlı ve geniş yaklaşımın gelişmesi için önem teşkil etmektedir. Bu kapsamda 2003’te Avrupa Birliği ve NATO tarafından “*Batı Balkanlar için Ortak Yaklaşım*” adlı bir belge yayımlanmıştır. Bu belge AB ve NATO işbirliği konusunda önemli imkânlar sağlamaktadır.³⁸⁹

AGSP’de Sivil yeteneklerin gelişimine yönelik 2004’te kabul edilen Civilian Headline Goal 2008’ yılında olası krizlere sivil misyonlarla müdahalede bulunabilecek görevlilerin üye devletler tarafından belirlenmesi kararlaştırılmıştır. Ancak AB’nin ihtiyaçlarıyla üye devletlerin sundukları imkânlar AB’nin hazırlıksız durumda olduğunu göstermektedir. Headline Goal 2010’da AB’nin olanaklarını geliştirmesini sağlamasına rağmen üye devletlerin farklı eğitim sistemlerinden gelmesinden dolayı gelişme yavaş gerçekleşmiştir.

1999 yılında kabul edilen “*Helsinki Headline Goal*” ile 2004 yılı itibariyle AB’nin askerî operasyon yönetim imkânlarının artırılmasına karar verilmiştir. Petersburg

³⁸⁷ Zenginoğlu, S., (2016). Uluslararası Terörizm ve Avrupa Birliği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (3, Sayı:25), s. 157-178, s.170,171

³⁸⁸ Çaşın, M., H., Özgöker, U., (2007). *Küreselleşmenin Avrupa Birliği Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasına Etkisi* (1. Baskı). İstanbul: Nokta Kitap, s.460

³⁸⁹ Tangör, B., (2013). *NATO-AB Stratejik Ortaklığı Bağlamında Kıbrıs Sorunu* (Cilt 5, Sayı: 51). Ortadoğu Analiz, s.88

görevleri kapsamında 60 günde toparlanabilecek ve 1 yıl boyunca belli bir kriz bölgesinde görev alabilecek 60.000 kişi kapasiteli Avrupa Hızlı Müdahale Gücü kurulmasına karar verilmiştir. 2004'te kabul edilen Headline Goal 2010'da ise önleyici müdahale kapsamında görev alacak bir askerî kuvvet kurulması ve bu kapsamda 10 gün içerisinde toplanabilecek 1500 kişilik ön müdahale gücü ve küçük ölçekli çok uluslu müdahale gücü oluşturulması kararı alınmıştır. AGSP'nin güçlendirilmesine yönelik Konsey'in 2008 Bildirisi'nde 10.000 kişilik bir ekiple eş zamanlı iki farklı istikrarlaştırma ve yeniden yapılanma operasyonlarını yürütme amaçlanmaktadır. Aynı zamanda acil durumda AB vatandaşlarının tahliyesini sağlayabilmek için gerekli planın yapılması güvenlik politikalarının parçası haline getirilmiştir.³⁹⁰

³⁹⁰ Headline line Aralık 1999 Helsinki Avrupa Konseyi toplantısında, üye devletler kendilerine bir askeri güç hedefi belirlemiş ve Petersberg Görevlerini desteklemek üzere 60 gün içerisinde 60.000 birlik görevlendirmesi ve bir yıllığına sürdürülebilirliğinin sağlanması için üye devletlere çağrıda bulunmuştur. Petersberg Görevleri insani ve kurtarma görevleri, barışın korunması ve kriz yönetiminde muharebe kuvvetlerinin görevlendirilmesini içermektedir. Bu kuvvetler temel olarak kriz esnasında görevlendirilecek ve gerektiğinde birliklere katkıda bulunulabilecektir. Bu headline goal özellikle AB üye devletleri ile özdeşleşmiş olsa da AB üyesi olmayan devletlerin katkıları da kabul edilecektir. Bulgaristan, İzlanda, Norveç, Romanya ve Türkiye bu konuda istekli olduklarını belirtmiştir. 1 Ocak 2003'te AB ilk sivil kriz yönetimi hareketini Saraybosna'da başlatmıştır. Birleşmiş Milletler Uluslararası Polis Görev Kuvveti ile devam eden bu hareketin amacı Bosna Hersek mülkiyetinde polislik düzenlemelerini, faaliyetlerini yürütmektir. 31 Mart 2003'te AB ilk askeri barışın korunması misyonunu yerine getirmiştir. Concordia Harekatı olarak bilinen misyonda Makedonya'da NATO'nun "müttefik uyum" hareketini yerine getirmiştir. AB Güvenlik Stratejisinin Aralık 2003'te benimsenmesi ile AB üye devletleri kendilerine stratejik çevre ve teknolojinin evrilmesini yansıtan yeni bir headline goal belirlemeye karar vermiştir. Mayıs 2004'te AB savunma bakanları "Headline Goal 2010" olarak bilinen yeni bir plan benimsemiştir. 2003 Headline Goal üzerine inşa edilen 2010 Headline Goal, üye devletlerin 2010 yılı itibarıyla Avrupa Birliği Anlaşmasında bahsi geçen kriz yönetim durumları ile uyumlu bir yaklaşım içerisinde, hızlı ve kararlı eylemler ile yanıt vermesini öngörmektedir. Headline Goal 2010, Brüksel'de düzenlenen Haziran 2004 Avrupa Konseyi zirve toplantısında uygun bulunmuştur. Sivil Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası bağlamında Aralık 2004'te bir Sivil Headline Goal 2008 uygun görülmüştür ve detayları Konsey himayesinde netleştirilecektir. Siyasi ve Güvenlik Komitesi, Siviller Açısından Kriz Yönetimi Komitesi tüm süreci yürütecektir. Sivil görevlerin misyonların izlenmesinden AB Özel Temsilcilerine destek sağlamaya kadar çeşitli işleri yapacağı öngörülmektedir. Sivil misyonların gerçekleştireceği faaliyetlere örnek olarak güvenlik sektörü reformu, silahsızlandırmaya destek ve terhis/reintegrasyon gösterilebilir. konula ilgili bkz Gustav Lindstrom, The Headline Goal, Institute for Security Studies, April 2005

Aslı P. Turan, AB'nin Güvenlik Yaklaşımları ve Sorunları, <http://www.bilgesam.org/incele/778/-ab'nin-guvenlik-yaklasimlari-ve-sorunlari/>, 13.06.2019

AB'nin AGSP kapsamında barışın sağlanmasına yönelik faaliyetleri, daha çok arabuluculuk şeklinde olmuştur. AB'nin bu faaliyetler kapsamında gerçekleştirmiş olduğu en kapsamlı girişim 2008'de Rusya - Gürcistan Savaşı sırasındadır.³⁹¹

Gerçekleştirilen ortak tatbikatlar dışında NATO Ekim 2012'de CMX12 kriz yönetimi gerçekleştirmiştir. Bu operasyona NATO'nun daveti üzerine Avrupa Dış Faaliyetler Servisi aktif katılımcı olarak dâhil edilmiştir. NATO'nun ilk kez bir tatbikata davet ettiği AB'nin siber saldırıları sonucu nasıl bir tavır takınacağı, hangi kaynakları tahsis edeceği önem teşkil etmiştir.³⁹² Kuzey Atlantik Konseyi'nin Mayıs 2012 düzenlemiş olduğu Chicago Zirvesinde NATO ve AB'nin ortak değerler ve stratejik çıkarları paylaştığı tekrar vurgulanmıştır. Devlet bütçelerinde kesinti yapıldığı ve tasarruf politikalarının uygulandığı mevcut ortamda her iki kurum arasındaki stratejik ortaklık daha da önem kazanmıştır. NATO ve AB ortak çıkar konularını tartışmak üzere düzenli toplanma kararı alınmıştır.³⁹³ Bu kapsamda NATO ve AB, sahada birbirlerini tamamlayıcı operasyonlar sürdürmektedirler.

NATO'nun 12 Haziran'da başlattığı ve sürdürdüğü Kosova operasyonu, 2009 yılında tamamen operasyonsal hale gelmiştir. Bu operasyon kapsamında NATO ve AB, AB'nin Kosova'da Hukukun Üstünlüğü alanında desteklenmesini sağlayan sivil nitelikli bir operasyon yürütmektedirler. Kosovada yürütülen operasyon^da AB ile NATO arasında roller paylaşılmıştır.³⁹⁴

Afganistan'da Taliban ve El Kaide'ye karşı ABD liderliğinde yürütülen savaş, uzun süre devam etmiştir. NATO bu ülkenin istikrara kavuşturulması ve yeniden inşasında hâlâ lider rolü üstlenmektedir. AB'nin OGSP kapsamında 2007'den itibaren yürüttüğü AB Polis Gücü Operasyonu ile birlikte Afgan polislerinin eğitimin sağlanması, Afgan hukuk sisteminin sağlanması, ülkenin yeniden yapılandırmasını destekleyen ISAF operasyonlarını içeren askeri hedefleri yerine getirme niteliği

³⁹¹ Yiğittepe, L., (2017). International Journal of Social and Educational Sciences. 2017 Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi (VOL. 4, NO. 7), 12-27, s.18

³⁹² Açıkçeşme, S., A., Dizdaroğlu, C., (2013). NATO-AB İlişkileri İşbirliği ve Çatışma Dinamikleri (1. Baskı). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Güvenlik Çalışmaları, s.56

³⁹³ Tangör, B., (2013). NATO-AB Stratejik Ortaklığı Bağlamında Kıbrıs Sorunu (Cilt 5, Sayı: 51). Ortadoğu Analiz, s.88

³⁹⁴ Açıkçeşme, S., A., Dizdaroğlu, C., (2013). NATO-AB İlişkileri İşbirliği ve Çatışma Dinamikleri (1. Baskı). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Güvenlik Çalışmaları, s.56

taşımaktadır. NATO kapsamında başlatılan KFOR VE ISAF operasyonları askeri misyon taşıırken, AB'in uyguladığı EULEX ve EUPOL operasyonları NATO'nun askeri unsurlarını sivil unsurlarla destekler niteliğindedir.³⁹⁵ Afganistan'dan ABD askerlerinin çekilmesi 2014 yılı sonuna kadar devam etmiştir. 2014 yılının sonunda da Amerikan güçlerinin Afganistan'da gerçekleştirdikleri askerî operasyonlar sona ermiştir.³⁹⁶

ABD'nin 11 Eylül sonrasında benimsemiş olduğu backfilling yani üzerini kapama, doldurma stratejisi kapsamında üstlenmiş olduğu küresel sorumluluklarını yerine getirmek için Balkanlar'dan çekilerek yerini AB'ye devretmiştir. Bu durum AGSP'nin daha etkin ve özerkleşmesi yönündeki fikirleri desteklemiştir. AGSP ile ABD'nin Soğuk Savaş yıllarında Avrupa güvenliğini sağlama konusunda üstlenmiş olduğu misyonun vermiş olduğu yükü azaltarak ABD'nin dünyanın diğer bölgelerine odaklanmasını kolaylaştırmıştır. Bu durum Avrupalılara NATO'nun imkân ve yeteneklerinden yararlanmasını sağlamıştır. Avrupa dışındaki bölgelerde 5. madde ile birlikte operasyonlar düzenlenmesi kolaylaşmıştır. Bu durumun sayesinde Batı'nın küresel hâkimiyetini devam ettirme durumu artmış bulunmaktadır.³⁹⁷

OGSP çerçevesinde 1 Nisan 2011 tarihinde AB Kuvveti Libya, EUFOR olarak adlandırılan askeri harekâtı başlatılmıştır. EUFOR'un Libya'da insanî yardım sağlamak için görev alacağı, BM Güvenlik Konseyi'nin 1970 ve 1973 sayılı kararları doğrultusunda hareket edeceği belirtilmiştir. Harekâтта hedef, yerlerinden edilen kişilerin güvenle tahliyesinin gerçekleşmesidir. Merkezi Roma'da oluşturulan ve İtalyan Amiral Claudio Gaudiosi'nin komutasında yapılması öngörülmüştür.

Libya krizi 18 Aralık 2010 tarihinde Tunus'da başlayan halk ayaklanması, Kuzey Afrika ve Orta Doğu'yu etkileyecek olayların başlangıcını oluşturmuştur. Ayaklanma Tunus'ta 23 yıldır iktidarda olan Devlet Başkanı Zeynel Abidin Bin Ali'nin

³⁹⁵ Açıkkçeşme, S., A., Dizdaroğlu, C., (2013). *NATO-AB İlişkileri İşbirliği ve Çatışma Dinamikleri* (1. Baskı). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Güvenlik Çalışmaları, s.57

³⁹⁶AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ. Sayı: 41 Mart – Nisan 2014 Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi, ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi. Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü. Celalabat – KIRGIZISTAN JEL KOD: I,Z1 ,ID:30 K:44. Erişim tarihi: 17 Haziran 2019, <https://dergipark.org.tr/download/article-file/383823>

³⁹⁷ Zhussıpbek, G., (2009). *Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Tanımı ve Düşünsel Arka Planı* (Cilt: 5, Sayı:19). Uluslar arası Hukuk ve Politika, ss.71-88, s.8

devrilmesiyle sonuçlanmıştır. Ayaklanma çevre ülkelere sıçramıştır. 2010 yılının son günlerinde başlayan ve Suriye başta olmak üzere bölgede birçok ülkede devam etmektedir. Süreç uluslararası toplum tarafından “*Arap Baharı*” olarak adlandırılmıştır. Gerçekleşen ayaklanmanın otoriter rejimlere karşı demokratik bir düzen arayışı olduğu varsayılmaktadır. Fakat bu varsayımın gerçekliği tartışma konusudur. Libya krizinde gerçekleştirilen ayaklanmanın kitlesel nitelik kazanması ve bir iç savaş şeklini alması 17 Şubat 2011 tarihinden sonra anlaşılmıştır. BM Güvenlik Konseyi, 1970 sayılı kararla yaşanan olayların ve şiddetin sonlandırılması çağrısında bulunmuştur. Bununla birlikte Konsey’den de ambargo kararı çıkarılmıştır. Muhalifler, 27 Şubat 2011 tarihinde Ulusal Geçiş Konseyi ismiyle yeni bir hükümet kurmuştur. Afrikalı paralı askerlerden ve Ulusal Geçiş Konseyi tarafları ile oluşan Kaddafi güçleri arasındaki çatışmalar bir süre devam etmiştir. Kaddafi güçlerinin üstünlük kazanması ile birlikte 17 Mart 2011 tarihinde BM Güvenlik Konseyi’nde 1973 sayılı uçuşa yasak bölge kararı çıkarılmıştır. Bu kararla Konsey, Libya’da şiddetin sona erdirilmesi için bir kez daha çağrıda bulunmuştur. Uçuşa yasak bölge kararının kabul edilmesinden iki gün sonra 19 Mart 2011 tarihinde İngiltere, Fransa ve ABD’nin önderliğinde koalisyon güçleri Kaddafi rejimine yönelik askerî harekât başlatmıştır. NATO Harekâtın komutasını üstlenmiştir. NATO’dan destek alan UGK güçleri kontrolünü ele geçirmiş ve çatışmalar aynı gün Kaddafi’nin öldürülmesiyle son bulmuştur.³⁹⁸ Fransa’nın NATO’nun askerî kanadında yeri alması ile NATO’nun Libya’ya müdahalede bulunması, İra`a nükleer faaliyetleri sebebiyle yaptırım uygulanması, Suriye iktidarına karşı gösterilen ortak tutum Fransa’nın ABD’yle ilişkilerinin düzelmesini sağlamıştır. Fransa’nın uzun zaman sonrasında NATO’da etkin bir askeri rol üstlenmesi, radikal bir politika değişikliği olarak görülmektedir. Bu stratejik hareketin en büyük sebebi, Fransa’nın ABD’yi etkileyebilmesinin ancak NATO çatısı altında gerçekleşebileceğinin farkına varmasıdır.³⁹⁹

³⁹⁸ Özgen, C., (2016). *Avrupa Birliği Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası`nda İlk Çatlak: Libya Krizi*. OÜSOBİAD, s.164-167

³⁹⁹ Çelik, Ü., (2013). *Soğuk Savaştan Libya Operasyonu’na NATO-Avrupa Birliği İlişkileri, History Studies*. International Journal of History, ISSN:1309 4173, Volume 5, p.63-92, s.78

AB tarafından, AGSP kapsamında 2003 yılından günümüze kadar Balkanlar, Afrika, Ortadoğu, Güney Kafkasya ve Asya’da olmak üzere toplam 23 saha operasyon gerçekleştirmiştir. AB katılım sağladığı bu operasyonlara devletlerden gelen davetler üzerine katılmıştır. Katılım gösterdiği saha operasyonlarında amaç iç güvenlik güçlerine eğitim vermek, demokrasiye geçişi kolaylaştırıp destek sağlamak, adalet sisteminin oluşumuna ve sınır güvenliğine yardım etmek gibi barışı korumak veya barışı kurmak olmuştur.⁴⁰⁰

Türkiye, AGSP harekâtlarına katkı sağlamıştır. Sağlamış olduğu katkılar belirtilmektedir:

- EUFOR-ALTHEA harekâtına başlangıcından itibaren 370’e yakın personelle katkı sağlanmıştır. Harekâta görev yapan Entegre Polis Birimine jandarma personeliyle katkıda bulunmuştur. Daha sonraki yıllarda asker katkımız aynı kalarak jandarma katkımız ise iki katına çıkarılmıştır.
- AGSP bağlamındaki Bosna-Hersek’teki operasyona AB Polis Misyonu’na Emniyet Genel Müdürlüğü’nden 6, Jandarma Genel Komutanlığından da 6 olmak üzere toplam 12 personel katılım sağlanmıştır. 1 Ocak 2006 tarihinde başlayan EUPM-II Misyonuna da 3 polis ve 6 jandarma ile katkıda bulunulmuştur.
- EUPOL Kinşasa Polis Misyonu’nda bir polis memurumuz görev yapmış olup, sonrasında görevlendirilen polis memurumuz da 16 Aralık 2005 tarihinde Misyonu katılmıştır.
- Filistin polisine destek için kurulan EUPOL COPPS misyonuna 1 polis memurunun görevlendirilmesi öngörülmüştür. Türkiye AB Muharebe Grupları’na da katkı sağlamaktadır. Türkiye, Romanya ve İtalya’nın kurdukları Muharebe Grubu’da 2009 yılı sonunda tam hareket yetkisine sahip olan Türkiye, AB üyesi olmayan Müttefik ve AB adayı bir ülke olarak AGSP’nin geliştirilmesini desteklemektedir. Bu kapsamda Türkiye’nin katkı sağladığı operasyonların sayısı ve operasyonlara

⁴⁰⁰ Yiğittepe, L., (2017). International Journal of Social and Educational Sciences. 2017 Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi, VOL. 4, NO. 7, 12-27, s.18

sağladığı sivil ve askerî destek itibariyle AGSP'ye katkı sağlayan AB üyesi olmayan ülkeler arasında ilk sıralardadır.⁴⁰¹

Türkiye, uzun zamandır üyesi olduğu NATO'nun gerçekleştirmiş olduğu operasyonlar ve misyonlarda etkin bir biçimde yer alarak NATO'yu desteklemektedir.⁴⁰² Türkiye NATO'nun merkezi ve doğu Avrupa'da yer alan eski komünist ülkelere doğru alan dışı olarak yürütmüş olduğu Balkanlar'da kriz yönetimi rolleri üstlenmesini desteklemiştir.⁴⁰³ Türkiye NATO'nun Bosna Hersek'teki iç savaşın sonlandırılmasına yönelik yürütmüş olduğu operasyonda daha etkin ve müdahaleci tavır sergilemesini istemiştir. 1994'de gerçekleşen Barış İçin Ortaklık programını desteklemiş ve 1998'de Türkiye sınırları içerisinde bir eğitim merkezinin açılmasına izin vermiştir. Türkiye NATO'nun Bosna'da, Makedonya'da ve Kosova'da düzenlediği askeri operasyonlara katılmıştır. NATO 11 Eylül tarihinden sonra Avrupa dışına çıkarak düzenlemiş olduğu Afganistan operasyonunu Türkiye desteklemiştir. Ayrıca oluşturulmuş olan çokuluslu gücü komuta etmiştir. Türkiye 2002 senesinde Prag'da kabul edilip, 2006 yılında Riga'da aktif hale getirilen NATO Acil Müdahale Gücü'ne katılmıştır. Türkiye NATO'nun Avrupa dışı birçok bölgede düzenlediği operasyonlarına asker yardımında bulunmuştur. Fakat bu dönem içerisinde özellikle 2000'li yıllarda AKP'nin iktidar olması ile birlikte Türkiye'nin NATO'yu daha fazla sorgulamakta olduğu görülmektedir.

Türkiye'ye göre NATO'nun anavatan savunmasına odaklı bir savunma örgütü olarak kalmalıdır. Alan dışı harekâtları desteklese de NATO'nun temel görevi olmadığını düşünmektedir. Türkiye NATO'nun insani askeri müdahalelerde bulunmasına karşı olmamakla birlikte bu durumun NATO üyesi ülkelerin kendi ulusal çıkarı doğrultusunda kullanılıp, NATO üzerinden meşrulaştırmaya çalışmasına karşıdır. Özellikle uluslararası meşrutiyeti olmayan durumlarda Türkiye sıkıntı yaşayacaktır. Müslümanların çoğunlukta olduğu ülkelere düzenlenen NATO operasyonları Türkiye'nin konumu için sıkıntı oluşturmaktadır. NATO'nun

⁴⁰¹ https://www.ab.gov.tr/files/tarama/tarama_files/31/agssp.pdf, 14.06.2019

⁴⁰² Luif, P., Gündoğar, S., S., Ak, C., Z., (2009). *Avrupa Birliği Ortak Dış ve Güvenlik Politikası: Türkiye Nereye Ait?*. Tesev Yayınları, s.39

⁴⁰³ Karaosmanoğlu, A., L., (1999). "NATO Enlargement and the South A Turkish Perspective" (Cilt 30, No.2). Security Dialogue, s.213–224, s.

düzenlemiş olduğu Afganistan ve Libya operasyonları Türkiye'nin bu kapsamda hassasiyetlerinin olduğu yerlerdir. Bu kapsamda bakıldığında Afganistan'daki Türk Birliğinin neden muharip görevlerden kaçınması ve Türkiye'nin NATO'nun Libya'daki görevine ambargonun denetlenmesinin sağlanması ile sınırlandırmak istemiştir. Türkiye'nin Libya'da Kaddafi'ye karşı olan güçlere doğrudan askerî destek vermemesi, NATO askerî gönderilmemesi ve NATO'nun temel görevinin havadan ve denizden ambargonun denetlenmesi konusunda dikkatli davranmıştır. Türkiye NATO'nun terörizme yönelik yürütmüş olduğu operasyonları aslında desteklemektedir. Ancak Türkiye Afganistan'daki El Kaide varlığının ortak bir terörizm tehlikesi olarak kabul ediliyorsa, PKK'nın da bütün NATO üyeleri tarafından ortak düşman olarak kabul edilmesini istemektedir.⁴⁰⁴

Türkiye 7 farklı NATO üyesi ülke ile Kanada, Belçika, Almanya, Lüksemburg, Hollanda, Litvanya ve Norveç – BM'de NPT'nin yürürlüğe konmasını sağlayacak bir karar çıkartmak için bir grup kurmuştur. Türkiye'nin BM'deki silahsızlanma ve nükleer silahların sınırlandırılmasına yönelik çabaları desteklemektedir. Türkiye'nin, AB'nin dış politika kararları ile %92'lik bir oranla aynı perspektifte hareket etmektedir. Özellikle dış politika konularında ABD'den değil AB'den taraf olduğu görülmektedir. Türkiye'nin AB'nin Güvenlik Stratejisine daha sıcak baktığı Mart 2003'te TBMM'nin Amerikan birliklerinin Irak'a Türkiye sınırlarından geçmesine izin veren kararı veto etmiştir. Bu durum AB'nin yumuşak güç yaklaşımıyla uyusmaktadır.⁴⁰⁵

NATO'dan bağımsız yürütülen AB operasyonlarına Avrupalı NATO müttefiklerinin NATO Mukabele Gücü'ne oranla AB Muharebe Gruplarını daha fazla destekledikleri görülmektedir. Son zamanlarda birleşik bir Avrupa ordusu oluşturmayı hedefledikleri görülmektedir. AB'nin NATO'dan bağımsız hareket etme isteğini Avrupa'da güvenlik ve savunma politikalarının “*Avrupalılaştırılması*” süreci hâlâ devam etmekte olduğu görülmektedir. Bu durum ulusal politikaların NATO'dan

⁴⁰⁴ Oğuzlu, T., (2012). “*NATO ve Türkiye: Dönüşen İttifakın Sorgulayan Üyesi*” (Cilt 9, Sayı: 34). Uluslararası İlişkiler, s. 99-124, s.114

⁴⁰⁵ Luf, P., Gündoğar, S., S., Ak, C., Z., (2009). *Avrupa Birliği Ortak Dış ve Güvenlik Politikası: Türkiye Nereye Ait?*. Tesev Yayınları, s.39

ayrıştırılması anlamına gelmektedir. Avrupa'nın içine girdiği bu dönüşüm, NATO'dan AGSP'ye doğru kayma yaşandığını göstermektedir.⁴⁰⁶

5.2. OGSP ÇERÇEVESİNDEN NATO VE TÜRKİYE

OGSP'nin geleceği ve geçirmiş olduğu dönüşüm NATO'nun geleceği ve onun geçirdiği dönüşüm ile ilişki içerisindedir. İki örgütün birlikte katıldıkları operasyonlarda yöntemlerinin benzer özellikler gösterdiği görülmektedir. ABD ve NATO savaşı yürütme kısmında yer alırken, AB operasyon sonrasında barışı koruma faaliyetlerini sürdürmektedir. Son yıllarda Afganistan'da gerçekleştirilen operasyonda olduğu gibi AB, artık sadece ABD'nin stratejik çıkarlarını gerçekleştirebilmesi için binlerce personel görevlendirmeyi istememektedir. AB kendi askerî kapasitesini arttırmayı hedeflemektedir. AB kendi askerî kapasitesini arttırmaya çalışırken, NATO'nun yürüttüğü operasyonlarının kapsamının sadece askerî operasyonlar olarak sınırlandırılmamasının gelecekte oluşacak tehditleri önlemede yetersiz kalacağını düşünmektedir. Nisan 2009'da Strazburg Zirvesi'nde açıklanan yeni güvenlik stratejisinde operasyonların insanı merkeze alarak gerçekleştirilmesi ve şeffaflaştırılması ile yeni güvenlik tehditlerine karşı daha etkin bir yöntem geliştirilmesi gerektiğini açıklamıştır. Bu durumda iki örgütün rollerin birbirleri ile çakışma ihtimali bulunmaktadır. Bu açıdan AB ve NATO'nun işbirliklerinde gelecekte sorunların oluşmaması için aralarındaki olası sorunları çözmeleri gerekmektedir. Bu kapsamda görev tanımları ve alanları daha keskin sınırlarla belirlenmelidir.⁴⁰⁷

AB siyasal olarak devamını sağlayabilmek için gerekli olan Ortak Dış ve Güvenlik Politikasını gerçekleştirilmeye çalışmış fakat tam anlamıyla henüz başaramamıştır. Bu durumu oluşturan birçok neden bulunmaktadır. Bunlar:

⁴⁰⁶ Çelik, Ü., (2013). *Soğuk Savaştan Libya Operasyonu'na NATO-Avrupa Birliği İlişkileri, History Studies*. International Journal of History, ISSN:1309 4173, Volume, p.63-92, s.89

⁴⁰⁷ Kocamaz, S., (2010). *Lizbon Antlaşması Çerçevesinde Avrupa Birliği Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasının Geleceği*. Ege Akademik Bakış, 10 (3) 951-968, s.975

- OGSP`ye üye olan ülkelerin kendi ulusal çıkarlarına öncelik vermeleri,
- AB Dış Politikası`nı yönlendiren belli bir aktörün olmaması,
- AB üyelik sürecinin uzun ve yavaş ilerlemesi,
- Üye sayısının artmasının birlik içinde uyumu zorlaştırması,
- Birliğin Balkanlarda ve çeşitli bölgelerde çıkan çatışmalarda beklentileri karşılayamaması, Birliğin ekonomik alanda gerçekleştiği başarıları siyasi boyuta yansıtamaması,
- Birliğin dünyanın çeşitli bölgelerindeki olaylara karşı sergilemiş olduğu tavır ve tutumlarının, çelişkiler içermesi.

Soğuk Savaş sonrasında günümüze, AB`nin dış krizde birlik politikaları geliştiremediği görülmektedir. Suriye örneğinde AB`den çözüm bulmasını beklemek gerçekçi olmayacaktır. Fakat uzun vadede insan hakları, hukuk devleti gibi söylemlerinin bölgeye katkısı olabilir. AB`nin meydana gelen krizlerde etkin olabilmesi için AB`ye üye olan devletler ve AB`nin çıkarları arasındaki çelişkilerin giderilmesi gerekmektedir. AB üzerinde yoğunlaştığı OGSP konusunda yüksek kapasite sağlanarak tekrar ele alınmalıdır. Özellikle savunma harcamalarından kaçıp sorunları NATO kanadıyla çözmeye çalışan tavrından vazgeçmelidir. Bu durum AB`nin edilgen olarak kalmasına neden olmaktadır.⁴⁰⁸

AB ve NATO üyelerinin büyük ölçüde örtüşmesi zaruri bir birlikteliği sağlamaktadır. Uzmanlar Grubu`nun ifade ettiği NATO 2020 Raporu`nda, iki oluşuma ortak üyelerin silahlı kuvvetleri her iki kuruluşa da hizmet vermektedir. Örgütü finanse edenler her iki örgütte de aynı üyelerdir. NATO ve AB güvenlik ve savunma alanında daha kapsamlı bir yaklaşım uygulayarak benimseyeceklerse NATO 2020`nin vurguladığı kapsamda birbirlerini tam olarak tamamlamaları gerekmektedir. Tehditleri ve yüklenecekleri sorumlulukları “*askerî*” ve “*askerî olmayan*” diye kategorileştirmeye gidilmemelidir. Kapsamlı Yaklaşım göre hareket edilmelidir. Bu da her türden aracın geliştirilmesini ve aynı olayda içerisinde çeşitli araçların koordineli şekilde kullanılmasının sağlanmasıdır. 2009`da yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması, AB`nin güvenlik politikasında belli bir merkezileşmeyi

⁴⁰⁸ Tan, Ö., *Avrupa Birliği ve Türkiye Güvenlik ve Savunma İlişkileri*.

öngördüğü için Kapsamlı Yaklaşımın geliştirilmesinin sağlanması öngörülmektedir. NATO ile AB arasında işbirliğini zorlaştıran başka bir faktör de Kıbrıs sorunun çözüme kavuşturulmamış olmasıdır. Annan Planı karşı çıkmasına rağmen AB'ye kabul edilen Kıbrıs Rum Yönetimi Yunanistan'ın desteğini arkasına alarak Türkiye'yi AB'den uzak tutmaktadır. NATO'ya üye olan Türkiye buna karşılık Kıbrıs Rum Yönetimi'nin NATO-AB ortak faaliyetlerine katılmasını veto etmektedir. Türkiye'nin AB üyeliğine karşı çıkan Fransa, Almanya ve Avusturya gibi AB üyeleri ise, Türkiye'yi AB'nin dışında tutmak amacıyla bu uyuşmazlığın devam etmesini istemektedirler. Bu ortaklıklar NATO'nun dönüşümünün başka bir boyutudur. NATO'nun yeni görev ve sorumluluk alanı Avrasya'dır, Genişletilmiş Orta Doğudur ve NATO terminolojisiyle Avrupa-Atlantik Bölgesidir. NATO ile bir şekilde ortaklık ilişkisi içinde olan fakat NATO'nun bölgedeki faaliyetlerinde rahatsızlık duyan üç güç bulunmaktadır. Bunlar; Çin Halk Cumhuriyeti, Rusya Federasyonu ve devlet olmayan Müslüman toplumlar. NATO bu üç gücün karşısında yer alarak bölgenin istikrarını sağlayamaz. İttifakın önünün açılması, dünya barışına katkı sağlayabilmesi için geleceğe yönelik olumlu bakabilmesi, bu güçler ile işbirliğini geliştirmesine bağlıdır.⁴⁰⁹

1990 sonrası hem programları hem de stratejileriyle tehdit eksenli bir yapılanma olmaktan çıkan NATO, kendini Avrupa'daki güvenliğin vazgeçilmez bir aktörü olarak göstermeye çalışmaktadır. Kosova ve Bosna Hersek müdahalesiyle NATO, Avrupa'daki güvenliğin en önemli aktörünün kendisi olduğunu kanıtlamaya çalışmıştır. NATO, BİO gibi programları kullanarak, üye olmayan ülkelerle ilişkilerini geliştirmiştir. Dönüşüm süreci içerisine giren NATO İçsel uyum ile de kurumsal yapılanmasında reformlar yaparak dönüşümü gerçekleştirmeye çalışmaktadır. NATO, birçok devletle yakın ilişkiler kurarak güvenliğin dışındaki alanlarda da ilişkilerini geliştiren bir örgüt konumuna gelmiştir. 2010 yılında yeniden düzenlenen Yeni Stratejik Konsept kapsamında NATO her geçen gün alanının dışına çıkıyor. Örgüt sürekli genişlemektedir. Bu genişlemenin getirdiği sorunlara çözüm üretmezse kurumsal anlamda sıkıntılar yaşayabilir. Özellikle 2004 yılında

⁴⁰⁹Karaoşmanoğlu, A., L., (2014). "NATO'nun Dönüşümü" (cilt 10, Sayı: 40). Uluslararası İlişkiler, s. 30-38, S.34

gerçekleşen genişlemeden sonra örgüt içinde bazı sorunlar oluşmuştur. Aynı zamanda genişlemenin hangi sınırlara kadar uzanacağı da netleştirilememiştir. Bu durum NATO için belirsizlik oluşturmaktadır. Genişlemenin hızı ve yönü Rusya'yı endişelendirmektedir. Bu anlamda örgütte hâlâ bir güvenlik ikilemi söz konusudur. NATO oluşturduğu güvenlik toplumuyla kendi içinde işbirliğini güçlendirmekte fakat Rusya tarafından bu güvenlik toplumu tehdit görülmektedir. Bu ikilem örgütün hedeflerini ve tabi ki geleceğini etkilemektedir. Örgütün geleceğini belirleyecek en önemli unsurlardan biri de NATO'nun AB ile olan ilişkilerinin boyutu ve şeklidir. Avrupa'daki güvenlik konusunda değil, uluslararası ilişkilerin genelinde ABD ile Avrupa arasında giderek farklılık gösteren görüşler NATO'nun geleceğini de etkileyecektir.⁴¹⁰

Türkiye dünya siyasetindeki artan rolüne paralel olarak, Atlantik ötesi ilişkilerde kilit ülke konumunu sürdürmektedir. AGSP kapsamındaki AB Türkiye ilişkileri, Avrupa askeri yeteneklerinin gelişimi ve AB operasyonlarının başarısı açısından önemli bir unsurdur. Ancak daha önce de değinildiği gibi bir NATO üyesi olarak Türkiye'nin AB operasyonlarının karar alma aşamasına katılımı, AB üyesi olmadığı gerekçesiyle bir takım şartlara bağlanarak sınırlandırılması söz konusudur. Bu sınırlamalar Türkiye tarafından tepkiyle karşılanmakta ve ikili ilişkilerde kimi zaman gerginliğin yükselmesine neden olmaktadır.⁴¹¹

AB üyesi olmayan müttefiklerin BAB kapsamında yararlandıkları haklar AGSP'ye katılımı koşulu olarak değerlendirilmiştir. NATO - AB ilişkilerini NATO BAB arasında bulunan mevcut mekanizmalar üzerinden sürdürüleceği teyit edilmiştir⁴¹²

2001 tarihinde gerçekleşen Laeken Zirvesi'nde ABD, İngiltere ve Türkiye'nin görüşmeleri sonucu gerçekleşen “Ankara Mutabakatı”na Yunanistan itiraz etmiştir. Zirveden sonuç alınamamıştır. Daha sonra gerçekleşen NATO Prag Zirvesi'nde NATO üyeleri, ittifakın katılmadığı operasyonlarda AB'nin NATO imkân ve

⁴¹⁰ Özlük, E., Özlük, D., (2014). NATO'yu Anlamak: Dönüşümü, Yeni Kimlikleri ve Uyum Süreçleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (Sayı: 31), ss. 209-225, s.219

⁴¹¹ Çelik, Ü., (2013). *Soğuk Savaştan Libya Operasyonu'na NATO-Avrupa Birliği İlişkileri, History Studies*. International Journal of History, ISSN:1309 4173, Volume 5, p.63-92, s.79

⁴¹² Çomak, H., (2005). *Avrupa'da Yeni Güvenlik Anlayışları ve Türkiye*. İstanbul: Tasam Yayınları, s.74

kabiliyetlerine erişimine müsaade ettiklerini dile getirmişlerdir. 2002 tarihinde NATO ve AB arasında Brüksel Antlaşmasının imzalanmasıyla, NATO imkânlarına güvenceli erişim hakkı elde edilmiştir. Kopenhag Zirvesi öncesinde beklenti Türkiye'nin tam üyelikle ilgili sürecinde ilerlemesinin tespitidir. Zirve'de, Aralık 2004'te AB Komisyonunun rapor ve tavsiyesine dayanarak Türkiye'nin Kopenhag siyasi kıstaslarını yerine getirdiğine karar verildiği takdirde, katılım müzakerelerinin hemen başlatılması gerektiği kararlaştırılmıştır. Türkiye ile sorunların ikincisi Kıbrıs sorunu ile ilgilidir. Kıbrıs sorununun çözümü için gerçekleştirilen Annan Planı, Türkiye-AB ilişkilerinde çok büyük önem arz etmiştir. Güney Kıbrıs'ın NATO üyeliği, Türkiye ile müzakerelerin yürütülmesi için gerçekleştirilen Müzakere Çerçeve Belgesin'de yer almıştır. Belgenin 7. maddesinde; AB'ye Katılım sürecinde, Türkiye'den aşamalı olarak üçüncü ülkelere yönelik politikalarını ve uluslararası organizasyonlar içindeki tutumunu Birlik ve üye devletler tarafından benimsenen politikalarla uyumlu hale getirmesi istenecektir.⁴¹³

Kıbrıs sorunu, NATO ve AB arasındaki ilişkileri olumsuz etkilemektedir. Türkiye, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin NATO'ya üye olmasını ve NATO'nun BİO programına katılmasını engellemiştir. Güney Kıbrıs da Türkiye'nin Avrupa Savunma Ajansı'yla işbirliği yapması önünde engel teşkil etmektedir. AGSP gelişimi de engel olarak yer almaktadır. AB üyesi olmayan Türkiye NATO'nun istihbarat kaynaklarının AB ile paylaşılmasına, GKRY'nin varlığından dolayı onay vermemektedir. Bu sebepten dolayı GKRY resmî NATO-AB toplantılarına katılamamaktadır. Türkiye'nin Güney Kıbrıs'ın resmî toplantılarına katılımını engellemesinin en önemli nedeni, resmi bir toplantıda Güney Kıbrıs ile karşı karşıya gelmek onu tanımak anlamına gelecek olmasıdır.⁴¹⁴

Türkiye tarafından Güney Kıbrıs'ın NATO üyeliğinin, veto edilmemesi ve Türkiye ile AB arasında müzakereleri düzenleyen belgeye girmesi Türkiye'nin AGSP'deki önemini ortaya koymuştur. Türkiye'nin NATO-AB ilişkilerindeki rolü kilit

⁴¹³ Akgül, Ö., *Soğuk Savaş Sonrası Dönemde NATO-AB İlişkilerinde Rekabet –İşbirliği Analizi ve Türkiye Faktörü*, s.115-116-117

⁴¹⁴ Çelik, Ü., (2013). *Soğuk Savaştan Libya Operasyonu'na NATO-Avrupa Birliği İlişkileri, History Studies*. International Journal of History, ISSN:1309 4173, Volume 5, p.63-92, s.79

konumdadır. NATO-AB ilişkileri çerçevesinde, çatışma veya işbirliği analizi yapıldığında iki taraf için de ikna edilmesi gereken bir Türkiye bulunmaktadır. NATO ve AB için ayrı ayrı ele alındığında her iki örgüt için de Türkiye'nin stratejik konumu bulunmaktadır.⁴¹⁵

Avrupa'nın bölgesel güvenliğin temeli olan Türkiye'yle daha güçlü bağlar kurması beklenirken Avrupa'nın bunun tam aksi politika uygulaması şaşırtıcıdır. Ortadoğu'ya bağlı olan Avrupa Türkiye'yi önemsememektedir. Türkiye'de son zamanlarda yapılan anketlere göre halkın yüzde 88'i ABD'ye güvenmiyor. Sonuçlarda ABD'nin Türkiye'yi göz ardı etmesinin etkisi büyüktür. Önünde uzun bir savaş dönemi gözüküyor ABD var. Türkiye'yi yanında görmeye ihtiyacı olacaktır. Türkiye NATO'yu transatlantik ilişkilerin temel siyasi askeri yapısı olarak görmektedir ABD'nin küresel liderliğine saygı göstermesine karşın özellikle Kuzey Irak'taki oluşum engellenmeden, PKK sorunu çözüme kavuşturulmadan ABD ile ilişkilerde ilerlemenin sıkıntılı olacağı şeklinde değerlendiriliyor.⁴¹⁶

AB üyesi olmayan NATO müttefiki Türkiye'nin katılımı ile ilgili yaşananlar NATO ve AB işbirliğini önemli ölçüde etkilerken, 23 Haziran 2018'de yapılan referandumla İngiltere'nin AB'den ayrılma kararı almasının, aynı durumdaki ve güçlü orduya sahip bir NATO ülkesinin katılımı sorununa neden olacaktır. Brexit ile AB içinde Avrupalı kanadı güç kazanmaktadır. Bu durumda İngiltere'nin OGSP'ye dâhil edilmesinin Türkiye'nin durumu kadar sıkıntı oluşturacağı söylenebilir.⁴¹⁷

AB üye ülkeleri arasında yaşanan Atlantikçi ve Avrupalı ayrışma ile birlikte savunma bütçeleri ile ilgili tartışmalar gündemde önemli yer teşkil etmektedir. Brexit'in Avrupa savunmasında önemli bir boşluğa sebep olacağı hem Atlantikçi hem de Avrupalı çevrelerde endişeye neden olmaktadır. Avrupalılar bunun uzun vadede çok da olumsuz olmayabileceği bu durumun OGSP'nin özerk bir temelde

⁴¹⁵ Akgül, Ö., *Soğuk Savaş Sonrası Dönemde NATO-AB İlişkilerinde Rekabet –İşbirliği Analizi ve Türkiye Faktörü*, 115-116-117

⁴¹⁶ Aklar, Y., (2006). *NATO, AGSP ve Beklentiler*, ASAM. Stratejik Öngörü 2023 Cumhuriyet'in 100. Yılında Türkiye ve Dünya. 9-13 Ekim 2006. Ankara, s.51

⁴¹⁷ Cebeci, M., *AB'nin Güvenlik ve Savunma Konularında Güncel Tartışmalar*. Erişim tarihi: 10 Haziran 2019, <http://ataum.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/360/2018/12/Cebeci-30.-Yil-Armagani.pdf>, s.171

gelişmesine yardımcı olacağını düşünmektedirler. Diğer taraftan, Atlantikçiler Brexiti olumlu işleyecek bir süreç olarak görmemektedirler. İngiltere lider konumundaki Atlantikçi bir üye olması ve birlikten ayrılması, OGSP'nin Avrupalı üyeleri ile birlikte NATO ve ABD'den bağımsız olarak İttifak'a rakip olma ihtimali kaygılandırmaktadır.⁴¹⁸ Brexit'in Avrupa ve Transatlantik savunma harcamalarını yük paylaşımı açısından da etkileyecektir.⁴¹⁹ Savunma harcamaları noktasında İngiltere NATO'nun dördüncü ülkesi, Avrupa'nın ise üçüncü devletidir. Bu kapsamda İngiltere'nin çıkışıyla birlikte Transatlantik yük paylaşımında AB dışındaki ülkelerin payları artacaktır. AB ülkeleri üzerine de daha fazla savunma harcaması yapılması konusunda baskı yapılacaktır. AB'nin askeri gücünün Brexit sonrası azalacağı tahmin edilmektedir.⁴²⁰

İngiltere, 23 Haziran 2016 tarihinde AB üyeliğinin devamı konusunda referanduma gitme kararı almıştır. Bu süreç içerisinde iktidarda bulunan işçi partisi Avrupa Topluluğu içerisinde kalma konusunda fikir ayrılıkları yaşanması sonucu dönemin Başbakanı Wilson konuyu referanduma taşımıştır. Referandum sonucunda toplulukta kalma kararı çıkmıştır. Bu süreç sonucunda Birleşik Krallık günümüze kadar Birlik içinde yer almaya devam etmektedir. Birleşik Krallık ikinci referanduma ise 2013 yılında Başbakan Cameron'un yapmış olduğu konuşma sonrasında gitme kararı almıştır. Birleşik Krallık AB üyesi olduğu ilk günden itibaren kendi yetkilerinde kısıtlamayı kabul etmek istememektedir. Egemenlik konusu her dönemde hassas bir konu olarak Birleşik Krallık için önemini korumaktadır. 2016 yılında gerçekleşen referandum sonucunda daha önce AB'de kalma yönündeki oy oranı değişmiştir. Ayrılma yönünden oy kullananların oranı artmıştır. Oylama sonucu bağlayıcı değil tavsiye niteliği taşımaktadır. Dönemin Başkanı Cameron karara uyulacağı sözünü

⁴¹⁸ Cebeci, M. *AB'nin Güvenlik ve Savunma Konularında Güncel Tartışmalar*. Erişim tarihi: 10 Haziran 2019, <http://ataum.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/360/2018/12/Cebeci-30.-Yil-Armagani.pdf>, s.168

⁴¹⁹ *Defence Expenditure of NATO Countries (2010-2017)*. Erişim tarihi: 10 Haziran 2019, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2017_06/20170629_170629-pr2017-111-en.pdf

⁴²⁰ Şahin, Y., (2015). "AB Dış Güvenlik Politikasında Strateji Güvenlik İçin Düğmeye Bastı" *İKV Değerlendirme Notu* (No: 137). Brexit ve Trump Çağında AB Güvenlik ve Savunma Politikaları, s.12

vererek sürecin başlamasını sağlamıştır.⁴²¹ Daha sonra Başbakan olan Theresa May ve ekibi Brüksel ile AB'den ayrılmayı yaklaşık 2 senedir müzakere etmektedir. May'in düzenlemiş olduğu raporun kabul edilmesi takdirinde İngiltere'nin AB'den çıkış süreci 29 Mart başlayarak Aralık 2020'ye kadar sürmesi beklenmektedir.⁴²² Brexit çerçevesinden bakılacak olursa hem AB hem de Birleşik Krallık için kayıpların yaşanmasına neden olacaktır. Birleşik Krallık AB için önemli bir müttefiktir. Bu süreçte uygulanmaya çalışan ve devreye giren ayrılık anlaşması ise iki tarafında zarar görmeden süreci geçirmesidir.⁴²³ Ortak Güvenlik ve Savunma açısından bakıldığında BK'nın katkı sağlama oranı askeri operasyonlarda beşinci olduğunu sivil operasyonlarda ise yedinci olduğu görünmektedir. Ancak özellikle sınır kontrolü sağlamada ve terörle mücadele konusunda polis ve istihbarat üzerinde önemli etkisi olduğu görünmektedir. Dolayısıyla Brexit ile gerçekleşen ayrılmanın özellikle AB'nin polis işbirliği düzeneğinden ayrılmanın Avrupa'nın geri kalanını daha az güvenli kılacaktır görüşü hakim kılacaktır.⁴²⁴ Bununla birlikte İngiltere AB üyesi olmayan bir NATO üyesi durumuna geçecek ve Türkiye ile aynı statüde bulunacaktır. İngiliz hükümeti için bazı sorunlara sebep olacak bu durumun Türkiye açısından olumlu bir gelişme olduğu söylenebilir. NATO ile AB arasındaki işbirliği ile ilgili önemli bir sorun, iki örgüte aynı anda üye olmayan devletlerin varlığı ile ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, İngiltere'nin AB üyeliğinin sona ermesi nedeniyle Birlik üyesi olmayan NATO müttefiklerinin durumlarında iyileşme olmasını beklenmektedir. Brexit ile birlikte İngiliz-Türk stratejik ortaklığını daha ileri taşımak mümkün olabilir. Türkiye, kendisi gibi Avrupa Birliği karar alma mekanizmalarında yer almayan ve NATO'yu savunma ve güvenlik politikalarının merkezinde yer alacak İngiltere ile eşit konumda yer alması söz konusudur. Bu durumun Türkiye'nin yararına olacağı öngörülmektedir.⁴²⁵ İngiltere 23 Haziran 2018'de yapılan

⁴²¹ Topaloğlu Gökçe, *Avrupa Birliği'nden Ayrılma Hakkı ve Brexit Süreci*, TAAD, Yıl:2,Sayı:34,(Nisan 2018),s.349-350

⁴²² <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-47535394> ,7.10.2019

⁴²³ Topaloğlu Gökçe, *Avrupa Birliği'nden Ayrılma Hakkı ve Brexit Süreci*, TAAD, Yıl:2,Sayı:34,(Nisan 2018),s.360

⁴²⁴ Esen E. Şekeroğlu D.,(Ekim 2017), *BREXIT- Elveda Avrupa İngiltere'nin AB'den Ayrılmasından Sonra Avrupa Bütünleşmesi ve Türkiye AB İlişkilerinde Fırsatlar ve Tehditler*, Ankara, Siyasal Kitabevi, s.46

⁴²⁵ Esen E. Şekeroğlu D.,(Ekim 2017), *BREXIT- Elveda Avrupa İngiltere'nin AB'den Ayrılmasından Sonra Avrupa Bütünleşmesi ve Türkiye AB İlişkilerinde Fırsatlar ve Tehditler*, Ankara, Siyasal Kitabevi, s.366

referandumla AB'den ayrılma kararı almıştır, OGSP'nin bu anlamda nasıl etkileneceği Avrupa'da tartışılmaktadır. Özellikle ülkelerin savunma bütçeleri ile ilgili tartışmalar gündemde önemli bir yer tutmaktadır. İngiltere'nin OGSP'ye üçüncü ülke olarak katılımının nasıl sağlanacağı da önemli bir sorundur. İngiltere'nin Avrupa'nın en büyük askeri güçlerinden ve iki nükleer ülkesinden biri olması bu durumu daha karmaşık hale getirmektedir. Dolayısıyla, Brexit ile birlikte Avrupa savunmasında önemli bir boşluk oluşması fikri hem Atlantikçi hem de Avrupalı çevrelerde önemli endişedir. Buna karşılık, Avrupalılar uzun vadede çok da olumsuz etkilerinin olmayabileceğini savunurken OGSP'nin daha özerk bir temelde gelişebileceği ve derinleşebileceğini düşünmektedirler., Atlantikçiler tarafından ise Brexit pek de olumlu işleyecek bir süreç olarak görülmemektedir. Brexit'in Avrupa savunma harcamaları önemli etkisi olacaktır. İngiltere savunması için yaklaşık 43 milyon Sterlin harcamaktadır Operasyonel anlamda ise, İngiltere gibi karargâh kurma konusunda deneyimli bir ülkenin ve büyük bir deniz gücünün AB'den çıkacak olması kritik bir sorun olarak önemini korumaktadır.

Son yıllarda Avrupa güvenlik ve savunmasını etkileyen Brexit dışında başka gelişmeler de olmuştur. ABD Başkanlığına Donald Trump'ın seçilmesi ve Avrupa'ya yaklaşımı endişe konusu olmuştur. Trump'ın NATO'nun geleceği konusundaki ikili konuşmaları ve Avrupalı müttefiklerin Transatlantik yük paylaşımında daha fazla yük almak istememeleri NATO'nun da geleceğinin tartışılmaya başlanması, kıtanın güvenlik ve savunması açısından ciddi sorunlarla karşı karşıya olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte Rusya'nın siber saldırıları seçim güdümlmesine kadar uzanan farklı yollarla Avrupa için tehdit unsuru haline gelmiştir. Rusya'nın Kırım'a uluslararası hukuka aykırı bir şekilde müdahalede bulunması ve Ukrayna ile AB ile ilişkileri üzerinden de giderek derinleşen bir kriz yaşanmasına neden olmuştur. Bahsedilen ülkelerle AB üyesi olan ülkelerin enerji bakımından bağımlılığının olması OGSP açısından önemlidir. OGSP'nin geliştirilmesi ile üye ülkelerin savunma kabiliyetlerinin artırılması gerekmektedir. Başta yaşanan Arap isyanları sonrasında Suriye iç savaşı ve mülteci akını ile karşılaşan Avrupa, bu duruma yönelik olarak farklı operasyonlar geliştirmek zorunda kalmıştır. AB, Frontex ile kara sınırları güçlendirerek donanma faaliyetlerini arttırmıştır. Doğu

Akdeniz'deki Sophia Operasyonu ile 2015'ten bu yana insan kaçakçılarının araçları tespit edilerek ortadan kaldırması ve bu alanda organize suç ağlarının insan kaçakçılığı faaliyetlerini durdurma misyonu üstlenmiştir. AB'nin yakın çevresinde yaşanan gelişmeler, AB'yi daha etkili ve kaynaklarını stratejik kullanan bir güvenlik ve savunma aktörü olmaya zorlayarak OGSP üzerinde daha etkili çalışmaya zorlamaktadır.⁴²⁶



⁴²⁶ Cebeci, M., *AB'nin Güvenlik ve Savunma Konularında Güncel Tartışmalar*. Erişim tarihi: 10 Haziran 2019, <http://ataum.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/360/2018/12/Cebeci-30.-Yil-Armagani.pdf>, s.171

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Günümüzde bir gelişim - dönüşüm süreci yaşayan Avrupa kıtası tarih boyunca savaşların ve çatışmaların sürdüğü bir yer olarak dünya siyasetine yön vermiştir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kendi içinde bir uyum sürecine giren yaşlı kıta, bu sayede eski tarihine göre daha barışçıl bir yer olmayı başarmıştır. Soğuk Savaş boyunca kapitalist ve komünist bloklara ayrılan Avrupalı devletlerin güvenlik yapılanmaları NATO ve Varşova Paktı şemsiyesi altında gerçekleşmiştir. 1951 yılında AKÇT ile kapitalist blokta başlayan birleşme süreci işlevsel (functionalist) alanlardaki işbirliği yaklaşımıyla savaşa alternatif bir yaklaşım getirerek işleyen barış sistemi oluşturmuş ve kapitalist blokta güvenlik topluluklarının oluşumuna zemin hazırlamıştır.

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte Avrupa devletleri iki kutuplu sistem içerisinde kendi güvenliklerini sağlamak için 1948 yılında imzalanan Brüksel anlaşması ile Batı Birliği Savunma Teşkilatını kurmuştur. Artık Avrupa Birliği kurulmuştur.

1949 yılında Sovyet yayılcılığını engellemek amacıyla NATO kurulmuştur. 1950 yılına gelindiğinde NATO ile Avrupa askerî güçleri birleştirilmiştir. 1954 yılında imzalan Paris Anlaşması ile birlikte BAB (Batı Avrupa Birliği) Avrupa'nın güvenliğini sağlamak amacıyla yeni güvenlik örgütü olarak dönüştürülmüştür.

Avrupa'nın kendi güvenliğini kendinin sağlayamaması sonucu NATO, Batı Avrupa güvenliğinin en önemli unsuru olmuştur. NATO, Soğuk Savaş süresince Batı Avrupa'nın Güvenliğini sağlamada stratejik ve hayati bir rol üstlenmiştir.

1970 yılında Lüksemburg raporuyla başlayan Avrupa Siyasi İşbirliği'nin güvenlik konusunda etkin olabilmesi, içinde bulunduğu dönemdeki gerilimin azalmasıyla mümkün olabilmiştir. ASİ'nin güvenlik ve savunma alanına yönelik yapmış olduğu Gencher-Colombo Planı'nın başarısızlığa uğramasıyla sekteye uğramıştır. Daha sonra 1983 yılında Stuttgart'ta toplanan Avrupa Konseyi Stuttgart Bildirisi

yayınlamıştır. Bu bildiri de Avrupa Birliği'nin güvenlik anlamında edindiği misyon bırakılarak sadece ekonomik ve siyasî birlik üzerinde durulmuştur.

1984 yılında ise daha önce işlevini yitirmiş olan BAB, tekrar canlandırılmaya çalışılmıştır. Bu amaçla BAB Dışişleri ve Savunma Bakanları, 26-27 Ekim 1984 tarihlerinde Roma'da bir araya gelmiştir. Toplantıda yayınlanan Roma Deklarasyonu ile BAB'a üye olan ülkelerin ortak askerî işbirliği gerçekleştirmeleri konusu görüşülürken yılda iki kez toplanılması kararı alınmıştır. Böylelikle Avrupa'nın güvenliğini sağlamak için BAB tekrar faal hale gelmiştir. 1987 yılında gerçekleştirilen Lahey ile birlikte Avrupa Birliği'nin NATO'dan bağımsız bir güvenlik ve savunma gerçekleştirmesine yönelik Avrupa Tek Senedi ile uyumlu bir BAB oluşturulmuştur. Aslında ekonomik bir birlik olarak kurulan AB'ye savunma boyutu da eklenmiştir.

1991'de SSCB'nin dağılması ile Soğuk Savaş sona ermiştir. Böylelikle uluslararası alanda yeni bir düzen oluşmuştur. Sovyet tehdidinin kalkması ile özellikle AB güvenliğini sağlama için kurulan NATO'ya ihtiyaç kalmadığı konusu gündeme gelmiştir. Fakat bu görüşlerin aslında çok da geçerli olmadığı görülmüştür. Yeni çıkan güç dengeleri ve NATO'nun dönüşümü ile ittifak olmaktan öteye geçerek uluslararası siyasi ekonomik yapının merkezi haline gelmiştir.

Oluşan yeni düzenle 1992 yılında Maastricht Antlaşması imzalanarak Petersburg Deklarasyonu; Deklarasyon'da da Petersburg görevleri yayınlanmıştır. BAB'ın işlevleştirilmesi için yeniden tanımı yapılarak özellikle kriz ve barışın sağlanması konusunda görev tanımı yapılmıştır. BAB'ın üyesi olmayan ancak NATO'ya üye olan Türkiye ortak üye olarak kabul edilmiştir.

Türkiye, 1952 yılında NATO'ya kabul edilen ülkedir. 1988 yılında Yunanistan ile birlikte BAB'a tam üye olmak için başvurmuş fakat gerçekleştirilen Petersburg Deklarasyonu ile birlikte BAB'a üye olması için Avrupa Birliği'ne tam üye olmak şartı koşulmuştur. 1992 yılında BAB'ın genişlemesi ile Türkiye'nin de ortak üye statüsünde katılma hakkı gündeme gelmiştir. 1997'da Brüksel toplantısında ortak üyelere NATO imkân ve kabiliyetlerinin kullanıldığı harekâtlarda, harekâtların

planlanma ve geliştirme aşamalarına katılmaları yönünde bir karar alınmıştır. Bu durum Türkiye'nin BAB içinde kazandığı en önemli aşamadır. Türkiye 2001 yılına kadar BAB içindeki yerini güçlendirerek BAB'a tam üye olan ülkelerin olanaklarına kısmen kavuşmuştur. Türkiye'nin NATO'ya üye olması BAB içindeki konumuna katkı sağlamıştır.

Diğer yandan AB içinde ayrışmalar meydana gelerek farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Bazı AB ülkeleri güvenliklerini NATO üzerinden devam ettirmek isterken bazı üyeler kendi güvenliklerini sağlamak konusunda daha etkin bir Avrupa Güvenlik ve Savunma yapılanmasını öngörmektedir. Bu kapsamda daha önce kavramsal olarak oluşturulmuş olan BAB kurumsal bir nitelik kazanarak AGSK'ye dönüştürülmüştür. Bu yapılanmanın askerî yönden operasyonsal gücünün olmaması 1999 yılından itibaren Birlik kapsamından AGSP'nin geliştirilmesini sağlamıştır.

Baktığımızda AGSP, BAB'tan dönüşerek SS'nin bitmesiyle birlikte daha güçlü ortaya çıkmıştır. Bu dönemde ABD dâhil tüm diğer ülkeler kendi güvenlik politikalarını oluşturmaya çalışmış ve tekrar uyum dönemi içerisine girmişlerdir. Bu dönemde askerî tehdit sona ermesine rağmen başka tehditlerin ortaya çıktığı görülmektedir. Bu süreçte devlet güvenliğinden öte bireyin güvenliğine yönelik tehditler ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda devletlerin kendi içlerinde çıkan krizler dünya güvenliğinde önem arz etmiştir. AGSP'de bu kapsamda Petersburg görevleri kapsamında çıkan krizlerde önemli rol üstlenmiştir. NATO ise askerî anlamda şimdiye kadar üstlenmiş olduğu misyonda değişikliğe giderek kendini yenileme çabası içerisine girmiştir. Askerî anlamda etkinliğini devam ettiren NATO, sivil bir görev yüklenerek sivil asker güvenliğinin sağlandığı bir alan haline gelmiştir. SSCB'nin dağılması ile NATO daha ön plana çıkarak bağımsızlığını kazanan ülkeler tarafından talep gören bir ittifak haline gelmiştir.

AGSP ise NATO'dan tam olarak bağımsız sayılmazlar; özellikle uyum içerisinde hareket etmeye çalışmaktadırlar. Bunun en önemli sebeplerinden biri AB elde etmiş olduğu ekonomik anlamda birlikteliği bu anlamda dünyada sağlamış olduğu konumunun devamını sağlayarak ABD ile birlikte güvenlik kanadıyla elde etmiş olduğu bu değerleri korumak ve yaymak istemesinden kaynaklanmaktadır.

2007 yılında gerçekleştirilen Lizbon Anlaşması ile AGSP değiştirilerek Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası almıştır. Bu anlaşma ile birlikte daha önce AGSP kapsamında alınan hükümler AB Antlaşma metnine dâhil edilmiştir. Daha önce özellikle kurumsal olarak AGSP varlığını nasıl devam ettireceği belli değilken bu anlaşma ile netlik kazanmıştır. Aslında AGSP bu anlaşma ile birlikte hukuksal bir zemine oturtulmuştur. Fakat yine de AGSP ve OGSP olarak değiştirilmesi, karar alma mekanizmalarında yenilemeye gidilmemesi, içeriği ve işlevi kapsamında değişiklik oluşturmamıştır. AGSP'nin misyonun genişletilmesi ile birlikte yeni misyon yüklenmiştir. AB kendi sınırları dışında gerçekleşen krizlere müdahalede bulunmak istemiştir.

11 Eylül 2001 terör saldırıları ile başta ABD sınırlarında ve uluslararası alanda yeni tehdit algılamaları ortaya çıkmış, bu durum da güvenlik yapılanmalarında değişikliğe gidilmesine neden olmuştur. ABD'nin bu süreç içerisinde özellikle sert uygulamalarla çıkarları doğrultusunda NATO'yu kullanması ittifak ülkeleri tarafından huzursuzluk oluşturmuştur.

Saldırıları sonrasında gerçekleşen Irak Krizi AB içinde huzursuzluk oluşmasına neden olmuş, kendi içinde görüş ayrılıklarını tetiklemiştir. Fakat yaşanan bu kriz AGSP'nin gelişmesinde itici güç olmuştur. AGSP özellikle bu süreçten sonra operasyonel anlamda yeteneklerini geliştirmede ivme kazanmıştır. Gerçekleştirilen Berlin-artı ile de NATO ile bu yönde çatışma yaşanmaması garanti altına alınmıştır. Berlin-artı anlaşması özellikle kriz ortamlarında AB-NATO işbirliği çerçevesinde sınırlarını koruyarak ABD'ye Avrupa güvenliğini kontrol etme imkânı sağlarken; AB'nin ise operasyonel gücünün gelişmesini sağlamaktadır.

AB ile NATO, genelde Batı dünyasının çıkarlarını korumada, özellikle güvenlik anlamında birbirlerini tamamlayıcı görevler üstlenmişlerdir. Özellikle 11 Eylül 2001 sonrası dönemde

ABD'nin Balkanlar'daki görevlerini AB'ne devretmeye başlaması bu görüşü destekler niteliktedir. Bu durum aslında AGSP'nin güçlenmesi yönünde atılmış bir adımdır. Başlangıçta rakip gibi görünen ABD ve NATO aslında giderek birbirlerini

tamamlayıcı görev üstlenmişlerdir. Özellikle ABD çıkarlarının olmadığı bölgelerde AGSP'yi etkin kılması aralarındaki işbirliğinin göstergesi niteliğindedir.

AGSP'nin aslında arka planında yatan amaç AB ekonomik bir birlik olmaktan çıkararak yeni amaç ve görevler yükleyerek uluslararası ilişkiler kapsamında yeni misyon kazanmasını sağlamak. Özellikle ABD ile olan ilişkilerinde daha dengeli ortaklık ilişkisi kurulmak istenmektedir. NATO kapsamında yürütülen güvenlik tehlikeli bulunarak aynı şartlara sahip olunması hedeflenmektedir. Ancak AGSP'nin askerî imkânları NATO'ya istinaden oldukça düşük olması bağımsız bir güvenlik savunma aktörü olmasının önündeki en büyük engel olarak görülmektedir. AB askerî ve siyasî anlamda kendisini değiştirip AGSP kapsamında daha güçlü hale gelmesi askerî anlamda ağırlığa sahip bir Avrupa daha dengeli bir güç paylaşılmasına neden olacaktır. AB böylelikle AGSP kanalıyla devamına engel olacak risklerin önünü alacaktır. Son zamanlarda gerçekleşen modernleşme ve küreselleşme tehditlerinin ve risklerinin artması AGSP'nin oluşturulmaya ve güçlendirilmeye çalışılmak istemesinin en önemli nedenleri arasındadır. Aslında Avrupalıların AGSP'yi ısrarla oluşturmak istemelerinde Dünya'nın küreselleşme ile beraber risk toplumu haline gelmesi, Batılı güvenlik algılamalarının farklılaşması ile değişiklik yapmak zorunda bırakmıştır. Aslında Batı kendi görüşlerini yaymakta etkin olan Küreselleşmenin kendilerine yönelik risklerini ortadan kaldırmak istemektedir.

Avrupa'nın bugünkü gücünün özünde aslında temel ahlak anlayışı yatmaktadır. Avrupa Birliği de bu anlayışın bir yansımasıdır. Birlik yeni güvenlik tehditleriyle mücadelede öncelikli olarak yumuşak güç kullanımını savunmaktadır. AB, ABD gibi öncelikli olarak oluşabilecek olan krizlere askerî unsur kullanmak yerine diğer yaptırım biçimleri olan ekonomik ve siyasî nitelikli araçları kullanmayı tercih etmektedir. Bu durum bazı sorunların çözümünde kullanılabilir ancak her sorun için geçerli bir çözüm tekniği değildir. Bu nedenle NATO gibi küresel bir güç olmak isteyen AB'nin askerî güç kullanabilmesi için belli bir kapasiteye ulaşabilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde AB tek taraflı ve aslında görüldüğü kadar etkin yaptırım olmayan bir yapı olarak kısıtlı alanda sınırlı kalacaktır.

AGSP'nin küresel anlamda etkin olamayıp belli sınırlar içerisinde kalmasının bir diğer sebebi ülkelerin ulusal savunma harcamalarında farklılıklar olması ve ekonomik gelişmeye verilen önem dolayısıyla askerî harcamaların geri planda bırakılmasıdır. Bu yüzden tam anlamıyla AGSP'nin askeri yapılanma ve ordusu bulunmamaktadır.

AB ittifak üyelerinin güvenlik ve savunma anlamında farklı görüşleri bulunmaktadır. AB'nin kurucu üyelerinden bir olan Fransa güvenlik konusunda özellikle özerk bir yapılanma konusunda ısrarcı olup bu kapsamda AGSP'nin geliştirilmesini desteklemektedir.

AB, AGSP ile birlikte özellikle finansmanını sağlamada zorluk yaşadığı güvenlik ve savunma konularında etkin tek güç olmak istemekten ziyade ortak bir Avrupalı kimliği oluşturmaya çalışmaktadır. AB Sovyet sonrası oluşan yeni coğrafyada AGSP aracılığı ile istediği etkinliği gösteremediği görülmektedir. Özellikle Bosna gibi çıkan krizlerde etkin rol üstlenmeye çalışıp tek başına operasyon yürütse de orta vadede sınırlı kalmıştır. AB, AGSP kapsamında bölgesinde istikrarı sağlamak ile birlikte sadece insani amaçlı yardım kamu hizmetlerinin sağlanması gibi sivil nitelikte sınırlı kaldığı görülmüştür. Bosna ve özellikle Kosova krizlerinde NATO ile yaşanan gerilim Avrupa'yı etkileyerek aslında NATO'nun yanında yer alan İngiltere, çizgisini değiştirerek AB-NATO arasındaki ilişkinin yeni bir boyut kazanmasının gerekliliğini vurgulamıştır. Bu amaç doğrultusunda Fransa ve İngiltere St. Malo da karar almışlardır. Bu duruma göre Birliğin, askerî güçlerce destekli özerk harekât kapasitesine sahip olması ve bunların uluslararası krizlere müdahale için hazır bulundurulması ve kullanması için anlaşma sağlanmıştır. NATO'dan bağımsız bir AGSP oluşturulmasını istemeyen İngiltere'nin savunma ve güvenlik alanındaki vetosunu kaldırması AGSP açısından önemli bir aşama olarak kabul edilmiştir. AB Askeri yetenekleri geliştirmek amacıyla 2004 yılında özellikle Acil Müdahale Gücü'ne öncelikli olarak ilgilenen Temel Hedef 2010 planını onaylamıştır. Bu Plan, 2010 yılına kadar AB'nin uluslararası askeri müdahaleleri için gerekli silahlı gücün sağlanmasını ve bu görevi yerine getirecek birliklerin oluşumunu konu edinmiştir. AB savunmasının iki ayaklı olarak, Avrupa müdahale birlikleri ile bu birliklere bağlı

olarak 60.000 kişilik güç ve Avrupa Muharebe Grupları adlı küçük savaş birliklerinden oluşturulmasını öngörmektedir.

21'inci yüzyılda AB'nin oluşturmaya çalıştığı yeni savunma güçleri ve Türkiye'nin muhtemel AB üyeliği gibi gelişmeler, Türkiye ve AB arasında güvenlik ve savunma alanlarında daha iyi bir iletişimin gerekliliğini ortaya koymaktadır. AB ülkeleri Türkiye'nin desteği olmadan sağlıklı bir Avrupa güvenlik yapılanmasını gerçekleştirilemeyeceği görülmektedir.

Güvenlik kapsamında oluşturulmaya çalışılan AGSP'in içerisinde yer verilmeyen ve AB ile üyelik konusunda anlaşma sağlanamayan Türkiye ile ciddi etkileşim içerisinde olunması Avrupa güvenliğinin sağlanması konusunda yarar sağlayacaktır.

Türkiye kuruluşundan itibaren Batı'ya yönelik izlemiş olduğu siyaset ile NATO, AGİT ve BAB gibi güvenlik kuruluşları içerisinde yer alması kendisine önemli bir misyon yüklemiştir.

Türkiye'nin özellikle NATO içerisinde jeostratejik konum ve Silahlı Kuvvetleri'nin varlığı ile önemli bir yeri vardır. AGSP perspektifinde oluşan yeni yapılanma içerisinde Türkiye dikkate alınmak zorundadır. AB'nin Türkiye'ye üyelik sürecinde uygulamış olduğu politikanın değiştirilip güvenlik alanında oluşan bu yapıda Türkiye'ye daha fazla önem verilmesi gerektiğini ortaya koymuştur.

Türkiye'nin AB ile bütünleşme sağlaması, AB baskısının daha yoğun hissedilmesine neden olacaktır. Bu durumda AB ile Türkiye arasında dengeleyici ABD etkisinin azalmasına neden olacaktır. Türkiye'nin AB'ye üye olmak istemesi ve kendisiyle ilgili düşüncelerinden emin olmadığı için, tüm politikalarını AB'ye uygun hale getirip tam birliktelik gerçekleştirememektedir. Sürekli tetik halinde bulunan oluşabilecek herhangi bir olumsuz gelişmeye karşın diğer alternatiflerini hazırda tutmaya çalışmaktadır. Sürekli denge sağlamaya çalışan Türkiye'nin iç ve dış politikalarında gerilime sebep olmaktadır.

AB ve ABD'yi tamamen birbirinden ayrı ve Türkiye'yi zıt yönlerde etkileyen iki güç olarak görülebilir. Bu iki güç aslında kendi aralarında çıkar ayrılıkları yaşasalar da,

diğer ülkelerle ilişkilerinde işbirliği içerisine girebilmektedirler. Bu çerçevede aralarında bir görev dağılımı olduğu da söylenebilir. ABD, daha çok NATO ve güvenlikle ilgilenmektedir. AB ise özellikle AB'nin çevresinin değiştirilip, demokratikleştirilmesini üstlenmiştir. Örtük devam eden bu görev dağılımının gelecekte de devam edeceği görünmektedir. Özellikle AB ile ABD'nin ortaklaşa ilgilenecekleri Orta Doğu ve Geniş Karadeniz Bölgesi bulunmaktadır. Bu bölgelere AB ve NATO ilgilerinin artması, Türkiye'yi özellikle kendi bölgesel çıkarlarını ve bu güçlerin daha genel çıkarları doğrultusunda bir denge bulmaya zorlamaktadır. Türkiye'nin bölgede bu dengeyi sağlamasının zor olduğu görülmektedir. Türkiye özellikle Soğuk Savaş'ın ardından bulunduğu coğrafyada AB ve ABD'de üstlenmiş olduğu misyonlara istinaden aracı rolünü üstlenerek Batı'yı temsil etmek istemiştir. Türkiye özellikle bu iki küresel gücü kendisine destek sağlamak için bölgeye çekmeye çalışmıştır. Fakat ABD ve AB son zamanlarda özellikle Avrasya ve Orta Doğu ile ilgilenmektedir. Bu durum stratejik konuma sahip olan Türkiye'yi tedirgin etmektedir. Özellikle sınırlarına yakın olan ülkelerde çıkan krizle ve AB ile NATO'nun bölgede etkin olması Türkiye'nin ulusal çıkarları için tehlikeli olabileceğini düşünmektedir. Türkiye bölgesel denge sağlayabilmek için Karadeniz Bölgesinde çekişme yaşadığı Rusya ile işbirliği içerisine girmeye çalışmaktadır.

AB, NATO ve Türkiye üçgenin de geçmişten günümüze kadar devam eden Kıbrıs sorunu önümüzdeki dönemde de Türkiye'nin önüne bir sorun olarak çıkacaktır. Aslında Kıbrıs ve GKRK konusunda AB ve ABD ile önemli ayrışma söz konusudur. ABD ve AB, Kıbrıs'ın AB üyeliğinden önce sorununun çözülmesinin gerektiğini savunarak bu kapsamda uygulanmak üzere Annan Planı'nı desteklemişlerdi. Aslında bu planın kabul edilmesinin arka planında AB ve ABD'nin üzerlerinden sorumluluğu atmak istemeleri yatmaktadır. Özellikle ABD Annan Planı'nın tek devletli ve yönetimde iki kesimli bir yapıyı kabul etmelerine rağmen, işleve dökülmesi sonucu aslında farklı bir politika benimsedikleri görülmektedir. Türkiye ile sorun olan diğer bir konu ise Orta Doğu Projesi ile birlikte İran ve Irak ile izlemiş olduğu politikanın net olmamasıdır. Bu iki konuda aslında ABD'nin AB ile aynı görüşü paylaştığı söylenmemektedir. Özellikle Türkiye'nin hem AB üyeliği hem de AGSP istediği konuma kavuşabilmesi için önüne çıkarılan bu iki konuda

ABD Türkiye'nin yanında gözükmektedir. Türkiye'nin NATO üyeliği ve ittifak içerisindeki konumu bu durumun sebebi niteliğindedir.

Diğer bir sorun ise enerji alanında Türkiye'nin rol üstlenmek istemesinden kaynaklanmaktadır. Bu durum Türkiye'yi hem AB, hem de ABD ile işbirliği yapmak zorunda bırakmaktadır. Enerjini kaynağı olarak Karadeniz coğrafyasına yönelik bu iki güçten farklı bir politika izlemesi Türkiye'yi zor duruma sokacaktır. NATO'nun ve AB'nin de bu bölgeye doğru yayılcı bir siyaset izlemesi bu alanda Türkiye'nin kuşkulu bir tavır sergilemesine neden olacaktır.

Sonuç olarak genel bir çerçevede Türkiye açısından tarihsel bağlamda ele alacak olursak, Türk dış politikası, 1990'lı yıllarda başlayan değişimle birlikte Soğuk Savaş döneminde uygulanan politikalardan uzaklaşmıştır. Uluslararası ilişkilerde aktif rol üstlenmek isteyen Türkiye aynı zamanda yönlendirici ve kurucu ülke olmaya dönük politikalar izlemektedir. 2000'li yıllardan sonra izlenen dış politikaya bakıldığında dört başlık altında gerçekleşmiştir. Bölgesel politikalarda siyasi diyalog, karşılıklı ilkesi kapsamında ekonomik bağımlılık, herkes için sağlanacak olan güvenlik ve çok kültürlülüğün korunmasıdır. Bu politikalar kapsamında değişimine bağlı olarak Türkiye'nin başta komşu ülkeler olmak üzere diğer ülkeler ve hakları ile ilişkileri artmıştır. Türkiye'nin değişen dış politika anlayışını uluslararası barışa sağlamış olduğu katkı, sorunların müzakereler yoluyla çözülmesine yönelik faaliyetleri gerçekleştirilecek müzakere alanlarının oluşturması, eğitim ve sanat faaliyetlerinin gerçekleştirildiği kültürlerarası diplomasi faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi, kapsamında değerlendirmek mümkündür.⁴²⁷ Bu açıdan Türkiye ABD'yi arkasına alarak AB'ye yönelik politika izlediği görülmektedir.

Türkiye'nin bugün en kuvvetli yanı coğrafyasından gelen stratejik konumu değildir. Türkiye'nin stratejik konumu bugün enerji konuları bakımından önem kazanmıştır. Bu avantajımızı, transit ülke olmak koşulu ile ancak Atlantik camiası içindeki yerimizin sağlam ve istikrarlı olduğu sürece değerlendirebileceğimiz üzerine

⁴²⁷ Köksoy, E., (2015). Kamu Diplomasisi Perspektifinden Ulus Markalaması. *Akdeniz İletişim Dergisi*, s.53

görüşler bulunmaktadır. Türkiye'nin mevcut konjonktürde en önemli özelliği, lâik ve demokratik yapısıdır. Terörizmin köktendinciliğin, kültürlerarası çelişkilerin ön planda olduğu ortamda Türkiye, hem Batı için, hem de İslam dünyası açısından önemli bir özelliğe sahiptir. Demokrasinin etkin olduğu Batı ülkelerinin ile İslam ülkelerinin uygulanması istenen laik düzeni aynı anda hayata geçiren nüfusunun çoğunluğu Müslüman olan tek ülkedir. Bu kapsamda Türkiye'nin GODKA çerçevesinde etkin bir rol üstlenmiş olması bölgenin geleceği bakımından önemlidir. Türkiye'nin askeri stratejik varlığı, NATO ittifakının içindeki önemli bir değerdir. Batı'yla güçlü ilişkiler, önemli ve rolü giderek yükseleceği benzeyen NATO içinde gerekli rolü oynayabilmemiz bakımından da elzemdir. Atlantik camiası içinde yerini almış ve bunu AB üyeliğiyle daha da pekiştirecek bir Türkiye, yükselen diğer devletlerle de ilişkiye girecektir. Türkiye'nin önündeki en önemli sorun İran ve Suriye'dir. Bu konu Türkiye'yi çok zorlayacaktır.⁴²⁸ Türkiye'nin son zamanlarda izlemiş olduğu siyaset AB'den uzaklaştığını göstermektedir. Bu anlamda Ankara Anlaşması ile birlikte AB üyeliği sürecine giren Türkiye beklemek ve sürekli yeni engellerin AB tarafından çıkarılmasından yorulmuştur. Türkiye özellikle Sovyet Birliği'nin çöküşüne kadar geçen sürede AB'ye ve dolayısıyla AGSP'ye tam üyelik şansını elinde bulundururken güç dengelerinin değişmesi ile birlikte Türkiye'nin AB üyeliğinin mümkün olmadığı gözükmemektedir. AB ülkeleri Türkiye ile olan ilişkilerinde astlık üstlük kapsamında hareket edip Türkiye'yi oyalama politikası yürütmektedir. Türkiye bu durumdan rahatsızlık duymuş ve özellikle Orta Doğu'da yeni görev yüklenip AB'ye karşı güç oluşturma peşindedir. Bölgesel ittifaklarda yer alan Türkiye'nin bir yandan da yüzünü AB'den çevirme - gitme niyeti yoktur.

AB ve NATO ilişkilerinin son zamanlar değişen ABD başkanı Trump'ın etkisiyle eskisi gibi olmadığı görünmektedir. NATO finansmanının kaynağı olan ABD son zamanlarda AB'ye yönelik şüpheli tutumlar sergilemesi iki ittifak arasında gerilimlerin oluşmasına neden olmuştur. Trump, ekonomik olarak NATO'ya sağlanan maddi yatırımların gerçekleştirme konusunda sıkıntılı davranışlarda bulunmuştur. Bu kapsamda NATO – AB ve AGSP birlikteliğinin geleceği

⁴²⁸ Aydın, İ., (2006). *Türkiye – Avrupa Birliği - ABD İlişkiler Nereye Gidiyor?* (Çalıştay Rapor dizisi). Uluslararası İlişkiler Bölümü, Ortak Çalıştay Raporu.

konusunda kuşku bir yaklaşım söz konusudur. Bu kapsamda Türkiye'nin yeni oluşacak yapılanma ve ilişkilerde nerede tam olarak konumlanacağı önemlidir.

Günümüzde Türkiye ve AB arasında güvenlik topluluğu ilişkisi bulunmamaktadır. AB OGSP ile ulaşmak istediği güvenlik topluluğu amaçlarına ancak çatışmaların son bulması ve uzlaşma sağlanması sonucunda ulaşabileceğini düşünmektedir. Bundan dolayı AB özellikle Türkiye'nin üyelik sürecinde çıkan sorunları diyalog ve sivil demokrasi ile çözmesini beklemiştir. Türkiye ve AB arasında güvenlik anlayışlarında farklılıklar bulunmaktadır. Bu durumda Türkiye oluşan yeni şartlara göre yerini belirlemelidir. Öngörülemez tehditlerin olduğu günümüz şartlarında Türkiye'nin özellikle AB güvenlik yapılanması içerisindeki konumu çok daha sıkıntılı bir hal almıştır. Türkiye'nin bu noktada AB bünyesinde oluşturmaya çalıştığı güvenlik kimliğinin iyi analiz etmelidir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

AKGÜL, S., DİZDAROĞLU, C., (2013). *NATO-AB İlişkileri İşbirliği ve Çatışma Dinamikleri* (Güvenlik Çalışmaları 10, 1.Baskı). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları 447.

ARAS, B., TOKTAŞ, Ş., (2008). *Güvenlik, Demokrasi ve İstikrar Sarmalında Suriye ve Afganistan* (I. Baskı). SETA Yayınları II.

ARI, T., (2004). *Uluslararası İlişkiler Teorileri (Çatışma, Hegemonya, İşbirliği)* (4. Baskı). Alfa.

ARI, T., (2004). *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika* (5. Baskı). İstanbul: Alfa Yayınları.

BAKAN S.,ŞAHİN S., (2018) Uluslararası Güvenlik Yaklaşımlarının Tarihsel Dönüşümü ve Yeni Tehditler, JILSES,, 4(2), 135-152, S.141

Batı Avrupa Birliği ve Türkiye (1995). İstanbul: Harp Akademileri Yayınları.

BİLBİLİK, E., (2004). *İçyüzü ve Perde Arkasıyla NATO-İstanbul Zirvesi ve Geniş Ortadoğu Stratejisi* (1. Basım). İstanbul: Otopsi Yayın.

BİLGİN, P., (2003). *Soğuk Savaş Sonrasında Avrupa ve Türkiye*, KARADERELİ, C. (Ed.). Ankara: Ayraç Yayınevi.

BORN, H., (2003). *DCAF, Güvenlik Sektörünün Parlamenter Gözetimi, ilkeler, mekanizmalar ve uygulamalar*, Parlamenterler İçin El Kitabı. TESEV Yayınları.

BOZKURT, V., (2001). *Avrupa Birliği ve Türkiye Siyasal Kurumlar Çıkar Grupları Kamuoyu Ortaklık Belgeleri*. Bursa: Vipaş Yayınları.

BRASCHE, U., (2001). *Avrupa Birliği'nin Bölgesel Politikası ve Türkiye'nin Uyumu*. İstanbul: İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları.

BULUT, Mehmet A., (2005). *Avrupa Birliği Nedir? Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri* (1. Baskı), Sakarya: Vipajans Yayınları.

CAŞIN, Mesut H., ÖZGÖKER, U., ÇOLAK, H., (2007). *Avrupa Birliği (Küreselleşmenin Avrupa Birliği Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasına Etkisi)*. İstanbul: Nokta Kitap

COŞKUN, E., (2001). *Bütünleşme Sürecinde Avrupa Birliği ve Türkiye* (1. Basım). İstanbul: Cem Yayınevi.

ÇAKAR, N., (2001). *AB Türkiye İlişkilerinin Güvenlik Boyutları, Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği, Avrupa Birliği ve NATO İlişkilerinin Geleceği, Türkiye'ye Etkileri. 11-12 Ocak 2001*. İstanbul: Harp Akademileri Basım Evi.

ÇAKMAK, H., (2007). *Avrupa Güvenliği* (2. Baskı). Ankara: Platin Yayınevi.

ÇAKMAK, H., (2014). *Uluslararası İlişkiler: Giriş, Kavramlar, Teoriler* (1. Baskı). Doğu Kitabevi.

CAŞIN, M., H., ÖZGÖKER, U., ÇOLAK, H., (2007). *Küreselleşmenin Avrupa Birliği Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasına Etkisi* (1. Baskı). İstanbul: Avrupa Birliği, Nokta Kitap, s. 236

ÇOMAK, H., (2005). *Avrupa'da Yeni Güvenlik Anlayışları ve Türkiye* (1. Baskı). İstanbul: Tasam Yayınları.

DAVUTOĞLU, A., (2002). *Stratejik Derinlik, Türkiye'nin Uluslararası Konumu* (8. Baskı). İstanbul: Küre Yayınları.

DEDEOĞLU, B., *Yeniden Güvenlik Topluluğu: Benzerliklerin Karşılıklı Bağımlılığından Farklılıkların Birlikteliğine* (1. Cilt – Sayı 4). *Uluslararası İlişkiler Akademik Dergisi*.

DENİZ, S., *Dünya Siyasetinde Türkiye'nin Yeri ve NATO*. Ankara: Doğuş Matbaası.

EDB Eğitim Dairesi Başkanlığı: *Türkiye Cumhuriyeti'nin Ulusal Güvenlik Politikaları ve Güvenlik Stratejilerinin Gelişimi Ders Notu*, T.C Adalet Bakanlığı.

ERDOĞDU, H., (2004). *Avrupa'nın Geleceğinde Türkiye'nin Önemi ve NATO İttifakı* (1. Baskı). İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

GNESOTTO, N., (2005). *AB Güvenlik ve Savunma Politikasında İlk Beş Yıl* (1. Baskı). İstanbul: Tasam Yayınları.

GÖNLÜBOL, M., (2000). *Uluslararası Politika İlkeler, Kavramlar, Kurumlar*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

GÜNEY, ATEŞOĞLU, N., (2006). *Batı'nın Yeni Güvenlik Stratejileri AB-NATO-ABD*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

HAŞİMİ, C., (2011). *2000'li Yıllar Türkiye, Avrupa ve Avrupa Birliği*. İstanbul: Meydan Yayıncılık,

MAVHİAVELLİ, N., *Hükümdar, Hasan Ali Yücel Klasikler Dizisi (IX. Baskı)*. Türkiye İş Bankası Yayınları.

MORKAYA, M., A., (2014). *Avrupa Birliği'nin Yönetmelik Askerî Kapasitesi ve Belirsiz Müzakere Başlığı, "Dış Güvenlik ve Savunma Politikası"* (1. Baskı). İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.

ÖZDAL, B., GENÇ, M., (2005). *Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Türkiye-AB İlişkilerine Etkileri*. Alfa.

ÖZER, M., A., (2016). *Avrupa Birliği Yolunda Türk Kamu Yönetimi* (2. Baskı). Ankara: Adalet Yayınevi

PEKSARI, D., G., (2007). *NATO'nun Değişen Konsepti* (1. Baskı)Uluslararası İlişkiler Serisi, Asil Yayın Dağıtım LTD. ŞTİ.

RUPP, M., (2002). *Avrupa Birliği'nin Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası ve Türkiye'nin Uyumunu*. İKV Yayınları.

SANDIKLI, A., EMEKLİER, B., (2012). *Teoriler Işığında, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri*. İstanbul: BİLGESAM Yayınları.

SARAY, M., *Sovyet Tehdidi Karşısında Türkiye'nin NATO'ya Girişi III. Cumhurbaşkanı Celal Bayar`ın Hatıraları ve Belgeler*. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi. Kale Ofset Matbaacılık. ISBN: 975-16-1386-8, İLESAM:00-06- Y.0150.157

TINAR, M., Y., (2004). *Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye, Siyasal Ekonomik ve Toplumsal Dönüşüm, sorunlar ve Tartışmalar*. Turgay, U., Serap U., (Ed.). Ankara: Seçkin.

UZUN, T., ÖZEN, S., (2004). *Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye (Siyasal, Ekonomik ve Toplumsal Dönüşüm, Sorunlar ve Tartışmalar)* (1. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

ÜLGER, İ., K., (2002). *Avrupa Birliğinde Siyasal Bütünleşme (Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikasının Oluşumu)* (1. Baskı). Gündoğan Yayınları.

WALLERSTEİN, I., (2018). *Dünya Sistemleri Analizi* (3. Baskı). Abadoğlu, E., Ersoy, N., (Çev.). Bgst Yayınları.

YALÇINTAŞ, N., (2006). *Avrupa Birliği ve Türkiye (Avrupa Topluluğu Bir Hıristiyan Kulübü müdür?)* (1. Baskı). İstanbul: Nokta Kitap.

YILDIZ, Y., G., (2001). *Yeni Güvenlik Anlayışı ve Arayışları Türkiye'nin Ulusal Güvenlik Stratejisi, Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği, Avrupa Birliği ve NATO İlişkilerinin Geleceği, Türkiye'ye Etkileri*. İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Harp Akademileri Komutanlığı, Harp Akademileri Basım Evi.

ESEN E. ŞEKEROĞLU D.,(Ekim 2017), *BREXIT- Elveda Avrupa İngiltere'nin AB'den Ayrılmasından Sonra Avrupa Bütünleşmesi ve Türkiye AB İlişkilerinde Fırsatlar ve Tehditler*, Ankara, Siyasal Kitabevi,

İNTERNET KAYNAKLARI

AB'ye Genel Bakış (No:2). TC. Avrupa Birliği Bakanlığı. Erişim tarihi: 20 Aralık 2017, www.ab.gov.tr

Akçadağ Alagoz, E., NATO ve Avrupa Birliği: Ortaklar mı, Rakipler mi?. Erişim tarihi: 25 Aralık 2018, <http://www.bilgesam.org/incele/1243/-nato-ve-avrupa-birligi--ortaklar-mi--rakipler-mi-/#.XCImkVwzaUk>

Alagöz, E., A., *NATO ve Avrupa Birliği: Ortaklar mı, Rakipler mi?*. Erişim tarihi: 25 Aralık 2018, <http://www.bilgesam.org/incele/1243/-nato-ve-avrupa-birligi--ortaklar-mi--rakipler-mi-/#.XCImkVwzaUk>

Avrupa Komisyonu, Komisyon Tarafından Avrupa Parlemontosu'na Komisyon Tarafından Sunulan Bildirim. (2011). Brüksel: COM(2011)666 Ekindeki Türkiye 2011 Yılı İlerleme Raporu. Erişim tarihi: 12 Haziran 2019, https://fatihhaber.com/fatihhaber/2011_ilerleme_raporu_tr.pdf

Avrupa Savunma Topluluğu. Erişim tarihi: 17 Aralık 2018, http://uliwiki.org/index.php?title=Avrupa_Savunma_Toplulu%C4%9Fu_Antla%C5%9Fmas%C4%B1-Pleven_Plan%C4%B1

Bardakçı, S., Bölgesel Güvenlik ve Bölgesel Çatışma Ekseninde ASEAN Örneği. Erişim tarihi: 19 Aralık 2018, <http://www.tuicakademi.org/bolgesel-guvenlik/>

Bilgehan Emeklier. Erişim tarihi: 05 Aralık 2018, <http://www.bilgesam.org/incele/1901/-soguk-savas-sonrasi-uluslararasi-sistemin-analizi/#.XAftznQzaUk>

Çağrı, E., Küreselleşme Döneminin Tehditleriyle Mücadele. Erişim tarihi: 06 Aralık 2018, <http://www.uiportal.net/kuresellesme-doneminin-tehditleriyle-mucadele.html>

Dağ, S., *Türkiye'nin Milli Güvenlik Politikaları*. Erişim tarihi: 2 Ocak 2019

Gökbaş, Ş., Çok Kutuplu Yeni Uluslararası Sistemde “Güvenlik” Algısı. Erişim tarihi: 05 Aralık 2018, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/1113/cok_kutuplu_yeni_dunya_duzeninde_%E2%80%98guvenlik_algisi

http://www.academia.edu/6418359/T%C3%9CRK%C4%B0YEN%C4%B0N_M%C4%B0LL%C4%B0_G%C3%9CVENL%C4%B0K_POL%C4%B0T%C4%B0KASI

Kaya, C., Erişim: 20 Aralık 2017, <http://akademikperspektif.com/2015/05/13/nato-ve-avrupa-birligi-catisma-tutumlari/>

Kaya, C., *Nato ve Avrupa Birliği*. Erişim tarihi: 20 Aralık 2018, <http://akademikperspektif.com/2015/05/13/nato-ve-avrupa-birligi-catisma-tutumları/>

Mercan, G., N., *Liberalizm*. Erişim tarihi: 09 Aralık 2018, <http://www.tuicakademi.org/liberalizm/>

Nato Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi. Erişim tarihi: 19 Haziran 2019, http://www.mfa.gov.tr/no_47---1-nisan-2008_-nato-devlet-ve-hukümet-baskanları-zirvesi-hk_.tr.mfa

Nato. Erişim tarihi: 19 Haziran 2019, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5c065d8402cd02.43813791,4/12/2018

Ned, Lebow, R., Deutsch Karl, W., (2015, Ocak). *A Brief Introduction, Faculty Of Social Scienses Charles Universty, Deutsch Security Sguare*. Research Paper. https://deutschsquare.fsv.cuni.cz/DSS-1-version1-lebow_essay.pdf

Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Algısı, Erişim tarihi: 28.08.2019, <http://politikaakademisi.org/2012/08/07/uluslararası-iliskilerde-guvenlik-algisi/>

Rowse, M., *Does Liberalism Provide a Viable Alternative To Realism As a Theory Of İnternational Relations*, Term 1- Essay. Erişim tarihi: 09 Aralık 2018, <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.462.4096&rep=rep1&type=pdf>

Sandıklı, A., *Değişen Güvenlik Anlayışları Türkiye'nin Güvenlik Stratejisi*. Erişim tarihi: 2 Ocak 2019, http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-81-2014062415turkiyenin_vizyonu02.pdf

TUİC ACADEMİ, Erişim tarihi: 20 Aralık 2007, <http://www.tuicakademi.org/avrupa-siyasal-isbirliği-sureci/>

Türkiye İlerleme Raporu Özeti. Erişim tarihi: 12 Haziran 2019,<http://www.abhaber.com/tusiadab-komisyonu-2018-turkiye-ilerleme-raporu-ozeti/>

<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-47535394> ,7.10.2019

MAKALELER

Akçay, E., Y., Argun, Ç., Akman, E., (2011). AB'nin Tarihsel Gelişimi ve Ortak Dış ve Güvenlik Politikası. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, C. 3

Akçetin, N., Ç., Akçetin, E., (2013). *Liberalizmin Dönüşümü* (Sayı:2). HUMANITAS

Aklar, Y., (2006). *NATO, AGSP ve Beklentiler, ASAM, Stratejik Öngörü 2023 Cumhuriyet'in 100. Yılında Türkiye ve Dünya*. Ankara.

Aktan, C., C., (1995). *Klasik Liberalizm, Neo-Liberalizm ve Libertarianizm*. Amme İdaresi Dergisi, Cilt 28, Sayı 1

Aras, B., Toktaş, Ş., (2008). *Güvenlik, Demokrasi ve İstikrar Sarmalında Suriye ve Afganistan* (1. Baskı). SETA Yayınları II,

Avcıoğlu, Ş., G., (2014). *Immanuel Wallerstein'in Dünya Sistemi, Jeopolitik ve Jeokültür Kuram*. Selçuk Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Edebiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 31

Aydın, E., (2016). *Modern Dünya – Sistem Teorisi Kapsamında ABD İLE KÜBA Yakınlaşmasının Eleştirisi ve Latin Amerika'ya Olası Yansıması*. Akademik Bakış Dergisi, Sayı 57, Uluslar arası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi.

Aydın, İ., (2006). *Türkiye – Avrupa Birliği - ABD İlişkiler Nereye Gidiyor?* (Çalıştay Rapor dizisi). Uluslararası İlişkiler Bölümü, Ortak Çalıştay Raporu.

Baldwin, A., D., (1997). The Concept of Security. *Review of International Studies*, Vol 23.

Baylis J., (2008) *Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı*, Uluslararası İlişkiler, Cilt 5, Sayı 18, 69-85

Baysal, B., Lüleci, Ç., (2011). Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi. *Güvenlik Stratejileri*, Sayı: 22

Büyükbaş, H., (2006). Avrupa Güvenlik Stratejisi Belgesi ve Türkiye. *Ankara Üniversitesi SBf Dergisi*, Cilt 61, Sayı:1,

Berk U., (2015), Stratejik Savunma ve Güvenlik Planlamasında Ortak Bir Yaklaşım Olarak Senaryo Temelli Planlama, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, Kasım,4(2), 1-36, s.2-9

Calabat, (2014, Mart-Nisan). Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi & Akademik Bakış Dergisi, Sayı: 41. Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırgızistan Jel Kod: I,Z1,ID:30 K:44. Erişim tarihi: 17 Haziran 2019, <https://dergipark.org.tr/download/article-file/383823>

Carlos A. Vela, M., (2001). *World System Theory, From Immanuel Wallerstein, The Modern World-System: Capitalist Agriculture and the Origins of the European World-Economy in the Sixteenth Century*. New York: Academic Press (1976), pp. 229-233, ESD-83

Cebeci, M., (2012). NATO AB ve Türkiye: OGSP Açmazı. *Marmara Avrupa Çalışmalar Dergisi*, Cilt 20, Sayı 2

Ceyan, E., B., Avrupa Güvenlik Ve Savunma Politikası ve Türkiye. *Akdeniz İ.İ.B.F Dergisi*, 3

Çalışkan Akçetin, N., Akçetin, E., (2013). Liberalizmin Dönüşümü. *HUMANITAS*, Sayı 2

Çayhan, B., E., (2002). *Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası ve Türkiye*. Akdeniz İİBF Dergisi Yayınları, No:3, s.47

Çelik, Ü., (2006). ABD'nin Türkiye'nin Üyelik AB Üyelğine Bakışı Türkiye – ABD-AB Güvenlik ve Savunma İlişkileri, Akademik Bakış. *Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, Sayı 10

Çelik, Ü., (2013). Soğuk Savaştan Libya Operasyonu'na NATO-Avrupa Birliği İlişkileri. *History Studies: International Journal of History*, ISSN:1309 4173, Volume 5, p.63-92

Dedeoğlu, B., Yeniden Güvenlik Topluluğu: Benzerliklerin Karşılıklı Bağımlılığından Farklılıkların Birlikteliğine, *Uluslar arası İlişkiler Akademik Dergisi* (Cilt 1, Sayı: 4), s.1-24, s.10

Dedeoğlu, B., (2014). *Uluslararası Güvenlik ve Strateji* (3. Baskı). İstanbul: Yeni Yüzyıl Yayınları, s.45

Demir, Ş., (2010). Avrupa Güvenlik Mimarisinin Tarihsel Gelişimi ve Türkiye'nin Bu Güvenlik Mimarisindeki Yeri. *Dergi Park*, Cilt 6, Sayı 11

Demiray, M., İşcan, İ., H., (2008). Uluslararası Sistemde Güvenlik Kavramının Değişimi Ekonomik ve Jeopolitik Arka Plan. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 21.

Doğan, N., Nato'nun Örgütsel Değişimi, 1949-1999: Kuzey Atlantik İttifakından Avrupa-Atlantik Güvenlik Örgütüne. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 60-3

Duran, İ., Sezgin, O., (2007). Avrupa Birliği’ni Jeopolitik Güç Mücadelesine Türkiye’nin Tam Üyeliğine Etkileri. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Cilt 3, Sayı 6

Eekelen W., F., V., Kurpas, S., (2008). *The Evolution of Flexible Integration in European Defence Policy: Is permanent structured cooperation a leap forward for the Common Security and Defence Policy?*. CEPS Working Document, No. 296, s.6

Efe, H., (2007). AB’nin “Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası” Oluşturma Çabaları. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 3, Yıl:3, Sayı:2, 3:1-3

Erdoğan, H., (2008). Avrupa Birliği’nde Anayasa Hazırlık ve Onay Sürecinin Değerlendirilmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C.13, S.341-368

Erdoğan, İ., (2013). Küreselleşme Olgusu Bağlamında Yeni Güvenlik Algısı. *Gazi Akademik Bakış*, Cilt 6, Sayı 12

Erhan, Ç., (2003). Küreselleşmenin Yeni Tehditleriyle Mücadele, *Stradigma.com, aylık strateji ve analiz e-dergi*, ISSN:1307-9814

Göksel, İşyar, Ö., (2008). Günümüzde Uluslararası Güvenlik Stratejileri: Kavramsal Çerçeve Uygulama. *Gazi Akademik Bakış*, Cilt 1, Sayı 3

Gül, M., (2005). Kuruluşunda 21. Yüzyıla: 1990’larda NATO’da Devamlılık ve Dönüşüm. *Akademik İncelemeler Dergisi*, Cilt/ Volume:10, Sayı 1, (247-265), s.258

Gürkaynak, M., (2007). Angela Merkel’in Çağrısı: AB İçin Ortak Bir Avrupa Ordusu, 38. ICANAS(Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi). *Ankara Bildiriler: Uluslararası İlişkiler*, C.2, 10-15

Halis Ç., (2002). Liberalizm Tarihsel Kökenleri, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 3, Sayı 1

Howorth, J., (2000). European Integration and Defence: The Ultimate Challenge?. *Chaillot Papers* 43, s.20

Hürsoy, S., (2015). *Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası Kıskaçında Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri*. TUIC Akademi.

Jolyon Howorth, European Integration and Defence: The Ultimate Challenge?, Chaillot Papers 43, November 2000, s.20

Kamer Kasım, 11 Eylül Sürecinde Kafkasya`da Güvenlik Politikaları, OAKA, Cilt 1, No 1, 2006

Karabulut, A., Değe, F., (2015). Uluslararası İlişkilerde, Güvenlik Kavramı ve Realist Yaklaşım`a Genel Bakış. *İGÜSBD*, Cilt 2, Sayı 2.

Karabulut, B., (2009). Küreselleşme Sürecinde Güvenlik Alanında Değişimler Karadeniz`in Güvenliğini Yeniden Düşünmek, *Karadeniz Araştırmaları*, Cilt:6, Sayı 23

Karabulut, A., Değer, F., (2015). Uluslararası İlişkilerde, Güvenlik Kavramı ve Realist Yaklaşım`a Genel Bakış, *İGÜSBD* (Cilt 2, Sayı:2) s.74

Kaya, T., Ö., Kaya, A., S., (2017). Saint Malo Zirvesi Sonrası Dönemde Avrupa Birliği`nin Uluslararası Kimliği: Bir Sivil Güçten Daha Fazla mı?. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, Cilt 15, Sayı 29, ss. 283- 304

Knoll, B., (2003). Die Europäische Sicherheits- und Verteidigungspolitik. Wien: Renner Institut.

Kocamaz, S., (2010). Lizbon Antlaşması Çerçevesinde Avrupa Birliği Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasının Geleceği. *Ege Akademik Bakış*, 10 (3): 951-980

Köksoy, E., (2015). Kamu Diplomasisi Perspektifinden Ulus Markalaması. *Akdeniz İletişim Dergisi*, s.53

Luf, P., Gündoğar, S., S., Ak, C., Z., (2009). *Avrupa Birliği Ortak Dış ve Güvenlik Politikası: Türkiye Nereye Ait?*. Tesev Yayınları.

Mor, M., (2010). Avrupa Birliği Bütünleşme Süreci ve Sorunları. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C, XIV, Y.*

Oğuzlu, T., (2012). “NATO ve Türkiye: Dönüşen İttifakın Sorgulayan Üyesi” (Cilt 9, Sayı: 34). *Uluslararası İlişkiler*, s. 99-124,

Özgen, C., (2016). Avrupa Birliği Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası`nda İlk Çatlak: Libya Krizi. *Sosyal Bilimler Araştırmalar Dergisi*.

Özlük, E., Özlük, D., NATO’yu Anlamak: Dönüşümü, Yeni Kimlikleri ve Uyum Süreçleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 31, 2014,

Pekel, S., (2013). *Ortak Dış ve Güvenlik Politikası Konusunda Yapılan Düzenlemelerin Lizbon Antlaşması Sonrası Uygulama Alanlar*. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı ULY-YL-000

Pekşen, H., D., (2012). NATO’nun Dönüşümünün Sınırları: Bir Uygulama Vakası Olarak Enerji Güvenliği. *Güvenlik Startejileri*, Sayı: 23

Sancak, K., (2013). Güvenlik Kavramı Etrafındaki Tartışmalar ve Uluslararası Güvenliğin Dönüşümü. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 6.

Sandıklı, A., Emeklier, B., (2012). *Teoriler Işığında, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri*. İstanbul: BİLGESAM Yayınları, s.11-12

Sandıklı, A., Emeklier, B., (2011) 21. Yüzyılda Yeni Güvenlik Anlayışları ve Yaklaşımları ve Balkanların Güvenliği, Uluslararası Balkanlar Kongresi, Kocaeli-Türkiye, s.22

Serdar, İ., (2015). Neorealizm, Neoliberalizm, Konstruktivizm ve İngiliz Okulu Modellerinde Uluslar arası Sistemsel Değişikliklere Bakış, *The Journal of Europe –*

Middle East Social Science Studies, ISSN: 2149-6439, VOLUME: 1, ISSUE:1, S: 14-38

Şahin, Y., (2015). “AB Dış Güvenlik Politikasında Strateji Güvenlik İçin Düğmeye Bastı” *İKV Değerlendirme Notu*, No: 137. Brexit ve Trump Çağında AB Güvenlik ve Savunma Politikaları

Şöhret, M., (2013). Avrupa Birliği'nin Güvenlik Yapılanmasının Tarihsel Gelişim Süreci ve Mevcut Durumu. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6/2, SS.59-100

Tangör, B., (2004). Ortadoğu Barış Süreci Çerçevesinde Avrupa Birliği'nin İsrail'e Yaklaşımı. *Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi*, 239-251

Tezcan, E., Maastricht ve Amsterdam Anlaşmaları Çerçevesinde Avrupa Birliği ve Batı Avrupa Birliği İlişkileri. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 54-1

Uğrasız, B., (2003). Uluslararası İletişimde İki Farklı Yaklaşım: İdealizm ve Realizm. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 5, Sayı 2

USTAD Çalışma Mart-2011. *Dün Bugün NATO*. North Atlantic Treaty Organization, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü, Çalışma No: 4, s.2

Willem F. (2008). Van Eekelen and Sebastian Kurpas, The Evolution of Flexible Integration in European Defence Policy: Is permanent structured cooperation a leap forward for the Common Security and Defence Policy?. CEPS Working Document. No. 296

Yanık, L., K., *Liberalizm: Bir Yazın Değerlendirilmesi*. *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 12, Sayı 46

Yiğittepe, L., (2017). Avrupa Birliği'nin Güvenlik Politikaları. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, Vol 4 No 7. 12-27

Yrd. Doç. Dr. Yılmaz, S., (2009). NATO'nun Dönüşümü. *Jeopolitik Aylık Strateji Dergisi*, Sayı 65, SS.14-21

Yorulmaz, M., (2014) "Değişen" Uluslararası Güvenlik Algılamaları Bağlamında Türkiye-Yunanistan İlişkilerinde "Değişmeyen" Güvenlik Paradoksu, *Balkan Araştırma Dergisi*, Cilt3, Sayı 1, ss.103-135,s.113

Yorulmaz, M., (2014) "Değişen" Uluslararası Güvenlik Algılamaları Bağlamında Türkiye-Yunanistan İlişkilerinde "Değişmeyen" Güvenlik Paradoksu, *Balkan Araştırma Dergisi*, Cilt3, Sayı 1, ss.103-135,s.120-121

Zenginoğlu, S., (2006). Uluslararası Terörizm ve Avrupa Birliği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 3, Sayı:25, s. 157-178

Zhussıpbek, G., (2009). *Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Tanımı ve Düşünsel Arka Planı*. Uluslar arası Hukuk ve Politika, Cilt: 5, Sayı 19, ss.71-88

Topaloğlu Gökçe, *Avrupa Birliği'nden Ayrılma Hakkı ve Brexit Süreci*, TAAD, Yıl:2,Sayı:34,(Nisan 2018),s.360

TEZLER

Efe, H., (2005). *Avrupa Birliği'nin Ortak Dış Güvenlik Politikası Yaratma Çabaları ve Türkiye'ye Etkileri*. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Topluluğu Anabilim Dalı, İstanbul.

Günyel, C., (2010). *Avrupa'nın Güvenlik ve Savunma Politikalarının Oluşum ve Gelişim Süreci*. Yüksek Lisans Tezi. Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, İstanbul.

Güzel, A., O., (2009). NATO'nun Yeni Misyonu: Soğuk Savaş Sonrası Güvenlik Algılamaları. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Uluslararası İlişkiler, Konya.

Mantar, İ., (2010). *Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasının Gelişimi ve Genişleme Sürecinde Transatlantik Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, İstanbul.

Mengü, E., (2014). *Güvenlik Bağlamında Avrupa Birliği (AB), NATO ve ABD İLİŞKİLERİ: AGSK'dan ODGP'ye Geçiş*. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Ankara.

